

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ
ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
(1453-1821)

ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΟΥ ΒΕΑΤΑΞΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1942

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
(1453-1821)

18279

ΑΙΕ ΟΥΚ ΕΙΣΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΗΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Sauf - condit - Substantiv

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ
ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
(1453-1821)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΟΥ ΕΞΑΤΑΞΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1942

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ὀνομάζομεν **Γενικὴν Ἱστορίαν**. Ἡ Γενικὴ Ἱστορία διαιρεῖται συνήθως εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, τὴν **Ἀρχαίαν**, τὴν **Μεσαιωνικὴν** καὶ τὴν **Νεωτέραν**.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Ἀρχαία Ἱστορία** ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 476 μ. Χ., δηλαδὴ μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἡ περίοδος αὐτὴ περιλαμβάνει τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἡμεῖς ἐμελετήσαμεν κυρίως τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία, καὶ ἰδίως διότι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ Ἕλληνες πρῶτοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθησαν διανοητικῶς, ἀνέπτυξαν τὰς τέχνας εἰς μεγάλην τελειότητα, ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ γενικῶς ἐδημιούργησαν ἀξιοθαύμαστον πολιτισμὸν.

Ἐμελετήσαμεν ἐπίσης τὴν Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι εἶναι μετὰ τοὺς Ἕλληνας ὁ δευτέρος ἀνεπτυγμένος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ Ρωμαῖοι ἵδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐτελειοποίησαν τὴν διοίκησιν καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἤλθον εἰς στενοτάτας σχέσεις μὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, παρέλαβον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ἄφησαν βαθύτατα ἴχνη τῆς διαβάσεώς των εἰς τὸν βίον τῶν νεωτέρων λαῶν.

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Μεσαιωνικὴ Ἱστορία** ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 476 μ. Χ., ἀπὸ τὸ ἔτος δηλαδὴ τῆς καταλύσεως τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ

Κράτους, καί φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1492, δηλαδή μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου (476 - 1492 μ.Χ.). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐμάθομεν, πῶς οἱ γερμανικοὶ λαοὶ μετὰ τὴν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν λαῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ πῶς διὰ τῆς συγχωνεύσεώς των μετὰ τοὺς παλαιοὺς κατοικοὺς τῶν ρωμαϊκῶν χωρῶν ἀπετέλεσαν τοὺς νέους λαοὺς τῆς Εὐρώπης, Γάλλους, Ἰσπανοὺς, Ἀγγλοὺς, Ἰταλοὺς, Γερμανοὺς κτλ. Τοιοῦτοτρόπως εἰσέρχονται εἰς τὴν ἱστορίαν νέοι λαοί.

Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ Μεσαίωνος.— Οἱ νέοι λαοί, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν κατῴρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀλλ' ἀπετέλεσαν διάφορα μικρὰ κράτη. Καὶ τὰ κράτη ὅμως αὐτὰ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰ μικρότερα κρατίδια, τῶν ὁποίων οἱ ἄρχοντες μόνον κατὰ τύπους ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα. Ἐγεννήθη λοιπὸν κατὰ τὸν Μεσαίωνα νέον εἶδος διοικήσεως τῶν κρατῶν, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο φεουδαρχικὸν ἢ τιμαριωτικὸν πολιτεῦμα.

Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῶν μέσων χρόνων εἶναι ἡ διαίρεσις τῶν κατοικῶν εἰς ἰδιαιτέρας κοινωνικὰς τάξεις. Ὁ βασιλεὺς μαζὶ μετὰ τοὺς μικροτέρους φεουδαρχικοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς πολεμιστὰς ἀπετέλεσαν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἐνῶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων καὶ ὅλοι οἱ ἱερωμένοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τοῦ κλήρου. Εὐγενεῖς καὶ κληρὸς ἀπετέλουν τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις, εἶχον μεγάλα κτήματα καὶ αὐτοὶ εἶχον τὴν διοίκησιν εἰς χεῖρας των. Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ λαοῦ, οἱ περισσότεροι, ἀπετέλουν τὴν τρίτην τάξιν, ἢ ὁποία εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις καὶ κανὲν δικαίωμα, οὔτε ἐλάμβανε μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας.

Σπουδαῖον ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῶν μέσων χρόνων ἦτο ἡ θρησκευτικὴ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶχον ἀπερίοριστον σεβασμὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι αὐτὴ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξημέρωσιν των. Ἡ Ἐκκλησία ἐπίσης διέσωσε τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, καθὼς καὶ τὴν ἐπιστήμην. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν τοῦ Μεσαίωνος εἶχον με-

γάλον σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας, τὸν Πάπαν καὶ τοὺς ἐπίσκοπους, καὶ εἰς ὅλας τῶν τὰς πράξεις ἐξηρτῶντο ἀπὸ αὐτοῦς. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς Πάπας ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὸν κληρὸν.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ διότι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μεσαίω-
νος εἶχον καὶ ἄλλους περιορισμούς, ὁ μεσαιωνικὸς βίος ἦτο
βραδυκίνητος καὶ ἡ πρόοδος ἐγένετο πολὺ ἀργά. Οἱ λαοὶ ὅμως
τῆς Δύσεως εἶχον μεγάλην ζωτικότητα καὶ εἶχον ὄρεξιν νὰ
προοδεύσουν. Ἀφοῦ ἐγίνε μακρὰ προπαρασκευὴ κατὰ τοὺς μέ-
σους χρόνους, τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα παρατηροῦμεν ἐξαιρε-
τικὴν κίνησιν καὶ δραστηριότητα, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τοὺς Νέους
Χρόνους.

Ἡ ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ **Νεωτέρα Ἱστορία** ἢ Ἱστορία τῶν Νέων Χρόνων ἀρ-
χίζει ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς (1492) καὶ φθάνει
μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὴν μετὰβασιν ἀπὸ τῶν Μέσων Χρόνων εἰς τοὺς Νεωτέ-
ρους ἐπροκάλεσαν μερικὰ σημαντικὰ γεγονότα, τὰ ὁποία συνέ-
βησαν κατὰ τὸ τέλος τῶν Μέσων Χρόνων. Τὸ σημαντικώτα-
τον ἐκ τῶν γεγονότων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἀγνώστων
χωρῶν. Οἱ λαοὶ δηλαδή, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παράλια τοῦ
Ἀτλαντικοῦ, ἀνεκάλυψαν ὀλόκληρον νέον κόσμον ἐκεῖθεν τοῦ
ὠκεανοῦ.

Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων ἦτο κατὰ πρῶτον ἡ
πρωτοφανὴς ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ πλοῦτου τῶν χω-
ρῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Αὐτὴ πάλιν εἶχεν ὡς συνέπειαν
τὴν δημιουργίαν πολυαρίθμου καὶ πλουσίας τάξεως ἐμπόρων
καὶ ἐφοπλιστῶν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ προοδεύῃ πνευματικῶς.
Ἦκμασαν τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη καὶ ἔχομεν τοιοῦτοτρόπως
πνευματικὴν ἀναγέννησιν.

Σημαντικὴ ἐπίσης ἦτο ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν
κρατῶν. Πολλοὶ βασιλεῖς ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν φορολογίαν τῶν
πλουσιῶν ἐμπόρων, κατήρτισαν ἰσχυροὺς στρατοὺς, ἰδίως μι-

σθοφορικόν πεζικόν, τὸ ὁποῖον ὤπλισαν μὲ τὰ νεώτερα πυροβόλα ὄπλα, καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς μικροτέρους ἄρχοντας εἰς ὑποταγήν. Ἐνισχύθη δηλαδή τοιουτοτρόπως ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως, ἡ κεντρικὴ ἐξουσία, καὶ ἡ δύναμις πολλῶν βασιλέων ηὔξηθη σημαντικῶς. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο, ὅτι εἰς πολλὰ κράτη ἤρχισε νὰ καταλύεται ἡ φεουδαρχία.

Τέλος εἰς πολλὰ μέρη τῆς Δύσεως ἔγινεν ἐξέγερσις κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα, οἱ λαοὶ ἐπόθησαν μεγαλυτέραν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη κίνησις μεταρρυθμιστικὴ, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ διασπασθῇ ἡ ἐνότης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ γεγονότα λοιπόν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν μετάβασιν εἰς τοὺς Νεωτέρους Χρόνους, εἶναι: 1) Ἀνακάλυψις νέων χωρῶν. 2) Ἀναγέννησις γραμμάτων καὶ τεχνῶν. 3) Ἐνίσχυσις τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ δημιουργία νέου συστήματος κρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ 4) Θρησκευτικὴ μεταρρυθμισις.

Αἱ περίοδοι τῆς Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων.—Οἱ Εὐρωπαῖοι ὡς ἀρχὴν τῆς Ἱστορίας τῶν Νέων Χρόνων θεωροῦν τὸ ἔτος 1492 μ. Χ., τὸ ἔτος δηλαδή τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς, καὶ διαιροῦν αὐτὴν εἰς δύο μεγάλα τμήματα. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1815, δηλαδή μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης, τὸ δὲ δεῦτερον ἀπὸ τῆς Συνθήκης τῆς Βιέννης μέχρι σήμερον. Τὸ δεῦτερον τοῦτο τμῆμα ὀνομάζουσι καὶ Νεωτάτην ἢ Σύγχρονον Ἱστορίαν.

Ἡμεῖς εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ διδαχθῶμεν τὸ πρῶτον τμῆμα μέχρι τοῦ 1815, τὸ ὁποῖον διαιροῦν συνήθως ὡς ἑξῆς:

1) Ἀναγέννησις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, 15ος καὶ 16ος αἰών.—Ὁ πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἶχε καθυστερήσει, ἤρχισε νὰ προοδεύῃ πολὺ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα καὶ τοιουτοτρόπως δημιουργεῖται ὁ νεώτερος εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς.

2) Χρόνοι τῆς ἀπεριορίστου μοναρχίας, 17ος αἰών.—Εἰς πολλὰς δηλαδή χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Γαλλίαν οἱ βασιλεῖς κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ

κατέστησαν τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπεριόριστον. Ἐπεβλήθη δηλαδὴ νέον σύστημα διοικήσεως εἰς τὰ κράτη, τὸ ἀπολυταρχικόν.

3) Ἐπικράτησις λαοκρατικῶν πολιτευμάτων, 18ος αἰών.—Εἰς σημαντικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ λαοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τῶν βασιλέων καὶ ἐπέβαλον τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν.

Διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος οἱ Νέοι Χρόνοι εἶναι περίοδος περιπετειῶν καὶ ἰσχυρᾶς προσπάθειας νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Σταθμὸς σημαντικὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἔτος 1453, ὁ δὲ δεύτερος μετ' αὐτὸν ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἱστορία περιλαμβάνει τὴν μακρὰν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας, 1453 - 1821. Εἰς τὴν ἀνωτέρω λοιπὸν διαίρεσιν πρέπει νὰ προστεθῇ ὡς :

4) Πλήρης ὑποταγὴ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ προπαρασκευὴ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

5' ΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΔΕΣΠΟΤΕΙΑΝ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Τὸ 1453, ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ μεσαίωνα. Οἱ Τούρκοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἤρχισεν ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγὸν τοῦ κατακτητοῦ.

Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ὑπῆρξεν ἡ μεγαλύτερα συμφορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ ζῶή, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία του παρεδόθησαν εἰς τὴν διάκρισιν ὑπερφιάλων πολεμιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐθεώρουν τοὺς ἠττημένους ὑπηκόους (ραγιαδες) ὡς τὸ εὐτελέστατον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἦσαν πολλά:

1) Ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατάρθωσαν, ἔφυγον δρομαίως πρὸ τῆς τουρκικῆς καταγίδος καὶ τὰ νῶτα τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν πλοῖα καὶ ἀκάτια, τὰ ὅποια ἔφερον τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά καὶ τὴν περιουσίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς χώρας εὐτυχεστέρας. Οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὴν βυζαντινὴν ἀριστο-

κρατίαν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν τιμαριωτικὴν τῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ Ἕλληνες εὐγενεῖς ἢ ἐσφάγησαν ἢ ἐφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ἤλλαξαν πίστιν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη καὶ σημαντικὴ συνέπεια τῆς κατακτιήσεως ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἐκυριάρχει ἄλλοτε εἰς τὴν Ἀνατολήν, περιωρίσθη εἰς ὀλίγα ἑκατομμύρια ἀνθρώπων.

2) Κατεστράφη ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων. Ὁ σουλτάνος ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς τὰς καλυτέρας γαίας καὶ τὰς διεμοίρασεν εἰς τοὺς Τούρκους πολεμιστάς, ἄλλας δὲ ἔδωκεν εἰς τὰ τζαμιά ὡς βακούφια. Μόνον μικρὰ κτήματα εἰς ἀπόκεντρα ὄρεινὰ μέρη ἔμειναν εἰς τοὺς ὑποδούλους, οἱ ὅποιοι ὑπεχρεώθησαν νὰ δίδουν τὸ πέμπτον ἢ καὶ περισσότερον τῶν προϊόντων των. Διὰ τοῦτο διετηρήθησαν Ἕλληνες γαιοκτῆμονες κυρίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὰς Νήσους, εἰς τὴν Στερεάν καὶ εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ἡπειρον.

3) Κατεστράφη ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἄσιατικὴ βαρβαρότης ἐκάλυψε τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν κατεστράφη, τὰ γράμματα ἐλησμονήθησαν καὶ ἡ τέχνη παρήκμασεν. Ἀκόμη καὶ ὁ χαρακτήρ τῶν ὑποδούλων ἔπαθε θλιβεράν μεταβολήν, διότι ἔλειψε τὸ ἀνδρικὸν καὶ ἐλευθέριον φρόνημα καὶ ἐπεκράτησεν ἡ ροπή πρὸς τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν.

4) Ἐπαθε καὶ αὐτὴ ἡ χώρα ὑπὸ τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Αἱ ὁδοὶ παρημελήθησαν καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν καὶ ἡ ἀποχέρσωσις τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀρχίσει ἀπὸ τὸ τέλος τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἔλαβον μεγαλυτέρας διαστάσεις.

Ἄλλ' ἡ τεραστία αὐτὴ καταστροφὴ εἶχε καὶ τὸ καλὸν της. Τὸ Ἕλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαμελισθῆ διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204, συνηνώθη πάλιν. Οἱ Τούρκοι, καταλύσαντες τὰ διάφορα φραγκικὰ ἢ ἐλληνικὰ κρατίδια, ἐπανεῖδωκαν εἰς τὸ Ἕλληνικὸν ἔθνος τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητά.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ.- ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Οι Ὀθωμανοί, ὅταν κατέλαβον τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἦσαν κυρίως πολεμισταί, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ παραγωγούσ, γεωργούσ καὶ τεχνίτας. Ἄφ' ἑτέρου ἢ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀπηγόρευε τὸν ἐξισλαμισμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἐπέβαλλε τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸ χριστιανικὸν θρήσκευμα. Ὁ σουλτάνος λοιπὸν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σκεφθῆ ὡς νὰ ἐξολοθρευθῆ τὸ χριστιανικὸν στοιχεῖον ὡς νὰ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ δεχθῆ τὸν ἰσλαμισμὸν. Διὰ τοῦτο διειρηθήσαν ὄλαι αἱ χριστιανικαὶ ἐθνότητες καὶ ἡ πρώτη φροντίς τοῦ κατακτητοῦ σουλτάνου ἦτο νὰ κανονίσῃ τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ μέγα πλῆθος τῶν Χριστιανῶν.

Ἡ μεγαλύτερα ἐκ τῶν χριστιανικῶν ἐθνοτήτων ἦτο ἡ ἑλληνική. Ὁ Μωάμεθ ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὸ Ἑλληνικὸν Πατριαρχεῖον, ἀλλ' ἀπεφάσισε νὰ δώσῃ τὸν θρόνον τοῦ Πατριάρχου εἰς ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος θὰ ἦτο ἐχθρὸς τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, θὰ ἐξησφάλιζε τὸ χάσμα καὶ τὴν ψυχρότητα μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἐματαίωνε σταυροφορίαν τῆς Δύσεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἐπειδὴ ἐχῆρευεν ὁ πατριαρχικὸς θρόνος, διέταξε νὰ ἐκλέξουν Πατριάρχην τὸν Γεώργιον Σχολάριον, ἀρχηγὸν τῆς ἀνθενωτικῆς μερίδος, ὁ ὅποιος ἔλαβε τὸ ὄνομα Γενάδιος.

Ὁ νέος Πατριάρχης ἐγκαθιδρύθη εἰς τὸν θρόνον μετ' ὄλην τὴν ἐπί τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων λαμπρότητα. Ἐχειροτονήθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου εἶχε καταφύγει τὸ Πατριαρχεῖον. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μωάμεθ, ὅπου παρεκάθησεν εἰς μεγαλοπρεπὲς δεῖπνον. Ὁ σουλτάνος ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι θὰ ἔχῃ τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὐνοίαν του καὶ θὰ ἐξακολουθῆ νὰ ἀπολαύῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια, ὅπως ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Τοῦ ἐχάρισε βακτηρίαν χρυσοῦν κοσμημένην μετ' πολυτίμους λίθους καὶ μαργαρίτας, ἀπαράλλακτα ὅπως ἔκαμνον προηγουμένως οἱ Ἕλληνες βασιλεῖς, ὡς σύμβολον τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πίστεως. Ἐπειτα συνώδευσεν αὐτόν μέχρι τῆς αὐλῆς τῶν ἀνακτόρων, τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀναβῆ ἐπὶ ἐκλεκτοῦ ἵππου, ἐξόχως κοσμημένου, καὶ

διέταξε τούς μεγιστάνους του νά τόν συνωδεύσουν μέχρι τῶν Πατριαρχείων ἐν παρατάξει, ὅπως ἄλλοτε ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων βασιλέων ἔκαμνεν ἡ Σύγκλητος, ἡ ὁποία περιεστοίχιζε καὶ ἐπευφήμει τὸν Πατριάρχη, ὅταν ἔφευγεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα.

Τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἀπὸ ἄλλους ναοὺς, ἤδρευεν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς τὸ Φανάριον, τὸ ὁποῖον εἶναι συνοικία κτισμένη ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Κερατιοῦ κόλπου. Τὸ Πατριαρχεῖον ἦτο τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Τουρκίας. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ διετηρήθησαν καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα εἰς τὸ Φανάριον ὑπενθύμιζεν ἡμέρας ἀρχαίας λαμπρότητος. Κυρίως ὁμως ἦτο τὸ ἐθνικὸν κέντρον τῶν Ἑλλήνων, περὶ τὸ ὁποῖον εἶχε συγκεντρωθῆ τὸ ἔθνος μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ λαβυρινθώδους πατριαρχικοῦ μεγάρου καὶ εἰς τὰς περὶ αὐτὸ συνοικίας μὲ τὴν ἀνατολικὴν ὄψιν, ἐξειλιχθη ὁ ἐκκλησιαστικὸς βίος τοῦ τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Μωάμεθ διετήρησεν ἐπίσης καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄλλων, τῶν μὴ μουσουλμανικῶν ἔθνοτήτων, καὶ ἐχορήγησεν εἰς αὐτοὺς πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ποιμνίων των, καταστήσας αὐτοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως μὲ κίνδυνον τῆς κεφαλῆς των. Ἦλπιζε δέ, ὅτι παρέχων εἰς αὐτοὺς τιμὰς καὶ πλοῦτον θὰ εἶχεν αὐτοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀσμανιδῶν καὶ προθύμους νὰ ἀποκοιμίζουσι τὸ ποιμνιὸν των μὲ τὴν διδασκαλίαν ἐλευθερίας ἐν οὐρανῷ καὶ ὑποταγῇ ἐπὶ τῆς γῆς.

Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

Ὁ πορθητῆς σουλτάνος ἀνεγνώρισε τὸν Πατριάρχη ὡς ἀρχηγὸν τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο οἱ ἴδιοι οἱ Τούρκοι ὠνόμαζον αὐτὸν Μιλέτμπασην, δηλαδὴ Ἐθνάρχην, ἀρχηγὸν δηλαδὴ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Τὸ πρῶτον ἐπίσημον σουλτανικὸν ἔγγραφο, τὸ βεράτιον, ὅπως ἔλεγον οἱ Τούρκοι, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Μωάμεθ ἐχορήγησεν ὠρισμένα δικαιώματα εἰς τὸν Πατριάρχη, δὲν ἐσώθη. Γνωρίζομεν ὁμως, ὅτι ὁ Πατριάρχης εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν

κλήρον, τούς ναούς καί τά μοναστήρια μετὰ τῆς περιουσίας των, τά θρησκευτικά, ἐκπαιδευτικά καί φιλανθρωπικά ἰδρύματα. Εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ συλλέγη τακτικῶς ἢ ἐκτάκτως εἰσφορὰς διὰ τὴν συντήρησίν των καί ἐκανόνιζεν ἐλευθέρως ὄλα, ὅσα εἶχον σχέσιν μὲ τὸν οἰκογενειακὸν βίον τῶν Χριστιανῶν.

Τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τὸν Πατριάρχην εἶχον εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ Ἀρχιερεῖς. Ἐκεῖ, συνεργαζόμενοι οἱ Ἀρχιερεῖς μὲ τούς κοινοτικούς ἄρχοντας, τούς δημογέροντας, διωργάνωσαν τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν κοινοτήτων μὲ τρόπον θαυμάσιον. Ἐνεκα δὲ τῶν μεγάλων ἐλλείψεων, τὰς ὁποίας κατὰ τούς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἡ τουρκικὴ διοίκησις, ἡ αὐτοδιοίκησις τῶν κοινοτήτων παρουσιαζε πραγματικῶς ὑπόδειγμα τάξεως καί πειθαρχίας.

Ἀφοῦ τοιοιτοτρόπως ὁ Πατριάρχης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν σουλτάνων ὡς ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς τοῦ ὑποδουλωμένου γένους, παρουσιάζετο ὡς ἀνωτάτη ἀρχή, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ Ρεῖς ἐφέντη, ὅπως ἔλεγον οἱ Τοῦρκοι, εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τούς ξένους βασιλεῖς καί ἔφερεν ὡς σῆμα τὸν δικέφαλον ἀετόν, τὸ σῆμα δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Διὰ τὸ ὑπόδουλον λοιπὸν ἔθνος ὁ Πατριάρχης ἦτο ὁ «κύριος καί βασιλεὺς» καί κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἐκλιπόντος αὐτοκράτορος, οἱ δὲ ὑπόδουλοι, συγκεντρωμένοι ὡς ἰδιαιτερος ὄργανισμὸς γύρω ἀπὸ τὸν Πατριάρχην καί τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπετέλεσαν μὲ τὸν καιρὸν κράτος ἓν κράτει.

Ἄλλ' ἀπέναντι τῶν μεγάλων αὐτῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὸν κατακτητὴν, ἦτο ὑπεύθυνος ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου διὰ τὴν ὑποταγὴν καί τὴν εἰρήνην τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τοῦρκοι συνήθιζον νὰ πλήττουν σκληρότατα πᾶσαν ἀνταρσίαν τῶν Χριστιανῶν, ὅχι τιμωροῦντες τούς ὑπευθύνους, ἀλλὰ τούς ἀρχηγούς τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ἔθνους, τὸν Πατριάρχην καί τούς Ἀρχιερεῖς.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Ἀφοῦ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετηρήθη καί ἐτέθη μάλιστα ὑπὸ τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Πατριάρχ-

χου, ὠργανώθη καὶ διοικητικῶς συμφώνως πρὸς τὴν νέαν κατὰστασιν. Οἱ Τοῦρκοι δηλαδὴ διετήρησαν τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὠργανωμένοι ὅπως τὰ ὑπόδουλα ἔθνη κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, οἱ ὑποτελεῖς λαοὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ.

Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ τὰ χωρία ἦσαν ὠργανωμένα ἀνεκάθεν εἰς κοινότητας. Ἐξέλεγον δηλαδὴ ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν, τῶν κρηνῶν, τῶν νεκροταφείων κ.τ.λ. Οἱ Τοῦρκοι ἀνεγνώρισαν καὶ διετήρησαν αὐτὰς διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους εἶχον διατηρήσει αὐτὰς οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Βυζαντινοί, διότι ἡ κυβέρνησις, ἀντὶ νὰ ἀποτείνεται εἰς ἰδιώτας, εἶχεν ὑπεύθυνα σωματεῖα, μετὰ τῶν ὁποίων συνεννοεῖτο διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων. Τὰ μέλη τῶν ἐπιτροπῶν αὐτῶν ὠνομάζοντο προύχοντες ἢ ἐπίτροποι ἢ προεστοὶ ἢ δημογέροντες ἢ κοιζαμπάσηδες. Ἐφρόντιζον πρὸ παντὸς διὰ τὴν εἴσπραξιν τοῦ ὀριζομένου ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν φόρου κατανέμοντες αὐτὸν εἰς τοὺς κατοίκους ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς τῶν κατὰστάσεως.

Οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες δὲν ἐξελέγοντο εἰς ὅλας τὰς κοινότητας κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οὔτε εἶχον παντοῦ τὰ ἴδια δικαιώματα. Εἰς ὅλας ὁμως τὰς κοινότητας οἱ ἄρχοντες ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν λεγομένην ἀρχοντικὴν τάξιν, ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους δηλαδὴ εἰς πλοῦτον καὶ ἐπιρροὴν πολίτας. Εἰς ἄλλας κοινότητας τὴν τάξιν αὐτὴν ἀπετέλουν ἀρχαιότατοι οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι εἶλκον τὴν καταγωγὴν τῶν ἀπὸ μεγάλους καὶ ἱστορικοὺς βυζαντινοὺς οἴκους, ὅπως εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Χίον κ.ά., εἰς ἄλλας οἱ πλούσιοι γαιοκτῆμονες, ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, ἄλλοι οἱ πλούσιοι ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ (Ἵδρα, Σπέτσαι κ.τ.λ.) καὶ εἰς ἄλλας τέλος οἱ ἰσχυρότεροι εἰς τὰ στρατιωτικά. Τοῦτο συνέβαινε κυρίως εἰς τὰς στρατιωτικὰς κοινότητας, ὅπως εἰς τὴν Μάνην, τὸ Σοῦλι, τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης κ.τ.λ.

ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Μερικά ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων εἶχον μεγαλύτερα προνόμια καὶ ἔγιναν γνωστὰ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῶν.

Αἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν ὠνομάζοντο Μαδεμοχώρια καὶ ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν αὐτόνομον, ἢ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 12 κώμας καὶ ἀπὸ 300 περίπου χωρία. Αἱ κοινότητες αὗται εἶχον τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἦσαν περίφημα καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ ὁμοσπονδία ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τέσσαρας ἄρχοντας ὀνομαζομένους βεκίληδες, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον κατ' ἔτος οἱ δώδεκα ἀντιπρόσωποι τῶν κωμῶν. Αὐτοὶ εἶχον τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ὅλης τῆς ὁμοσπονδίας. Οἱ μόνοι Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἔμενον εἰς τὰ Μαδεμοχώρια, ἦσαν εἰς ἀξιοματικὸς καὶ περὶ τοὺς 20 στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουν ἀπλῶς τὰς διαταγὰς τῶν βεκίληδων. Οἱ χωρικοὶ εἰργάζοντο δι' ἴδιον λογαριασμὸν τὰ μεταλλεῖα καὶ ἐπλήρωνον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς ἐτήσιον φόρον 220 ὀκάδας ἀργύρου καθαροῦ, ἐκάστη δὲ οἰκογένεια ἐπλήρωνε τὴν ἀξίαν ὠρισμένου ποσοῦ σίτου καὶ κριθῆς διὰ τὸν Τοῦρκον ἀξιοματικὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του. Ἦσαν ἀπηλλαγμένοι παντὸς ἄλλου φόρου. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως τὰ μεταλλεῖα ἐξηντλήθησαν καὶ ἡ ὁμοσπονδία οἰκονομικῶς παρήκμασε.

Περίφημος ἐπίσης ἦτο μία θεσσαλικὴ κοινότης, τὰ Ἀμπελάκια, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, μεταξὺ Λαρίσης καὶ θαλάσσης. Ἡ μικρὰ αὐτὴ κοινότης εἶχεν ὄλως ἰδιαίτερα προνόμια, διότι δὲν ἐπετρέπετο οὔτε νὰ κατοικήσῃ Τοῦρκος εἰς αὐτὴν καὶ ἐκυβερνᾶτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἰδικούς τῆς ἄρχοντας. Εἰς τὴν κοινότητα αὐτὴν διέλαμψε τὸ ἐμπορικὸν δαιμόνιον τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατῶρθωσαν νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ νὰ ἀποκτήσουν τὸ μονοπώλιον σχεδὸν τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον κατεργάζοντο. Ὅλοι οἱ Ἀμπελακιῶται, συμποσοῦμενοι εἰς 4.000 ἄνδρας καὶ γυναῖκας, κατεγίνοντο εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ βάμβακος. Οἱ μὲν ἄνδρες ἔβαφον, αἱ δὲ γυναῖκες ἔκλωθον. Ὁ παρασκευαζόμενος τοιουτοτρόπως βάμβαξ ἐστέλλετο εἰς τὴν Γερμανίαν κυρίως, τὰ δὲ κέρδη ἦσαν σημαντικά. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ Ἀμπελακιῶται, κε-

φαλαιουχοι και εργαται, δια να αποφυγουν τον καταστρεπτικον συναγωνισμον, απετελεσαν μιαν μεγαλην εμπορικην εταιρειαν, εις την οποιαν ο καθεις ειχε τα αναλογα κερδη εκ της εργασιας και εκ των κεφαλαιων, τα οποια διεθετεν. Η εταιρεια κατεστραφη, οταν το 1811 εχρεωκοπησεν η Αυστρια και τα Αμπελακια εχασαν τα μεγαλυτερα κεφαλαια, 10 εκατομμυρια φραγκα, τα οποια ειχον κατατεθειμενα εις αυστριακας τραπεζας. Επισης πολυ συνετελεσεν εις την παρακμην της κοινότητος η ανάπτυξις και ο συναγωνισμός της βιομηχανίας του Μάντσεστερ.

Επίσης τα 24 χωριά του Πηλίου απέτελουν και αυτά είδος όμοσπονδίας, ή οποία έκυβερνᾶτο από δημογέροντας και έξηρτάτο άπ' εύθειας από την Κωνσταντινούπολιν. Τα χωρία του Πηλίου έκτός των γεωργικῶν προϊόντων και των όπωρικῶν, τα οποια άφθονα και έκλεκτά παρήγεν ή εύφορος χώρα των, ανέπτυξαν αξιόλογον έμπόριον μετάξης και μαλλίνων σκεπασμάτων, από τα οποια έπρομήθευον όλην την Ανατολήν.

Η Ύδρα, αί Σπέτσαι, τα Ψαρά, ή Χίος, ή Νάξος, ή Τήνος και άλλαι νήσοι ειχον και αύται Ιδιαίτερα προνόμια. Η δέ Μάνη, εις τό νοτιώτατον άκρον της Πελοποννήσου, ή οποία ούσιαστικῶς ούδέποτε υπετάχθη εις τους Τούρκους, έκυβερνᾶτο από του 1770 υπό έντοπίου άρχοντος διοριζομένου υπό του σουλτάνου και όνομαζομένου Μπέη.

ΤΑ ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Την αυτοδιοίκησιν των Έλλήνων εις τα θρησκευτικά και κοινοτικά πράγματα ώνόμασαν Προνόμια του έλληνικοϋ έθνους. Εκ τούτων άλλα παρεχωρήθησαν εις τους Έλληνας δι' επισήμων διαταγμάτων των σουλτάνων, άλλα καθιερώθησαν από την μακράν συνθήειαν.

Ούσιαστικῶς τά προνόμια ησαν τά εξής :

- 1) Έλευθερία θρησκείας και γλώσσης.
- 2) Προστασία και άπαραβίαστον του κλήρου.
- 3) Πολιτική και θρησκευτική δικαιοδοσία του κλήρου. Οί έπίσκοποι δηλαδή έδικαιοϋντο να τιμωρουν συμφώνως προς τους χριστιανικούς νόμους, οί οποιοι υπήρχον πρό

της τουρκικής κατακτήσεως, τούς παρεκτρεπομένους εις θρησκευτικά ἢ καὶ οἰκονομικά ζητήματα ἀφορώντα τὴν κοινότητα δι' ἐξωεκκλησιασμοῦ, ἀναθέματος, ἀφορισμοῦ ἢ καὶ παραδόσεως αὐτῶν εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἐδικαιοῦτο νὰ καταδικάσῃ εἰς φυλάκισιν ἢ καὶ εἰς θάνατον.

4) Πνευματικὸν Δικαστήριον. Ὅλαι δηλαδὴ αἱ περὶ γάμου καὶ κληρονομίας δίκαι ὑπάγονται εἰς τὸν κλῆρον. Τὰς δίκας αὐτὰς διεξάγει τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον, τοῦ ὁποῦ προεδρεῦει ὁ ἐπίσκοπος. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἐφεσιβάζονται μόνον ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ διαδικασία τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἦτο δαπανηρὰ καὶ δὲν ἐνέπνεε πολλὴν ἐμπιστοσύνην, οἱ Χριστιανοὶ ὑπέβαλλον εἰς τὸ Πνευματικὸν Δικαστήριον καὶ τὰς ἀστικὰς ὑποθέσεις. Πολλάκις μάλιστα Τοῦρκοι καὶ Ἑβραῖοι κατέφευγον εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν ἐπισκόπων, διότι εἶχον μεγαλύτεραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀμεροληψίαν αὐτῶν παρὰ τοῦ Μουφτῆ (τούρκου δικαστοῦ).

5) Ἐλευθερία τῆς δημοτικῆς διοικήσεως, δηλαδὴ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν κοινοτήτων ὑπὸ δημογεροντίας, ἡ ὁποία ἐξελέγετο ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν κατοίκων ἄνευ οὔδεμιᾶς ἀναμείξεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΥΘΑΙΡΕΣΙΑ

Ἄλλ' ἐνῶ, ὅπως εἶδομεν, τὸ ὑπόδουλον γένος διετήρησε τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινοτικὴν του ἐλευθερίαν, εὕρισκετο διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ αὐθαιρέσιας. Ὁ τυχὼν Τοῦρκος πασᾶς ἠδύνατο νὰ ἐπεμβαίη αὐθαιρέτως -εἰς τὰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις καὶ νὰ παραβιάζῃ κάθε προνόμιον, διότι ἡ αὐθαιρέσια ἦτο σύνηθες πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγέρωχον κατακτητὴν.

Οἱ ὑπόδουλοι ἀφ' ἑτέρου ἐστερήθησαν παντὸς ἀνθρωπίνου δικαιώματος. Ὁ ραγιάς (ὑπόδουλος) ἐθεωρεῖτο κατώτερον ὄν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ πληρώνῃ τὸν κεφαλικὸν φόρον πρὸς ἐξαγορὰν τῆς ζωῆς του, τὸν στρατιωτικὸν φόρον, διότι ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν στρατολογίαν, τὸν κτηματικὸν καὶ ἀπίρους ἄλλους τακτικὸς καὶ ἐκτάκτους φόρους. Ὁ φοβερώτερος ὅμως

δλων τών φόρων ἦτο τὸ παιδομάζωμα διὰ τὸ τάγμα τών Γενιτσάρων, ὁ ὁποῖος, καθὼς γνωρίζομεν, ἀφήρσεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τών ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸ ἄνθος τών τέκνων των, διὰ νὰ πυκνώσῃ τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τών Γενιτσάρων.

Οἱ πασάδες καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἠδύναντο νὰ ἀρπάσουσαν ὄχι μόνον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰς θυγατέρας καὶ τὴν ζωὴν τών ὑποδούλων. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀμφίβολος ζωὴ τών Ἑλλήνων ἦτο διαρκὲς μαρτύριον. Μόνον κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τοῦ Πάσχα οἱ Χριστιανοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διασκεδάζουσαν δημοσίᾳ. Κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ ἔτους προσεπάθουσαν νὰ κρύπτωνται ἀπὸ τὰ βλέμματα τών Τούρκων. Δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ φοροῦσαν χρωματιστὰ ἐνδύματα, ὅπως οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ πένθιμα, αἱ οἰκίαι των δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἶναι ὑψηλότεραι ἀπὸ τὰς τουρκικὰς γειτονικὰς ἢ νὰ ἔχουσαν παράθυρον, τὸ ὁποῖον νὰ βλέπῃ εἰς κεντρικὸν δρόμον ἢ εἰς τὸ τζαμί. Δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἰππεύουσαν ἢ νὰ κάθηνται, ὅταν διήρχετο Τούρκος.

Κατὰ τοὺς δεινοὺς αὐτοὺς χρόνους ἡ Ἐκκλησία μὲ μυρίους τρόπους κατάρθωνε πολλάκις νὰ προλαμβάνῃ τὴν καταστροφὴν. Διὰ τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τὴν σωτηρίαν του ὤφειλεν εἰς τοὺς πνευματικούς του ἄρχοντας, τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ἐπροτίμων νὰ θυσιασθοῦσαν αὐτοὶ παρὰ νὰ πάθῃ κάποιαν ἀνεπανόρθωτον συμφορὰν τὸ Ἔθνος.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Ὅταν συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τών ἑλληνικῶν χωρῶν, διηρέθησαν αὐταὶ εἰς τέσσαρας μεγάλας διοικήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀρχηγοὶ φέροντες διάφορα ὀνόματα εἶχον τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν. Αἱ διοικήσεις αὐταὶ ἦσαν: 1) ἡ Μακεδονία, 2) ἡ Θεσσαλία, 3) ἡ Εὐβοία, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπήγοντο ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας καὶ 4) ἡ Πελοπόννησος.

Εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν ὅμως Κράτος κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς δὲν ὑπῆρχεν ὀργάνωσις κυβερνητικὴ ὅπως εἰς τὰ σημερινὰ κράτη. Δὲν ὑπῆρχον δηλαδὴ οὔτε ὑπουργοὶ οὔτε ὑπουρ-

γικόν συμβούλιον. Ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κυβερνήσιν εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁ Μέγας Βεζύρης, ὁ ὁποῖος διὰ μὲν τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις εἶχεν ὡς βοηθὸν τὸν Κιαγιὰ βέην, διὰ δὲ τὰς ἐξωτερικὰς τὸν Ρεῖς ἐφέντην. Διὰ τὰ στρατιωτικὰ εἶχεν ἐπίσης δύο ἄλλους βοηθοὺς, τὸν Σερασκέρην, ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν Καπετὰν πασᾶν, ἀρχηγὸν καὶ διοικητὴν τοῦ στόλου. Τὰ οἰκονομικὰ διηύθυνεν ὁ λεγόμενος Δεφτερδάρης, τὰ δὲ δικαστικὰ ὁ Σεῖχουλισλάμης. Ὅλοι οἱ ἀνώτατοι αὐτοὶ λειτουργοὶ τοῦ κράτους ἀπετέλουν τὸ Διβάνιον, ἦτοι τὸ αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ

Ἐφ' ὅσον οἱ Τούρκοι εἶχον μεγάλην δύναμιν, δὲν εἶχον ἀνάγκην ὀργανωμένης κυβερνητικῆς μηχανῆς, ἢ ὅποια νὰ διαχειρίζεται τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Ἡ τουρκικὴ σπάθη ἔλυεν αὐτὰ κατὰ τὸν ἀπλούστερον καὶ ταχύτερον τρόπον. Ὅταν ὅμως αἱ σχέσεις τοῦ τουρκικοῦ κράτους πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔγιναν περιπλοκώτεραι καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον τὴν προτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἀμόρφωτοι, νὰ καταφύγουν κυρίως εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο διὰ τὴν μόρφωσιν, τὴν πείραν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητά των.

Κατὰ πρῶτον οἱ Τούρκοι ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ προσλάβουν ἀνθρώπους εἰδικούς διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τῶν συνθηκῶν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο συνήθως τότε ἑλληνιστί. Πολλοὶ Ἕλληνες τότε προσελήφθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν τίτλον Γραμματεῖς. Τοιοῦτος Γραμματεὺς ἦτο κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ περίφημος πρῶτος Μέγας Διερμηνεὺς τῆς Πύλης Παναγιώτης Νικούσιος, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ ἴδωμεν, διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Τούρκων καὶ Βενετῶν διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνωτέρων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, διότι οἱ Τούρκοι κατὰ τὰς δύο πρῶτας ἑκατονταετηρίδας μετὰ τὴν κα-

τάκτησιν τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἔδιδον μόνον εἰς Ὀθωμανοὺς ἢ εἰς ἐξισλαμισθέντας Χριστιανοὺς.

Πολὺ περισσότεραν σημασίαν ἀπέκτησαν δύο μεγάλα ἀξιώματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐδίδοντο κανονικῶς εἰς Ἑλληνας. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶναι τῶν Ἑγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας καὶ τοῦ Μεγάλου Διερμηνέως, Δραγουμάνου, ὅπως ἔλεγον οἱ Τούρκοι, ἄρχοντας δηλαδή, ὁ ὁποῖος ἔργον εἶχε νὰ μεταφράζη τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔγγραφα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ νὰ παρίσταται ἐπίσης ὡς διερμηνεὺς εἰς τὰς προφορικὰς συνεννοήσεις.

Ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως γνωρίζομεν, εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἤρχισε νὰ δημιουργεῖται νέα ἀριστοκρατικὴ τάξις τῶν Ἑλλήνων πῆριξ τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς τάξεως αὐτῆς εἶχον ἔλθει ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἀπέκτησαν ἀνωτέραν κοινωνικὴν θέσιν καὶ ἀξίωμα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν εὐφυεῖς, ἐμάνθανον ξένας γλώσσας, ἐφοίτων εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐγνώριζον τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος μετεχειρίζετο αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ πολλοὶ διεκρίθησαν ὡς Μεγάλοι Διερμηνεῖς καὶ ὡς Ἑγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας, τῶν δύο μεγάλων παραδουναβείων ἡγεμονιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον αὐτόνομον διοίκησιν ὑπὸ ἰδιαιτέρον ἡγεμόνα διοριζόμενον ὑπὸ τῆς Πύλης.

ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Οἱ εὐγενεῖς τῆς νέας αὐτῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας ὠνομάσθησαν Φαναριῶται ἀπὸ τὴν συνοικίαν, ὅπου ἔκειτο τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συνήθως εἶχον τὰς κατοικίας των. Πολλοὶ ἐκ τῶν Φαναριωτῶν ἀναιμιγνύοντο εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὑποθέσεις τοῦ ἔθνους. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐπεζήτουν τὰ ἀξιώματα τοῦ Διερμηνέως καὶ τῶν Ἑγεμόνων τῶν Παραδουναβείων ἡγεμονιῶν. Περίφημοι οἰκογένειαι Φαναριωτῶν ἦσαν οἱ

Μαυροκορδάτοι, οί 'Υψηλάνται, οί Σουτσοί, οί Καρατζάδες, οί Μουρούζαι, οί Καλλιμάχαι κ. ἄ.

Αί ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας πολλοὶ ἐξ αὐτῶν προσέφεραν εἰς τὸ ὑπόδουλον γένος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους χρόνους, εἶναι μέγισται. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔσωσαν κυριολεκτικῶς τὸ ἔθνος εἰς στιγμὰς τραγικὰς, ἄλλοι δὲ πάλιν διὰ τῆς ποικίλης καὶ ἐμπνευσμένης δράσεώς των ἐτόνωσαν τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων, ἐφρόντισαν διὰ τὴν μὀρφωσιν αὐτῶν, ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ παντοιοτρόπως εἰργάσθησαν διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων ζωῆς τῶν δούλων Ἑλλήνων.

Ἄλλ' οἱ Φαναριῶται, ἐπειδὴ ἔζων μεταξὺ Τούρκων καὶ ἤρχοντο εἰς διαρκῆ μὲ τοὺς Τούρκους κυβερνήτας ἐπαφήν, εἶχον προσοικειωθῆ τοὺς τρόπους των καθὼς καὶ τὰς συνηθείας τῆς τουρκικῆς αὐλῆς. Αἱ ἀνώτεραι θέσεις εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν ἀπεκτῶντο μὲ δωροδοκίας καὶ ταπεινώσεις, πολλάκις δὲ ἐστοίχιζον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀξιωματοῦχου ραγιᾶ, διότι τὰ τουρκικὰ ἦθη ἦσαν τότε ἄγρια καὶ ὁ σουλτάνος ἢ ὁ μέγας βεζύρης διὰ τὴν ἐλαχίστην αἰτίαν ἢ διαβολὴν ἔστελλον αὐτὸν εἰς τὴν ἀγχόνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Ἐνῶ τὸ ἔθνος μας ἐβυθίζετο εἰς τὸ σκότος καὶ ὑφίστατο τὰ δεινὰ τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐτελεῖτο σημαντικὴ πρόοδος. Συνέβησαν ἐκεῖ γεγονότα σημαντικώτατα, διὰ τῶν ὁποίων ἤρχισε νὰ ἀναγεννᾶται ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς καὶ ὁ κόσμος νὰ εἰσέρχεται εἰς νέαν περίοδον ἀκμῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ρίψωμεν πρῶτον ἓν βλέμμα εἰς τὰ γεγονότα αὐτὰ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ θὰ ἐπανέλθωμεν κατόπιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους κέντρον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου ἦτο εἰς τὰς ἀρχὰς ἡ Κωνσταντινούπολις, ὅπου συνεκέντρωνοντο ὅλα τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἐκεῖθεν ἀπεστέλλοντο εἰς τὰς ἄλλας χώρας. Συνίστατο δὲ τότε τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον εἰς ὠρισμένα εἶδη προερχόμενα ἀπὸ διάφορους χώρας τῆς μακρινῆς Ἀνατολῆς, τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοι ὠνόμαζον μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἰνδίας. Τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ἦσαν βαμβακερὰ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἐλεφαντοστοῦν, ἔβενος, πολύτιμοι λίθοι καὶ εὐγενῆ μέταλλα, χρυσοῦς καὶ ἄργυρος, καὶ πρὸ πάντων τὰ λεγόμενα μπαχαρικά, πιπέρι, κανέλλα, μοσχόκαρυδον, γαρύφαλλον κτλ., μὲ τὰ ὁποῖα συνήθιζον τότε νὰ ἀρωματίζουν τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν περιζήτητα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Δύο ἦσαν οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ μετεκομίζοντο εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ εἷς θαλασσινὸς καὶ ὁ ἄλλος διὰ τῆς ξηρᾶς. Ἄραβες κυρίως ἔμποροι μετέφερον μὲ πλοῖα τὰ ἐμπορεύματα διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄπ' ἐκεῖ πλοῖα βενετικὰ μετεκομίζον αὐτὰ εἰς τοὺς λιμένας

της Εύρώπης. Διὰ τῆς ὁδοῦ αὐτῆς μετεφέροντο κυρίως τὰ μπαχαρικά. Ἄραβες πάλιν ἔμποροι ἐφόρτωνον караβάνια ὀλόκληρα καὶ διὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας μετέφερον τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος εἰς τὸν Εὐξεινον Πόντον. Ἐκεῖ πλοῖα τῶν Γενοατῶν παρελάμβανον αὐτὰ καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Ὡστε οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν ἐπήγαινον οἱ ἴδιοι εἰς τὰς χώρας τῆς παραγωγῆς. Ἐπειδὴ δὲ μόνον οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενοᾶται διέθετον ἐμπορικὰ πλοῖα, εἶχον σχεδὸν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου, ἐπώλουν τὰ ἐμπορεύματα εἰς μεγάλας τιμὰς καὶ ἀπεκόμισαν τοιοῦτοτρόπως μεγάλα κέρδη. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐσημειώθη μεγάλη ἀκμὴ τῶν Ἰταλικῶν ναυτικῶν πόλεων καὶ ἰδίως τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης.

Ἡ δίψα λοιπὸν τοῦ κέρδους, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα αἰτία τῶν ἀνακαλύψεων, ὥθησε τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης νὰ ἀναζητήσουν νέας ὁδοὺς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ προμηθεύωνται τὰ πολύτιμα ἐμπορεύματα ὄχι διὰ τῶν μεσαζόντων, τῶν Ἀράβων δηλαδὴ καὶ τῶν Βενετῶν καὶ Γενοατῶν, ἀλλὰ μεταβαίνοντες οἱ ἴδιοι εἰς τὰς Ἰνδίας, τὰς ὁποίας ἐφάνταζοντο ὡς χώραν μυστηριώδη καὶ πλουσιωτάτην.

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Διὰ νὰ ἀναλάβουν ὁμοῦ οἱ Εὐρωπαῖοι τοιαύτην ἐπιχείρησιν, ἦτο ἀνάγκη προηγουμένως νὰ τροποποιήσουν καὶ νὰ εὐρύνουν τὰς γεωγραφικὰς τῶν γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν περισσότερο περιωρισμέναι ἀπὸ τὰς γεωγραφικὰς γνώσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Ἐκτὸς τῆς Μεσογείου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν καὶ τῶν λιμένων τῆς, αἱ γνώσεις τῶν δὲν ἐξετείνοντο περαιτέρω.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὁμοῦ τοῦ 13ου αἰῶνος αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἤρχισαν νὰ εὐρύνωνται, διότι ἀνεκάλυψαν μέρος τῆς Ἀσίας. Βραδύτερον ὁ Βενετὸς **Μάρκος Πόλος** ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν εἴκοσιν ἔτη (1271-1291). Παρέμεινε δεκαεπτὰ ἔτη εἰς τὴν Κίνα, ἐπεσκέφθη τὴν Ἰαπωνίαν καὶ διὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Περσίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐδημοσίευσεν τὰς ἐντυπώσεις του εἰς τὸ πε-

ρίφημον Βιβλίον τῶν θαυμασίων, ὅπου περιγράφει τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιηγήθη.

Συγχρόνως ἤρχισαν νὰ τροποποιούνται αἱ ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ σχήματος τῆς Γῆς. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν Σταυροφοριῶν. Κατ' αὐτὰς οἱ Σταυροφόροι ἦλθον εἰς πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἄραβας καὶ δι' αὐτῶν ἐγνώρισαν τὰς γεωγραφικὰς ἐργασίας τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων. Οἱ Ἕλληνες ἐφαντάζοντο τὴν γῆν σφαιρικὴν. Ἐπίστευον λοιπόν, ὅτι ἦτο δυνατόν κανεῖς νὰ κάμῃ τὸν γύρον αὐτῆς καὶ πλέων διαρκῶς πρὸς δυσμὰς, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, διότι ὑπέθετον, ὅτι ὁ ἴδιος ὠκεανὸς περιβάλλει τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἦτο ἐπομένως δυνατόν περιπλέων κανεῖς τὴν Ἀφρικὴν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ γνώμη ἰδίως αὐτὴ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Πορτογάλους τὴν ἰδέαν τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος.

Η ΚΑΡΑΒΕΛΛΑ.— ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΥΞΙΣ

Συγχρόνως καὶ ἡ τελειοποίησις τῆς ναυτικῆς τέχνης ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων ταξιδίων. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐχρησιμοποιήθη ἡ ναυτικὴ πυξίς. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ Σῖναι ἐγνώριζον δύο καὶ πλεον αἰῶνας π.Χ. τὴν ιδιότητα τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ στρέφεται πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ Ἄραβες τὴν παρέλαβον ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὴν μετέδωκαν εἰς τοὺς ναυτικοὺς τῆς Μεσογείου. Τὸν πρῶτον εὐχρηστον τύπον ναυτικῆς πυξίδος ἐπενόησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν (bussola). Πλήρη ὅμως πυξίδα μετ' ἀνεμολογίου κατεσκεύασαν οἱ Πορτογάλοι ναυτικοὶ τὸ 1483. Ἡ τελειοποίησις αὐτῆς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ναυτικοὺς νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὰς ἀκτὰς εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, νὰ ὀρίζουν τὴν θέσιν τῶν πλοίων εἰς τὸ πέλαγος καὶ νὰ διευθύνουν αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν.

Ἐπίσης σημαντικωτάτη ἦτο ἡ τελειοποίησις τῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἦσαν ταχεὰ καὶ ἐλαφρά, ἄλλὰ πολὺ χαμηλὰ καὶ ἀκατάλληλα νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ, ἄλλα δὲ βαρέα καὶ δυσκίνητα. Τὸν 14ον αἰῶνα οἱ Βενετοὶ ἀνεκάλυψαν νέον τύπον πλοίου, τὴν καρ-

βέλλαν (caravella, από το όποιο και το ελληνικόν καράβι), μήκους τριάκοντα περίπου μέτρων, με ύψηλās πλευράς, έφωδιασμένον με τρεις ίστους και πέντε τριγωνικά ιστία, έλαφρόν, ταχύ και στερεόν, το όποιο έπέτρεπε να άντιμετωπίσουν την τρικυμίαν του Ώκεανού. ✓

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

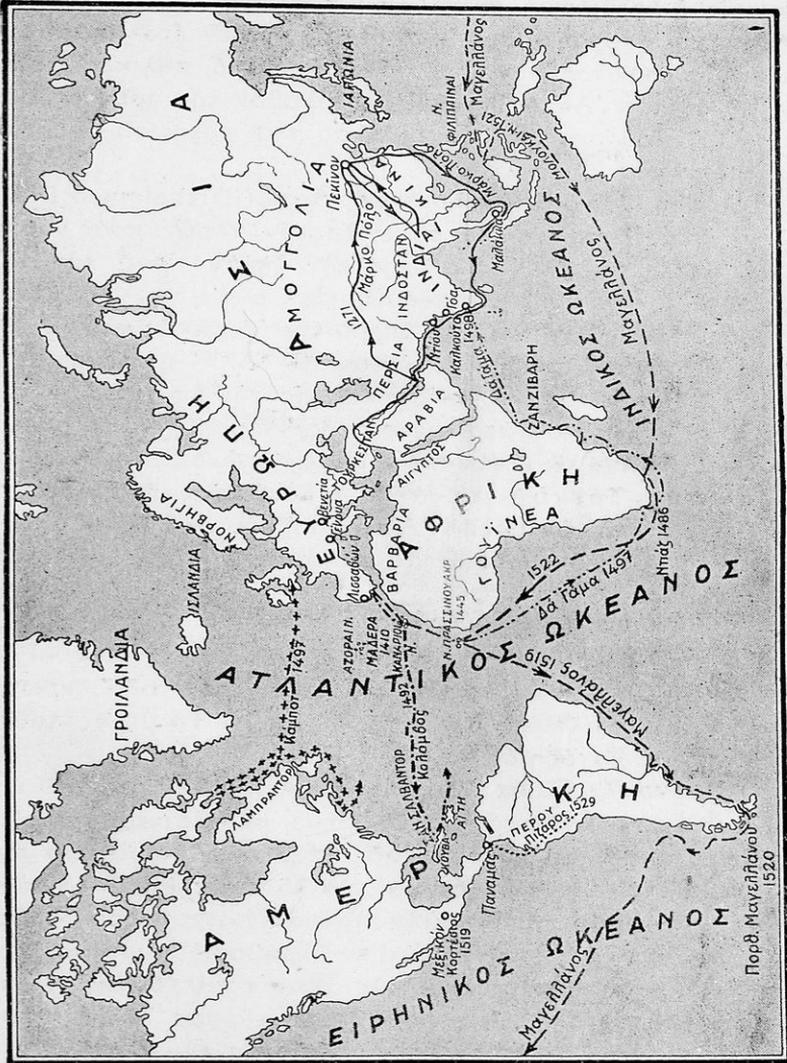
Τόν 14ον αιώνα διάφοροι ναυτικοί της Μεσογείου είχον έπιχειρήσει να έξερευνήσουν τās άκτās της Άφρικης και άνεκάλυψαν μερικās νήσους του Άτλαντικού Ώκεανού, τās Άζόρας, την Μαδέραν, τās Καναρίους.

Ή Πορτογαλία κατά τούς χρόνους αυτούς είχεν έπιδοθη είς την θάλασσαν. Οί ναυτικοί της έστράφησαν είς την άλιείαν και ήρχισαν να έμπορεύωνται είς τόν ώκεανόν. Ο Πρίγκιψ Δόν Έρρίκος (1394-1460), τέταρτος υίός του βασιλέως της Πορτογαλίας Ίωάννου Α', άφιέρωσε την ζωήν του είς το να διευθύνη τās ναυτικές έπιχειρήσεις τών συμπολιτών του. Διά τουτο είς την ιστορίαν είναι γνωστός με το όνομα Θαλασσοπόρος.

Ο Έρρίκος ώθησε τούς Πορτογάλους ναύτας προς τās κατευθύνσεις, τās όποιās από καιροϋ είχον έγκαταλείψει οί θαλασσινοί. Κατώρθωσε να διαλύση όλους τούς μύθους, οί όποιοι έφόβιζον τούς ναυτικούς, διά τās άγνώστους χώρας, δι δηλαδή είς την διακεκαυμένην ζώνην ή θάλασσα βράζει, δι ο άνθρωπος δέν είναι δυνατόν να ζήση και μεταβάλλεται είς αίθιοπα, δι εκεί εύρίσκεται το στόμιον του Άδου κτλ.

Το 1434 υπερέβησαν το άκρωτήριο Βογιαδόρο, το όποιον είχεν άνακαλυφθη πρό πολλοϋ, και άφοϋ έκαμψαν τās έκβολās του Σενεγάλη, παρετήρησαν με εύχάριστον έκπληξιν άκρωτήριον κατάφυτον εκεί, όπου άνέμενον χώραν ξηράν και έρημον, το όποιον ώνόμασαν Πράσινον Άκρωτήριον (1447). Πρό του θανάτου του Έρρίκου, οί άπεσταλμένοι του είχον προσεγγίσει τās άκτās της Γουίνεας.

Άλλά το 1472, άφοϋ είχον το θάρρος να υπερβοϋν τόν Ίσημερινόν, οί Πορτογάλοι πλέοντες προς άνατολάς έντός της γωνίας, την όποιαν σχηματίζει ή δυτική άκτή της Άφρικης,

Χάρτης των Ανακαλύψεων

ἦσαν βέβαιοι, ὅτι διηυθύνοντο πρὸς τὰς Ἰνδίας. Ὄταν ὁμως εἶδον, ὅτι ἡ ἀφρικανικὴ ἀκτὴ ἐκάμπτετο πρὸς νότον, κατελήφθησαν ἀπὸ ἀπογοήτευσιν. Ἐπὶ δέκα ἔτη δὲν ἐτόλμησαν νὰ διακινδυνεύσουν ταξίδιον πρὸς νότον, ὅπου ὁ πολικὸς ἀστήρ δὲν ἦτο ὁρατός. Ἀλλὰ τὸ 1482 ἐπανέλαβον τὴν προσπάθειαν καὶ τὸ 1485 ἔφθασαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Κογκό καὶ κατόπιν τοῦ Ὁράγγη.

Τέλος τὸ 1485 ὁ **Βαρθολομαῖος Διάζ** (Bartholomeo Diaz), ἐνῶ μὲ τρία ἐλαφρὰ πλοῖα συνέχιζε τὸν πλοῦν πρὸς νότον, ἔμεινεν ἔκπληκτος βλέπων αἴφνης τὴν ξηρὰν πρὸς τὴν Δύ-
1485 σιν. Τί εἶχε συμβῆ; Τρικυμία εἶχε ρίψει τὰ πλοῖα τοῦ ὀπισθεν τοῦ νοτιωτάτου ἄκρου τῆς Ἀφρικῆς καὶ εὐρέθη αἴφνης εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ κακοκαιρία δὲν τοῦ ἐπέτρεψε τὰ προχωρήσῃ καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ διέκρινε τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον τῆς Ἀφρικῆς νὰ δέρνεται κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ κύματα. Ὁ ἴδιος τὸ ὠνόμασε Ἀκρωτήριον τῆς Τρικυμίας, ἀλλὰ ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννης τὸ ὠνόμασεν Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὅπως ὀνομάζεται καὶ σήμερον.

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ (1498)

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἰνδίας εἶχεν ἤδη ἀνακαλυφθῆ. Ὑπελείπετο τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ μέρος τοῦτο κατάρθωσε νὰ διανύσῃ ὁ Βάσκο δᾶ Γάμα.

Ὁ Βάσκο δᾶ Γάμα (Vasco da Gama), υἱὸς ναυτικοῦ καὶ ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἀνεχώρησε μὲ τέσσαρα πλοῖα, ὑπὲρβη τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου τοῦ Διάζ, τοῦ ὁποίου εἶχε παραλάβει μαζί του τὸν πλοηγόν, καὶ τὴν 15 Ἀπριλίου 1498 εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτὴν ἀπέναντι τῆς νήσου Μαδα-
1498 γασκάρης. Ἀπ' ἐκεῖ παρέλαβεν Ἀραβας ὁδηγούς καὶ βο-
 ηθούμενος ἀπὸ τὸν περιοδικὸν ἄνεμον τοῦ Ἰνδικοῦ (μουσσίμ, mousson) τὴν 20 Μαΐου προσήγγισεν εἰς τὰς Ἰνδίας, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Καλκοῦταν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γόαν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πορτογαλίαν διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐξαιρετικὰς τιμὰς. Εἶχεν ἐπι-

τύχει ὅ,τι ἡ Εὐρώπη ὠνειρεύετο ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα. Δὲν ἤρρησεν ὁμως νὰ πέσῃ εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν βασιλέων καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνδρὸς παρεγνωρίσθησαν.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ (1492)

Ἐνῶ οἱ Πορτογάλοι ἐζήτουν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας πλέοντες πρὸς ἀνατολάς, ἄλλοι ἐσκέφθησαν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο πλέοντες πρὸς δυσμὰς. Ὁ Κολόμβος πρῶτος ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος (Christoforo Colombo, 1446- 1506) ἐγεννήθη περὶ τὸ 1446 εἰς τὰ περίχωρα τῆς Γενούης ἀπὸ πατέρα ὑφαντουργόν, ἔλαβε μικρὰν μόρφωσιν καὶ μέχρι τοῦ 25ου ἔτους κατεγίνετο εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του. Ἀλλὰ αἱ διηγήσεις καὶ τὰ ἀναγνώσματα περὶ ἀγνώστων καὶ περιέργων χωρῶν ἐτάραξαν τὴν φαντασίαν του. Ἐγκατέλειπε τὸ ἐπάγγελμά του, ἔγινε ναυτικός, ἐσχεδίαζε χάρτας καὶ ἐταξίδευεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας, ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Βορείου Θαλάσσης, καθὼς καὶ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς Λισσαβῶνα, ἡ ὁποία τότε ἦτο κέντρον μεγάλων ταξιδίων. Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἐπιστημονικὴν διορατικότητα καὶ ζωηρὰν φαντασίαν.

Χριστόφορος Κολόμβος

Ἐπειδὴ ἡ πορτογαλικὴ κυβέρνησις δὲν ἐδέχθη τὴν τολμηρὰν του πρότασιν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐξερευνητικὸν ταξίδιον πρὸς δυσμὰς, κατέφυγεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδον καὶ Ἰσαβέλλαν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1492 ὑπέγραψαν συμβόλαιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδέχοντο τοὺς ὄρους τοῦ ἐξερευνητοῦ, νὰ χορηγήσουν δηλαδὴ τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς καὶ τοῦ Μεγάλου Ναυάρχου εἰς τὸν ἴδιον καὶ τοὺς ἀπογόνους του, νὰ τὸν διορίσουν ἀντιβασιλέα τῶν ἀνακαλυφθησομένων χωρῶν καὶ νὰ τοῦ δίδουν τὸ δέκατον ἀπὸ τὴν φορολογίαν αὐτῶν.

Τὴν 3 Αὐγούστου 1492 ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς

Πάλου με τρία πλοία και πλήρωμα 90 περίπου άνδρας. 'Ο ἴδιος ἐπέβαινε τοῦ μεγαλύτερου πλοίου, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 23 μέτρων καὶ ὠνομάζετο Σάντα-Μαρία. Μέχρι τῶν Καναρίων νήσων ἠκολούθησε τὴν γνωστὴν ὁδὸν καί, ἀφοῦ ἀνεπαύθη ὀλίγον, εἰσήλθεν εἰς τὸν ἀχανῆ Ὠκεανόν. Οἱ ναῦται ἦσαν ἀνήσυχτοι, διότι ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ ἐπανίδουν τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐγόγγυζον, δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅμως, ὅτι ἐστασίασαν. 'Ο ἴδιος ὁ Κολόμβος ἦτο πλήρης θάρρους καὶ πεποιθήσεως.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας διέκριναν ξηρὰν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Βαχαμικοῦ λεγομένου πελάγους, τὴν ὁποῖαν ὁ Κολόμβος ὠνόμασεν Ἅγιον Σωτήρα (San-Salvador). Κατόπιν ἀνεκάλυψε τὴν Κούβαν καὶ τὴν Χαΐτην.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1493 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου τοῦ ἐγίνε θριαμβευτικὴ ὑποδοχή. Ἡ ἀνακάλυψις ἐπροκάλεσε κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Πολλοὶ εἶπον, ὅτι ὁ Κολόμβος ἐδώρησεν ὀλόκληρον κόσμον εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

ΤΑ ἈΛΛΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

'Ο Κολόμβος ἐπεχείρησεν ἄλλα τρία ταξίδια. Κατὰ τὸ δεύτερον ταξίδιον (1493-1496) ἀνεκάλυψε τὰς Ἀντίλλας, τὰς νήσους δηλαδὴ τοῦ ἀρχιπελάγους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται πρὸ τῆς ἀμερικανικῆς ἀκτῆς. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τοῦ ταξιδίου αὐτοῦ δὲν ἦσαν ὅποια ἀνέμενον οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας συμφώνως πρὸς τὰς περιγραφὰς τοῦ Μάρκου Πόλου καὶ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει ὁ ἴδιος ὁ Κολόμβος. Δὲν ἔφερεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν οὔτε μπαχαρικά οὔτε ἀρώματα οὔτε πρὸ πάντων χρυσόν.

Εἰς τὸ τρίτον ταξίδιον (1498-1500) προσήγγισε τέλος τὴν ἀμερικανικὴν ἠπειρον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀρενόκου (βόρεια παράλια Νοτίου Ἀμερικῆς) καὶ κατόπιν εἰς τὴν Βενεζουέλαν. Ἀλλὰ δυσσάρεσκειαι καὶ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Χαΐτην ἐναντίον τοῦ ἠνάγκασαν τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν Κολόμβον τὴν ἀντιβασιλείαν, ὃ δὲ ἀντικαταστάτης τοῦ ἐθεώρησε καλὸν ἄνευ διαταγῆς νὰ συλλάβῃ αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Οἱ βασι-

λείς και ὁ λαὸς συνεκινήθησαν πρὸ τοῦ θεάματος αὐτοῦ, ἀπεζημίωσαν τὸν Κολόμβον, τὸν περιέβαλον πάλιν μὲ τιμὰς καὶ ἐμπιστοσύνην καὶ τοῦ ἀνέθεσαν μάλιστα καὶ τέταρτον ταξίδιον.

Τὸ τέταρτον ταξίδιον (1502-1504) ἦτο ἀτυχέστερον. Ὁ Κολόμβος ἠκολούθησε τὴν ἀκτὴν τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ εἰς ἀπόστασιν 25 λευγῶν ἀπὸ τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Ἀλλὰ τρικυμῖαι καὶ ἐξέγερσις τῶν ἰθαγενῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ ἐξερευνηταὶ συμπεριφέροντο ἀπανθρώπως, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἡ Ἰσαβέλλα εἶχεν ἀποθάνει ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς του, ὁ δὲ Φερδινάνδος δὲν ἠσχολήθη πλέον μὲ τὸν Κολόμβον. Ὁ μέγας ἐξερευνητὴς ἀπέθανε τὴν 20 Μαΐου 1506, λυπημένος καὶ σχεδὸν λησμονημένος.

Κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον μὲ τὴν πλάνην, ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας καὶ ὅτι αἱ νῆσοι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνακαλύψει, ἦσαν πολὺ πλησιόν τῶν Ἰνδιῶν. Διὰ τοῦτο ὠνόμασεν αὐτὰς Δυτικὰς Ἰνδίας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῶν Ἰνδοὺς. Πολλοὶ ὅμως δύσπιστοι εἶχον ἀμφιβολίας, διότι ἐφαντάζοντο τὸν πλανήτην μας πολὺ εὐρύτερον ἀπὸ ὅσον ἐπίστευεν ὁ Κολόμβος.

Η ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Ὅτι ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀνακαλύψει νέαν ἐντελῶς ἡπειρον, ἀπεδείχθη μετ' ὀλίγον, τὸ 1507. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ὁ Φλωρεντῖνος θαλασσοπόρος Ἀμέριγος Βεσπούκι (Amerigo Vespucci), ὁ ὁποῖος εἶχε συνοδεύσει τὸν Κολόμβον εἰς τὰ τελευταῖα του ταξίδια, δι' ἐπιστολῶν εἶχε δώσει περιγραφὴν τῶν νέων χωρῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Κολόμβος. Εἰς μίαν ἀπὸ αὐτὰς ὠμίλει περὶ μεγάλης ἡπείρου, περὶ νέου κόσμου (novus mundus), ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη πρὸς δυσμὰς τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ, ὥστε ἡ νέα Ἠπειρος νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα ὄχι τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν Κολόμβου, ἀλλὰ τοῦ ἀποκαλύψαντος αὐτὴν Ἀμερίγου. Ὁ ἴδιος μάλιστα ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν μεγάλην τύχην, ἣ ὁποία ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸ ὄνομά του.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ (1519-1521)

Ὁ Μαγελλάνος (Magellaes), ἀπὸ μεγάλην πορτογαλικὴν οἰκογένειαν, ἀσκηθεὶς εἰς τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς πατρίδος του εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐπεφορτίσθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας, τὸν περίφημον Κάρολον Ε', νὰ ἀναζητήσῃ δρόμον πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς Μολούκας νήσους, ὅπου κατ' ἐξοχὴν παρήγοντο τὰ μπαχαρικά.

Μὲ 5 πλοῖα καὶ 265 ἀνθρώπους ἀνεχώρησε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1519. Ἐχρειάσθη μῆνας διὰ νὰ περιπλεύσῃ τὴν παραλίαν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ εἰσῆλθε κατόπιν εἰς τὸν ἐλικοειδῆ πορθμὸν μεταξὺ τῆς ἠπείρου καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τότε φέρει τὸ ὄνομά του, Μαγελλανικὸς πορθμὸς. Ἀφοῦ ἐπὶ ἓνα μῆνα διέπλεε τὸν μακρότατον πορθμὸν (600 χιλιομ. μῆκος), ἐξῆλθεν εἰς εὐρύχωρον ὠκεανόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασεν Εἰρηνικόν, διότι τοῦ ἐφάνη ἐξαιρετικὰ ἡσυχος, ἐπειδὴ ἦτο ἡ περίοδος τῆς γαλήνης.

Μετὰ μακρὸν καὶ κοπιώδη πλοῦν ἔφθασαν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, ὅπου ὁ ἴδιος ἐφονεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς. Οἱ ἄνδρες του ἐξηκολούθησαν τὸν δρόμον, ἔφθασαν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου συνητητήθησαν μὲ τοὺς Πορτογάλους, καὶ διὰ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος οἱ περισωθέντες 18 ἄνδρες μὲ ἓν πλοῖον ἐπέστρεψαν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1521. Τοιοῦτοτρόπως συνετελέσθη ὁ πρῶτος περίπλους τῆς γῆς καὶ διελύθησαν καὶ αἱ τελευταῖαι ἀμφιβολαὶ περὶ τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

Τὰς ἀνακαλύψεις ἠκολούθησε ζωηροτάτη κίνησις διὰ τὴν κατάληψιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν νέων χωρῶν. Οἱ Πορτογάλοι ἴδρυσαν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, καταλαβόντες ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν παραλίαν καὶ τὴν Κεϋλάνην, τὰς νήσους τῆς Σόνδης καὶ τὴν Μαλάκκαν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν κατέλαβον τὴν Γουίνεαν, τὸ Κόγκο καὶ τὴν Ἀγκολαν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν τέλος κατέκτησαν τὴν Βραζιλίαν.

Ἄλλ' οἱ Πορτογάλοι ἐκυβέρνησαν κακῶς. Καταχρήσεις

υπαλλήλων, αὐθαιρεσίαι καὶ ἀπανθρωπία ἀντιβασιλέων καὶ θρησκευτικοὶ διωγμοὶ ἔφεραν τοὺς ἰθαγενεῖς εἰς ἀπόγνωσιν. Οἱ Πορτογάλοι δὲν ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς μεγάλης τύχης των. Βραδύτερον ἔχασαν τὰς περισσοτέρας ἀποικίας των, τὰς ὁποίας κατέλαβον Ἕλληνοι καὶ Ὀλλανδοί.

Οἱ Ἴσπανοὶ ἴδρυσαν τὸ ἀποικιακὸν τῶν κράτος κυρίως εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Νότιον Ἀμερικὴν, ὅπου κατέλαβον τὸ Μεξικόν, τὸ Περού καὶ τὴν Χιλὴν. Αἱ ἰσπανικαὶ ἀποικίαι ἐκυβερνῶντο ἀπὸ τὴν Μαδρίτην διὰ τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη τὸ 1511, ἀλλὰ βραδύτερον ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας, ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ, ΓΑΛΛΩΝ, ΟΛΛΑΝΔΩΝ

Ἐνῶ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἴσπανοὶ ἐζήτησαν τὴν ὁδὸν εἰς τὰς Ἰνδίας πρὸς νότον, ἄλλοι ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσουν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πλεοντεσ βορειοδυτικά. Ὄταν δὲ ἀπεκαλύφθη, ὅτι ἡ εὐρεθεῖσα γῆ ἦτο ἠπειρός, φυσικὸν ἦτο νὰ σκεφθοῦν, ὅτι θὰ ὑπῆρχε διέξοδος εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ ἀπὸ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς. Ἕλληνοι καὶ Γάλλοι μὲ ἐπιμονὴν ἐζήτησαν τὴν διέξοδον αὐτῆν.

Ἀπὸ τοῦ 1497 ὁ γενουήσιος **Τζιοβάνι Καμπόττο** (Giovanni Cabotto), διατελὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου Η', μὲ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του προσήγγισε τὴν παραλίαν βορειοανατολικῶς καὶ ἐξερεύνησε τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία βραδύτερον ἔγινε τόπος ἐγκαταστάσεως τῶν Ἕλληνων.

Γάλλοι ναυτικοὶ ὑπὸ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον **Ἰάκωβον Καρτιέ** (Jacques Cartier), ζητοῦντες ἐπίσης τὴν πρὸς βορρᾶν διάβασιν, κατέλαβον τὸν Καναδᾶν, ὅπου ἀργότερα ἴδρυσαν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ Saint-Lorent τὴν πόλιν Κεμπέκ (Quebec, 1608). Οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπίσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτῆν κατηύθυναν τὰς προσπαθείας των.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις καὶ ἡ ἐγκατάστασις πολυαριθμῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰς νέας χώρας ἤλλαξαν εἰς ὄλον τὸν

κόσμον τὰς ἐμπορικὰς ὁδοὺς, τὸν τρόπον τῆς μεταφορᾶς, τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν ἀνταλλασσομένων ἐμπορευμάτων, τὸν γενικὸν χαρακτήρα τοῦ ἐμπορίου, μὲ μίαν λέξιν τὰ ὑλικά μέσα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διὰ ξηρᾶς μεταφορᾶ ἠλαττώθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος εἰς ὄφελος τῆς διὰ θαλάσσης. Εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν ἐξηκολούθησαν τὰ καραβάνια μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ἑκατοντάδας τῶν καμήλων. Ἐν τούτοις τὸν 16ον αἰῶνα τὸ φορτίον ἑνὸς πλοίου ἐρχομένου ἀπὸ τὰς Ἰνδίας εἰς τὴν Λισσαβῶνα ὑπερέβαινε τὸ μεγαλύτερον καραβάνι.

Οἱ νέοι δρόμοι ἦσαν περισσότερο θαλάσσιοι παρὰ ἡπειρωτικοί, περισσότερο ὠκεάνειοι παρὰ μεσογειακοί.

Ἡ εἰσαγωγὴ καθαρῶς ἀμερικανικῶν προϊόντων, ἀραβοσίτου, καπνοῦ, κακάου, βανίλλιας, ἀργότερα καὶ πατάτας, καθὼς καὶ ἀσιατικῶν, πεπέρεως, κανέλλας, ὀπίου, καμφορᾶς, μοσχοκαρῦου, ταπήτων, ἵππων, μετάξης, σινικῆς μελάνης, πορσελάνης κτλ., ἥλλαξαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὰ εἶδη τῶν ἰδικῶν μας σιτηρῶν, λαχανικά, ὀπωρικά, σακχαροκάλαμον, ἵππους, βοῦς, ἀκόμη καὶ καφὲν καὶ βάμβακα. Οἱ Πορτογάλοι καὶ Ἰσπανοὶ ἀπηγόρευον αὐστηρῶς εἰς τὰς ἀποικίας νὰ φυτεύουν ὅ,τι φύεται εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν.

Ἐγινεν ἐπίσης ζωηροτάτη ἐκμετάλλευσις τῶν εὐρεθέντων εἰς τὰς νέας χώρας μεταλλείων. Μεγάλαι ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἰσέρρευσαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀγοράν.

Οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, φύσει μικρᾶς ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὴν κακὴν χρησιμοποίησιν, ἐξηφανίσθησαν ἢ ἔφυγον εἰς τὰ δάση. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ ἄποικοι ἐχρειάζοντο ἐργατικὰς χεῖρας διὰ τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰς φυτείας, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ἤρχισαν νὰ εἰσάγουν μαύρους ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν. Παρὰ τὰς ἀσθενεῖς διαμαρτυρίας τῶν ἱεραποστόλων ἢ μαύρη φυλὴ ἀκουσίως μετηνάστευσεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος παρουσιάζεται ἐξαιρετικὴ ἀνθισις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀναγέννησις.

Ἡ Ἀναγέννησις ἤρχισεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐξηπλώθη ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἡ Ἀναγέννησις εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα γεγονότα τῆς ἱστορίας, διότι τότε ἀνεφάνησαν συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα παραμένουν ὡς κειμήλια πολύτιμα τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ, ἐνῶ αἱ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις ἔφερον τὴν ὑλικὴν ἀκμὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐδημιούργησε τὴν πολὺ ἀνωτέραν ἀκμὴν τοῦ πνεύματος.

Ὅταν ὁμῶς λέγωμεν Ἀναγέννησιν, δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν ἀνάστασιν τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν ἀπὸ μίαν κατάστασιν ἀφανείας καὶ τελείας παρακμῆς. Τουναντίον οἱ τελευταῖοι χρόνοι τοῦ μεσαίωτος ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν συγγραφεῖς ἀξιολογώτατους, ὅπως τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Βοκκάκιον κ. ἄ., καὶ ἔργα τέχνης ἀξιοθαύμαστα, ὅπως εἶναι οἱ περίφημοι καθεδρικοὶ ναοὶ ρωμανικοῦ καὶ γοθικοῦ ρυθμοῦ, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι κοσμημένοι αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἀναγέννησις προετοιμάσθη κατόπιν πολλῆς ἐργασίας καὶ προσπαθείας κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ μεσαίωτος. Ὡστε, ὅταν λέγωμεν Ἀναγέννησιν, πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν κυρίως μεγάλην ἀκμὴν τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν νέων χρόνων.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Τὰ αἴτια τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τε-

χῶν εἶναι πολλά. Τὰ σπουδαιότερα ὅμως ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ἀκμή, τὴν ὁποῖαν ἐσημείωσαν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων, τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα. Ἐδημιουργήθησαν τότε ἔργα τέχνης ἀξιόλογα καὶ ἔζησαν συγγραφεῖς μεγάλοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται πρόδρομοι τῆς Ἀναγεννήσεως.

2) Κατὰ τὸν 15ον ἰδίως αἰῶνα ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄγνωστα κατὰ τὸν μεσαῖωνα. Τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἔχυσαν νέον φῶς καὶ ἤνοιξαν νέας πηγὰς ἐμπνεύσεως.

3) Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν γνώσεων τῶν ἀνθρώπων.

4) Ἡ αὐξήσις τοῦ πλοῦτου τῶν λαῶν τῆς Δύσεως, ἡ ὁποία ἦτο συνέπεια τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων, καὶ

5) Ἡ προστασία καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις, τὴν ὁποῖαν παρέσχον εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα πολλὰ ἐπιφανῆ πρόσωπα, πολλάκις ἡγεμόνες, βασιλεῖς καὶ πάπαι.

Η ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Τὴν διάδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων διηκόλυνεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας. Μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐπομένως σπάνια καὶ πολὺ ἀκριβά. Διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ παράγουν πολλὰ ἀντίτυπα ἑνὸς βιβλίου, κατ' ἀρχὰς ἐπενόησαν τὴν ξυλογραφίαν. Ἐπὶ πλατείας δηλαδὴ σανίδος ἐσκάλιζον ἔκτυπα τὰ γράμματα ἑνὸς κειμένου, ἐμαύριζον τὴν ἐπιφάνειαν μὲ μελάνην καὶ ἀπετύπωνον τοιοῦτοτρόπως πολλὰ ἀντίτυπα. Ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ἦσαν ἀκίνητα καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἐκτύπωσιν μόνον ἑνὸς ὀρισμένου κειμένου.

Βραδύτερον ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν μεμονωμένα κινητὰ στοιχεῖα ἀπὸ μέταλλον. Ἡ τελειοποίησις αὐτῶν ἔγινε εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Γούτεμπεργ (Gutenberg, 1397 - 1468) εἰς τὴν πόλιν Μαγεντίαν πλησίον τοῦ Ρήνου (Mainz).

Ἡ νέα ἐφεύρεσις, ἡ ὁποία ἦτο πολύτιμος διὰ τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἰδεῶν καὶ γνώσεων, ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Παντοῦ ἐτυπώνοντο βιβλία, τὰ ὁποῖα ἦσαν εὐθηνά. Εἰς τὴν Βενετιάν ὁ περίφημος τυπογράφος Ἄλδος Μανούτιος (Aldus Manutius) περὶ τὸ 1470 ἐξέδωκε τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἀνάρπαστοι εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην διὰ τὴν κομψότητα τῆς ἐκτύπώσεως καὶ διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ περιεχομένου. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη τυπογραφικὴ ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων (Editiones Principes, Βενετία 1470).

ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος ἠγάπα τὸν ἀσκητισμὸν, τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀπέφευγε τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθά. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τῶν νέων χρόνων ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ συγκινεῖται ἀπὸ τὰς φυσικὰς καλλονάς, ἐνθουσιάζεται ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀπὸ κάθε περιορισμόν.

Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν πλήρη ἀγώνων ζωὴν καὶ νὰ ἀπολαύσῃ αὐτήν, ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ ἰδιαιτέρας ἰκανότητας. Ἐχει ὑποχρέωσιν νὰ καλλιεργήσῃ ἀρμονικῶς τὰς πνευματικὰς, ψυχικὰς καὶ σωματικὰς δεξιότητας. Ἡ καθολικὴ αὕτη μὀρφωσις ἔγινε τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐποχῆς. Ἀκριβῶς εἰς τὴν δίψαν αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων πρὸς γνῶσιν καὶ μάθησιν, τὴν μὀρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν ἰκανοτήτων, συνίσταται ἡ Ἀναγέννησις.

Ἐρασμος

Τοῦτο ὤθησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς Ἀρχαίους. Παρατήρησαν, ὅτι εἰς τὰ βιβλία τῶν Ἀρχαίων ἐκρύπτοντο πολὺτιμοὶ θησαυροί. Κατ' ἀρχὰς ἐμελέτησαν τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς, διότι ἡ λατινικὴ ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν Δύσιν ὡς γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα ἤρχισεν ἡ μετανάστευσις τῶν Ἑλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν, ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠνάγκασε πολλοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐδίδαξαν τὴν ἑλληνικὴν. Συγχρόνως οἱ Ἕλληνες λόγιοι μετέφερον εἰς τὴν Δύσιν πολλὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οἱ λόγιοι τῆς Δύσεως παρατήρησαν

Τζοκόντα (Λεονάρδο δά Βίντσι)

τότε, ὅτι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι καὶ ὅτι ἐχρησίμευσαν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς Λατίνους. ἤρχισαν ἐπίσης νὰ ἐννοοῦν καλύτερον καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Τότε ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀρχαίων ἔγινεν ἀντικείμενον λατρείας καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἶδον εἰς αὐτὸν νὰ πραγματοποιεῖται τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀρμονικῆς ἀναπτύξεως τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δεξιότητων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μόρφωσις διὰ τῶν ἔργων καὶ

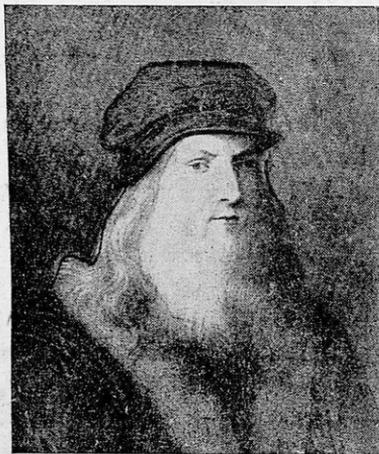
τῆς γλώσσης τῶν Ἀρχαίων ἐθεωρήθη ὡς ἡ μᾶλλον ἀρμόζουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἡ ἐνασχόλησις εἰς αὐτὰ ὠνομάσθη Ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαί, οἱ ἀσχολούμενοι εἰς αὐτὰς Ἀν-

θρωπισταί (Humanistæ) και ή διανοητική αυτή κίνησις Ἀνθρωπισμός (Humanismus).

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΑΙ. - ΕΡΑΣΜΟΣ (1467 - 1536)

Οι λόγιοι εξέθαψαν από τας βιβλιοθήκας τών μοναστηριών τα χειρόγραφα τών μεγάλων συγγραφέων τής αρχαιότητος, του Πλάτωνος, του Πινδάρου, του Ὅμηρου, του Λουκιανου, του Κικέρωνος κτλ., τα έμελέτησαν, τα εξέδωκαν και τα έσχολάσαν και έθαύμασαν το ύψος και τας ιδέας των. Ίδρύθησαν ανώτεροι σχολαι και οι σοφοί ήσυχολούντο εις σοφάς συνομιλίας και συζητήσεις και τόσος ήτο ο θαυμασμός των, ιδίως προς την ελληνικήν σοφίαν, ώστε πολλοί λόγιοι έφιλοτιμήθησαν να εξέλληνίσουν τα όνόματά των.

Οι λόγιοι αυτοι ώνομάσθησαν, ως ειπομεν, ανθρωπισταί και ήσαν πολλοι εις όλας τας χώρας τής Ευρώπης. Ὁλους όμως αυτούς υπερέβη κατά την φήμην ο Ὁλλανδός λόγιος από το Ρότερδαμ, ο γνωστός με το εξελληνισμένον όνομα Ἔρασμος (Desiderius, 1467-1536). Ὁ Ἔρασμος υπήρξεν ο σημαντικώ-

Λεονάρδο δα Βίντσι
(Αὐτοπροσωπογραφία)

τερος μελετητής τών αρχαίων Ἑλλήνων και Λατίνων συγγραφέων, έγραφε την λατινικήν εις το ύψος του Κικέρωνος, έγραφεν επίσης την ελληνικήν και ήθελε να προφέρη αυτην όπως οι παλαιοί. Εισήγαγε δηλαδή την λεγομένην έρασμιακήν προφοράν τής ελληνικής γλώσσης.

Ὁ Ἔρασμος έκαμεν εξαιρέτους εκδόσεις τών σπουδαιότερων Ἑλλήνων και Λατίνων συγγραφέων, τής Καινης Διαθήκης

καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνέλεξε πολύτιμα χειρόγραφα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οἱ ἀνθρωπισταὶ περιεφρόνησαν τὰς ἐθνικὰς τῶν γλώσσας καὶ ἔγραψαν ἱστορίας καὶ ἄφθονα ποιήματα εἰς τὴν λατινικὴν, διότι ἐνόμιζον, ὅτι μόνον ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦσαν ἄξιοι νὰ γράφονται. Ἡ τάσις αὐτὴ ὀνομάζεται κλασικισμός.

ΕΘΝΙΚΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ. - Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ

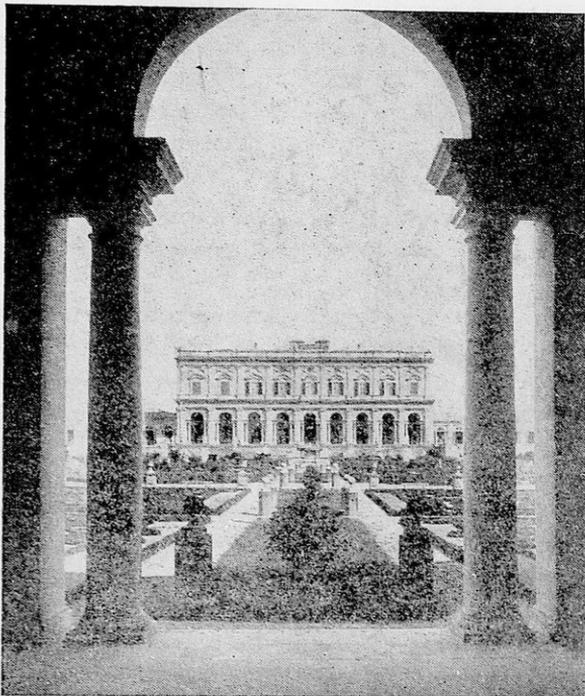
Δὲν ἤρρησεν ὁμως νὰ γίνῃ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ κλασικισμοῦ. Οἱ Εὐρωπαῖοι παρετήρησαν, ὅτι εἰς ξένην καὶ νεκρὰν γλῶσσαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γραφοῦν ἔργα ζωντανά, ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἐθνικὴν τῶν γλῶσσων καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὰ λαϊκὰ ἰδιώματα, ἡ ἰταλική, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἰσπανικὴ, ἡ ἀγγλικὴ κτλ., ὑψώθησαν εἰς γραφομένας γλώσσας καὶ ἀνέδειξαν ἀξιολόγους συγγραφεῖς. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν αἱ ἐθνικαὶ λογοτεχνίαι.

Ἡ Ἰταλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν πολὺ πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Βοκκάκιον κ.ἄ., οἱ ὅποιοι ἔγραψαν τὰ σημαντικώτερα ἔργα τῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν. Τὸν 16ον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἀνέδειξε νέους ἀξιολόγους πεζογράφους καὶ ποιητάς.

Ὁ Νικόλαος Μακιαβέλλι (Nicolas Machiavelli, 1469 - 1527) ἦτο διοικητικὸς καὶ διπλωματικὸς ὑπάλληλος τῆς πατρίδος του Φλωρεντίας, ἐμελέτησε τὴν πολιτικὴν τῆς ἐποχῆς του, ἔγραψεν ἱστορίαν τῆς Φλωρεντινῆς πολιτείας καὶ τὸ περιβόητον βιβλίον, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον Ὁ Ἡγεμῶν (1513). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἐκθέτει πῶς πρέπει νὰ διοικῆ ὁ ἡγεμῶν. Ἦτο θερμὸς πατριώτης, ἐπόνει διὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἰταλίας εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη καὶ ἐπεθύμει χάριν τῆς ἐνότητος τῆς πατρίδος του νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς οἴσοσδήποτε ἡγεμῶν καὶ μὲ οἰαδήποτε μέσα. Διὰ τοῦτο δίδει πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν λεγομένην πολιτικὴν σκοπιμότητα καὶ ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ φιλανθρωπίαν. Τὴν κακὴν αὐτὴν ἄποψιν ὠνόμασαν μακιαβελλισμὸν καὶ ἐννοοῦν μὲ τοῦτο τὴν σκληρὰν καὶ ἀπάνθρωπον διοίκησιν.

Ἐξάιρετος Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ 16ου αἰῶνος ἦτο ὁ Ἄριόστο (Ariosto, 1474-1533), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ περίφημον ποίημα Ὁρλάνδος μαινόμενος. Διακρίνεται διὰ τὴν ρωμαντικὴν φαντασίαν, τὴν ἀκριβῆ παρατήρησιν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας.

Ἄλλος ἐπίσης ἔνδοξος Ἰταλὸς ποιητὴς ἦτο ὁ Τορκοῦτος

Ἀνάκτορον Ἀναγεννήσεως

Τάσσο (Torquato Tasso, 1544-1595), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ θελκτικώτατον ἔπος Ἐλευθέρωσις τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὸ ποίημα ἐξυμνεῖ τοὺς ἰππότες τῆς πρώτης Σταυροφορίας. Ὁ στίχος του εἶναι μουσικός, αἱ περιγραφαὶ του, ἰδίως τῶν μαχῶν, ζωηρόταται καὶ πλήρεις ἀπὸ συναισθηματικὰς περιπετείας.

Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον του θεωρεῖται ἀπὸ τὰ τελειότερα τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ Εἰς τὰς ἄλλας Χώρας

Τὴν ἀνθρωπιστικὴν κίνησιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀντιπροσωπεύει κυρίως ὁ ἐξαίρετος λατινιστὴς καὶ ἑλληνιστὴς Γουλιέλμος Μπυντέ (Guillaume Budé, 1467-1540), ὁ Ἔρασμος τῆς

Ναὸς Φλωρεντίας

Γαλλίας, ὁ ὁποῖος προΐστατο μεγάλης κινήσεως πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, λεξικῶν, γραμματικῶν καὶ μεταφράσεων. Κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ ὁ περίφημος Ἄμυο (Amyot) συνέταξε τὴν ὀνομαστὴν μετάφρασιν τοῦ Πλουτάρχου.

Εἰς τὸ γαλλικὸν ἰδίωμα ἔγραψαν δύο συγγραφεῖς ἀξιόλογοι, ὁ Φραγκίσκος Ραμπελαί (François Rabelais, 1495 - 1553) καὶ ὁ Μιχαὴλ Μονταὶν (Michel Montaigne, 1533 - 1593). Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ συγγραφεῖς ἦσαν δημοτικώτατοι εἰς τὴν Γαλλίαν.

Σημαντικήν ανάπτυξιν έσημείωσαν τὰ γράμματα εις τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ τὴν γαλλικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐξ αἰτίας τῶν καταπληκτικῶν γεγονότων τῶν γεωγραφικῶν ἀνακαλύψεων. Δύο σπουδαῖοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἔγραψαν εἰς τὸ ἰσπανικὸν ἰδίωμα, ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἰσπανικὴν λογοτεχνίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ Λὸπ ντὲ Βέγκα (Lope de Vega, 1562-1635) ἐμελέτησε τὴν ἰσπανικὴν κοινωνίαν, ἀπεικόνισε τοὺς τύπους τῆς καὶ συνέθεσε περίπου 1800 δράματα. Τὸ θέατρον ἐπ' αὐτοῦ ἐσημείωσεν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἔγραψεν ὁ Μιχαὴλ Θερβάντες (Miguel de Cervantés, 1547-1616) τὸ ἀληθινὸν ἀριστούργημα τῆς ἐποχῆς καὶ ὅλης τῆς ἰσπανικῆς καὶ γενικώτερον τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας, τὸν περίφημον Δὸν Κιχώτην, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐσατίρισε τὰ περὶ ἵπποτῶν μυθεύματα τῶν χρόνων του.

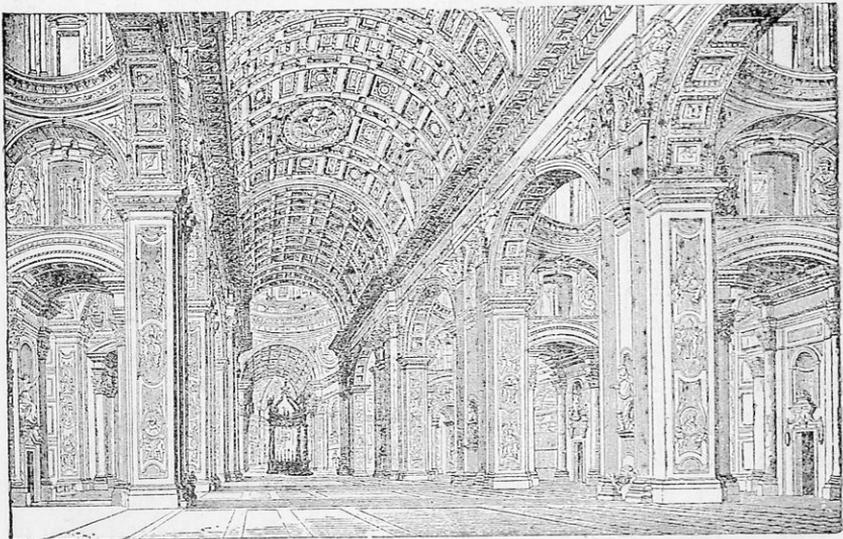
Εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸς τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου, ἐπὶ τῆς βασιλείσης Ἐλισάβετ, ἀνεφάνη εἰς ἕκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ Γουλιέλμος Σαίξπηρ (William Shakespeare, 1564-1616). Ἀκολουθῶν τὴν ἔμπνευσιν τῆς μεγάλης του διανοίας παρὰ τὰ διδάγματα καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἀνθρωπιστῶν, ἐδημιούργησε τὰ ἀθάνατα δράματά του, τῶν ὁποίων τὰς ὑποθέσεις ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τοὺς μύθους τῶν μέσων χρόνων καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα.

Εἰς τὴν Γερμανίαν αἱ ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαὶ ἔδραν εἶχον τὰ πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἰδρυθῆ εἰς διαφόρους πόλεις. Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ λόγιοι, ἐπειδὴ ἔμειναν προσκεκολλημένοι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, δὲν ἔδωκαν ἀξιόλογα λογοτεχνικὰ ἔργα κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Ἡ γνησιωτέρα καὶ ἀξιολογωτέρα ἐκδήλωσις τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ τέχνη τῆς.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ Εὐρώπη εἶχε ἀνεπτυγμένην τέχνην. Ἰδίως ἤκμασεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἐκτίσθησαν ἀξιόλογοι ναοὶ γοθτικοῦ ρυθμοῦ, ὅπως οἱ ὀνομαστοὶ καθεδρικοὶ τῆς Παναγίας τῶν

Ναός Ἁγίου Πέτρου (ἄνω τὸ ἐξωτερικόν, κάτω τὸ ἐσωτερικόν)

Παρισίων, τῆς Κολωνίας, τῆς Ρέμς κτλ. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τὸν ρωμαϊκὸν καὶ ἑλληνικὸν ρυθμὸν καὶ διὰ νέων συνδυασμῶν ἐδημιούργησαν τὸν λεγόμενον Ρυθμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐπίσης εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν ἔλαβον ὡς πρότυπα τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ δὲ τέχνη τῶν μέσων χρόνων, ἐπειδὴ δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τοὺς κανόνας καὶ τὰς περὶ ρυθμοῦ ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων, περιεφρονήθη ὡς τέχνη βαρβάρων, τῶν Γότθων δηλαδή, καὶ ὠνομάσθη γοτθικὴ τέχνη.

ΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἀνέδειξεν ἀξιολογωτάτους καλλιτέχναις, ἀρχιτέκτονας, γλύπτας καὶ ζωγράφους.

Ὁ Λεονάρδο δ᾽ Ἀβίντσι (Leonardo da Vinci, 1452-1519) εἶχε μόρφωσιν πολυμερεστάτην. Ἦτο ζωγράφος, γλύπτης, ἀρχιτέκτων, μουσικὸς καὶ συγχρόνως ἐπιδέξιος μηχανικὸς, κατασκευάσας γεφύρας, ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ πλοῖα. Ἐκτὸς τούτου ἄφησε χειρόγραφα περὶ μηχανικῆς, πολεμικῆς τέχνης καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι ὁ Λεονάρδο ἦτο διάνοια πολυμερεστάτη καὶ ὅτι εἶχε διίδει τὰ στοιχεῖα πολλῶν ἐφευρέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὅπως π. χ. τῆς πτητικῆς μηχανῆς. Ὁ Λεονάρδο εἰργάσθη εἰς Μεδιόλανον, ὅπου ὁ Δούξ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν κατασκευὴν οἰκογενειακοῦ μνημείου μετ' ἐπίπου ἀνδριάντος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς διαμονῆς του εἰς τὸ Μεδιόλανον εἶναι ὁ Μυστικὸς δεῖπνος, τὸν ὁποῖον ἐζωγράφησεν εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ἐστιατορίου μιᾶς μονῆς.

Ὁ Λεονάρδο εἰργάσθη καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐφιλοτέχνησε τὴν προσωπογραφίαν τῆς ὡραίας Φλωρεντινῆς δεσποίνης Μόνα Λίζα. Ἡ εἰκὼν αὐτῆ εἶναι ἡ ὀνομαστὴ Τζιοκόντα (Gioconda), ἡ ὁποία διατηρεῖται εἰς τὸ Μουσεῖον Λοῦβρον τῶν Παρισίων.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος (Michelangelo Buonaroti, 1475-1564) ἦτο μεγάλος δημιουργός, κυρίως γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ζωγράφος καὶ ποιητὴς καὶ περίφημος ἀρχιτέκτων. Ἐμελέτησε πολὺ τὴν ἀνατομίαν τοῦ σώματος, ἐπεζῆται νὰ δώσῃ πλαστικὴν μορ-

φήν εις έννοιás ύψηλάς καί ἔδιδεν εις τὰ πρόσωπα τῶν παραστάσεων του στάσεις τολμηράς. Δέν ύπεχώρει πρό τῶν μεγίστων δυσχερειῶν. Ἐπὶ τὰ γλυπτικά του ἔργα περίφημα εἶναι ὁ Μωυσῆς, τὸν ὁποῖον κατεσκεύασεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β', ἡ νεανικὴ μορφή του Δαυτὶδ κ. ἄ.

Ὁ Πάπας Ἰούλιος Β' ἀνέθεσεν εις αὐτὸν νὰ κοσμήσῃ μὲ τοιχογραφίας τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Σίξτου ἐντὸς τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος εἰργάσθη ἐπὶ τέσσαρα καὶ

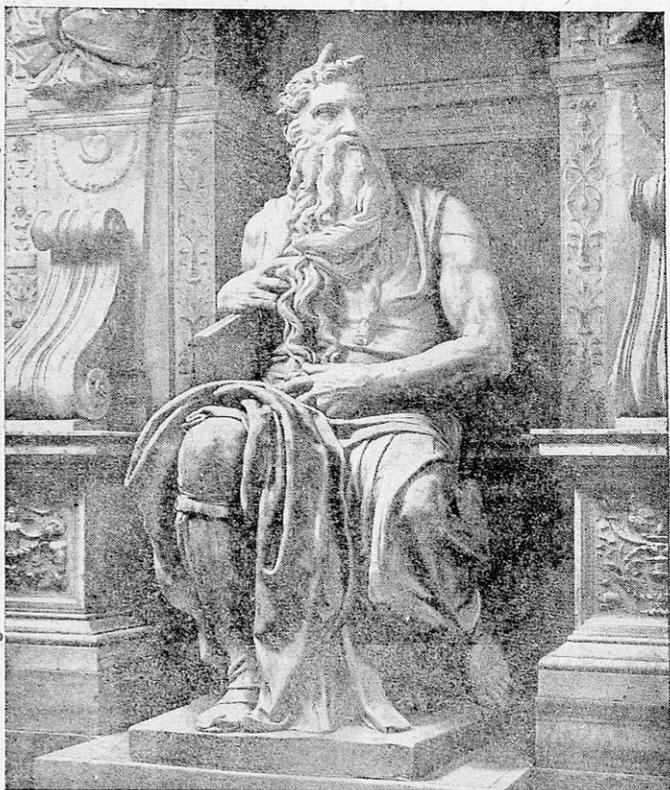

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου (ἔργον Μ. Ἄγγελου).

Ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἁγ. Σίξτου.

ἥμισυ ἔτη καὶ ἀπεικόνισε σκηνάς ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην εἰς τὴν ὄροφὴν, τὴν Δημιουργίαν, τὴν Παρακοὴν κ. ἄ., εἰς τὰς γωνίας κολοσσιαίας μορφᾶς τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Σιβυλλῶν καὶ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ θυσιαστηρίου τὴν Δευτέραν Παρουσίαν. Τὰ πρόσωπα ἐνθυμίζου ἀρχαϊκὰς μορφᾶς καὶ ἔχουσι ὡς χαρακτηριστικὸν τὸ μεγαλειῶδες, τὸ ὁποῖον γενικῶς διακρίνει τὴν τέχνην τοῦ Μιχαὴλ Ἄγγελου.

Ὁ Ραφαὴλ Σάντι (Raffaello Santi, 1483 - 1520) ἀποτελεῖ τὸ κορυφῶμα τῆς Ἰταλικῆς ζωγραφικῆς. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν

Ὁ Μωσῆς (Μιχαὴλ Ἀγγέλου)

Ὁ κολοσσὸς παριστάνει τὸν ἀρχηγὸν πρωτογόνου λαοῦ καὶ τὸν βιβλικὸν ἥρωα. Εἶναι κλασσιζιζούσης τέχνης καὶ δὲν φορεῖ ἑλληνορωμαϊκὴν ἐνδυμασίαν, ἀλλὰ χονδροειδῆ ἀναξυρίδα (ἴδε δεξιὰν κνήμην). Πλουσία μακρὰ καὶ ἀπεριποίητος κόμη καὶ γενειάς, ἰσχυροὶ μῦες τῶν βραχιόνων. Παρουσιάζει ἐξαιρετικὴν γαλήνην. Ἡ ἀριστερὰ κνήμη εἶναι ἐτοιμὴ πρὸς βάδιση. Ἴσως εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ὠνειρεύθη ὁ καλλιτέχνης διὰ τὴν ἀναγκαίτησιν τοῦ ἐπιδρομῆς τῆς Ἰταλίας.

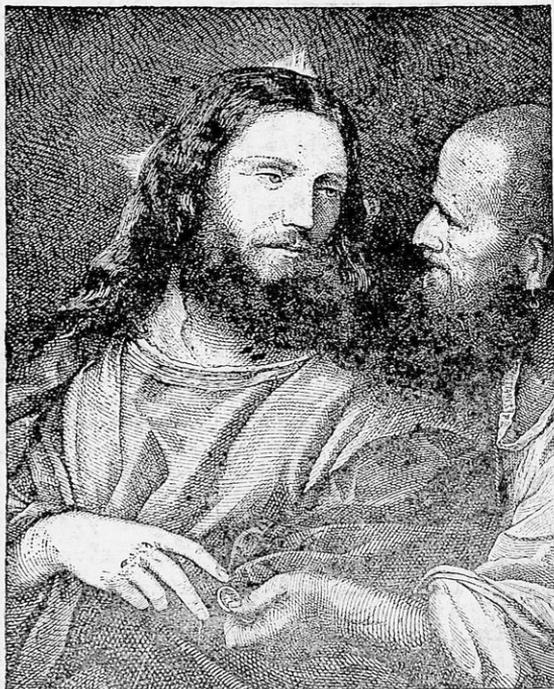
μόλις 37 ἔτων, ἀλλ' ὁ βραχὺς βίος του ὑπῆρξε διαρκῆς δημιουργία. Ὁ Ραφαήλ ἦτο φύσις καλλιτεχνικὴ ἀπὸ τὰς σπανίας, προικισμένος μὲ λεπτὴν αἴσθησιν τοῦ ὠραίου καὶ ἁρμονικοῦ.

Μνήστευσις τῆς Παναγίας (Ραφαήλ)

Μὲ ἀπερίγραπτον εὐχέρειαν ἐξωγράφισεν εἰκόνας, αἱ ὅποια ἀποπνέουσιν εὐλάβειαν καὶ χάριν, καθὼς καὶ δραματικὰ συμπλέγματα καὶ προσωπογραφίας πλήρεις ζωῆς.

Ὁ Ραφαήλ εἰς ἡλικίαν μόλις 25 ἐτῶν προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β' εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐκόσμησε τοὺς τοίχους ἑνὸς διαμερίσματος τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐτὰς ἀπεικονίζονται συμπλέγματα, τὰ ὅποια παριστάνουν τὴν Θεολογίαν, τὴν Ποίησιν, τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν

Τὸ νόμισμα τοῦ Κήνσου (Τιτσιάνο)

Δικαιοσύνην (Disputa, Σχολή Ἀθηνῶν κτλ.). Κυρίως ὁμοῦς ὁ Ραφαήλ εἶναι ζωγράφος ἱερῶν εἰκόνων, ἀγγέλων, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζουν πρόσωπα στρογγυλά, καὶ μικρῶν Χριστῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι πλήρεις εὐρωστίας καὶ παιδικῆς ἀφελείας. Περίφημοι εἶναι ἐπίσης αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας (Ma-

δοπη), τὴν ὁποῖαν παριστᾷ νεαρὰν καὶ ὠραίαν ἐντὸς γλυκυτάτου φωτός καὶ ἀπαραμίλλου χρωματισμοῦ. Ἡ ὀνομαστοτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ Παναγία τοῦ Ἁγίου Σίξτου, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης καὶ ὀνομάζεται Μαντόννα Σιξιτῖνα.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἡ Βενετία εἶχε μεγάλους καλλιτέχνας καὶ ἰδίως ζωγράφους. Ὁ ὀνομαστότερος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Τιτσιάνο (Tiziano, 1477 - 1576), ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας καὶ παρήγαγε πλῆθος εἰκόνων. Ἐζωγράφιζε συνήθως ἐπὶ τοίχων πλατυτάτας παραστάσεις,

Δύρερ (Αὐτοπροσωπογραφία)

σκηνὰς ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἢ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν. Αἱ παραστάσεις αὐταὶ διακρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν ζωηρότητα καὶ χάριν. (Ἔργα πολὺ γνωστὰ τοῦ Τιτσιάνο εἶναι : Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Χριστοῦ, ἡ Μαντόννα τοῦ οἴκου Πεζάρου, Οὐράνιος καὶ Ἐπίγειος Ἔρως, τὸ

Νόμισμα τοῦ Κήνσου κ.ἄ.). Ὁ Τιτσιάνο διεκρίθη καὶ ὡς προσωπογράφος καὶ εἶναι ὀνομασταὶ αἱ εἰκόνες τῶν δύο ἀντιζήλων ἡγεμόνων τῶν χρόνων του, Καρόλου Ε' τῆς Γερμανίας καὶ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας.

Ἡ ΤΕΧΝΗ ΕἰΣ ΤΑΣ ἈΛΛΑΣ ΧΩΡΑΣ

Ἡ Ἱταλία δὲν ἦτο ἡ μόνη χώρα, εἰς τὴν ὁποῖαν ἤκμασαν

αί τέχναι. Ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, αἱ Κάτω Χῶραι κ.ἄ. ἠκολούθησαν τὴν πρόοδον τῶν τεχνῶν. Ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ὅπου ὑπῆρχε παλαιοτάτη παράδοσις τῆς τέχνης, παρήχθησαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀξιόλογα ἔργα.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνεπτύχθη ἰδιαιτέρως ἡ ξυλογλυπτική. Ὁ Ἄλβρεχτ Δύρερ (Albrecht Dürer, 1471 - 1528) κατεσκεύασε μερικὰ ἔργα πολὺ χαρακτηριστικά, ὅπως εἶναι ἡ περίφημος Μελαγχολία, ἡ ὅποια θεωρεῖται ἔν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ὁ Χολμπαῖν (Holbein, 1497 - 1543) διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του θεωροῦνται ἀπὸ τὰ τελειότερα τῆς Ἀναγεννήσεως (Ἔργα: Δῆμαρχος Μάγερ, Ἔρασμος κτλ.). Αἱ δὲ θρησκευτικοὶ περιεχομένου εἰκόνες του διακρίνονται διὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπόδοσιν τῆς πραγματικότητος (Μαντόννα τοῦ δημάρχου Μάγερ, ὁ Χριστὸς νεκρὸς κτλ.).

Οἱ ἀπόστολοι Ἰωάννης καὶ Πέτρος (Δύρερ)

(Μαντόννα τοῦ δημάρχου Μάγερ, ὁ Χριστὸς νεκρὸς κτλ.).

Εἰς τὴν Γαλλίαν διεκρίθη ὁ Μιχαὴλ Κολόμβ (Michel Colombe), ὁ ὅποιος κατεσκεύασε τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ δούκους τῆς Βρετανίας, τὸ ὅποιον εἶναι ἀπὸ τὰ χαριέστερα ἔργα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ Ἀναγέννησις εἶχε πολλοὺς ὁπαδοὺς καὶ εἰς τὴν Ἰσπα-

νίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ Ἕλλην ζωγράφος Κυριακὸς Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα El Greco (1545 - 1614). Κατήγετο ἀπὸ τὸ Ἑρά-

Μαντόνα τοῦ Μάγερ (Χολμπάιν)

κλειον τῆς Κρήτης καὶ ἐνωρὶς μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου εἰργάσθη πλησίον τοῦ γέροντος ἤδη Τιτσιάνο. Ἐμείνεν ἐπίσης ὀλίγον καιρὸν εἰς τὴν Ρώμην καὶ τέλος ἐπῆγεν εἰς τὴν

Ἰσπανίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Τολέδον. Ἐκεῖ συνεδέθη μὲ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων, ἀνωτέρους στρατιωτι-

Ὁ Χριστὸς εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν (Γκρέκο)

κοὺς καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἔγινε ταχέως γνωστὸς ὡς περίφημος ζωγράφος. Περὶ τῆς τέχνης του ὁ Γκρέκο εἶχεν ὑψηλὴν ἰδέαν.

«'Η ζωγραφική», ἔλεγε, «δὲν εἶναι τεχνική, δηλαδή συνταγαὶ καὶ κανόνες, ἀλλὰ ἄθλος, ἔμπνευσις, ἐνέργεια ἀπολύτως προσωπική.» Ἐζωγράφησε πλείστας εἰκόνας, ἀπὸ τὰς ὁποίας

Ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστής (Γιόττο)

εἶναι πλήρεις αἱ πινακοθήκαι καὶ τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Ὁ Θεοτοκόπουλος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς μεγάλους ζωγράφους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τὰ ἔργα του εἶναι περιζήτητα.

Ο Χριστός μεταφέρει τὸν Σταυρὸν (Γκρέκο)

Γκρέκο (Αὐτοπροσωπογραφία)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἔγιναν δύο σημαντικοὶ νεωτερισμοὶ εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἡ χρησιμοποίησις τῆς πυρίτιδος διὰ πολεμικοῦς σκοποῦς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἵπποτικοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ μισθοφορικοῦ πεζικοῦ.

Πολλοὶ παραδέχονται, ὅτι τὴν πυρίτιδα τὴν ἀνεκάλυψαν οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ συνδέουν αὐτὴν μὲ τὸ ὕγρον πῦρ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου. Τὸν 13ον αἰῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος, διὰ νὰ ἐκσφενδονίζουσι βλήματα, καὶ κατεσκευάσθη νέον ὄπλον ἀπὸ σίδηρον ἢ ὀρείχαλκον, τὸ τηλεβόλον ἢ μπομπάρδα (bombarde), τὸ ὁποῖον διεδόθη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὰ πρῶτα αὐτὰ τηλεβόλα ἦσαν μεγάλα καὶ βαρέα καὶ ἐχρησίμευον πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀμυναν ἢ τὴν πολιορκίαν τῶν πόλεων. Τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμά των ἦτο νὰ τρομάζουσι τοὺς ἵππους τῶν ἀντιπάλων, ἀλλ' εἶχον τὸ μειονέκτημα νὰ φονεύουσι πολλάκις τοὺς πυροβολητὰς καὶ νὰ μετακινουνται δυσκολώτατα. Τὸν 15ον ὁμοῦ αἰῶνα τὰ ἐφωδίασαν μὲ τροχοῦς, τέσσαρας κατ' ἀρχὰς καὶ βραδύτερον δύο.

Τὰ πυροβόλα τῆς χειρός, τὰ τυφέκια δηλαδή, κατεσκευάσθησαν ἀργότερα. Αὐτὰ ἦσαν εἶδος μικροῦ τηλεβόλου, βαρέα καὶ δυσκολομεταχειρίστα, ὥστε διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη ὡς κύριον ὄπλον παρέμεινε τὸ δόρυ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος μόνις τὸ ἥμισυ τοῦ πεζικοῦ ἦτο ἐφωδιασμένον μὲ πυροβόλα.

Τὸ πυροβόλον καὶ τὸ τηλεβόλον ἀνεστάτωσαν τὴν πολε-

μικὴν τέχνην, διότι τὰ σιδηρᾶ ἀμυντικὰ ὄπλα, ἡ ἀσπίς, ὁ θώραξ κτλ., δὲν ἐξησφάλιζον πλέον τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἔπεναν εἰς ἀχρηστίαν. Ἡ ἀτομικὴ ἀνδρεία δὲν ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ οἱ ὑπερήφανοι ἵπποτικοὶ πύργοι δὲν ἀντεῖχον εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων. Ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ παρακμὴ τοῦ στρατοῦ τῶν εὐγενῶν, τῶν ὁποίων ἡ κυρία δύναμις ἦτο τὸ ἵππικόν.

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ ΕΝΙΣΧΥΕΤΑΙ

Ἡ μεταβολὴ τῆς πολεμικῆς τέχνης μαζί με τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλοῦτου ἐπροκάλεσαν σημαντικὴν πολιτικὴν μεταβολήν. Εἰς πολλὰς χώρας τῆς Εὐρώπης οἱ ἡγεμόνες διαθέτοντες ἄφθονα χρήματα ἀπὸ τὴν τακτικὴν φορολογίαν κατήρτισαν μισθοφορικὸν στρατὸν ἀπὸ χωρικοὺς, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀνώτερος ἀπὸ τὸ ἵππικόν.

Διὰ τοῦ μονίμου αὐτοῦ στρατοῦ οἱ βασιλεῖς ἠθέλησαν νὰ ἐξαφανίσουν κάθε περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας των καὶ νὰ κυβερνήσουν ὅπως ἤθελον αὐτοί, δηλαδὴ αὐταρχικῶς. Προσεπάθησαν λοιπὸν νὰ συντρίψουν τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν, δηλαδὴ ἐπεβλήθησαν εἰς τοὺς μικροτέρους ἡγεμόνας, τοὺς φεουδάρχας, καὶ εἰς τὰς ὀργανώσεις (κοινότητας καὶ ἀντιπροσωπείας τῶν τάξεων), αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐπενέβαινον εἰς τὴν διοίκησιν. Ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἐνισχυθῇ ἡ κεντρικὴ ἐξουσία καὶ νὰ καταλυθῇ ἡ φεουδαρχία. Οἱ ἄρχοντες μεγάλου ἢ μικροῦ κράτους εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐπέμενον νὰ κυβερνήσουν αὐταρχικῶς χωρὶς περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας των. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἤρχισε νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέον πολιτικὸν σύστημα, ἡ ἀπόλυτος μοναρχία.

Τὸ νέον σύστημα, τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὸν 16ον αἰῶνα πρῶτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἀπῆλλασε τὸ κράτος ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν διάσπασιν τῆς ἐξουσίας καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν τυραννίσκων.

ΔΥΝΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἡ νέα αὐτὴ κατάστασις ἐπροκάλεσε μεγάλην μεταβολήν εἰς τὴν σύστασιν τῶν κρατῶν. Τὸν μεσαῖωνα, καθὼς γνωρίζο-

μεν, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας κατῶρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἐξουσίαζον λαοὺς διαφέροντας κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν, τὴν ἐθνικότητα κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπεχείρησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐξουσίασε λαοὺς διαφορωτάτους. Τὸ ἴδιον ἐπεχείρησαν βραδύτερον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Τὰ κράτη αὐτὰ ὀνομάζονται **δυναστικά**.

Ἄλλὰ τότε δὲν ἦτο ἀκόμη ἀνεπτυγμένον τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα, ὅτι δηλαδὴ κάθε λαός, ὅπως ἀποτελεῖ ἓν ἔθνος, πρέπει νὰ ἀποτελῆ καὶ ἓν κράτος. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ὁμως τῶν νέων χρόνων ἀρχίζει νὰ διακρίνεται ἡ ἐπιθυμία τῶν λαῶν νὰ σχηματίσουν ἐθνικὰ κράτη. Ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ τάσις αὐτὴ εἰς ὠρισμένας χώρας, Γαλλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Ἀγγλίαν, αἱ ὅποιοι συνεπλήρωσαν τὴν ἐθνικὴν τῶν ἔνωσιν καὶ ἐσχημάτισαν ἰσχυρὰ κράτη, μεγάλας ὁμως δυσκολίας συνήνητησεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν.

1. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ

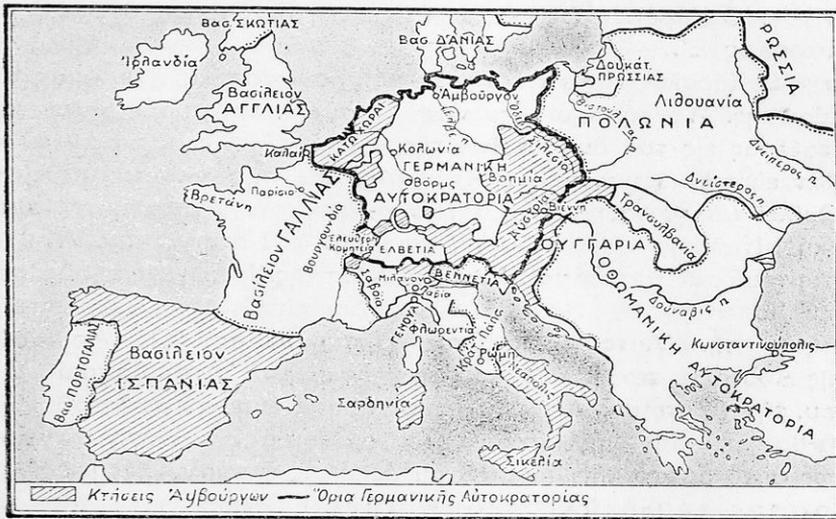
Ἡ Γερμανία κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη, τῶν ὁποίων οἱ ἡγεμόνες εἶχον διαφόρους τίτλους, βασιλεῖς, δοῦκες, κόμητες κ.τ.λ. Τὸν 10ον αἰῶνα, πρὸ τοῦ κινδύνου ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὐγγρων, οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἐνωθοῦν ὑπὸ κοινὸν ἄρχοντα, ὁ ὅποιος νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον. Ἐξέλεξαν τὸν ἰσχυρότατον ἡγεμόνα τῆς Σαξονίας, τὸν Ἑρρίκον, ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Γερμανίας (919 - 936).

Ἀπὸ τότε τὰ γερμανικὰ κράτη ἀπετέλεσαν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Οἱ σημαντικώτεροι Γερμανοὶ ἡγεμόνες, ἐπταὶ κατ' ἀρχὰς, βραδύτερον ὀκτώ, οἱ καλούμενοι Ἐκλέκτορες, ἐξέλεγον ἐκάστοτε ὡς αὐτοκράτορα ἓνα ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, συνήθως τὸν ἰσχυρότερον, ὁ ὅποιος ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡγεμὼν τοῦ κράτους του μὲ τὸν παλαιὸν τίτλον καὶ συγχρόνως εἶχε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΨΒΟΥΡΓΩΝ

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν αὐτοκράτορας σχεδὸν κανονικῶς μέλη ἀπὸ τὸν Ἀψβουργικὸν Οἶκον. Οἱ Ἀψβουργοὶ ἦσαν ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας καὶ εἶχον τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιδουκῆς. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Ἀψβουργικὸς Οἶκος ἀπέκτησεν ἐκτεταμένους χώρας διὰ κληρονομίας καὶ πρὸ πάντων δι' ἐπιτυχῶν γάμων.

Ὁ Μαξιμιλιανὸς Α' (1493-1519) ἦτο εὐφυῆς καὶ δραστή-

Ἡ Γερμανία ἐπὶ Καρόλου Ε'

ριος, μορφωμένος, καλὸς στρατηγὸς καὶ δημοφιλῆς. Διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τὴν κληρονόμον τῆς Βουργουνδίας ἔλαβεν ὡς προῖκα τὸ Ἄρτοά (Βόρειος Γαλλία), τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, τὸ Λουξεμβούργον καὶ τὴν Ἐλευθέρην Κομητείαν (Franche Comté). Νυμφεύσας δὲ τὸν υἱὸν του Φίλιππον μετὰ τὴν Ἰωάνναν τὴν Τρελλήν, κληρονόμον τῶν βασιλείων τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου καὶ Ἰσαβέλλας, κατάρθρωσε νὰ περιέλθῃ εἰς

τὸν Οἶκον τοῦ ἡ Ἰσπανία, ἡ Μεσημβρινὴ Ἰταλία καὶ αἱ Ἰσπανικαὶ κτήσεις εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

ΚΑΡΟΛΟΣ Ε' (1519 - 1556)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου βασιλεὺς αὐτῆς ἔγινεν ὁ Κάρολος Α' εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς καὶ οἱ ἐκλέκτορες ἐξέλεξαν αὐτοκράτορα τὸν Κάρολον Α' τῆς Ἰσπανίας, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος εἶχε συγγένειαν μὲ τὸν Ἀψβουργικὸν Οἶκον. Ὁ Κάρολος ὡς αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὀνομάζεται Κάρολος Ε'.

Ὁ Κάρολος εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτάτους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Ὑπερήφανος, ψυχρὸς, πείσμων, τολμηρὸς ὅμως καὶ σταθερὸς εἰς τὰς δυσμενεῖας τῆς τύχης, εἶχε θαυμασίαν εὐκολίαν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ χάρισμα τῆς γλωσσομαθείας. Ὁμίλει τὰς γλώσσας τῶν ὑπηκόων του, τὴν γερμανικὴν, ἰσπανικὴν, ἰταλικὴν, φλαμανδικὴν, τσεχικὴν καὶ οὐγγρικὴν. Αἱ κτήσεις τοῦ ἦσαν ἀπέραντοι. Ὡς βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας ἐξουσίαζε τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Νεάπολιν καὶ Σικελίαν, τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὰς Κάτω Χώρας. Ὡς Ἀρχιδουξ τῆς Αὐστρίας, τὰς κληρονομικὰς κτήσεις τοῦ Ἀψβουργικοῦ Οἴκου, τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν προσετέθησαν ἀπὸ τοῦ 1526 τὰ βασίλεια τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας, καὶ ἦτο συγχρόνως αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Δικαίως ἔλεγον, ὅτι εἰς τὸ κράτος τοῦ ὁ ἥλιος δὲν δύει.

Τὸ ὄνειρον τοῦ Καρόλου ἦτο νὰ κάμῃ τὴν Ἰσπανίαν κοσμοκράτειραν. Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε πρῶτον νὰ συντρίψῃ τὴν ἀντίστασιν τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων καὶ νὰ καταπνίξῃ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ τὰ σχέδιά του ἀνησύχησαν τὰ γειτονικὰ κράτη καθὼς καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας καὶ διὰ τοῦτο περιεπλάκη εἰς μακρὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ του ἐξήγειρε σειρὰν ἐσωτερικῶν ταραχῶν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Περίφημος εἶναι ἡ ἀντιζηλία τοῦ Καρόλου Ε' καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α'. Οἱ δύο ἡγεμόνες περιεπλά-

κησαν εις μακρόν πόλεμον, τόν όποιον έσουνέχισαν οί διάδοχοί των. 'Η πάλη μεταξύ των δύο ήγεμόνων ύπήρξε μακρά και συνετάραξε την Εύρώπην, συνεχίζεται δε έπί των ήμερών μας ύπό την μορφήν τοϋ γαλλογερμανικοϋ άνταγωνισμοϋ.

'Αφορμήν εις την σύγκρουσιν έδωσε τó Μεδιόλανον και ή 'Ελευθέρα Κομητεία, τά όποια ήσαν άρχήθεν γερμανικά φέουδα, είχον όμως καταληφθή ύπό των Γάλλων. 'Ο Κάρολος ήρχισε τόν πόλεμον έχων ώς σύμμαχον τόν βασιλέα της 'Αγγλίας 'Ερρίκον Η'. 'Η προσπάθειά του όπως εισβάλη εις την Νότιον Γαλλίαν άπέτυχεν, άλλ' ό ίπποτικός στρατός των Γάλλων συνετρίβη παρά την Παβίαν της 'Ανω 'Ιταλίας και ό Φραγκίσκος συνελήφθη αιχμάλωτος (1525). Μετά σκληράν αιχμαλωσίαν ό Φραγκίσκος υπέγραψε την συνθήκην της Μαδρίτης (1526), διά της όποίας παρητήθη των άξιώσεων του έπί των άνωτέρω χωρών.

Βραδύτερον όμως ό Κάρολος, άπειλούμενος ύπό τοϋ τουρκικοϋ κινδύνου, ήναγκάσθη νά περιορίση τάς αξιώσεις του και έκλεισεν ειρήνην, διά της όποίας ό Φραγκίσκος εκράτει την 'Ελευθέραν Κομητείαν, έγκατέλειπεν όμως την 'Ιταλίαν (1529).

'Ο διαπρεπέστερος έκ των Τούρκων σουλτάνων Σουλεϋμάν ό Μεγαλοπρεπής, χρησιμοποιών την τεραστίαν δύναμιν των 'Οθωμανών, έκαμε την πρώτην επίθεσιν κατά της Εύρώπης. Καθ' όν χρόνον ό Κάρολος και ό Φραγκίσκος είχον περιπλακή εις δεινόν μεταξύ των άγώνων, ό σουλτάνος εισέβαλεν εις την Ούγγαρίαν και τó 1529 ένεφανίσθη πρό της Βιέννης. 'Η χριστιανική Εύρώπη έφάνη τότε, ότι ήπειλείτο σοβαρώς ύπό τοϋ τουρκικοϋ κινδύνου, αλλά πρό της άποφασιστικότητος της ήνωμένης Γερμανίας ό Σουλεϋμάν ήναγκάσθη νά υποχωρήση.

Μεγάλην αίσθησιν έπροκάλεσεν εις την Εύρώπην ή συμμάχια τοϋ Φραγκίσκου Α' μετά τοϋ Σουλεϋμάν. 'Ο βασιλεύς της Γαλλίας, εύρισκόμενος εις την αιχμαλωσίαν, έπεκαλέσθη την συνδρομήν τοϋ σουλτάνου δι' έπιστολής. 'Ενώ δε ό Σουλεϋμάν έξεστράτευσεν αύτοπροσώπως κατά της Βιέννης, ό ύπό τόν Χαΐρεντίν Βαρβαρόσσαν πειρατικός στόλος της 'Αφρικης έλυμαίνεται την Μεσόγειον και ήπειλει τά παράλια της 'Ιταλίας.

'Απαλλαγείς άπό την άπειλήν τοϋ σουλτάνου ό Κάρολος

προσέβαλε την Τύνιδα, την έστίαν των 'Αλγερινών πειρατών και βάσιν των επιχειρήσεων του Βαρβαρόσσα. 'Ο πόλεμος κατά των άπίστων και επικινδύνων πειρατών έλαβε χαρακτήρα σταυροφορίας, εις την όποίαν έλαβον μέρος κυρίως μόν 'Ισπανοί, αλλά και 'Ιταλοί και Γερμανοί ('Ιούλιος 1535). Πρὸ τῆς Τύνιδος συνετρίβη ή ύπερτέρα δύναμις του Χαΐρεντίν, οί δέ πολυάριθμοι Χριστιανοί αίχμάλωτοι, οί όποιοι έκρατούντο έντός τῆς πόλεως, έπανεστάτησαν και, έπιτεθέντες έκ των όπισθεν κατά των Μωαμεθανών, έβοήθησαν τόν Κάρολον νά καταλάβη την πόλιν.

'Αλλ' ό Κάρολος κανέν άπό τά μεγάλα του σχέδια δέν κατώρθωσε νά πραγματοποιήση και καταληφθείς ύπό μελαγχολίας άπεσύρθη άπό την άρχήν, άφοϋ διεμοίρασε τὸ κράτος του μεταξύ του άδελφοϋ του Φερδινάνδου και του υίου του Φιλίππου, έκ των όποίων ό μόν πρώτος έλαβε τὸ άρχιδουκάτον τῆς Αύστρίας και τόν τίτλον του άυτοκράτορος, ό δέ δεύτερος έγινε βασιλεϋς τῆς 'Ισπανίας (1556).

Οί διάδοχοι του Καρόλου **Φερδινάνδος Α'** (1556-1564), **Μαξιμιλιανός Β'** (1564-1576) και **Ροδόλφος Β'** (1576-1612) ύπήρξαν όλιγώτερον φιλόδοξοι και όλιγώτερον λαμπροί, έκυβέρνησαν όμως με σύνεσιν και μετριοπάθειαν.

2. ΓΑΛΛΙΑ

ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

'Η Γαλλία είχε την εύτυχίαν νά κατοικείται άπό όμοιογενή πληθυσμόν. 'Εκτός τούτου ό βασιλικός οίκος δέν είχε διακοπήν και έδωσε σειράν αξιολόγων βασιλέων, ώστε εις την Γαλλίαν δέν παρέλυσεν ή κεντρική έξουσία, όπως συνέβη εις την Γερμανίαν και την 'Ιταλίαν.

Κατά την διάρκειαν του 15ου αιώνος σειρά άπό δραστηρίους βασιλείς, οί όποιοι άνήκουν εις την μεγάλην δυναστείαν των Βαλοά (1328-1589), έθεμελίωσε την βασιλικήν έξουσίαν εις την Γαλλίαν. 'Ο Κάρολος Ζ' (1422-1461) και υίός του Λουδοβίκος ΙΑ' (1461-1483) κατέστησαν την Γαλλίαν τὸ ισχυρότερον στρατιωτικώς κράτος τῆς Εϋρώπης και έκυβέρνησαν άυταρχικώς και προσωπικώς.

Οι διάδοχοί των Κάρολος Η' (1483 - 1498) και Λουδοβίκος ΙΒ' (1498 - 1515) έστράφησαν πρὸς έξωτερικὰς κατακτήσεις, ιδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ' Φραγκίσκος Α' (1515 - 1547) ἦτο φιλομαθὴς, μὲ ταχεῖαν ἀντίληψιν καὶ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν, τὰς ὁποίας ὑπεστήριζε πολὺ, διότι ἡ βασιλεία του συμπίπτει μὲ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐγένετο ὀνομαστὸς κυρίως διὰ τοὺς μακροὺς καὶ περιπετειώδεις πολέμους του πρὸς τὸν Κάρολον Ε', τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, καὶ διὰ τὴν συνεννόησιν μὲ τὸν περίφημον σουλτάνον τῆς Τουρκίας Σουλεῦμάν τὸν Μεγαλοπρεπῆ.

Ὁ υἱὸς του Ἐρρίκος Β' (1547 - 1559) ἐξηκολούθησε τοὺς πολέμους τοῦ πατρὸς του. Εἰς τὴν διοίκησιν κατάρθωσεν, ὥστε τὰ πάντα νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Γαλλία ἀπὸ τοῦ 1461 μέχρι τοῦ 1560, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς αἰῶνος, ἔγινεν αὐστηρῶς συγκεντρωμένον κράτος. Ἡ δὲ φεουδαρχία ἔχασε τὴν δυνάμιν της.

3. ΙΣΠΑΝΙΑ

Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἦσαν οἱ Ἰβηρες, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ἐξελατινίσθησαν καὶ ὠμίλησαν τὴν λατινικὴν. Βραδύτερον τὴν Ἰσπανίαν κατέκτησαν, καθὼς γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν, οἱ Βησιγότθοι, οἱ ὁποῖοι ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους καὶ ὠμίλησαν τὴν γλῶσσαν των, ὥστε οἱ Ἰσπανοὶ ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερον νὰ ὀμιλοῦν μίαν ἀπὸ τὰς νεολατινικὰς γλώσσας.

Τὸν 8ον μ. Χ. αἰῶνα ἦλθον οἱ Ἀραβες, ἐνίκησαν τοὺς Βησιγότθους, κατέλαβον τὰ εὐφορώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ περιώρισαν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς. Ἐκεῖ οἱ Χριστιανοὶ ἴδρυσαν μικρὰ κράτη ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς πολεμιστὰς καὶ διετέλουν εἰς διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Ἀραβας ἢ Μαύρους, ὅπως ὠνομάσθησαν οἱ Ἀφρικανοὶ ἐπιδρομεῖς.

Οἱ Ἀραβες εἰσῆγαγον εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὸν ἀνατολικὸν

πολιτισμόν, ἐκαλλιέργησαν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν γῆν, κατεσκεύασαν περίφημα ἀρδευτικὰ ἔργα, προήγαγον τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ἔκτισαν ἐξαιρετικούς οἰκοδομάς, ὅπως τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλάμπρας εἰς τὴν Γρενάδαν (13ος αἰών).

Τὸν 11ον αἰώνα διελύθη τὸ Ἀραβικὸν Κράτος τῆς Ἰσπανίας καὶ προήλθον ἀπ' αὐτὸ διάφορα μικρὰ μουσουλμανικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν πολέμους μεταξύ των. Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐπωφελήθησαν τότε καὶ ἐπεξέτεινον τὰς κτήσεις των πρὸς νότον.

ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ. ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ ΚΑΙ ΙΣΑΒΕΛΛΑ

Τὸν 15ον αἰώνα τὰ δύο σπουδαιότερα χριστιανικὰ κράτη, τῆς Καστίλλης καὶ τῆς Ἀραγωνίας, παρουσίαζον ἀρκετὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ βασίλισσα τῆς Καστίλλης Ἰσαβέλλα ἦτο ἐνεργητικὴ καὶ φιλόδοξος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀραγωνίας Φερδινάνδος ἦτο ρωμαλέος, πονηρὸς καὶ φιλόδοξος ἡγεμὼν. Οἱ δύο ἡγεμόνες ἐνυμφεύθησαν καὶ ἦνωσαν τὰ κράτη των (1460), τὰ ὁποῖα περιελάμβανον τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς χερσονήσου. Τότε ἀνέλαβον μὲ περισσοτέραν διάθεσιν καὶ μὲ μεγαλύτερα μέσα τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀράβων. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Μουσουλμάνων Γρενάδα ἀντέστη ἡρωϊκῶς ἐπὶ δέκα ἔτη, ἀλλὰ τέλος τὸ 1492 ἔπεσε καὶ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἦτο ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα νὰ ἐνώσουν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον των ὅλην τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Πάπας ὠνόμασε τὸν Φερδινάνδον διὰ τὴν νίκην του κατὰ τῶν ἀπίστων Καθολικόν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰσπανίας συνέτριψαν ἐπίσης καὶ τοὺς εὐγενεῖς. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἴδρυσαν ἰδιαιτερον δικαστήριον, τὴν Ἰέραν Ἐξέτασιν, τὸ ὁποῖον κατεδίωκε τοὺς ἀνυποτάκτους φεουδάρχας.

Ἡ Σικελία καὶ ἡ Σαρδηνία ἀνήκον ἀνέκαθεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγωνίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος ὁ Φερδινάνδος κατέλαβε κληρονομικῶς δικαίωμά τι τὸ κράτος τῆς Νεαπόλεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνῶ ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀνακαλύψει τὰς ἀπεράντους χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐφάνη τότε, ὅτι ἀνοίγεται εὐρὺ μέλλον εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἡ ὁποία πράγματι ἔφθασεν εἰς μεγάλην λαμπρότητα ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τῶν δύο βασιλέων Καρόλου.

ΚΑΡΟΛΟΣ Α (1516 - 1556)

Ο Κάρολος Α' τὸ 1519 ἐξελέγη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἔγινεν ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος Πέμπτος (Carolus Quintus). Συνήνωσε μὲ τὰς κτήσεις τῆς Ἰσπανίας τὰς ἀπεράντους κτήσεις τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου καὶ ἐπέδωξε νὰ καταστήσῃ τὴν Ἰσπανίαν κοσμοκράτειραν.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β' (1556 - 1598)

Ο Φίλιππος Β', υἱὸς τοῦ Καρόλου καὶ διάδοχός του εἰς τὸν ἰσπανικὸν θρόνον, ἦτο ὁ πλουσιώτερος καὶ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς ἐποχῆς του εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐξουσίαζε πλὴν τῆς Ἰσπανίας, τὰς Κάτω Χώρας (Βέλγιον καὶ Ὁλλανδίαν), τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, τὴν Σικελίαν, τὸ Μεδιόλανον, κατεῖχεν ἀπεράντους χώρας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ διέθετεν ἄφθονα χρήματα, στρατὸν καὶ στόλον.

Ο Φίλιππος ἦτο ἄνθρωπος ψυχρὸς καὶ δυσπρόσιτος, ἀλλὰ πολὺ ἐργατικός. Προσηλωμένος, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, εἰς τὴν καθολικὴν θρησκείαν, ἐνόμιζεν, ὅτι ἐκτελεῖ θεάρεστον ἔργον μὲ τὸ νὰ καταδιώκῃ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν καὶ τοὺς ἀλλοδόξους εἰς τὸ κράτος του. Ἐνεκα τούτου περιεπλάκη εἰς ἐξωτερικοὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐξήντησαν τὴν δύναμιν τῆς Ἰσπανίας.

Ο Φίλιππος ὑπέτασσε τὴν πολιτικὴν εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπίστευεν, ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐξοντώσῃ μὲ πᾶν μέσον τοὺς ἑτεροδόξους. Διηύθυνεν ὁ ἴδιος τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν καὶ εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν ἐπολέμησε 1) ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων τῆς Ἰσπανίας, 2) τῶν Τούρκων, 3) τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Ἰσπανίας καὶ 4) τῶν αἰρετικῶν ἄλλων χωρῶν.

1) Ο Φίλιππος ἐκίρυσεν ἐξοντωτικὸν διωγμὸν κατὰ τῶν ἀπογόνων τῶν Ἀράβων. Μετῆλθεν ἐναντίον των τὰ πλέον ἀπάνθρωπα μέτρα. Οὗτοι, κατόπιν ἀγρίας ἐξεγέρσεως, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἐξώθησαν τὰ φρικτὰ καθήματα, ἐξωντώθησαν σχεδὸν ὅλοι.

2) Συμμαχήσας με τὸν Πάπαν καὶ τὴν Βενετιανὴν κατήρτισεν ἰσχυρὸν στόλον ὑπὸ τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὸν του Ντὸν Ζουὰν τῆς Αὐστρίας, ὁ ὁποῖος ἔνωθεις με τὸν βενετικὸν κατεναυμάχησε τὸν τουρκικὸν εἰς τὴν περίφημον Ναυμαχίαν τοῦ Λεπάντο ἢ Ναυπάκτου (1571).

3) Ὁ Φίλιππος ἦτο ἰδίως ἄσπονδος διώκτης τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου ἔλαβεν αὐστηρότατα μέτρα. Ἐπεχείρησε νὰ ἐκριζώσῃ τὴν Μεταρρύθμισιν καὶ ἀπὸ τὰς Κάτω Χώρας καὶ νὰ κυβερνήσῃ αὐτὰς ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ἡ Ὁλλανδία μετὰ τραχεῖς καὶ μακροὺς ἀγῶνας κατάρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της.

4) Συνεξεύχθη τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Μαρίαν Τυδώρ, διὰ νὰ συνεργασθῇ μαζί της διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ καθολικισμοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπεστήριξε κατόπιν τὴν βασίλισσαν τῆς Σκωτίας Μαρίαν Στούαρτ, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὑπὸ περιορισμὸν ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἐλισάβετ, καὶ μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον ἐκείνης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἐλισάβετ. Ὁ ἰσπανικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 130 πλοῖα, τῶν ὁποίων ἐπέβαινον 10 χιλιάδες πολεμισταί, ἐπρόκειτο νὰ παραλάβῃ καὶ ἄλλας 30 χιλιάδας ἀπὸ τὴν βελγικὴν ἀκτὴν καὶ νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν. Ἄλλ' ἢ Ἄήττητος Ἀρμάδα (Invincible Armada), ὅπως ὠνομάσθη πομπῶς ὁ στόλος αὐτός, προσεβλήθη αἰφνιδιαστικῶς ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀγγλικά πλοῖα καὶ πυρπολικά, ὑπέστη μεγάλας ζημίας καὶ τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τρικυμία (1588). Τοιοῦτοτρόπως ἐκλονίσθη ἡ κυριαρχία τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐπέτυχον ἐλευθερίαν κινήσεως.

Ὁ Φίλιππος παρὰ τὰ προτερήματά του μόνον ἀτυχήματα ἐπεσώρευσε εἰς τὴν χώραν του, τὴν ὁποίαν ἐξήντηλε με τοὺς μακροὺς καὶ ἀσκόπους πολέμους του, ὥστε ἡ ὀνομαστή ἄλλοτε διὰ τὰ πλοῦτη της Ἰσπανία νὰ καταντήσῃ ἡ χώρα τῆς πείνης.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων του Φιλίππου Γ' καὶ Φιλίππου Δ' ἐξηκολούθησεν ἡ παρακμὴ. Ἡ γῆ ἐκαλλιεργεῖτο κακῶς, ἀφ' οὗ ἐξεδίωξαν οἱ Ἰσπανοὶ ἀπὸ τὴν χώραν τῶν τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν καλοὶ γεωργοὶ καὶ τεχνῖται. Ὁ κλῆρος ἐπεκρά-

τήσε, σύμβουλοι τοῦ βασιλέως, ὑπουργοί, διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, ἦσαν κληρικοὶ καὶ τὸ 1700 τὸ ἥμισυ τῆς γῆς ἀνῆκεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὰ μοναστήρια.

4. ΑΓΓΛΙΑ

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Παλαιότατοι κάτοικοι τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἦσαν οἱ Βρεταννοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Γαλάτας καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλὴν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου μ.Χ. αἰῶνος, κατὰ τοὺς χρόνους δηλαδὴ τῆς Μεγάλης Μεταναστεύσεως, οἱ Ἀγγλοσάξονες, ὀρμητικὴ γερμανικὴ φυλὴ, μετηνάστευσαν ἀπὸ τὴν Β. Γερμανίαν εἰς τὴν Μεγάλην Βρεταννίαν καὶ ἵδρυσαν εἰς αὐτὴν διάφορα κράτη. Ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν Βρεταννῶν καὶ τῶν Ἀγγλοσαξόνων προῆλθε τὸ σημερινὸν δραστήριον ἀγγλικὸν ἔθνος.

Ἦδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν μέσων χρόνων οἱ Ἀγγλοὶ ἦσαν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι. Βραδύτερον ὑπέστησαν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῶν Γάλλων, ἰδίως ὅταν οἱ δοῦκες τῆς γαλλικῆς Νορμανδίας ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας (Γουλιέλμος ὁ Κατακτητῆς, 1066).

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Ὅπως εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαίωνα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεκράτησε τὸ φεουδαρχικὸν πολίτευμα. Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς ἦσαν πάντοτε ἀρκετὰ ἰσχυροί, διότι ἡ ἀριστοκρατία δὲν κατῴρθωσε ποτὲ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν χώραν καὶ οἱ μικροὶ ἡγεμόνες ἦσαν μᾶλλον ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως.

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος, εἶναι τὸ Κοινοβούλιον. Ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας παραλλήλως ἀνεπτύχθη μία ἄλλη ἐξουσία, τὸ Συμβούλιον τῶν Γαιοκτημόνων (Parliament), τὸ ὁποῖον εἶχε γνώμην ἰδίως εἰς φορολογικὰ ζητήματα. Ὁ βασιλεὺς δηλαδὴ δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπι-

βάλη φόρους χωρίς την συγκατάθεσιν τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον τοιοῦτοτρόπως περιώριζε τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Τὸν 13ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων ἐπεχείρησε νὰ καταργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ Κοινοβουλίου, ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς ἐξηγέρθησαν καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν συνθήειαν αὐτὴν δι' ἐπισήμου ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται Magna Charta (1215). Τοῦτο εἶχε μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος.

ΟΙ ΤΥΔΩΡ. — ΕΡΡΙΚΟΣ Η' (1509 - 1547)

Κατὰ τὰ τέλη τῶν μέσων χρόνων ἡ Ἀγγλία ἐταράχθη ἀπὸ ἐμφύλιον πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔθεσε τέρμα ὁ Ἐρρίκος Τυδῶρ (1485 - 1509), ὁ ὁποῖος καὶ ἐστερέωσε τὸν οἶκον τῶν Τυδῶρ ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὥστε ὁ ἄμεσος διάδοχός του ἦτο ἡγεμὼν ἰσχυρός.

Ὁ Ἐρρίκος Η' (1509 - 1547) εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν καὶ ἦτο προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ χαρίσματα, ὠραιότητα, ἀθλητικὴν ρώμην καὶ δεξιότητα, ἀντίληψιν διὰ τὴν τέχνην καὶ τὰς ξένας γλώσσας. Ἦτο ὅμως θρησκόληπτος, ὀκνηρὸς καὶ φιλόδοξος. Ἰδίως πολὺ ἀνώμαλος ἦτο ὁ ἰδιωτικὸς του βίος. Αἱ διαζεύξεις καὶ οἱ ἕξι γάμοι του ἐξέθεσαν τὴν δυναστείαν του. Εἶχε συζευχθῆ εἰς πρῶτον γάμον τὴν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, δηλαδὴ τὴν νύμφην του, Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, ἀλλὰ μετὰ 18 ἔτη ἀνεκάλυπεν, ὅτι τὰ ἱερά βιβλία δὲν ἐπέτρεπον τοιοῦτον γάμον. Ἐπέμενε λοιπὸν νὰ τὴν χωρίσῃ καὶ τοῦτο τὸν ἔφερεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, τὴν θρησκευτικὴν μεταρρυθμίσιν. Ἀπὸ τὴν δευτέραν σύζυγον, τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν, ἀπέκτησε κόρην, τὴν Ἐλισάβετ, καὶ ἀπὸ τὴν τρίτην υἱόν, τὸν Ἐδουάρδον.

Ὁ Ἐρρίκος Η' προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν χώραν του τὴν ἀπεριόριστον κυβέρνησιν. Ὑπεχρέωσε τοὺς εὐγενεῖς

καί τὸ Κοινοβούλιον εἰς ὑπακοήν καὶ ἐχώρισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὸν Πάπαν, κατέσχε τὴν περιουσίαν τῶν μοναστηρίων καὶ ἔδειξε μεγάλην αὐστηρότητα εἰς τοὺς ἀντιτιθεμένους.

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ ΣΤ' (1547-1553). — ΜΑΡΙΑ ΤΥΔΩΡ (1553-1558)

Τὸν Ἐρρίκον Η' διεδέχθη ὁ ἀπὸ τὴν τρίτην γυναῖκα υἱὸς τοῦ Ἐδουάρδος ς' (1547 - 1553) εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν. Ἀδύνατος καὶ ἀσθενικός, ἀπέθανε 17 ἐτῶν.

Τὸν Ἐδουάρδον Ϛ' διεδέχθη εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν ἡ Μαρία Τυδώρ (1553 - 1558), κόρη τοῦ Ἐρρίκου Η' ἐκ τοῦ πρώτου γάμου μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας. Ἡ Μαρία ἦτο φανατικὴ καθολικὴ ἐκ παραδόσεως τῆς μητρὸς τῆς καὶ συνεζεύχθη τὸν ὁμόδοξόν τῆς Φίλιππον Β' τῆς Ἰσπανίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου παρεκινήθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν καθολικισμόν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ πολιτικὴ ὁμως αὐτὴ τὴν περιέπλεξεν εἰς ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν χώραν ἐξωτερικοὺς πολέμους καὶ ἐπροκάλεσεν ἐσωτερικὰς ἐξεγέρσεις. Οἱ Ἀγγλοὶ ἔχασαν τὸ Καλαί, τὸ τελευταῖον φρούριον, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐπὶ τῆς ἡπείρου.

ΕΛΙΣΑΒΕΤ (1558-1603)

Μὲ τὴν Ἐλισάβετ (1558 - 1603), τὴν κόρην τῆς Ἄννας Μπόλεϋν, ἀρχίζει περίοδος δόξης εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὄταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ Ἀγγλία ἦτο πτωχὴ ἀγροτικὴ χώρα μὲ 3 ἑκατομμύρια κατοίκους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τῆς οἱ Ἀγγλοὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς βιομηχανίας, τοῦ ναυτικοῦ καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῶν.

Ἡ Ἐλισάβετ ἦτο χαρακτῆρ ἰδιόρρυθμος. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν, ἀφοῦ εἶχε δοκιμάσει πολλὰς πικρίας ἐπὶ τῶν προκατόχων τῆς. Ἦτο ζωηρά, φιλάρεσκος καὶ ματαιόδοξος. Εἶχε μεγάλην ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐγνώριζε νὰ ὑποκρίνεται. Μολονότι ἔζησεν εἰς χρόνους θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, οὐδέποτε παρεφέρετο εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα. Εἶχε λάβει τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀλλ' ἔμεινε βαθύτατα Ἀγγλῆς.

Ἡ Ἐλισάβετ ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς τὴν χώραν ζη-

τούσα τὴν γνώμην προσωπικοῦ συμβουλίου χωρὶς νὰ ἐρωτᾷ τὸ Κοινοβούλιον. Διεμόρφωσε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸν ὤρισε τὸν ἐκάστοτε βασιλέα τῆς Ἀγγλίας. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέβαλε τὴν εὐεργετικὴν διὰ τὴν χώραν τῆς θρησκευτικὴν γαλήνην καί, ἐνῶ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι ἠρημόνωντο ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους, ἡ Ἀγγλία διῆλθε περίοδον ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ οικονομικῆς ἀκμῆς. Περιφῆμος ἔγινεν ἡ ἀντιζηλία τῆς πρὸς τὴν ἑξαδέλφην τῆς (ἀπὸ

Ἡ Ἑλισάβετ.

τὴν ἀδελφὴν τοῦ πατρὸς τῆς, ἡ ὁποία εἶχε νυμφευθῆ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἰάκωβον Δ' Στούαρτ), τὴν Μαρίαν Στούαρτ, βασίλισσαν τῆς Σκωτίας, ἡ ὁποία ἦτο νεωτέρα καὶ ὠραιότερα. Ἡ Μαρία εἶχε νυμφευθῆ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φραγκίσκον Β', ἔζησεν εἰς τὴν περίφημον διὰ τὴν λαμπρότητά τῆς γαλλικὴν αὐλὴν καὶ μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον ἐκείνου ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου. Οἱ καθολικοὶ μάλιστα αὐτὴν ἐθεώρουν ὡς νόμιμον διάδοχον καὶ τοῦ ἀγγλι-

κοῦ θρόνου, διότι δὲν ἀνεγνώριζον ὡς κανονικὸν τὸν γάμον τοῦ Ἑρρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν. Κατόπιν περιπετειῶν εἰς τὴν χώραν τῆς ἡ Μαρία ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ Ἑλισάβετ τὴν ὑπέδεχθη κατ' ἀρχὰς φιλικῶς, ἀλλὰ κατόπιν τὴν ἔθεσεν εἰς μακροχρόνιον περιορισμὸν καὶ τέλος τὴν κατεδίκασεν εἰς θάνατον.

Τὸν θάνατον τῆς Μαρίας Στούαρτ ἀνέλαβε νὰ ἐκδικήσῃ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Β', ὁ ὁποῖος, μισῶν τὴν Ἑλισάβετ καὶ διὰ τὰς μεταρρυθμιστικὰς τῆς προσπάθειας, ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν περίφημον Ἀήττητον Ἀρμάδαν, τῆς ὁποίας γνωρίζομεν ἤδη τὴν τύχην. Διὰ τῆς καταστροφῆς

της 'Αρμάδας ή 'Ισπανία έπαυσε νά είναι κοσμοκράτειρα. 'Η έμπορική και ναυτική δύναμις της 'Αγγλίας ήρχισε νά αναπτύσσεται και έφαινετο, ότι ήτο προωρισμένη νά άντικαταστήσῃ τήν 'Ισπανίαν.

'Από τής βασιλείας τής 'Ελισάβετ ήρχισεν ή πρώτη άποικιακή προσπάθεια τών "Αγγλων. Είς τήν παραλίαν τής Βορείου 'Αμερικής οι "Αγγλοι ίδρυσαν τήν πρώτην άποικίαν, τήν όποιαν πρὸς τιμήν τής άνυπάνδρου βασιλίσσης ώνόμασαν Βιργινίαν.

500-800

Μεσοβυγ. Ροδολίβος

800-987

Καρλοσος Μγ. και άποικ

987-1328

Ισαβελίδα

1328-1389

Valois (Καρλοσ.)

Αν. Γοβιν. 11^{ος} Καρλοσ. 8^{ος} ΑπρΦραγκισ. 1^{ος}

Χρυσή άποικία

καυκοί πόντιοι εις Κασσιον πλίντων

Συμφαχία εις Σουζανφ. Μπαρσοκρη

'Ερστας Β. συνεχ. περιηγουσίου παρσί

'Επι Valois εις κασσιον και άποικία

συμφωνησάντων ευκταδωνισθιασων και ελευθερ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Ἡ Καθολικὴ ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία περιελάμβανε, καθὼς γνωρίζομεν, τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὅλης τῆν Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἡ δὲ δύναμις τοῦ Πάπα ἦτο τόσον μεγάλη μεταξὺ τῶν χριστιανῶν, ὥστε οἱ λαοὶ ἐθεώρουν τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τῶν ἡγεμόνων κατωτέραν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, ἀνεξαρτήτως ἐθνότητος, εἰς ὅποιον κράτος καὶ ἂν ἀνῆκον, ἀνεγνώριζον τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα καὶ ἀπετέλουν ὅλοι μαζί τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Ἐπεκράτει λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην θρησκευτικὴ ἐνότις τῶν λαῶν ὑπὸ τὸν Πάπαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην.

Κατὰ τὸ πρῶτον ὄμως ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπῆλθε διάσπασις τῆς ἐνότητος εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἐδημιουργήθησαν καὶ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἐκκλησῖαι. Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ ἐπανάστασις ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Μεταρρυθμίσις καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς αἱματηροὺς πολέμους, οἱ ὅποιοι ἐτάραξαν τὴν Εὐρώπην περίπου ἐπὶ ἓνα αἶωνα καὶ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρησιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὰ αἴτια τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως εἶναι πολλὰ. Λέγουσιν συνήθως, ὅτι τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διέκρινε μεγάλη θρησκευτικότης τῶν λαῶν. Ἄλλ' ἡ θρησκευτικότης αὐτὴ δὲν ἦτο ἡ βαθυτέρα ἐκείνη συγκίνησις καὶ ἡ ἐνεργὸς πίστις, ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζε τοὺς χριστιανοὺς τῶν πρώτων ἀποστολικῶν χρόνων, καὶ εἶχε καταντήσει εἰς δεισιδαιμονίαν. Ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος ἔζη διαρκῶς ὑπὸ τὸν φόβον τοῦ Σατανᾶ καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι ἁμαρτάνει εἰς κάθε του βῆμα. Ἡ κυριώτερα φροντίς του ἦτο πῶς νὰ ἀποφύγη τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως. Ἐπίστευεν

ὅμως, ὅτι σφάζεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸ πῦρ τῆς Κολάσεως μὲ τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἱερῶν λειψάνων. Διὰ τοῦτο ἐπεχείρει μακρυνὰς ἀποδημίας καὶ ἐπήγαγεν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ ζητήσῃ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν. Κύριος τόπος προσκυνήματος ἦσαν ἄλλοτε οἱ Ἅγιοι Τόποι, δηλαδὴ ἡ Ἱερουσαλήμ. Ἄφ' ὅτου ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην, οἱ πιστοὶ ἤρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς ἄλλα μέρη, ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου τοὺς ἔδιδον γραπτὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τὰ περίφημα σ υ γ χ ω ρ ο χ ἄ ρ τ ι α (indulgentia).

Σκάνδαλον ἀπετέλει ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ βίος τοῦ κλήρου. Οἱ μὲν ἀνώτεροι κληρικοί, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἦσαν κάτοχοι μεγάλης περιουσίας, ἔζων βίον πολυτελεῆ, ὅπως οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἐνεδύοντο ὅπως οἱ ἱππῶται, ἐκυνήγουν, ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἠγάπων τὴν κοσμικὴν ζωὴν. Ἀντιθέτως ἡ κατάστασις τοῦ κατωτέρου κλήρου ἦτο οἰκτρά. Οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχον τακτικὸν εἰσόδημα, οὔτε μισθόν, διετηροῦντο ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν πιστῶν, ἦσαν ἀμαθεῖς καὶ ἔζων ὅπως οἱ πτωχοὶ χωρικοί, ἐσύχναζον εἰς τὰ λαϊκὰ κέντρα καὶ πολλάκις ἔπινον καὶ ἔχαρτοπαίκτου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων εἶχεν ἀφυπνίσει τὸ ἐρευνητικὸν πνεῦμα καὶ ἐγέννησε τὸν ζῆλον τῆς μελέτης τῶν ἱερῶν κειμένων. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας ἡ Καινὴ Διαθήκη κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων ἐκυκλοφόρει εἰς τὸν λαόν. Οἱ εὐφυέστεροι, ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν, μελετῶντες τὰς Γραφὰς ἔβλεπον, ὅτι ὁ βίος τῶν χριστιανῶν δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι ἐγέννησαν τὸν πόθον μιᾶς ἀναγεννήσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ αὕτη εἰς τὴν παλαιὰν ἀγνότητα καὶ ἀπλότητα.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ.— ΛΟΥΘΗΡΟΣ

Ὁ πάπας Λέων Ι', ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐπέτρεψεν εἰς

τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μαγεντίας (πόλεως γερμανικῆς) τὴν ἔκδοσιν συγχωροχαρτίων ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μοιρασθοῦν τὰ κέρδη. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Γερμανοὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη πλεόν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ προμηθευθοῦν ἄφεισιν ἁμαρτιῶν. Ἄλλ' ἢ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων ἐγένετο μὲ τρόπον σκανδαλώδη. Ὁ μοναχὸς Τέτζελ ἀνέλαβε τὴν πώλησιν αὐτῶν καὶ ἐκήρυττεν, ὅτι ἀντὶ ὠρισμένου τιμήματος ἠδύνατό τις νὰ ἐξαγοράσῃ ὄχι μόνον τὰς ἁμαρτίας του, ἀλλὰ καὶ τὰς ἁμαρτίας ἀποθανόντων συγγενῶν του. « Μόλις ἀκουσθῆ ὁ ἦχος τοῦ χρήματος, ἔλεγεν, ἡ ψυχὴ ἀναπηδᾷ ἀπὸ τὸ καθαρτήριον. »

Ἄλλος μοναχός, ὁ **Μαρτῖνος Λούθηρος**, ἱεροκῆρυξ καὶ

Ὁ Λούθηρος

1517 καθηγητῆς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης, ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Τέτζελ εἰς τὰ κηρύγματα του καί, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀνήρτησε τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1517 εἰς τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας τῶν ἀνακτόρων 15 θέσεις, δηλαδὴ ζητήματα, διὰ τῶν ὁποίων κατέκρινε τὸν τρόπον τῆς πωλήσεως τῶν συγχωροχαρτίων καὶ ἄλλας καταχρήσεις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ προε-

κάλει τὸν Τέτζελ εἰς δημοσίαν συζήτησιν. Ἡ πράξις τοῦ Λουθήρου ἦτο τολμηρὰ καὶ εἶχε μεγάλην ἀπήχησιν εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν.

Ὁ Λούθηρος ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Ἀϊσλέμπεν τῆς Σαξονίας

ἀπὸ γονεῖς πτωχοῦς. Ἐμορφώθη μὲ τὰ λατινικά κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἐρφούρτης. Βραδύτερον κατετάγη εἰς τὸ τάγμα τῶν Αὐγουστίνων μοναχῶν, ἐσπούδασε Θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης καὶ διωρίσθη καθηγητῆς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς πόλεως αὐτῆς.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ

Δύο εἶναι τὰ σημαντικώτερα σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου : ἡ θ ε ἰ α χ ά ρ ι ς καὶ ἡ ἔ λ ε υ θ έ ρ α ἔ ρ ε υ ν α .

Ἡ κυριωτέρα φροντις τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του ἦτο πῶς νά σώσουν τὴν ψυχὴν των. Εἰς τὸ πρόβλημα αὐτὸ ὁ Λούθηρος ἔδωκεν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν. Ὁ ἄνθρωπος δηλαδὴ δὲν σώζει τὴν ψυχὴν του δι' ἀσκήσεων (ταλαιπωριῶν), νηστειῶν, προσευχῶν, προσκυνημάτων κτλ., ἀλλὰ διὰ τῆς θερμῆς πίστεως καὶ δι' ἀμέσου ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἄνευ μεσολαβήσεως ἱερέων, ἐπισκόπων ἢ τοῦ Πάπα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς θείας χάριτος.

Κατὰ τὸν Λούθηρον, τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ εὕρισκει κανεὶς μελετῶν ἀπ' εὐθείας τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἡ ἔλευθέρα λοιπὸν ἔρευνα τῶν Γραφῶν εἶναι ἐκεῖνη, ὁποῖα δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπὸ τὰ μυστήρια ὁ Λούθηρος παρεδέχετο μόνον δύο, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν. Ἀλλ' ἡ τελευταία εἶναι τελετή, κατὰ τὴν ὁποῖαν δὲν γίνεται μετουσίωσις, ἀλλ' ἀπλῆ παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἐδίδαξεν ἐκτὸς τούτου ὁ Λούθηρος, ὅτι ἡ λειτουργία πρέπει νά γίνεται εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀκατανόητον λατινικὴν. Κέντρον αὐτῆς εἶναι τὸ κήρυγμα. Διὰ τοῦτο ἡ προτεσταντικὴ ἐκκλησία ἔχει ἱεροκῆρυκας ἀντὶ ἱερέων καὶ καταργεῖ τὰς πομπώδεις τελετάς. Ὡς συμπλήρωμα τοῦ κηρύγματος εἶναι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔξσηματα. Τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα δὲν ἔχουν καμίαν δικαιολογίαν, ὅπως καὶ ἡ ἀγαμία τοῦ κλήρου, ἢ προσκύνησις τῶν ἀγίων καὶ τῶν εἰκόνων αὐτῶν.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου διεδόθη εἰς τὴν μέσσην καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν, εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Δανίαν, ὅπου

ἐδέχθησαν αὐτὴν οἱ ἡγεμόνες καὶ τὴν κατέστησαν θρησκευίαν τοῦ Κράτους.

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

✓ Ἡ Μεταρρύθμισις εὔρε κατάλληλον ἔδαφος καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὴν Γερμανίαν, διότι ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν μικρῶν ἡγεμόνων διὰ λόγους πολιτικούς. Συνήντησεν ὅμως καὶ μεγάλα ἐμπόδια καὶ ἰσχυροὺς ἀντιπάλους, τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ἔτος 1519, δηλαδή δύο ἔτη μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Λουθήρου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὁ περίφημος Κάρολος Ε΄. Ὁ Κάρολος εἶχε σχέδιον νὰ ταπεινώσῃ τοὺς μικροὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας του καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Διὰ τοῦτο εἶχε λόγους νὰ μισῇ τὴν Μεταρρύθμισιν, διότι προεκάλει νέαν διαίρεσιν εἰς τὴν πολιτικῶς διηρημένην ἤδη Γερμανίαν.

Ὁ Πάπας ἐπίσης, ὁ ὁποῖος τὸ κίνημα τοῦ Λουθήρου ἐθεώρησε κατ' ἀρχὰς ὡς ἀπλὴν καλογηρικὴν ἔριν ἄνευ βαθυτέρας σημασίας, ἐκηρύχθη κατὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ ἀφώρισε τὸν Λούθηρον.

Ὁ Κάρολος Ε΄ εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν εἰς τὴν πόλιν Βόρμς (Worms) τὸ 1521, ἠθέλησε νὰ λύσῃ καὶ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα. Ἐκάλεσε τὸν Λούθηρον πρὸ τοῦ συνεδρίου, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ συνῆλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην του ταραχήν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἀνακαλεῖ τὰς γνώμας του, παρὰ μόνον ἐὰν ἀναιρέσῃ τις αὐτὰς διὰ τῶν Γραφῶν ἢ τῆς λογικῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ κατεδίκασε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου καὶ τὸν ἴδιον ἔθεσεν ἐκτὸς νόμου καὶ διέταξε νὰ καίωνται τὰ συγγράμματά του.

Μετὰ τὴν καταδίκην του καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Λούθηρος ἐφαίνετο, ὅτι διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἄλλ' ἔσωσαν αὐτὸν οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες. Ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξονίας ἔκρυπεν αὐτὸν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς ἓνα πύργον ἐντὸς τοῦ Θουριγκικοῦ δάσους, ὅπου ὁ Λούθηρος μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Γραφήν

εις την γερμανικήν. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν κατώρθωσε νὰ πλήξη τὴν Μεταρρύθμισιν, διότι τὸν ἠμπόδισαν ἀφ' ἑνὸς ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ πανίσχυρος σουλτάνος τῶν Τούρκων Σουλεϊμάν Β' εἶχεν ἐμφανισθῆ πρό τῆς Βιέννης καὶ ὁ Κάρολος εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ἠνωμένης Γερμανίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Μεταρρύθμισις ἐξηπλοῦτο καὶ κατέκτησεν ἕδαφος. Πολλοὶ Γερμανοὶ ἡγεμόνες εἰσήγαγον αὐτὴν εἰς τὰ κράτη των, κατέλαβον τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα καὶ ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ κράτους των. Ὄταν δὲ ὁ αὐτοκράτωρ, ἀπαλλαγείς ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς περισπασμούς, ἐπεχείρησε νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Μεταρρυθμίσεως, οἱ Λουθηρανοὶ ὑπέβαλον ἔγγραφον διαμαρτυρίαν καὶ ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο Δ ι α μ α ρ τ υ ρ ὀ μ ε ν ο ι (Protestantes), ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς Εὐαγγελικοὺς (1529).

Αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες ἔλαβον διαστάσεις εἰς τὴν Γερμανίαν, οἱ ὁπαδοὶ τῶν δύο δογμάτων ὀργανώθησαν καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦτο ἔτοιμος νὰ ἐκραγῇ. Ἄλλ' ὁ Κάρολος Ε' βλέπων, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα, ἐπροτίμησε νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβασμὸν πρὸς τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας. Ἐγινε λοιπὸν τότε εἰς τὴν Αὐγούσταν ἡ 1555 λεγομένη Θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ῆ ε ἰ ρ ῆ ν η τ ῆ ς Α ὐ γ ο ὕ σ τ α ς (1555), εἰς τὴν ὁποίαν ὀρίσθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Τὰ δύο δόγματα ἔχουν ἴσα δικαιώματα, 2) οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ πολιτεῖαι δικαιοῦνται νὰ ἐπιβάλλουν τὸ δόγμα των εἰς τοὺς ὑπηκόους των καὶ 3) τὰ μέχρι τοῦ 1552 κατασχεθέντα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα μένουν εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους. Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀπεσοβήθη προσωρινῶς.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΒΕΤΙΑΝ ΚΑΙ ΓΑΛΛΙΑΝ

Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν Λούθηρον ἐκήρυξε τὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν Ζυρίχην ὁ Ἑλβετὸς ἱερεὺς Ζβίγγλιος (Zwingli, 1481 - 1531). Κατὰ παρακίνησίν του ἡ Ζυρίχη κατήργησε μοναστήρια, εἰκόνας καὶ λειτουργίαν. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία του

διεδόθη εις μικρόν μόνον μέρος τῆς Ἑλβετίας, ἐνῶ τὸ πλεῖστον αὐτῆς ἔμεινε πιστὸν εἰς τὸν Πάπαν.

Ἄξιοιολογώτερος πολὺ ἦτο ὁ Γάλλος μεταρρυθμιστῆς **Καλβίνος** (Jean Calvin, 1509 - 1564), ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν. Ἐπειδὴ ἐκινδύνευεν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τὰς θρησκευτικὰς τοῦ ἀντιλήψεις κατέφυγεν εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου εὗρε κατάλληλον ἔδαφος, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν διδασκαλίαν του, ἣ ὁποία ὠνομάσθη **Καλβινισμὸς** καὶ οἱ ὁπαδοὶ του **Καλβινισταί**. Ὁ Καλβίνος ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Κατήγγησε τὸν κληρὸν καὶ ὤρισε νὰ διοικῶν τὴν ἐκκλησίαν οἱ πρεσβύτεροι, δηλαδὴ οἱ γέροντες τῆς κοινότητος. Διὰ τοῦτο ἡ καλβινικὴ ἐκκλησία ὀνομάζεται **Πρεσβυτερία**.

Εἰς τὴν Γενεύην ὁ Καλβίνος ἀπέκτησε δικτατορικὴν ἐξουσίαν, διωργάνωσε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινότητα καὶ ἐκάνονισε τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον. Ἄπηγόρευσε τοὺς χοροὺς, τὰ παιγνίδια, τὰς διασκεδάσεις, ὤρισε τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὴν τροφήν, ἔκλεισε τὰ θέατρα καὶ τὰ καπηλεῖα καὶ ὑπεχρέωσεν ὅσους δὲν ἤθελον νὰ συμμορφωθοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν.

Ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ Καλβίνου διεδόθη ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὰς Κάτω Χώρας, εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ἄλλ' εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ λαὸς δὲν ἤθελε κυρίως θρησκευτικὸν νεωτερισμὸν καὶ οἱ βασιλεῖς κατεδίωξαν ἀμειλίκτως τὴν αἵρεσιν, ἣ ὁποία ἠπειλεῖ νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἐν τούτοις ἡ Μεταρρύθμισις ἀπέκτησε θερμοὺς ὁπαδοὺς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις καὶ μεταξὺ τῶν ἀνεπτυγμένων. Οἱ καλβινισταί τῆς Γαλλίας ἀνέπτυξαν ζωηρὰν δράσιν καὶ ὠνομάσθησαν **Οὐγενότοι**.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΑΓΓΛΙΑΝ ΚΑΙ ΣΚΩΤΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου τὰ πνεύματα ἦσαν πρὸ πολλοῦ προετοιμασμένα διὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταβολήν, τὴν Μεταρρύθμισιν εἰσήγαγεν ὁ δραστήριος καὶ ἰδιόρρυθμος βασιλεὺς Ἑρρίκος Η'. Ὁ Ἑρρίκος ἤθελε νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγόν του Αἰ-

κατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, θείαν τοῦ Καρόλου Ε', καὶ νὰ συζευχθῆ μίαν κυρίαν τῶν τιμῶν, τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Πάπας, φοβούμενος νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν αὐτοκράτορα, παρείλκυε τὴν ὑπόθεσιν, ἐκήρυξε τὴν ἐκκλήσιαν τῆς Ἀγλίας ἀνεξάρτητον καὶ ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας (1534).

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρυθμισίς εἰς τὴν Ἀγγλίαν διήλθε σειρὰν περιπετειῶν. Ὀριστικὴν μορφήν ἔλαβεν ἐπὶ τῆς περιφήμου βασιλείας Ἐλισάβετ, θυγατρὸς τοῦ Ἑρρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν. Ὁ βασιλεὺς ἀνεγνωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας, οἱ ἐπίσκοποι διετηρήθησαν, εἰσῆχθη ἡ λειτουργία εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ κατὰ τὰ ἄλλα ἔγινε δεκτὸν τὸ καλβινικὸν δόγμα. Ἀλλὰ συγχρόνως διετηρήθησαν μερικοὶ τύποι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁ σταυρὸς, τὸ ὄργανον, ἡ στολὴ τῶν ἱερέων κλπ. Τοιοῦτοτρόπως διεμορφώθη ἡ Ἀγγλικὴ Ἐπισκοπικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ Σκωτία εἰσήγαγε ριζικωτέραν μεταρρυθμίσιν. Κατήργησε τοὺς ἐπισκόπους καὶ ὄλους τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους, οἱ ὅποιοι ὑπενθύμιζον τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Σκωτικὴ ἐκκλησία διεμορφώθη κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐν Γενεύῃ καλβινικῆς (πρεσβυτεριανῆς).

Ἀπὸ τὴν ἐπίσημον Ἀγγλικὴν καὶ Σκωτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπεσχίσθησαν δύο ὁμάδες αὐστηροτέρων μεταρρυθμιστῶν, οἱ Πουριτανοὶ καὶ οἱ Ἀνεξάρτητοί, οἱ ὅποιοι ἀπέριπτον πᾶσαν τελετὴν καὶ ἐδέχοντο ἰσότητα μεταξὺ τῶν πιστῶν.

Η ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Αἱ ἐπιθέσεις τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐπροκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἠγέρθη μετ' ὀλίγον, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν αἵρεσιν. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἤρχισε ζωηρὰ κίνησις εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Ἀντιμεταρρυθμισίς ἢ Καθολικὴ Μεταρρυθμισίς. Ὡς μέσα διὰ τὴν ἄμυναν καὶ ἐπίθεσιν ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν :

Μογοσα

1) Ἡ ἐν Τριδέντω σύνοδος, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τρεῖς περιόδους ἀπὸ τὸ 1545 - 1563, διετύπωσε τὸ καθολικὸν δόγμα εἰς ἐνιαῖον σύστημα καὶ ἐξῆρε σκοπίμως τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία διεφώνει πρὸς τὴν διαμαρτυρομένην. Ἀνεγνώρισε τὸν Πάπαν ἀνώτερον τῶν συνόδων καὶ ἐνέκρινε τὴν δίωξιν τῶν αἰρετικῶν.

2) Τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν (Societas Jesu, 1540), τὸ ὁποῖον ἴδρυσεν ὁ Ἰσπανὸς Λουόλα ὀργανώσας αὐτὸ στρατιωτικῶς. Ὁ Ἰησοῦτης εἶναι καλόγηρος καὶ συγχρόνως στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ἐκτὸς τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν, τῆς πενίας καὶ τῆς σεμνότητος, πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἀρετὴν τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος καὶ τὸν Πάπαν. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ τάγματος ὑπῆρξε καταπληκτικὴ. Προτοῦ συμπληρωθῆ αἰῶν, οἱ Ἰησοῦται εἶχον ἐξαπλωθῆ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ δὲ ἀντελήφθησαν, ὅτι ἰσχυρὸν ὄπλον ἦτο ἡ παιδεία, κατώρθωσαν νὰ λάβουν εἰς χεῖρας τῶν μέγα μέρος τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Εὐρώπης.

3) Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις (Inquisitio). Ἦτο δικαστήριον, ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἕξ καρδιναλίους καὶ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Κατηρτίσθη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς Ἰσπανίας, τὸ ὁποῖον εἶχον χρησιμοποίησει οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας ταύτης πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀνυποτάκτων φεουδαρχῶν καὶ βραδύτερον διὰ νὰ καταδιώξουν τοὺς ἀλλοδόξους Ἑβραίους καὶ Μωαμεθανούς. Κατεδίκαζεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον τοὺς ἀπομακρυνομένους ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν. Ἡ ἀπάνθρωπος αὐτὴ πρᾶξις ἐθεωρεῖτο ὡς κατ' ἐξοχὴν θεάρεστος, εὐεργετικὴ διὰ τὸν καταδικαζόμενον, διότι οὗτος διὰ τῆς προσκαίρου βασάνου ἀπηλλάσσετο ἀπὸ τὴν αἰώνιαν καταδίκην. Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐκτύπωσιν συγγραμμάτων ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως ἢ ἀπηγόρευε τὴν ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀνάγνωσιν ὠρισμένων βιβλίων. Ἡ Ἱερά Ἐξέτασις διέπραξε φρικτὰς ἀγριότητας καὶ παρεκώλυσε τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου.

Πλήν ὅμως τῶν μέτρων τούτων ἔγινε καὶ βαθυτέρα μεταβολὴ εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀντίδρασις εἰς τὴν Μεταρρύθμισιν εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀφυπνισθῇ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὸν καθολικὸν κόσμον. Ζωηρὰν ἐκδήλωσιν τούτου βλέπομεν εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν λογοτεχνίαν τῶν μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν χρόνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΟΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ. — ΕΡΡΙΚΟΣ Δ' (1589 - 1610)

Εἰς τὰς ἀρχὰς ἡ Μεταρρῦθμισις ἦτο κυρίως θρησκευτικὸν ζήτημα. Ὅταν ὅμως διεδόθη πλατύτερον καὶ συνήνητησε σκληροὺς διωγμούς, ὠργανώθη εἰς παράταξιν. Οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἀνεμείχθησαν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἐκ τούτου προεκλήθησαν μακροὶ καὶ αἱματηροὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἐτάραξαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπὶ 100 σχεδὸν ἔτη.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐπολέμησαν σφοδρότατα τὴν Μεταρρῦθμισιν, διότι αὕτη ἠπέιλει νὰ φέρῃ διάσπασιν εἰς τὸ κράτος των. Διὰ τοῦτο ἡ Γαλλία κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος ἐταράχθη σχεδὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπὸ ἐμφυλίου ταραχάς, διότι τὰς θρησκευτικὰς ἀντιθέσεις ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ εὐγενεῖς, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν δύναμιν καὶ τὰ παλαιὰ των δικαιώματα.

Τὴν βασιλείαν τοῦ Ἑρρίκου Β' ἠκολούθησεν ἡ ἀσθενὴς βασιλεία τῶν υἱῶν τοῦ Φραγκίσκου Β' (1559), Καρόλου Θ' (1560 - 1574) καὶ Ἑρρίκου Γ' (1574 - 1589), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἀνῆλθον ἀνήλικοι εἰς τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο μεγάλην δύναμιν ἀπέκτησεν ἐπ' αὐτῶν ἡ μήτηρ των Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων, γυνὴ πονηρὰ καὶ φίλαρχος. Ἐπὶ τῶν βασιλείων τούτων δύο ἰσχυροὶ οἴκοι, οἱ Βουρβόνιοι καὶ οἱ Γουίτσιαι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν πρῶτοι ἔκλιναν πρὸς τὴν Μεταρρῦθμισιν, ἐνῶ οἱ δεῦτεροι ἦσαν ἀδιάλλακτοὶ καθολικοὶ, ἐφρόντιζον νὰ ἀποκτήσουν ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐλήν.

Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη, ἡ Αἰκατερίνη ἐμνήστευσε τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως μετὰ τοῦ νεαροῦ Βουρβόνου Ἑρρί-

κου τῆς Ναυάρρας, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς τοὺς Μεταρρυθμιστάς. Οἱ Βουρβόνοι λοιπὸν καὶ οἱ Οὐγενότοι, δηλαδή οἱ Μεταρρυθμισταί, ἀπέκτησαν μεγάλην ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ βασιλέως. Ἄλλ' ἢ πονηρὰ Αἰκατερίνη βλέπουσα, ὅτι ἤρχισε νὰ παραγκωνίζεται, συνεννοήθη μὲ τοὺς Γυίζας καὶ τὸ καθολικὸν κόμμα. Ὅταν λοιπὸν ἐτελοῦντο οἱ γάμοι τοῦ Ἑρρίκου, συνέβησαν εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν σκηναὶ τρομακτικαί, ἐκ τῶν βαρβαροτάτων τῆς ἱστορίας. Οἱ καθολικοὶ ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Οὐγενότων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συρρεύσει εἰς Παρισίους ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων, καὶ κατέσφαξαν δύο χιλιάδας ἐξ αὐτῶν. Αὕτῃ εἶται ἡ λεγομένη Νύξ τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου (1572). Ἡ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἐφονεύθησαν περὶ τὰς 30 χιλιάδας Οὐγενότοι.

Οἱ καθολικοὶ συνηνώθησαν εἰς ἰδιαιτέραν ἔνωσιν καὶ ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη μὲ πείσμα, διότι οἱ καθολικοὶ ἠθελον νὰ ἐμποδίσουν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ὁ Ἑρρίκος τῆς Ναυάρρας, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ ἀτέκνου Ἑρρίκου Γ'. Τέλος μετὰ πεισματώδη πάλην ἐπεκράτησεν ὁ Ἑρρίκος τῆς Ναυάρρας, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα, εἰσῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑρρίκος Δ' (1589).

Διὰ τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον νέα δυναστεία, ἡ Δυναστεία τῶν Βουρβόνων. Ὁ Ἑρρίκος Δ' ἦτο ἐκ τῶν σοβαρωτέρων βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἔθεσε τέρμα εἰς τοὺς θρησκευτικούς πολέμους καὶ δι' αὐτοῦ ἡ Γαλλία ἠσυχάσασα εἰσῆλθεν εἰς περίοδον νέας ἀκμῆς. Διὰ νὰ θέσῃ ὀριστικὸν τέλος εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας ὁ Ἑρρίκος ἐξέδωκε τὸ περίφημον Διάταγμα τῆς Νάντης 1598 (1598), διὰ τοῦ ὁποῖου παρεχωρεῖτο θρησκευτικὴ ἐλευθερία καὶ ἰσότης πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς Οὐγενότους, οἱ ὁποῖοι πρὸς τούτοις διετήρησαν ὀχυράς τινὰς θέσεις.

Ο ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618 - 1648)

Διὰ τῆς θρησκευτικῆς εἰρήνης τῆς Αὐγούστης ἐπεκράτησεν

εις την Γερμανίαν γαλήνη, ή όποία διτηρήθη πλέον του ήμισους αιώνας. Κατά τὸ διάστημα αὐτὸ ἡ Μεταρρύθμισις προώδευσε πολὺ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες ἀπετέλεσαν συνασπισμόν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Ἑνωσις (Union) μὲ ἀρχηγὸν τὸν Φρειδερίκον Δ', ἐκλέκτορα τοῦ Παλατινάτου. Οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες ἀφ' ἑτέρου ἀπετέλεσαν Σύνδεσμον (Liga), τοῦ ὁποῖου προῖστατο ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανός.

Τοιοτοτρόπως αἱ δύο παρατάξεις ἴσταντο ἀντιμέτωποι καὶ ἡ ἀπὸ μακροῦ ἀπειλουμένη σύγκρουσις ἤρχισε τὸ 1618 ἐξ ἀφορμῆς τῶν ταραχῶν τῆς Βοημίας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠθέλησε **1618** νὰ συντρίψῃ τοὺς διαμαρτυρομένους τῆς Βοημίας καὶ σχεδὸν ἐξερρίζωσεν τὴν Μεταρρύθμισιν ἀπὸ τὴν χώραν τῶν. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας εἰσηλθόντες ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ εἰς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας. Τέλος εἰσηλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Γαλλία. Ὁ ἀγὼν διήρκεσε τριάκοντα ἔτη καὶ ὠνομάσθη Τριακονταετῆς πόλεμος (1618 - 1648).

Ὁ πόλεμος οὗτος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους, τὴν Παλατινατικὴν, τὴν Δανικὴν, τὴν Σουηδικὴν καὶ τὴν Γαλλοσουηδικὴν.

1) Ὁ πόλεμος ἤρχισε δι' ἐξεγέρσεως τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Πράγας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαθθία. Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου Φρειδερίκος Δ' ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε στρατόν, ὑπεστήριξαν ὁ ἐξάδελφός του ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανός καὶ ὁ Σύνδεσμος (Liga). Ὁ στρατηγὸς τοῦ Συνδέσμου Τίλλυ (Tilly) ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας, ὑπεχρέωσε τὸν Φρειδερίκον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ προήλασε πρὸς τὴν Β. Γερμανίαν ἀπειλῶν ὄχι μόνον τοὺς διαμαρτυρομένους ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τὴν Δανίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὰς Κάτω Χώρας.

2) Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπενέβη ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Χριστιανὸς Δ', δραστήριος καὶ ἐπιχειρηματικὸς ἡγεμὼν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μαθθίαν αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Β' ἠθέλησε

νά αποκτήση ανεξαρτησίαν από τὸν Μαξιμιλιανὸν τῆς Βαυαρίας καὶ τὸν καθολικὸν Σύνδεσμον καὶ ἀπεφάσισε νά ἀποκτήσῃ ἴδιον στρατόν. Τότε παρουσιάσθη ὁ περίφημος βοημὸς εὐπατρίδης **Ἄλμπρέχτος Βαλλενστάϊν** (Wallenstein), ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νά σχηματίσῃ στρατὸν διὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Βαλλενστάϊν ἦτο μέγας ὀργανωτῆς καὶ στρατηγός. Κατήρτισε πράγματι ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ μισθοφόρους πάσης προελεύσεως. Ἐγκαινίασε τὸ σύστημα νά συντηρῆ τὸν στρατὸν διὰ βιαίων ἐπιτάξεων καὶ διαρπαγῶν τῆς ἐχθρικής καὶ τῆς φιλικῆς χώρας. Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ὁ στρατός του ἔφθασε κατὰ καιροὺς τὰς 70 καὶ 100 χιλιάδας καὶ ὁ Βαλλενστάϊν ἔκαμε σημαντικὰ κατορθώματα καὶ ἀπέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγοῦ.

Ὁ Χριστιανὸς τῆς Δανίας ἠτήθη καὶ ἠναγκάσθη νά ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν χώραν του καὶ ὁ Βαλλενστάϊν νικητῆς κατήλθε πρὸς τὴν Βαλτικὴν. Ὁ Βαλλενστάϊν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν συνέλαβε τὸ σχέδιον νά συντρίψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας καὶ νά μεταβάλλῃ αὐτὴν εἰς μέγα, ἐνιαῖον καὶ συγκεντρωμένον κράτος. Ἄλλὰ τοῦτο ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίαν ἀκόμη καὶ τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, τοὺς συμμάχους τοῦ αὐτοκράτορος, οἱ ὅποιοι ἀπήτησαν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Βαλλενστάϊν ἀπειλοῦντες, ὅτι θὰ συμπράξουν μὲ τὴν Γαλλίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ἐθυσίασε τὸν Βαλλενστάϊν καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων εἰς τὸν Τίλλυ.

3) Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν διὰ τοὺς διαμαρτυρομένους ἐπενέβη ὁ ἥρωικὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας **Γουσταῦος Ἀδόλφος** (1630), διὰ νά ὑποστηρίξῃ τοὺς ὁμοδόξους του καὶ ματαιώσῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Βαλτικὴν. Ἡ Γαλλία, τῆς ὁποίας τὴν πολιτικὴν διηύθυνεν ὁ περίφημος καρδινάλιος Ρισελιέ, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ὑπεστήριξεν αὐτὸν χρηματικῶς. Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1632 ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας προῆλασε νικηφόρος πρὸς τὴν Βαυαρίαν. Ὁ Τίλλυ προσεπάθησε νά ὑπερασπίσῃ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Λέχ, ἀλλ' ἠτήθη καὶ ἐφονεύθη, οἱ δὲ Σουηδοὶ κατέλαβον τὸ Μόναχον

καὶ ἠπέιλον τὴν Βιέννην. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἀνεκάλεσε τὸν Βαλλενστάϊν, ὁ ὁποῖος ὅμως ἠναγκάσθη νὰ κρατήσῃ ἀπέναντι τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου στάσιν ἀμυντικὴν. Εἰς τὴν παρά τὴν πόλιν Λ ο ὕ τ σ ε ν (Lützen) τῆς Σαξονίας μάχην (1632) ἐφονεύθη ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος. Οἱ Σουηδοὶ ὅμως ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Βερνάρδον τῆς Βαϊμάρης ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Βαλλενστάϊν καὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐξηκολούθησαν τὸν πόλεμον.

4) Ἡ Γαλλία τότε ἔκρινε κατάλληλον τὴν στιγμήν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Βερνάρδος ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ κάπως μυστηριωδῶς, ὁ δὲ Ρισελιέ ἠγόρασε τὸν στρατὸν τοῦ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινε κύριος τῆς Ἀλσατίας, τὴν ὁποίαν εἶχε καταλάβει ἐν τῷ μεταξύ ὁ στρατὸς τοῦ Βερνάρδου. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐστράφη τότε κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἠπέιλει τὴν Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ', διάδοχος τοῦ Φερδινάνδου Β', ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρχίσει διαπραγματεύσεις ἀπὸ τὸ 1641. Τοιοῦτοτρόπως τὸ 1648 συνήφθη ἡ περίφημος Βεστφαλικὴ εἰρήνη, ἡ ὁποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν μακρὸν καὶ καταστρεπτικὸν πόλεμον.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ (1648)

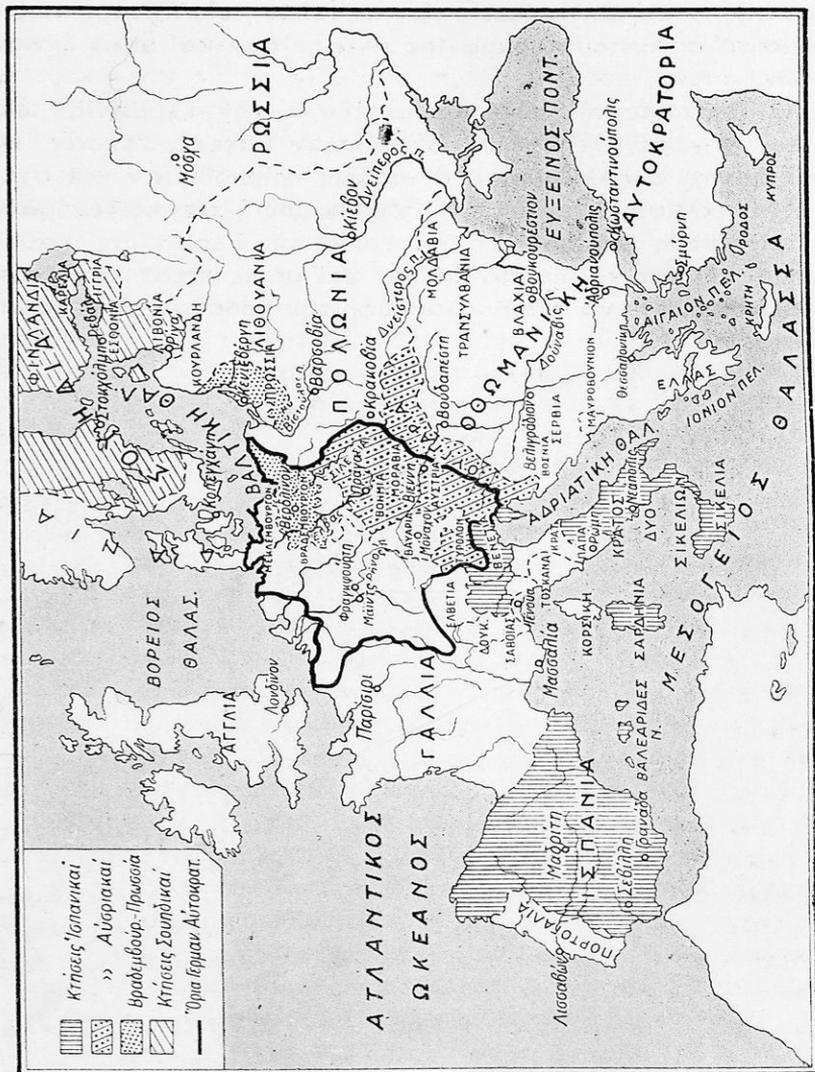
Διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας :

1) Ἡ Γαλλία ἐκράτησεν ὀριστικῶς τὰ φρούρια Μ έ τ ς, Τ ο ὕ λ καὶ Β ε ρ ν τ έ ν καὶ προσήρτησε τὴν Ἀ λ σ α τ ί α ν.

1648 Ἡ Σουηδία ἔλαβε τὰς ἀκτὰς τῆς Πομερανίας καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς γερμανικὰς ἀκτὰς, οὕτως ὥστε ἐξησφάλιζε τὴν κυριαρχίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐξουσίαζε τὰς ἐκβολὰς τῶν γερμανικῶν ποταμῶν. Ἡ Ἑλβετία ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ αἱ Κάτω Χῶραι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

2) Ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἀνεγνωρίσθησαν ἴσα δικαιώματα εἰς τὰ διάφορα δόγματα καὶ ἀποκατεστάθη ἡ θρησκευτικὴ εἰρήνη.

3) Ἀνεγνωρίσθη πλήρης αὐτοτέλεια τῶν ἡγεμόνων τῆς

‘ Η Εξέλιξη μετά την συνθήκη της Βεστφαλίας (1648).

Γερμανίας εντός τών κήσεών των και έδόθη εις αυτούς τὸ δικαίωμα νά συνάπτουν συμμαχίας μεταξύ των και μετά ξένων κρατῶν.

Ὁ Τριακονταετῆς πόλεμος μετέβαλε τὴν Γερμανίαν εἰς έρείπια, ἡ χώρα έλεηλατήθη, τὰ χωρία κατεστράφησαν, οἱ άγροὶ έμειναν άκαλλιέργητοι, αἱ πόλεις ήρημώθησαν και σχεδόν εἶχον έκλείψει οἱ τεχνίται. Ὁ πληθυσμὸς ήλαττώθη εἰς βαθμὸν άπίστευτον. Διὰ τοῦτο ή ανάπτυξις τῆς Γερμανίας καθυστέρησεν έπὶ ένα και ήμισυν αἰῶνα και μόλις κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα κατάρθωσε νά παρακολουθήσῃ τὴν πρόδοον τῶν λαῶν τῆς Δύσεως.

Εξάφηνον

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ

ΙΖ' ΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

1. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ'

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ ΤΟ 1610

Ὁ Ἑρρίκος Δ' ἐδολοφονήθη τὸ 1610 ὑπὸ φανατικοῦ καλογήρου. Ὁ ἀγαθός, ὁ πατήρ, ὅπως ὠνόμαζον οἱ Γάλλοι τὸν Ἑρρίκον, ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς καταστροφὰς τεσσαρακονταετοῦς περίπου πολέμου καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς. Διὰ τοῦ εὐεργετικωτάτου Διατάγματος τῆς Νάντης (1598) ἀποκατέστησε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, ἐβοήθησε τὴν ἀναγέννησιν τῆς γεωργίας καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐμπορίου. Τέλος ἐνίσχυσε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἣ ὅποια εἶχε κλονισθῆ ἐπικινδύνως, καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ 1610 ἡ κατάστασις τῆς Γαλλίας ἐφαίνετο ἐξαιρετος. Οἱ εὐγενεῖς δὲν εἶχον δύναμιν, οἱ διαμαρτυρόμενοι ἦσαν εὐχарιστημένοι ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν καὶ ὁ λαὸς ἦτο προσηλωμένος εἰς τὴν βασιλείαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἐπανεύρει.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΓ' (1610 - 1643). — ΕΞΑΪΘΕΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ἐν τούτοις ἡ ἀντίδρασις παρεμόνευεν. Οἱ εὐγενεῖς ἐπε-

θύμουν πάντοτε νά ἀνακτήσουν τὴν προτέραν των ἰσχύον, οἱ δὲ διαμαρτυρόμενοι, χάρις εἰς τοὺς ὄρους τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης, ἀπέβησαν κ ρ ά τ ο ς ἔ ν κ ρ ά τ ε ι.

Ὁ Ἑρρίκος δὲν ἐπρόλαβε νά συμπληρώσῃ τὸ ἔργον του. Τὸν ἐξαίρετον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του, ἀντικατέστησεν ὁ ἑναετῆς Λουδοβίκος ΙΓ' (1610 - 1643) καὶ τοῦτο ἔφερε κλονισμὸν εἰς τὸ καθεστῶς. Τὸν ἀνήλικον Λουδοβίκον ἐπετρόπευεν ἡ μήτηρ του **Μαρία τῶν Μεδίκων**. Ἐπεκράτησαν τότε οἱ εὐνοοῦμενοι καὶ οἱ κόλακες. Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ καλβινισταὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν ἤρχισαν νά κινουῦνται. Ἡ Μαρία, διὰ νά ἀφαιρέσῃ πᾶσαν πρόφασιν ἐξεγέρσεως αὐτῶν, ἐκάλεσε τὰς Γενικὰς Τάξεις, τοὺς ἀντιπροσώπους δηλαδὴ τῶν τριῶν τάξεων (1614), οἱ ὅποιοι ὅμως ἐφάνησαν ἀνίκανοι νά θεραπεύσουν τὰ κακὰ τῆς διοικήσεως.

Ο ΡΙΣΕΛΙΕ (1624 - 1642)

Ἐνῶ τοιοῦτοτρόπως τὰ πράγματα ἐφέροντο εἰς ἀναρχίαν, τὸ 1624 ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς σιβαρὰς χεῖρας του ὁ καρδινάλιος **Ρισελιέ**.

Ὁ Ρισελιέ (Richelieu, 1585 - 1642) κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν καὶ εἶχε λάβει τὴν ἀνατροφὴν τῶν εὐγενῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦτο προωρισμένος νά καταλάβῃ τὴν ἐπισκοπὴν, τὴν ὁποῖαν ἐλάμβανον οἱ δευτερότοκοι τῆς οἰκογενείας, κατέγινεν εἰς θεολογικὰς μελέτας καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἔτων ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος. Ἐξῆσεν ὅμως εἰς τὴν αὐλήν, ὅπως οἱ περισσότεροὶ κληρικοὶ τῆς ἐποχῆς. Ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 18 ἔτη τὴν Γαλλίαν καὶ ἀνέπτυξε σπάνια διοικητικὰ προσόντα, χωρὶς ὅμως νά ἀποφύγῃ τὰ αὐθαίρετα, τὰ βίαια καὶ σκληρὰ μέτρα. Ὁ Ρισελιέ ἦτο αὐταρχικός, ἀπότομος καὶ παράφορος. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν δὲν ἐδεσμεύετο ἀπὸ ἠθικῶς ἢ συναισθηματικῶς λόγους.

Ὁ Ρισελιέ ἐπέδιωξε τρεῖς σκοποὺς : 1) νά καταστρέψῃ τὸ κόμμα τῶν Οὐγενότων, 2) νά ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ 3) νά ἀνυψώσῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας συντρίβων τὴν δύναμιν τῶν Ἀψβούργων. Ἐπέτυχεν καὶ τὰ τρία.

Τὸ 1628 μετὰ ἐπίμονον πολιορκίαν κατέλαβε τὴν Λ α ρ ο σ ἔ λ (La Rochelle, ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Γαλλίας), τὸ ἰσχυρότερον φρούριον τῶν Καλβινιστῶν, παρὰ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Ἄλλ' ὁ Ρισελιὲ εἶχε τὴν σύνεσιν νὰ διατηρήσῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν Οὐγενότων.

Συγχρόνως ἐστράφη κατὰ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἶχον ἀποβῆ σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καὶ κατέβαλεν αὐτοὺς διὰ τῶν ὄπλων καὶ τῶν θανατώσεων. Διέταξε νὰ καταστρέψουν τοὺς ὠχυρωμένους πύργους των, ὅσοι δὲν ἐχρησίμευον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνετίναξαν τότε πολλοὺς πύργους.

Μὲ τὰ μέτρα αὐτὰ ὁ Ρισελιὲ ἐστερέωσε τὴν ἀπολυταρχίαν. Δὲν συνεκάλεσε τὰς Γενικὰς Τάξεις καὶ κατέπνιξε δι' αὐστηρῶν μέτρων τὴν ἀντίστασιν τοῦ Κοινοβουλίου (Parlement), δηλαδὴ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῶν Παρισίων, τὸ ὅποιον κατὰ παλαιὰν συνήθειαν εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ κρίσεις ἐπὶ τῶν διαταγμάτων τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ Ρισελιὲ ὅμως κατὰ βᾶθος ἐκυβέρνησε κακῶς. Καταστρεπτικὴ ἰδίως ἦτο ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ του. Ὅταν ἀπέθανεν, εἶχε προεξοφλήσει τὰ ἔσοδα πολλῶν ἔτων. Τὰ ἔσοδα ὑπερέβαινον κατὰ 50 ἑκατομ. τὰ ἔσοδα, ἐνῶ οἱ γεωργοὶ εἶχον καταστραφῆ ἀπὸ τὴν φορολογίαν.

Ὁ καρδινάλιος ἀπέθανεν μισούμενος ὑπὸ πάντων καὶ μόλις βραδύτερον ἐξετιμήθη, διότι εἶχεν ἐκμεταλλεῦθαι ἐπιτηδείως τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῆς Γερμανίας, διὰ νὰ ταπεινώσῃ τὸν αὐστριακὸν οἶκον. Ἐβοήθησε κατ' ἀρχάς, ὅπως εἶδομεν, τὸν Γουσταῦον Ἀδόλφον καὶ βραδύτερον ἔλαβε καὶ ὁ ἴδιος μέρος εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Ρισελιὲ εἶναι σημαντικώτατος σταθμὸς εἰς τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν. Ὁ ἰσχυρὸς καρδινάλιος ἐπέβαλε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπ' αὐτοῦ ἰδρῦθη ἡ Ἀ κ α δ η μ ῖ α καὶ ἡ Γαλλία εἶδε τὴν πρώτην μεγάλην ἀκμὴν τῶν γραμμάτων.

MAZARIN (1642 - 1661)

Ὁ Ρισελιέ δὲν ἔζησε νὰ ἴδῃ τὸ τέλος τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Τὴν πολιτικὴν του ὁμῶς ἐσυνέχισεν ὁ διάδοχός του καρδινάλιος **Μαζαρέν** (Mazarin, 1642 - 1661), τελείως ἀντίθετος τοῦ προκατόχου του, μετριοπαθής, ἤρεμος καὶ ὑποχρεωτικός. Ἐστερεῖτο ὁμῶς ἐπιβολῆς καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ὑποκρισίαν.

Ὁ Μαζαρέν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ εἶδε τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Βεσφαλίας. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Λουδοβίκος ΙΓ', τὴν δὲ ἐπιτροπείαν τοῦ πενταετοῦς υἱοῦ του Λουδοβίκου ΙΔ' ἀνέλαβεν ἡ μήτηρ **Ἄννα ἡ Αὐστριακὴ**, ἡ ὁποία διετήρησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Μαζαρέν.

2. ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΔ'

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΔ' (1661 - 1715)

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Μαζαρέν, ὁ Λουδοβίκος ἦτο 22 ἐτῶν καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὴν κυβερνήσιν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐνόμιζον, ὅτι δὲν θὰ δεῖξῃ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πράγματα τοῦ κράτους. Τὴν ἡμέραν ὁμῶς τοῦ θανάτου τοῦ Μαζαρέν ἐκάλεσε τοὺς ὑπουργοὺς καὶ ἐδήλωσεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ εἶναι ὁ ἴδιος πρωθυπουργὸς καὶ ἀνέλαβε προσωπικῶς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν διεχειρίσθη μέχρι τέλους τῆς μακρᾶς βασιλείας του. Τὰ 54 ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς σημαντικὰς περιόδους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἱστορίας.

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' (Louis XIV) διεκρίνετο ὄχι τόσο διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἰδεῶν, ὅσον διὰ τὴν διαυγεστάτην ἀντίληψιν καὶ τὴν ἰσχυροτάτην βούλησιν. Κατεῖχεν εἰς ὑψιστον βαθμὸν τὰ προσόντα τοῦ ἀρχοντος. Τὸ πρόσωπον καὶ αἱ κινήσεις του εἶχον κάτι τὸ ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές, εἰς τοὺς τρόπους του εἶχεν ἐπισημότητα, ἦτο κύριος τῶν κινήσεων καὶ τῶν λόγων του καὶ σχεδὸν οὐδέποτε ἐγέλα οὔτε ὠργίζετο, ὠμίλει ὀλίγον καὶ ἤκουε μὲ προσοχὴν τοὺς ἄλλους. Αἱ ἐπιτυχίαι του καὶ αἱ κολακεῖαι καὶ οἱ θαυμασμοὶ τῶν περὶ αὐτὸν τὸν ἔκαμαν ἐγῶιστὴν εἰς βαθμὸν, ὥστε νὰ ἀγαπᾷ μόνον τὸν ἑαυτὸν του.

Ὁ Λουδοβίκος ἦτο ὑπόδειγμα ἀπολυταρχικοῦ ἄρχοντος. Ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπεύθυνον μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ βασιλέως δὲν ἔχει κανένα περιορισμὸν καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἀνήκει ἡ περιουσία καὶ ἡ ζωὴ τῶν ὑπηκόων του. Ὁ βασιλεὺς εἶναι τὸ κράτος. Ἐγὼ εἶμαι τὸ κράτος (l'état c'est moi), συνήθιζε νὰ λέγῃ.

Ἡ κυβέρνησις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔγινεν αὐταρχική, ἡ ἀστυνομία ἐξήσκει αὐστηρὰν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῶν πολιτῶν, οἱ ὑποπτοὶ καὶ ὅσοι ὑπέπιπτον εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ἀρχόντων συνελαμβάνοντο διὰ μυστικῶν ἐνταλαμάτων καὶ ἐνεκλείοντο χωρὶς νὰ δικασθοῦν εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ κράτους, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἦτο ἡ Βαστίλλη, ἀρχαῖον φρούριον τῶν Παρισίων.

Ὁ Λουδοβίκος ἐγκατεστάθη εἰς τὰ πολυτελεῆ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ὁ ἴδιος. Περὶ αὐτὰ ἔκτισαν τὰ μεγαρὰ των οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ βασιλεὺς περιστοιχίσθη ἀπὸ πολυτελεστάτην καὶ δαπανηροτάτην αὐλήν. Ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. πρόσωπα ἀπετέλουν τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἡ ζωὴ τῆς αὐλῆς ἦτο κανονισμένη μὲ αὐστηροτάτην ἐθιμοτυπίαν. Ἦτο ὠρισμένον πότε θὰ ἐξυπνήσῃ ὁ βασιλεὺς, πότε θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν κοιτῶνα του, πότε θὰ δεχθῇ τοὺς οἰκείους του, πῶς θὰ προσφέρῃ τὸ νυκτερινὸν ἔνδυμα, ὅταν μετέβαινεν εἰς τὴν κλίνην του, ἢ τὸν πῖλον του, ὅταν ἐξήρχετο.

Ὁ Λουδοβίκος εἶχε τὴν ἰκανότητα νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς του ἔδειξαν ἐξαιρετι-

Λουδοβίκος ΙΔ'

κὴν ἰδιοφυῖαν καὶ ἔγιναν ὀνομαστοί, π. χ. ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Κολμπέρ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Λουβοά.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ.— ΚΟΛΜΠΕΡ

Ὁ Κολμπέρ (Colbert) διεχειρίσθη ἐπὶ μακρὸν τὰ οἰκονομικά. Ἐργατικώτατος, μὲ σπανίαν ἀντοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν, συνεκέντρωσε τὰς ὑποθέσεις ἐπὶ τὰ σημερινῶν ὑπουργείων. Ὁ Κολμπέρ ἐφρόνει, ὅτι ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποσὸν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς αὐτὴν χρήματος. Διὰ νὰ αὐξηθῇ ὁ πλοῦτος τῆς Γαλλίας, ἔπρεπε νὰ εἰσάγεται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον χρῆμα. Τοῦτο θὰ ἐπετυγχάνετο, ἂν ἡ ἐξαγωγὴ ὑπερέβαινε τὴν εἰσαγωγὴν, ἂν δηλαδὴ ἡ Γαλλία εἶχεν ἀκμαίαν βιομηχανίαν. Ὁ Κολμπέρ ἐπίστευεν, ὅτι ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται μόνον μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ κράτους. Τὸ κράτος δηλαδὴ ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέτρα προστατευτικά, νὰ ἐμποδίσῃ δηλαδὴ τὴν εἰσαγωγὴν πρώτων ὑλῶν καὶ νὰ κανονίσῃ τὴν παραγωγὴν. Τὴν οἰκονομικὴν ἀντίληψιν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὸν 17ον αἰῶνα, ὠνόμασαν μερκαντισμόν.

Ἐπὶ τοῦ Κολμπέρ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς Γαλλίας ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἡ Γαλλία ἀπέκτησεν ἀξιόλογον ἀποικιακὸν κράτος, τὸν Καναδᾶν καὶ τὴν Λουϊζιάναν ἐπὶ τοῦ Μισσισιπῆ.

ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ.— ΛΟΥΒΟΑ

Ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ἰσχὺς τοῦ Λουδοβίκου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἐπὶ δεκαετίας ἦτο ὁ πλουσιώτερος ἡγεμὼν τῆς Εὐρώπης. Ἐδημιούργησεν ἰσχυρὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ στήριγμα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁργανωτὴς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Λουβοά (Louvois).

Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Γαλλίας ἐπὶ Λουδοβίκου ἀνῆλθεν εἰς 220 χιλ., ἐνῶ ἡ χώρα δὲν εἶχε περισσότερον ἀπὸ 15 - 20 ἑκατομ. κατοίκους. Οἱ στρατιῶται ἦσαν, ὅπως εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, μισθοφόροι. Ἄλλ' ὁ Λουδοβίκος ἐστρατολόγει μό-

νον Γάλλους, ιδίως χωρικούς. Ὁ στρατὸς ἦτο καθαρῶς βασιλικός, ὁ Λουδοβίκος διώριζε τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ὁ ἴδιος ἐμισθοδότηι τὸν στρατὸν ἐκ τοῦ ταμείου του.

Ὁ Λουδοβίκος ἀπέκτησε πολλοὺς ὀνομαστοὺς στρατηγούς καθὼς καὶ τὸν διάσημον μηχανικὸν **Βωμπάν** (Vauban), ὁ ὁποῖος ὠχύρωσε τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικά σύνορα τοῦ κράτους μὲ νέου τύπου ὄχυράματα, χαμηλά καὶ παχέα, καλυπτόμενα μὲ πυκνὸν χῶμα καὶ χλόην. Ἡ Γαλλία ἐπὶ Λουδοβίκου ἀπέκτησεν ἐπίσης ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν.

ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ. — ΜΠΟΣΟΥΕ

Ὁ Λουδοβίκος βοηθὸν καὶ συνεργάτην εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα εἶχε τὸν περίφημον ἐκκλησιαστικὸν ρήτορα καὶ συγγραφέα **Μποσουέ** (Bossuet) καὶ κατάρθωσε νὰ περιορίσῃ σημαντικῶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά τῆς Γαλλίας.

Ἀπάνθρωπος ὅμως καὶ συγχρόνως ἀσύνητος ἦτο ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Λουδοβίκου πρὸς τοὺς καλβινιστάς. Παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ καθολικοῦ κλήρου, ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκριζώσῃ τὸν προτεσταντισμὸν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἀφοῦ μετεχειρίσθη πολλὰ βίαια μέτρα κατ' αὐτῶν, ἀνέκάλεσε τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης. Χιλιάδες καλβινισταί, ὑπὲρ τὰς 100 χιλ., ἐγκατέλειψαν τὴν Γαλλίαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης φέροντες εἰς αὐτάς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιμέλειάν των.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ', ἕγγονος τοῦ Φιλίππου Β', ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὸν Τριακονταετη πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας, δὲν προσεχώρησεν εἰς τὴν συνθήκην τῆς Βεσφαλίας καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ 11 ἔτη (1648 - 1659). Ὁ Μαζαρέν κατάρθωσε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐξησφάλισε τὴν οὐδετερότητα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἰσπανοὶ ἀποκλεισθέντες κατὰ θάλασσαν καὶ ἡττηθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν

ειρήνην. Ἡ Συνθήκη τῶν Πυρηναίων (1659) ἐξασφάλισεν ἀξιόλογα ἑδαφικά ὠφελήματα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὀριστικὴν ὑποχώρησιν τῆς Ἰσπανικῆς δυνάμεως. Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' συνεζεύχθη τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν, κόρην τοῦ Φιλίππου Δ', ἡ ὁποία παρητήθη ἀπὸ πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ ἰσπανικοῦ θρόνου ἀπέναντι πληρωμῆς 500 χιλ. ταλήρων ἐντὸς ἑξαμήνου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο δύσκολον νὰ ἐκπληρώσῃ ἡ οἰκονομικῶς ἐξηντλημένη Ἰσπανία.

Τοιοιτοτρόπως αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἡ Ἰσπανία, ἐξῆλθον ἐξηντλημένοι ἀπὸ τοὺς δύο πολέμους, τὸν Τριακονταετῆ καὶ τὸν Ἰσπανικόν, ἐνῶ ἡ Ἄγγλια δὲν εἶχε μόνιμον στρατὸν καὶ ἐπεκράτει εἰς αὐτὴν ἐσωτερικὴ ἀκαταστασία, ἕνεκα τῆς ὁποίας δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἔγινεν ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ μακρόν. Ἄλλ' ὁ Λουδοβίκος ἐχρησιμοποίησε κακῶς τὴν δυνάμιν του, διότι ἠθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς βᾶρος τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ὡς ἀνώτατος δεσπότης εἰς τὴν Εὐρώπην. Οἱ ἄλλοι λαοὶ συνησπίσθησαν ἐναντίον του καὶ ἐπὶ 23 ἔτη διεξῆγε πολέμους ἐναντίον τῆς Εὐρώπης.

ΟΙ ΛΗΣΤΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἐπειδὴ ὁ Λουδοβίκος ἐπεζήτηε μὲ τοὺς πολέμους νὰ δοξασθῇ καὶ ἤθελε διὰ τῆς ἀρπαγῆς ξένων χωρῶν νὰ φθάσῃ τὰ φυσικὰ σύνορα τῆς Γαλλίας, ὅπως ἔλεγε, δηλαδὴ τὸν Ρήνον, οἱ ἐχθροὶ του ὠνόμασαν τοὺς πολέμους αὐτοὺς Ληστρικοὺς πολέμους.

1) Πόλεμος περὶ διαδοχῆς τῆς Ἰσπανίας (1667 - 1668). Ὅταν τὸ 1665 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φίλιππος Δ', ὁ Λουδοβίκος ἠγείρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς κληρονομίας του παρὰ τὴν ἐπίσημον παραίτησιν τῆς συζύγου του ἀπὸ πᾶν δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἰσπανικῶν κτήσεων. Ὁ στρατός του εἰσῆλθεν ἄνευ ἀντιστάσεως εἰς τὰς ἰσπανικὰς Κάτω Χώρας καὶ κατέλαβε τὴν Φλάνδραν καὶ τὴν Ἐλευθέραν Κομη-

τείαν. 'Αλλ' ή 'Ολλανδία κατώρθωσε νά συνεννοηθῆ με τὴν 'Αγγλίαν καὶ Σουηδίαν καὶ ή τριπλῆ συμμαχία ἠνάγκασε τὸν Λουδοβίκον νά εἰρηνεύσῃ πρὸς τὴν 'Ισπανίαν.

2) Πόλεμος κατὰ τῆς 'Ολλανδίας (1672 - 1678). 'Ο Λουδοβίκος ἐζήτηε τὴν κατάλληλον στιγμήν νά ἐκδικηθῆ τὴν 'Ολλανδίαν. Κατώρθωσε νά τὴν ἀπομονώσῃ ἀπὸ συμμάχους καὶ τὴν προσέβαλε με πρωτοφανῆ διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δύναμιν, 90 χιλ. ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυσαν 30 χιλ. τῶν συμμάχων γερμανῶν ἡγεμόνων. 'Η 'Ολλανδία διέτρεξε μέγιστον κίνδυνον. Λαϊκῆ ἐξέγερσις ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν καὶ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν 22ετῆ Γουλιέλμον τῆς 'Ορανίας. Τότε κατερρίφθησαν οἱ ὕδατοφράκται, οἱ ὁποῖοι προστατεύουν τὴν 'Ολλανδίαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ ὅλη ή χώρα κατεκλύσθη ἀπὸ τὰ ὕδατα.

Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Γουλιέλμου συνήφθη συμμαχία κατὰ τοῦ Λουδοβίκου, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ή 'Ισπανία καὶ ή 'Ολλανδία. 'Ο γαλλικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νά ἐκκενώσῃ τὴν 'Ολλανδίαν, ἀφοῦ ἐληλάτησεν αὐτὴν ἀγρίως. 'Ο πόλεμος ἔληξε τὸ 1678, οἱ Γάλλοι σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέτωπα ἀνεδείχθησαν νικηταὶ καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου ἐπλήρωσε πάλιν ή 'Ισπανία, ή ὁποία παρεχώρησεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὴν 'Ελευθέραν Κομητείαν καὶ συνοριακὰς θέσεις εἰς τὸ Βέλγιον.

3) Πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ 'Ισπανικοῦ θρόνου (1701 - 1713). 'Ο τελευταῖος πόλεμος τοῦ Λουδοβίκου ὑπῆρξε καταστρεπτικὸς δι' αὐτὸν καὶ ἐσημείωσε τὴν κατάρρευσιν τῆς γαλλικῆς ὑπεροχῆς εἰς τὴν Εὐρώπην.

'Ο Λουδοβίκος ἐπεχείρησε νά ἐγκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς 'Ισπανίας τὸν ἔγγονόν του Φίλιππον Δ' 'Ανζοῦ ὡς διάδοχον τοῦ ἀσθενικοῦ καὶ ἄπαιδος βασιλέως Καρόλου Β'. 'Αλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ή δύναμις τῆς Γαλλίας θὰ ἀπέβαινε μέγιστη, συνησπίσθησαν κατ' αὐτοῦ αἱ σημαντικώτεραι δυνάμεις τῆς Εὐρώπης. Μόνον ή 'Ισπανία ἐτάχθη μετὸν Λουδοβίκον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ 'Ισπανικοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος

έλαβε διαστάσεις μεγάλας και χαρακτηριστικά παγκοσμίου πολέμου.

Ἡ Γαλλία δὲν διέθετε πλέον τὰ ἄφθονα μέσα, ὁ Λουδοβίκοσ ἦτο γέρων καὶ εἶχον ἀποθάνει οἱ καλύτεροὶ στρατηγοὶ του, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ του ἀνέδειξαν δύο ἐξαιρετοὺς στρατηγοὺς, οἱ Αὐστριακοὶ τὸν πρίγκιπα **Εὐγένιον τῆς Σαβοΐας**, ὁ ὁποῖος εἶχε δοξασθῆ εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ οἱ Ἄγγλοι τὸν **Μοάλμπορο**.

Ὁ πόλεμος ἐλάμβανε κατ' ἀρχὰς εὐνοϊκὴν τροπὴν διὰ τὸν Λουδοβίκον, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ Εὐγένιος καὶ ὁ Μοάλμπορο μετεκόμισαν κρυφίως τὸν ἀγγλοολλανδικὸν στρατὸν ἀπὸ τὰς Κάτω Χώρας εἰς τὴν Βαυαρίαν, ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη δεινὴν ἤτταν. Συγχρόνως ὁ ἀγγλικὸς στόλος κατέλαβε τὸ Γιβραλτάρ, τὸ ὁποῖον διατηροῦν οἱ Ἄγγλοι μέχρι σήμερον. Οἱ δύο στρατηγοὶ ἦσαν ἕτοιμοὶ νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Παρισίων.

Ἀπὸ τὴν κρίσιμον αὐτὴν θέσιν ἔσωσε τὸν Λουδοβίκον αἰφνιδία πολιτικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Ἄγγλιαν. Συγχρόνως εἶχεν ἀποθάνει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσήφ Α', καὶ ὁ ἀδελφὸς του Κάρολος, ὁ ἀπαιτητὴς τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἡ Ἄγγλια καὶ ἡ Ὁλλανδία δὲν εἶχον συμφέρον νὰ ἐνωθῆ ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰσπανία καὶ νὰ ἀνασθῆ τὸ κράτος τοῦ Καρόλου Ε'. Τοιουτοτρόπως ἡ συμμαχία διεσπάσθη.

4) Εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης (1713). Ἡ εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης (Utrecht, πόλις Ὁλλανδικῆ) ὥρισε τὰ ἑξῆς :

α) Ὁ Φίλιππος Ε', ἕγγονος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἀναγνωρίζεται βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας, ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ στέμμα τῆς Γαλλίας.

β) Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔλαβε τὰς Κάτω Χώρας, τὸ Μιλάνον, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Νεάπολιν.

γ) Ὁ Δουξ τῆς Σαβοΐας Εὐγένιος ἔλαβε τὴν Σικελίαν καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ὑπεχρεώθη νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν Νεάπολιν ἔναντι τῆς Σαρδηνίας.

δ) Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὸ Γιβραλτάρ καὶ τὴν Μινόρκαν καὶ ἔλαβε πλεονεκτήματα ἐμπορικά.

ε) Ἡ Γαλλία διετήρησεν ἀκέραιον τὸ ἔδαφός της εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλ' ἐγκατέλειψε σημαντικὰς ἀποικίας, τὴν Νέα ν Γῆ ν, τὴν Ἀ κ α δ ί α ν καὶ τὰς χώρας τοῦ ὄρμου τοῦ Οὕδσον (Hudson), τὴν κλεῖδα τοῦ Καναδά.

Ἡ εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης ἔχει διὰ τὸν 18ον αἰῶνα τὴν σημασίαν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἡ Βεστφαλικὴ εἰρήνη διὰ τὸν 17ον. Ἐπεσφράγισε τὴν γαλλοῖσπανικὴν ἤτταν. Διὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας ἐσήμαινεν ἐπανόρθωσιν τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὑποστῆ ἐκ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας. Δι' αὐτῆς ἡ Αὐστρία ἀπέβαινε πάλιν ἰσχυρὰ δύναμις. Ἐξουσίαζε μέρος τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἐκυριάρχει ἐπὶ τῆς Ἰταλίας, ἐνῶ εἶχε γίνει κυρία ὀλοκλήρου τῆς Οὐγγαρίας, ἐκδιώξασα τοὺς Τούρκους.

Ἡ Ἀγγλία ἐπεξετάθη πολὺ εἰς τὰς ἀποικίας, ἐνῶ ἡ Ὀλλανδία διαρκῶς κατέπιπτεν. Ἡ Γαλλία διετήρησε τὰς κατακτήσεις της, δὲν ἦτο ὅμως πλέον δεσπόζουσα δύναμις εἰς τὴν Εὐρώπην.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

Ἄλλο Λουδοβίκος ΙΔ' ἀπέθανε τὸ 1715 εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν, ἀφοῦ παρέμεινεν εἰς τὸν θρόνον 72 ἔτη καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἐπὶ 54 ἔτη.

Ἄλλ' ὁ Β α σ ι λ ε ὕ ς Ἡ λ ι ο ς, ὅπως εὐχαριστεῖτο νὰ ὀνομάζῃ τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν ἀπέθανεν, ἄφησε τὴν χώραν του κατεστραμμένην, ὅπως ὁ Φίλιππος Β' πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν τὴν Ἰσπανίαν. Εἶχε δαπανήσει κολοσσιαῖα ποσά, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ὀρέξεις του. Ἀπὸ τὸ 1689 διεξῆγε πόλεμον διαρκῆ κατὰ τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ αἱ δαπάναι εἰς οἰκοδομάς, εἰς δῶρα διὰ τοὺς εὐνοουμένους καὶ ὁ πολυτελεῆς βίος τῆς αὐλῆς ἐσπατάλησαν μυθώδη ποσά.

Ἡ ἀβάστακτος φορολογία ἀπεμύζησε τὸ αἷμα τῶν χωρικῶν, ἡ δὲ καταδίωξις τῶν Οὐγενότων ἐστέρησε τὴν χώραν τε-

χνιτών και κατέστρεψε τὴν βιομηχανίαν. Ὁ βίος εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο θλιβερός. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ χωρικοὶ μόλις εὔρισκον ἄρτον καὶ εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἐσημειώθη ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἠσθάνθη ἀνακούφισιν, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν του, καὶ εὐχαριστήθη, διότι ἔληξεν ἡ μακρὰ βασιλεία του.

*Διηγήσεις
τοῦ Βασίλη*

Handwritten notes:
2. η γγελική
βουλή
1048

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Η'

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

ΑΝΩ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΒΟΥΛΗ

Ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης ἐπεκράτει τὸ ἀπολυταρχικὸν πολίτευμα, εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἔδημιουργήθη νέον εἶδος πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Κοινοβουλευτικόν. ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον περιώριζε τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καθὼς εἶδομεν, παραλλήλως πρὸς τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἀνεπτύχθη ἡ ἐξουσία ἑνὸς συμβουλίου ἐκ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων τῆς χώρας, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἡγουμένων τῶν μοναστηρίων. Τὸ συμβούλιον αὐτὸ συνεβουλεύετο ὁ βασιλεὺς πρὸ πάντων εἰς ζητήματα φορολογικά, ὠνομάζετο δὲ Βοουλῆ τῶν Λόρδων ἢ Ἄνω Βουλῆ (Parlement).

Βραδύτερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ὁ βασιλεὺς, εἰς οικονομικὰ ἰδίως ζητήματα, νὰ ζητῆ τὴν γνώμην τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συμβουλίου τῶν κομητειῶν καὶ τῶν κοινοτήτων. Τοιοῦτοτρόπως ἀπετελέσθη δευτέρον συνέδριον, ἡ δευτέρα ἀγγλικὴ βουλή, ἡ Βοουλῆ τῶν Κοινοτήτων ἢ Κάτω Βουλῆ, ἡ ὁποία μὲ τὸν καιρὸν ἔλαβε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα, διότι ἀντεπροσώπευε μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ βασιλεία ἐτέθη ὑπὸ τὸν νόμον, ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ὑπεράνω τοῦ νόμου.

ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλισάβετ (1603) εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας προσεκλήθη ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ, βασιλεὺς τῆς Σκωτίας, Ἰάκωβος Α'. Τοιοῦτοτρόπως ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον

ἡ Δυναστεία τῶν Στούαρτ καὶ ἠνώθησαν ὑπὸ τὸ αὐτὸ σκῆπτρον ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Σκωτία.

Οἱ Στούαρτ, ἀκολουθοῦντες τὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς τῶν καὶ ἰδίως τὸ παράδειγμα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἐπεχείρησαν νὰ κυβερνήσουν τὴν Ἀγγλίαν ἀπολυταρχικῶς. Ἀλλὰ προσέκρουσαν εἰς τὰς συνηθείας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ ἐπροκάλεσαν ἰσχυρὰν ἀντίδρασιν.

Ὁ Ἰάκωβος Α' (1603 - 1628) ἐφρόνει, ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἐξουσίαν ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του. Ἦτο ἕξυπνος καὶ μορφωμένος, ἀλλὰ στενὸς εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ σχολαστικὸς.

Ἰδίως εἶχε μεγάλην μανίαν μὲ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας ἀνέλαβε νὰ κανονίσῃ τὰ θρησκευτικὰ καὶ κατεδίωξε τοὺς καθολικοὺς καὶ πουριτανούς. Οἱ καθολικοὶ κατόπιν συνωμοσίας, ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς αὐτούς, κατεδιώχθησαν ἀγρίως. Οἱ πουριτανοί, οἱ ὁποῖοι, καθὼς γνωρίζομεν, δὲν ἤθελον ἐπισκόπους, προσευχητάρια καὶ διασκεδάσεις τῆς Κυριακῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν ὁμαδικῶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου ἴδρυσαν τὰς πρώτας ἀγγλικὰς ἐκκλησίας. Ὁ Ἰάκωβος Α' ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχε προστριβὰς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐσώρευσε σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσεν ὁ υἱὸς του.

Ὁ Κάρολος Α' (1628 - 1649), υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Α', ἦτο διάφορος τοῦ πατρὸς του. Εὐκίνητος, ὠραῖος καὶ ἵπποτικὸς εἰς τὴν ἐμφάνισιν, κατὰ βάθος ἦτο ἀδύνατος χαρακτήρ καὶ δὲν ἀπέφευγε τὸ ψεῦδος. Ὅπως καὶ ὁ πατὴρ του, ἐπολιτεύθη κακῶς. Διέλυσεν ἐπανειλημμένως τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη ἀπολυταρχικῶς. Τέλος ὁ Κάρολος ἦλθεν εἰς φανεράν ρῆξιν πρὸς τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν, διὰ νὰ ὀργανώσῃ τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1648. - ΚΡΟΜΒΕΛ

Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Μὲ τὸν βασιλέα ἐτάχθησαν οἱ εὐγενεῖς καὶ αἱ δυτικαὶ καὶ βόρειοι ἐπαρχίαι, ἐνῶ τὸ πολυ-

πληθέστερον καὶ πλουσιώτερον μέρος τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ νότιον, ὑπεστήριζε τὸ Κοινοβούλιον.

Ὁ Κρόμβελ, βουλευτὴς καὶ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κοινοβουλίου, ἀνέλαβε νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Κατήρτισεν ἵππικὸν ἀπὸ ὄρεινους πουριτανούς, φανατικούς εἰς τὴν πίστιν των, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπολέμουν διὰ τὸ χρῆμα, ἀλλ' ἀπὸ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν θρησκείαν. Ὁ Κρόμβελ κατῶρθωσε νὰ διεγείρῃ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα μὲ βίον αὐστηρόν, μὲ προσευχὰς καὶ μὲ ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ στρατὸς αὐτὸς δὲν ἤργησε νὰ φανῇ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἱπποτικὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἀπετέλουν εὐγενεῖς ἱππεῖς, ἐξησκημένοι καὶ τολμηροί. Ὁ Κρόμβελ διωρίσθη ἀρχιστράτηγος καὶ ἐνίκησε τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Σκωτίαν. Ἄλλ' οἱ Σκῶτοι παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τὸ ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον.

Ὁ Ὀλιβιέρως Κρόμβελ (Olivier Cromwell, 1599 - 1658) ἦτο υἱὸς εὐπόρου γαιοκτήμονος, μεγαλόσωμος καὶ ρωμαλέος, δραστηριώτατος, μὲ αὐστηρὰν φυσιογνωμίαν καὶ ρῆτωρ νευρώδης. Ἐνεπνέετο ἀπὸ θερμὸν θρησκευτικὸν ζῆλον καὶ διετήρει τὴν τραχύτητα, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἡ ἀγγλικὴ φυλὴ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους. Ἀπεδείχθη ἕξοχος ὀργανωτὴς καὶ διπλωμάτης ὀξυδερκής, ὥστε νὰ θεωρεῖται δικαίως ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς τοῦ ἀγγλικοῦ μεγαλείου.

Τὸ Κοινοβούλιον ἐπεκράτησεν, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν νικητὴν στρατηγόν, τοῦ ὁποῖου ἤθελε νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας. Ὁ Κρόμβελ τότε εἰσῆλθε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἀπέβαλεν ἀπὸ τὴν βουλὴν τοὺς ἀντιπολιτευομένους. Αὐτὸ ὠνομάσθη κ ἄ θ α ρ σ ι ς τ ο ὺ Κοινοβουλίου, καὶ τὸ τοιοῦτοτρόπως ἀκρωτηριασθὲν σῶμα Κ ο λ ο β ὸ ν Κοινοβούλιον. Κατόπιν ὁ Κρόμβελ

Κρόμβελ.

εισήγαγεν εις δίκην τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος ἐδικάσθη ὑπὸ ἐκτάκτου δικαστηρίου, κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς τύραννος, προδότης καὶ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἀπεκεφαλίσθη τὸ 1649.

◊ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (1649 - 1660)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία, ἡ Ἄνω Βουλὴ διελύθη καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς ἕκτακτον συμβούλιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία δὲν ἀνεγνώρισαν τὴν νέαν κυβέρνησιν, ὁ Κρόμβελ ἀπεβιβάσθη μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ εἰς τὴν Σκωτίαν.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτάς ὁ Κρόμβελ ἔγινε κύριος τῆς καταστάσεως καὶ ἤρχισε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐξύψωσιν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κρόμβελ ἐστράφη πρῶτον κατὰ τῆς Ὀλλανδίας, ἡ ὁποία ὑπεστήριζε τοὺς ἄγγλους βασιλόφρονας. Τὸ 1651 τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὸν περίφημον *π ε ρ ἰ ν α υ τ ι λ ἰ α ς ν ὀ μ ο ν*, ὁ ὁποῖος ἀπηγόρευεν εἰς τὰ ξένα πλοῖα νὰ μεταφέρουν εἰς ἀγγλικούς λιμένας προϊόντα ἄλλα ἐκτὸς τῶν παραγομένων εἰς τὴν ἰδίαν τῶν χώραν. Τοῦτο ἔβλαπτεν ἰδίως τὴν ὀλλανδικὴν ναυτιλίαν, ἡ ὁποία τότε εἶχε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸ μετακομιστικὸν ἐμπόριον τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτο ἡ Ὀλλανδία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἄλλ' ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶχε σειρὰν ἐπιτυχιῶν καὶ ἡ Ὀλλανδία ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν νόμον τῆς ναυτιλίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κρόμβελ διέλυσε βιαίως τὸ Κολοβὸν Κοινοβούλιον καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἀνηγόρευσαν αὐτὸν ἀνώτατον ἄρχοντα ἰσοβίως ὑπὸ τὸν τίτλον *Λ ὀ ρ δ ο ς Π ρ ο σ τ ἄ τ η ς*. Ὁ Κρόμβελ ἀπέκτησε μεγίστην δύναμιν καὶ ἐκυβέρνησεν τὴν χώραν ὡς δικτάτωρ μὲ συμβούλιον, τοῦ ὁποίου αὐτὸς διώριζε τὰ μέλη. Ἡ Ἀγγλία ἔγινεν ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἰσχυρότερον διαμαρτυρούμενον κράτος, αἱ δὲ αὐλαὶ τῆς Εὐρώπης ἐζήτησαν τὴν συμμαχίαν του, μολοντί ἀπεστρέφοντο αὐτὸν ὡς βασιλοκτόνον.

ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ

Ὁ Κρόμβελ ἀπέθανε τὸ 1658 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ριχάρδος Κρόμβελ. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν εἶχεν οὔτε τὸ σθένος οὔτε τὰ ἀρχικὰ προσόντα τοῦ πατρὸς του καὶ παρητήθη οἰκειοθελῶς.

Τότε ὁ στρατηγὸς Μούνκ, ὁ ὁποῖος εἶχε καταστείλει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σκωτίας, ἐβάδισε μετὰ τοῦ στρατοῦ του κατὰ τῆς πρωτευούσης, εἰσηλθεν εἰς αὐτὴν ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τῆς πλειοψηφίας, ἡ ὁποία ἐζήτηι τὴν κατάλυσιν τῆς στρατοκρατίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς βασιλείας. Τὸ νέον Κοινοβούλιον ἐκάλεσεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κάρολον Β', τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐδέχθη μὲ ζωηρὰς ἐκδηλώσεις χαρᾶς.

Ἄλλ' οἱ Στούαρτ δὲν εἶχον ἀλλάξει εἰς τὴν ἐξορίαν. Ὁ Κάρολος Β' καὶ ὁ ἀδελφὸς του Ἰάκωβος Β' ἐπανελάβον τὰ σφάλματα τῶν προκατόχων των καὶ ὑπερέβησαν αὐτά. Ἐπειδὴ ἔζησαν ὡς ἐξόριστοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', εἶχον μάθει εἰς τὰς συνηθείας τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ ἤθελον νὰ εἰσαγάγουν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς ἀπολυταρχικοὺς τρόπους καὶ τὸν αὐλικὸν βίον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἐκτὸς τούτου εἰργάσθησαν φανερὰ ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Καρόλου Β' διήλθε μὲ συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τὸ Κοινοβούλιον. Ὁ Κάρολος ἤθελε νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τῶν καθολικῶν, ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισεν, ὅτι μόνον ὀπαδοὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας εἶχον δικαίωμα νὰ διορίζωνται εἰς δημοσίας θέσεις. Ὀλίγον βραδύτερον τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὸν περίφημον νόμον Habeas corpus, ὁ ὁποῖος ἐξησφάλιζε τοὺς πολίτας ἀπὸ τὴν ἀυθαίρετον φυλάκισιν, διότι κατήργησε τὴν προφυλάκισιν, ὀρίσας πᾶς πολίτης συλλαμβανόμενος νὰ προσάγῃται εἰς δίκην ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τῆς ὀξείας πολιτικῆς διαμάχης ἐσχηματίσθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰ δύο μεγάλα πολιτικὰ κόμματα τοῦ Κοινοβουλίου, τὰ ὁποῖα ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀγγλίαν, τὸ κόμμα τῶν φιλοβασιλικῶν, οἱ

όποιοι ώνομάσθησαν Τ ό ρ ι ς (Tories, οί σημερινοί συντηρητικοί), καί τó κόμμα τών συνταγματικών, οί όποιοι ώνομάσθησαν Ο ύ τ ξ (Whigs, οί σημερινοί φιλελεύθεροι).

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1688

Ό 'Ιάκωβος Β', ό όποίος διεδέχθη τόν Κάρολον Β', υπεστήριξεν άναφανδόν τόν καθολικισμόν, διότι έπέτρεψεν έπισήμως τήν καθολικήν λειτουργίαν καί άνεβίβασεν εις τά ύψιστα αξιώματα καθολικούς. Ό λαός ήλπιζεν, ότι θά άπαλλαγή από τās άύθαιρεσίαις αútās με τόν θάνατον του βασιλέως, 1688 διότι αί δύο θυγατέρες του 'Ιακώβου, αί όποίαι έμελλον νά τόν διαδεχθούν, ήσαν διαμαρτυρόμεναι. Άλλά ή βασιλίσα έγέννησεν υίόν, ό όποίος άσφαλώς θά άνετρέφετο εις τó καθολικόν δόγμα. Τότε συνεννοήθησαν τά δύο μεγάλα κόμματα, Τόρις καί Ούτξ, καί προσεκάλεσαν εις τόν θρόνον τήν μεγαλυτέραν κόρην του 'Ιακώβου Μαρίαν καί τόν σύζυγόν της Γουλιέλμον τής 'Ορανίας, τόν κυβερνήτην τής 'Ολλανδίας (1688). Όταν εκείνοι άπεβιβάσθησαν εις τήν 'Αγγλίαν, όλη ή χώρα προσεχώρησεν εις αútους καί ό 'Ιάκωβος ήναγκάσθη νά φύγη εις τήν Γαλλίαν, όπου ό Λουδοβίκος τόν έδέχθη ήγεμονικώς.

Ό Γουλιέλμος καί ή Μαρία έγιναν βασιλείς τής 'Αγγλίας, άφοϋ υπέγραψαν τήν Διακήρυξιν των δικαιώματων, διά τής όποίας έξησφαλίζοντο τά συνταγματικά δικαιώματα του άγγλικού λαού (1688). Η διακήρυξις είναι είδος συμβολαίου μεταξύ του έθνους καί του βασιλέως, ό όποίος δέν δικαιούται χωρίς τήν άδειαν του Κοινοβουλίου νά άναστείλῃ ή νά έκτελέσῃ τούς νόμους, οϋτε νά έπιβάλῃ νέους φόρους ή νά συλλέξῃ στρατεύματα.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Γ' (1689-1702).- Ο ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΣ

Αί άρχαί αútαι έτέθησαν εις έφαρμογήν χωρίς πολλούς κλονισμούς επί τής βασιλείας του Γουλιέλμου Γ' (1689-1702) καί από τότε ή 'Αγγλία έγινεν ή πρώτη συνταγματική καί κοινοβουλευτική μοναρχία.

“Όταν προσεκλήθη εις τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ὁ Γουλιέλμος, ἦτο ἤδη ἀνὴρ μεγάλης δράσεως καὶ φήμης. Ἀρκετὰ καλὸς στρατηγός, ἐξαίρετος διπλωμάτης, ἐδοξάσθη ἰδίως εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ὀλλανδίας κατὰ τῆς γαλλικῆς εἰσβολῆς καὶ καθ’ ὄλην τὴν ζωὴν του ἦτο ὁ δραστήριος καὶ ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, ἡ ψυχὴ τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τῆς πολιτικῆς του καὶ ὁ πρόμαχος τοῦ προτεσταντισμοῦ.

ANNA (1702-1714).— Η ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουλιέλμου καὶ τῆς συζύγου του Μαρίας, πρωτοτόκου θυγατρὸς τοῦ Ἰακώβου Β΄, ἔπρεπε νὰ βασιλεύσῃ ὁ καθολικὸς υἱὸς τοῦ Ἰακώβου. Ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον ἀπέκλεισεν αὐτὸν τοῦ θρόνου καὶ ὤρισεν ὡς νόμιμον διάδοχον τὴν δευτέραν κόρην τοῦ Ἰακώβου Ἄνναν, ἡ ὁποία εἶχε νυμφευθῆ τὸν ἐκλέκτορα τοῦ Ἄννοβέρου καὶ ἦτο διαμαρτυρομένη. Τοῦτο ὤρισεν ἡ λεγομένη Π ρ ᾱ ξ ι ς τ ῆ ς δ ι α δ ο χ ῆ ς (1701).

Ἡ Ἄννα (1702-1714) ἐβασίλευσεν ἐπὶ 12 ἔτη καὶ τὴν βασιλείαν της ἐνθυμοῦνται οἱ Ἄγγλοι μὲ εὐχαρίστησιν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας της ἐκυβέρνησαν τὴν Ἀγγλίαν οἱ Οὐτῆ. Ἐδέχθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν συνασπισμὸν κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄ εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν τῆς Ἰσπανίας. Διπλωμάτης καὶ στρατηγός της ἦτο ὁ σύζυγος τῆς εὐνοουμένης της δουκίσσης Μο ᾱ λ μ π ο ρ ω, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη ἔξοχος στρατηγός. Οἱ Ἄγγλοι εἶχον μεγάλας ἐπιτυχίας κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Ἀπὸ τὴν τελευταίαν ἀφήρσαν τὸ Γιβραλτάρ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ κλεῖς τῆς Μεσογείου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὸ ὁποῖον κατέχουν ἀπὸ τότε (1704). Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἄννας ἔγινεν ἡ ὀριστικὴ ἔνωσις τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας καὶ ἡ Ἄννα ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλισσα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ἡ Ἀγγλία ἀπέκτησε μεγάλην οικονομικὴν ἀκμὴν, ἀνέδειξεν ἀξιολόγους συγγραφεῖς, ὥστε ἡ βασιλεία τῆς Ἄννας θεωρεῖται μίᾳ ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας περιόδους τῶν ἀγγλικῶν γραμμάτων.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ '

Η ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ Ο ΑΙΩΝ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΙΔ'

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Μετά την μεγάλην ανάπτυξιν, ή οποία ἔγινε κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀπέκτησαν ἀξιόλογον ὀριμότητα κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἡ Γαλλία ἰδίως ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς διανοητικῆς κινήσεως εἰς τὴν Εὐρώπην, διότι οἱ ἐξοχώτεροι ἐκ τῶν συγγραφέων τοῦ 17ου αἰῶνος ὑπῆρξαν Γάλλοι, ἢ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπέβη ἢ γλῶσσα τῶν ἀνεπτυγμένων εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ γάλλοι συγγραφεῖς ἐχρησίμευον ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους λαούς.

Βραδύτερον ὑπέθεσαν, ὅτι τὴν ἀκμὴν αὐτὴν ἐπροκάλεσεν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' προστατεύσας τοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη Αἰὼν Λουδοβίκου ΙΔ'. Τοῦτο δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἀκριβές, διότι ἡ Γαλλία εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς καὶ πρὸ τοῦ Λουδοβίκου. Ἡ ἀνάπτυξις ἦτο κυρίως ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἰσχύος τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι ὁ Λουδοβίκος, σκορπίσας πλουσίως τὰ μέσα, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν γραμμάτων.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ὁ Ρισελιέ πρῶτος, καθὼς εἶδομεν, ἀνεγνώρισεν ὡς ἐπίσημον σωματεῖον τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἢ ὅποια εἰς τὰς ἀρχὰς ἦτο συνάθροισις ἰδιωτῶν (1636). Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' ἐπροστάτευσεν αὐτὴν καί, ὅταν τελειωτικῶς ὀργανώθη, ἀπετελέσθη ἀπὸ τεσσαράκοντα μέλη ἰσόβια, τὰ ὅποια βραδύτερον ὠνομάσθησαν Ἀθάνατοι. Ὁ Ρισελιέ ἀνέθεσεν εἰς

αύτην νά κανονίση τήν γαλλικήν γλῶσσαν, ὥστε νά ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπιστήμης καί τῶν τεχνῶν. Διά τοῦτο ἔπρεπε νά συντάξῃ Λεξικόν, Γραμματικήν, Ρητορικήν καί Ποιητικήν, ἀλλά κατάρθωσε νά συμπληρώσῃ μόνον τὸ Λεξικόν. Τοιοῦτοτρόπως προῆλθε τὸ περίφημον **Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας** (1674).

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἔζησαν τρεῖς μεγάλοι συγγραφεῖς.

1) Ὁ **Πέτρος Κορνήλιος** (P. Corneille, 1606-1684), ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἠρωϊκὰ δράματα, ἔχων ὡς πρότυπα τὰ ἀρχαῖα δράματα καί λαμβάνων τὰς ὑποθέσεις του περισσότερο ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν. ("Ἔργα: «Ὁράτιος», «Κίνας», «Πολύευκτος» κλπ.)

2) Ὁ **Ντεκάρτ** (Descartes, 1594-1662), ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἔργου του «Ὁ περὶ μεθόδου λόγος» ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

3) Ὁ **Πασκάλ** (Pascal, 1633-1662), ἐξαιρετος μαθηματικὸς καί φυσικὸς, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἔργα του ἔδωκεν, ὅπως καί ὁ Ντεκάρτ, ἄριστον ὑπόδειγμα τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' διεκρίθησαν τέσσαρες μεγάλοι ποιηταί:

1) Ὁ **Μολιέρος** (Molière, 1622-1673), ὁ ὁποῖος ἦτο φύσις ἐξαιρετικὴ καί ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐγραψεν 26 κωμωδίας, μὲ τὰς ὁποίας ἐσατίρισε τὰ ἐλαττώματα τῶν συγχρόνων του. Οἱ χαρακτήρες, τοὺς ὁποίους ἀπεικόνισεν ὁ Μολιέρος εἰς τὰ ἔργα του, κατήντησαν αἰώνιοι τύποι. ("Ἔργα: «Ἀρχοντοχωριάτης», «Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆς», «Μισάνθρωπος», «Ταρτοῦφος», «Φιλάργυρος» κτλ.)

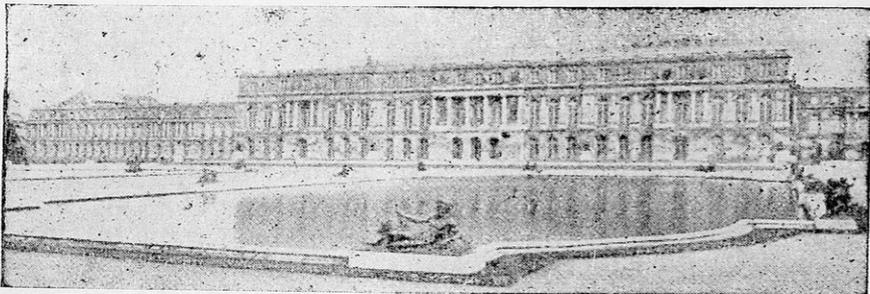
2) Ὁ **Λαφονταῖν** (La Fontaine, 1621-1695) ἔγραψε κυρίως μύθους μὲ ἀρίστους στίχους ἀπομιμούμενος τὸν Αἴσωπον. Οἱ μῦθοι του θεωροῦνται ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας.

3) Ὁ **Μποαλὼ** (Boileau, 1636-1711) εἶχε λεπτὴν καλλιτεχνικὴν ἀντίληψιν καί ἦτο κυρίως κριτικὸς. Ἐγραψεν ἀπομι-

μούμενος τὸν ρωμαίων ποιητὴν Ὀράτιον Σατίρας, Ἐπιτολάς καὶ τὴν Ποιητικὴν Τέχνην.

4) Ὁ Ἰωάννης Ρακίνας (Racine, 1639 - 1699) ἦτο ὁ καλλιτεχνικώτερος ὄλων. Ἐγραψε τραγωδίας μιμούμενος τὸν Εὐριπίδην καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ πρότυπον τοῦ κλασσικοῦ ὕφους καὶ τῆς κλασσικῆς τέχνης (Ἔργα : «Ἄνδρομάχη», «Ἴφιγένεια», «Φαίδρα», «Ἐσθήρ», «Ἀθαλία» κτλ.)

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ἤκμασαν ἀξιόλογοι ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, διότι εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οὔτε βουλή, οὔτε ἐλευθερία λόγου, ἤκμασε κυρίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ. Ὁ ἀξιολογώτερος ἀπὸ τοὺς ἱεροκήρυκας τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ Μποσσουέ (Bossuet, 1623 - 1704), ὁ ὁποῖος ἐξεφώ-

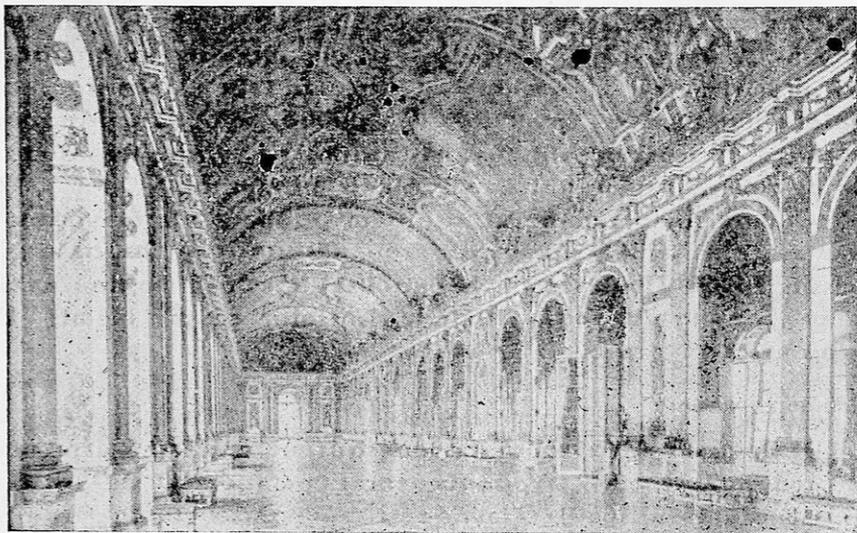
Ἀνάκτορον Βερσαλλιών.

νησε περιφήμους Ἐπικηδέιους λόγους (Oraisons funèbres) κατὰ τὸν θάνατον ἐξεχόντων προσώπων.

Εἰς νεωτέραν γενεάν ἀνήκουν δύο ἄλλοι συγγραφεῖς, ὁ Λαμπρουγέρ (La Bruyère, 1645 - 1696), ὁ ὁποῖος συνέγραψε τοὺς Χαρακτῆρας, καὶ ὁ Φενελών (Fénelon, 1652 - 1715), ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ἔργον του Αἰ περιπλανήσεις τοῦ Τηλεμάχου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπομιμεῖται τὴν Ὀδύσειαν, ἔχει σκοπὸν νὰ δώσῃ νέον πρότυπον ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται διὰ τὸ ἀγαθὸν τῶν ὑπηκόων του.

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ΄ ἤθελε νὰ λαμπρύνῃ τὴν βασιλείαν του μὲ μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔδαπάνησε κολοσσιαῖα ποσὰ δι' οἰκοδομὰς. Ἐπεσκεύασε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ (Tuilleries) καὶ τὸ Λοῦβρον, ἔκτισε τὰ ἀνάκτορα τοῦ Μαρλύ καὶ τοῦ Τριανόν. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ἀρχιτεκτονικὸν μνημεῖον τῆς βασιλείας του εἶναι τὰ μυθώδη διὰ τὴν πολυτέλειαν Ἀνά-

Ἡ Αἴθουσα τῶν Κατόπτρων (Βερσαλλίαι).

κτορα τῶν Βερσαλλίων (Versailles). Αἱ Βερσαλλίαι εὐρίσκονται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Παρισίους. Τὰ ἀνάκτορα ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύμπλεγμα οἰκοδομῶν. Τὸ κεντρικὸν οἰκοδόμημα ἔχει μῆκος 450 μ. καὶ κοσμεῖται μὲ κίονας εἰς τὴν πρόσοψιν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓν πάτωμα πολὺ ὑψηλόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικάθηται δεύτερον χαμηλότερον, καὶ ἀντὶ στέγης ἔχει δῶμα (ταράτσαν). Πρὸ τοῦ ἀνακτόρου ἐκτείνεται ἀπέραντος κήπος μὲ εὐρύχωρον δενδροστοιχίαν, ὁ ὁποῖος κοσμεῖ-

ται με μαρμάρινα αγάλματα παριστάνοντα θεούς της μυθολογίας. Οι δρόμοι του Άλσους οδηγούν εις κρήνας ή εις μικράς λίμνας, αι όποιαι στολιζονται με αγάλματα αρχαίων θεών και με πίδακας, εις τους όποιους τó ύδωρ έρχεται με όρμην και άναπηδᾶ εις μέγα ύψος.

Τά οίκοδομήματα αυτά κατεσκευάσθησαν κατά τινα ρυθμόν, ό όποίος είναι παραλλαγή του ρυθμού της 'Αναγεννήσεως και όνομάζεται Μπαρόκ (Baroque). 'Ο νέος ρυθμός ζητεί νά προκαλέση την έντύπωσιν του μεγαλειώδους και του έπιβλητικού με τον όγκον της όλης οίκοδομής και την διάταξιν των μερών. 'Αντι της εύθυγραμμίας και της λιτότητος, αι όποιαι χαρακτηρίζουν τον κλασσικόν ρυθμόν, ό ρυθμός Μπαρόκ προτιμᾶ την τεθλασμένην ή την καμπύλην γραμμην και τον φόρτον του γλυπτικού και ζωγραφικού διακόσμου.

'Ομοίαν τάσιν ακολουθεϊ και ή ζωγραφική. Δύο ζωγράφων Γάλλων τά έργα έξετιμήθησαν, του Νικολάου Πουσσέν (N. Poussin, έργα: Ποιμένες της 'Αρκαδίας, 'Ιδεώδες τοπίον κτλ.) και του Κλώντ Λορραϊν (Claude Lorrain, έργα: Πρωϊ, 'Εσπέρα κτλ.).

ΙΣΠΑΝΟΙ ΖΩΓΡΑΦΟΙ

'Η 'Ισπανία κατά τους χρόνους αυτούς άνέδειξε μερικούς από τους καλύτερους ζωγράφους της Εύρώπης. 'Ο Βελασκές (Velasquez, 1599-1660) έξωγράφιζε μεγάλας θρησκευτικὰς εικόνας (Σταύρωσις κτλ.) και προσωπογραφίας βασιλέων και πριγκίπων της αύλης. Μία ιστορική εικών, ή Παράδοσις της Βρέδα, είναι περίφημος.

'Ο Μουρίλλο (Murillo, 1617-1682) έξωγράφιζε σκηνάς από την ιεράν ιστορίαν εις τους τοίχους των μοναστηρίων και άνωθεν της 'Αγίας Τραπέζης των 'Εκκλησιών. 'Εξωγράφιζεν επίσης σκηνάς της καθημερινής ζωής, χωρικούς και άγυιόπαιδας με πιστήν παράστασιν της πραγματικότητας. ('Εργα: 'Η 'Αγία Οίκογένεια, 'Ανάληψις της Παρθένου, 'Αγία Σύλληψις, 'Άγιος 'Αντώνιος μετά του Χριστού παιδίου, Παϊδες τρώγοντες σταφυλάς κτλ.).

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΣ

Ἄξιόλογον ζωγραφικὴν ἀνέπτυξαν τὸν 17ον αἰῶνα αἱ Κάτω Χῶραι, ἡ ὁποία, δύναται νὰ εἴπη τις, εἶναι πλουσιωτέρα καὶ ποικιλωτέρα ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἤκμασαν δύο σχολαὶ ζωγραφικῆς, ἡ Φλαμανδική, ἡ ὁποία εἶχε κέντρον τὴν Φλάνδραν καὶ ἐζωγράφιζε κυρίως εἰκόνας θρησκευτικὰς, καὶ ἡ Ὀλλανδική, μὲ κέντρον τὴν Ὀλλανδίαν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τέχνην μᾶλλον κοσμικὴν.

Ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ τοὺς Φλαμανδοὺς ζωγράφους εἶναι ὁ Ροῦμπενς (Rubens, 1577 - 1640), τοῦ ὁποίου σφύζεται μέγας ἀριθμὸς ἔργων εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης. Φαίνεται, ὅτι εἶχε παραγάγει πλέον τῶν 2 χιλ. ἔργων. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι καλλιτεχνήματα μεγάλης ἀξίας, εἰς τὰ ὁποία διακρίνεται τὸ μεγαλεῖον τῆς συλλήψεως καὶ ἡ ἀριστοτεχνικὴ ἐκτέλεσις. (Ἔργα: Ἡ ἐτοιμασία τοῦ Σταυροῦ, Ἀποκαθίλωσις, Προσκύνησις τῶν Μάγων κτλ.)

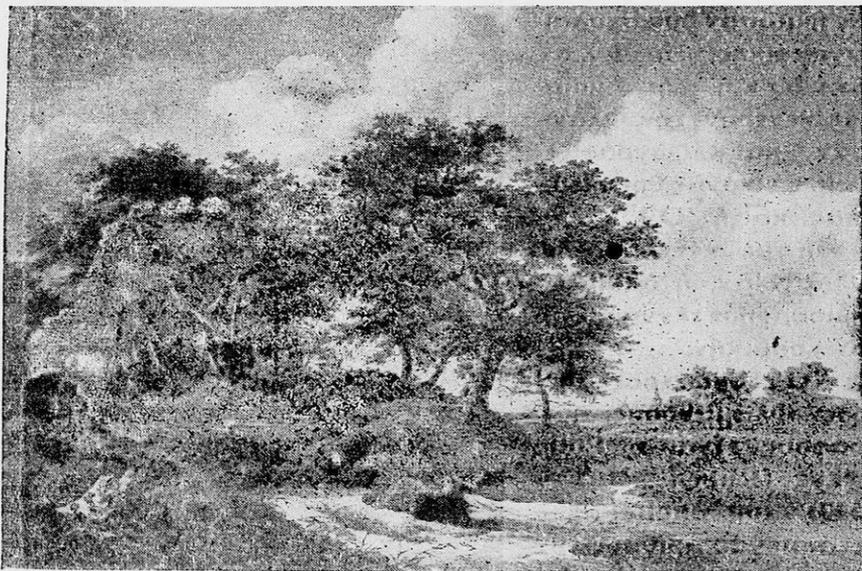
Μετὰ τὸν Ροῦμπενς ὁ γνωστότατος ἐκ τῶν Φλαμανδῶν ζωγράφων εἶναι ὁ Βάν Ντὺκ (Van Dyck). (Ἔργα: Ἐπιτάφιος Θρήνος, Εἰκὼν Καρόλου Α' κτλ.)

Οἱ Ὀλλανδοὶ ζωγράφοι ἐζωγράφισαν κυρίως σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, τοπία, δάση, παραλίας, καπηλεῖα κτλ. Προ-

Φίλιππος Δ' τῆς Ἰσπανίας (Βελασκέζ).

σεπάθουν νά δώσουν εἰς τὰς παραστάσεις των ζωῶν καί φυσικήν χάριν. Ἰδίως ἦσαν ἀσπράμιλλοι εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρωμάτων καί τοῦ φωτός. Ὁ ἐξοχώτερος τῶν Ὁλλανδῶν ζωγράφων ἦτο ὁ **Ρέμπραντ** (Rembrandt, 1606 - 1699), ὁ ὁποῖος ἦτο μεγάλη καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα. Ἡ ἀξία του ἔγκειται εἰς τὸ

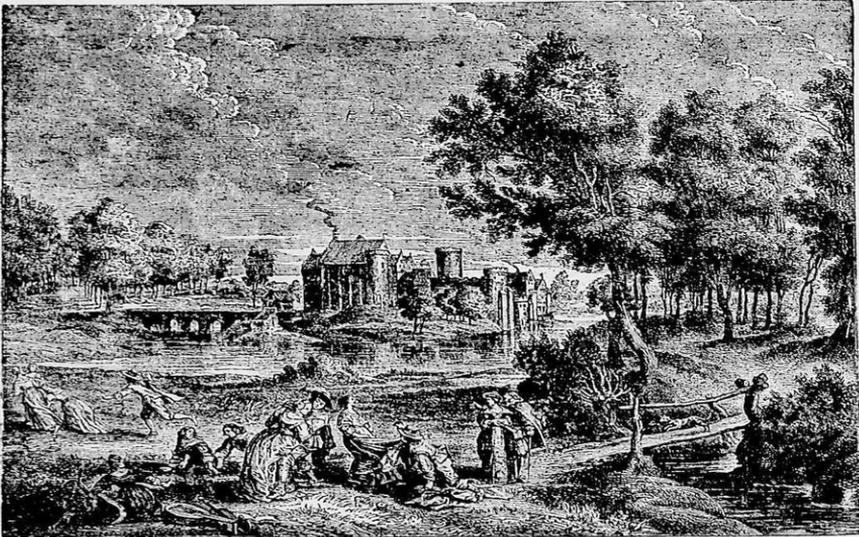
Ἡ ὁρᾶξ (Ρουΐσντάελ).

ὅτι κατῶρθωνε νά ἀπεικονίζῃ ψυχικὰς καταστάσεις μὲ δυνατὴν ἐκφραστικότητα. (Ἔργα: Μάθημα ἀνατομίας, Νυκτερινὴ φρουρά, Ἐπιστροφή τοῦ Ἀσώτου, Ἀποκαθήλωσις, Ἡ Θυσία τοῦ Ἰσαὰκ κτλ.).

Η. ΜΟΥΣΙΚΗ

Οἱ λαοὶ τῆς Δ. Εὐρώπης εἶχον ἀνέκαθεν μεγάλην μουσικὴν ἰδιοφυΐαν. Αἱ ψαλμωδίαὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ λαϊκὰ ᾠσματα ἦσαν ποικιλώτατα καὶ μελωδικώτατα. Διὰ τοῦτο εἰς

τὴν Δύσιν ἀνεπτύχθη πολὺ κυρίως ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Πρῶτος ὁ Λούθηρος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ψαλμοὺς ἀπλήν. Βραδύτερον εἰσήχθη ἡ χορωδία, ἡ ὁποία ἠγαπήθη ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἀνεκαίνισε τὴν μουσικὴν εἰς τὴν Γερμανίαν. Μεγάλοι μουσικοὶ ἐμελοποίησαν τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, ἰδίως ὁ **Γκουδιμέλ** (Gudimel, 1505 - 1572). Οἱ καθολικοὶ ἀπεμιμήθη-

Ἐξοχικὴ ἔπαυλις (Ροῦμπενς).

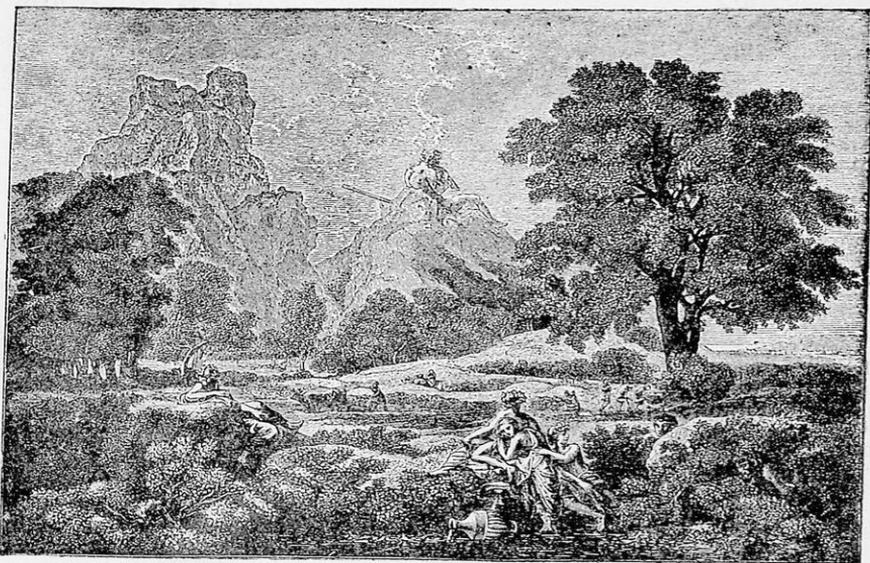
σαν τοὺς διαμαρτυρομένους καὶ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ περίφημος μουσικὸς τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας **Παλεστρίνα** (Palestrina, 1524 - 1594) συνέθεσε τὴν λεγομένην **Λειτουργίαν τοῦ Πάπα Μαρκέλλου**.

Περί τὸ 1600, σχεδὸν συγχρόνως, ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὰ δύο μεγάλα μουσικὰ δημιουργήματα, τὸ Ὄρατόριον καὶ τὸ Μελόδραμα (Opera). Τὸ ὄρατόριον εἶναι μουσικὸν δράμα μὲ θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν, ἀποτελούμενον ἀπὸ ὀρχήστραν καὶ χορωδίαν, ἐνῶ τὸ μελόδραμα εἶναι

δρᾶμα κοσμικόν, τοῦ ὁποίου τὰ πρόσωπα ψάλλουν τὸ καθέν τὸ μέρος του. Τὸ πρῶτον μελόδραμα Ὁρφεὺς καὶ Εὐρῦδίκη ἐπαίχθη εἰς τὴν Φλωρεντίαν.

ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

“Ἐν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῶν νέων χρόνων εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν. Δι’ αὐτῶν ὁ ἄν-

Ἡρωικὸν τοπίον (Πουσέν).

θρωπος κατῶρθωσε νὰ γνωρίσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς φύσεως καὶ ἐφαρμόσας τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του ἀνεκαίνισε τὸν βίον του.

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἐζήτουν νὰ λύσουν τὰς ἀπορίας των καταφεύγοντες εἰς τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἐξηκολούθησαν ἐπὶ

πολύ τὸ ἴδιον σύστημα. Ἀλλὰ τὸν 17ον αἰῶνα πολλοὶ σοφοὶ ἤρχισαν νὰ μελετοῦν ἀπ' εὐθείας τὴν φύσιν. Κατεσκεύασαν κατὰλληλα ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα κατῶρθωνον νὰ παράγουν, ὅταν ἤθελον, τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπευον νὰ μελετήσουν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη ἡ νεωτέρα μέθοδος τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα.

Ἡ Ἀστρονομία καὶ γενικῶς αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστήμαι ἐσημείωσαν σημαντικὴν πρόοδον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Τὸ 1667 ἐκτίσθη τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Γκρήνουϊτς (Greenwich) πλησίον τοῦ Λονδίνου καὶ σχεδὸν συγχρόνως τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα (16ον) ὁ πολωνὸς ἱερεὺς Κοπέρνικος (Copernicus, 1473 - 1543) εἶχεν ἀποδείξει, ὅτι οἱ πλανῆται, εἰς τοὺς ὁποίους

Μετρήτρια (Μουζίλλο).

ἀνήκει καὶ ἡ Γῆ, κέντρον ἔχουν τὸν Ἥλιον καὶ ἐκτελοῦν διπλὴν κίνησιν, μίαν περὶ τὸν Ἥλιον καὶ μίαν περὶ ἑαυτοῦς. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ γερμανὸς ἀστρονόμος Κέπλερ (Kepler, 1571 - 1630) ἀπέδειξε μαθηματικῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Κοπέρνικου καὶ διετύπωσε τοὺς λεγομένους Νόμους τοῦ Κέπλερ. Ἄλλ' ὁ κυριώτερος θεμελιωτὴς τῆς νεωτέρας φυσικῆς ἐπιστήμης εἶναι ὁ διάσημος Ἰταλὸς Γαλιλαῖος (Galilei, 1564 - 1642), ὁ ὁποῖος παρεδέχετο ὡς ἀναμφισβήτητον, ὅτι κέντρον τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος εἶναι ὁ Ἥλιος καὶ ὅτι ἡ Γῆ κινεῖ-

Ἡ Ἁγία Σύλληψις (Μουρούλλο).

ται περί αὐτόν. Περύφημος φυσικός ἦτο ὁ ἄγγλος Νεύτων (Newton, προφέρεται Νιούτον, 1642-1729), ὁ ὁποῖος ἀνεκά-

λυψε τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἔλξεως, γνωστὸν εἰς τὴν Φυσικὴν ὡς νόμον τοῦ Νεύτωνος. Ὁ Ἰταλὸς Τορρικέλι (Torricelli, 1608 - 1647) ἐμελέτησε τοὺς νόμους τῆς ἰσορ-

Ἡ Ἀποκαθήλωσις (Ροῦμπενς).

ροπίας τῶν ὑγρῶν καὶ κατεσκεύασε τὸ βαρόμετρον, μετὸ ὁποῖον παρετήρησαν βραδύτερον τὴν βαρύτητα τοῦ ἀέρος. Ἄλλοι σοφοὶ ἠσχολήθησαν εἰδικώτερον εἰς τὰ Μαθηματικά, τὴν Ἀλγεβραν καὶ τὴν Γεωμετρίαν καὶ ἐδημιούργησαν τὰ ἀνώτερα Μαθηματικά.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οί ἀρχαῖοι Ἕλληνες, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον ἀναπτύξει πλουσιωτάτην Φιλοσοφίαν προσπαθοῦντες νὰ ἐρμηνεύσουν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ κόσμου καθὼς καὶ τὴν ἀξίαν καὶ

Ἐπιτάφιος Θορήγος (Βάν Ντύκ).

τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους οἱ λεγόμενοι Σχολαστικοὶ φιλόσοφοι διδάσκαλον καὶ ὄδηγὸν εἶχον τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης

έμελέτησαν τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων καὶ προσεπάθησαν νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ζωὴν τὰ ἀρχαῖα φιλοσοφικὰ συστήματα. Ἴδιως έμελέτησαν καὶ ἠγάπησαν πολὺ τὸν Πλάτωνα.

Ἄλλὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα οἱ σοφοὶ ἐδημιούργησαν αὐτοτελεῖ φιλοσοφικὰ συστήματα. Περίφημοι φιλόσοφοι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ

Ἐξομολογητὴς (Ρέμπραντ).

εἶναι ὁ Ἄγγλος Μπέκον (Bacon, 1561 - 1626), ὁ Γάλλος Ντεκάρτ (Descartes, 1596 - 1650), ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μετὰ τὸ ἐκλατινισθῆν ὄνομά του Καρτέσιος (Cartesius), ὁ Ἄγγλος Τζῶν Λῶκ (John Locke, 1632 - 1704), ὁ Ὀλλανδὸς Σπινόζα (Spinoza, 1632 - 1677), ὁ Γερμανὸς Λάϊμπνιτς (Leibniz, 1646 - 1716) κ.ἄ.

601 23/1/1970

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

ΙΗ' ΑΙΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

1. ΑΓΓΛΙΑ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΩΤΟΙ ΓΕΩΡΓΙΟΙ

1714-1715

‘Ο 18ος αιών είναι σημαντικώτατος διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Τρία ἀξιολογώτατα γεγονότα χαρακτηρίζουν αὐτόν, ἡ στερέωσις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ δημιουργία ἀποικιακοῦ κράτους με βάρσεις τὰς Ἰνδίας καὶ τὸν Καναδᾶν.

‘Όταν ἀπέθανε τὸ 1714 ἡ βασίλισσα Ἄννα χωρὶς νὰ ἀφήσῃ διάδοχον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας προσεκλήθη, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπό τοῦ 1701 πράξιν τοῦ Κοινοβουλίου περὶ διαδοχῆς, ὁ διεγγονος τοῦ Ἰακώβου Α' ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου Γεώργιος. Δι' αὐτοῦ ἀνήλθεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον ἡ Δυναστεία τοῦ Ἀννοβέρου, ἡ ὁποία βασιλεύει μέχρι σήμερον.

‘Ο Γεώργιος Α' (1714-1727) ἦτο ἤδη 54 ἐτῶν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν ἐγνώριζε τὴν ἀγγλικήν, ἔμεινε ξένος μεταξὺ ξένων καὶ οὐδέποτε παρηγορήθη, διότι ἐγκατέλειψε τὸ Ἀννοβέρον. Ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι συγχρόνως ἐκλέκτωρ

του 'Αννοβέρου και τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του ἔθετε πάντοτε ὑπὲρ ἄνω τῶν ἀγγλικῶν.

Ὁ υἱὸς του Γεώργιος Β' (1727-1760) δὲν διέφερεν ἀπὸ τὸν πατέρα του. Οἱ Ἕλληνοι ὅμως ἠνέχθησαν αὐτούς, διότι ἦσαν διαμαρτυρούμενοι, δὲν ἀνυποτάσσοντο εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ δὲν ἐκινδύνευον αἱ ἐλευθερίαι τῶν. Πραγματικῶς οἱ δύο Γεώργιοι ἄφησαν τὴν φροντίδα τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ Κοινοβούλιον καὶ καθιέρωσαν τὴν συνήθειαν νὰ λαμβάνουν τοὺς ὑπουργοὺς τῶν ἀπὸ τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐπλειοψήφει εἰς τὴν Βουλὴν. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐστερέωσε τὸ κοινοβουλευτικὸν πολιτεύμα καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ βασιλεὺς βασιλεὺς εἶ, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ.

ΤΟ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

ερωσιν

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἦσαν τὰ ἑξῆς :

1) Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀνεύθυνος, τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἔχουν οἱ ὑπουργοί. Προηγουμένως τοὺς ὑπουργοὺς ὑπεδείκνυεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ γίνεται πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, δηλαδὴ πρωθυπουργός, ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐπλειοψήφει εἰς τὴν Βουλὴν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πρωθυπουργός εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶχε μεγάλην δύναμιν.

2) Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ Κοινοβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο Βουλὰς, τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ μίαν ἑπταετίαν. Μὲ τὸν καιρὸν μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπέκτησεν ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων.

3) Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ἐπεκράτουν δύο κόμματα, οἱ Τόρις καὶ οἱ Οὔτξ. Οἱ πρῶτοι ἔθεωροῦντο ἀριστοκρατικοί, οἱ δεῦτεροι ἦσαν λαϊκώτεροι.

4) Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα δὲν ἦτο καθολικόν. Κατ' οὐσίαν ἐψήφιζε μικρὰ μειοψηφία τοῦ λαοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ' (1760 - 1820)

Ὁ Γεώργιος Γ' ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον 23 ἐτῶν καὶ εἶχεν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τὴν πρῶσιδα μητέρα του τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι πραγματικὸς βασιλεὺς. Διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν καὶ νὰ εἶναι ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τοῦ βασιλείου. Εἶχε δηλαδὴ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν μὲ προσωπικὴν. Ἐπί τινα ἔτη (1770-1782) κατῶρθωσε πραγματικῶς νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ὁ ἴδιος αὐταρχικῶς. Ἄλλ' ὁ ζῶηρος ἐρεθισμὸς τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ ὁποῖος ἐξεδηλώθη μὲ τὴν ἴδρυσιν πολιτικῶν σωματείων, συγκεντρώσεων, διαδηλώσεων, ἐφημερίδων, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἀτυχήματα εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀποικίων τῆς Ἀμερικῆς, ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα νὰ ὑποχωρήσῃ.

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ἀγγλία ἀνεπτύχθη εἰς χώραν κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν. Τὴν πρῶτην ὥθησιν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας ἔδωκεν ἡ ὑπερβολικὴ αὔξισις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς, ὁ ὁποῖος ἐδιπλασιάσθη ἀπὸ τοῦ 1700 - 1780. Ἐπειτα ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀνθρακος ἀντὶ τοῦ ξύλου διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μεταλλευμάτων τοῦ σιδήρου ὑπῆρξε διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ ὁποία εἶναι πλουσία εἰς γαιάνθρακα καὶ σίδηρον, ἡ ἀρχὴ τῆς μεταλλουργικῆς βιομηχανίας τῆς, ἡ ὁποία ἐπὶ μακρὸν ἦτο ἀσυναγώνιστος.

Σχεδὸν συγχρόνως ἀνεκάλυψαν διαφόρους μηχανάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν κλωστικὴν μηχανήν, ἐνῶ ὁ Οὐάτ ἐδίδιδε τὴν κίνησιν εἰς τὰ ἐργοστάσια μὲ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀτμομηχανῆς.

Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἀγγλίας ἦτο ἀκόμη μεγαλύτερα. Ἀφοῦ ἐξετόπισε τοὺς ἀντιπάλους Ἰσπανοὺς, Γάλλους καὶ Ὀλλανδοὺς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἔγινε κυρίαρχος αὐτῆς.

Ἡ Ἀγγλία τέλος ἐθεωρεῖτο ἡ χώρα τῶν ἐλευθεριῶν καὶ παρουσιάζετο ὡς ὑπόδειγμα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶδον τὸ φῶς πολλαὶ ἐφημερίδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων

μερικά ανεπτύχθησαν εις τεραστίους δημοσιογραφικούς οργανισμούς και έξακολουθοῦν νά ἐκδίδονται μέχρι σήμερον, ὅπως ὁ Χρόνος (Times), ὁ Πρωῖνός Ταχυδρόμος (Morning Post) κ.ἄ.

2. ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ Γερμανία τὸν 18ον αἰῶνα μένει χώρα ἀγροτική, ἀραιῶς κατωκημένη και πτωχὴ και εἶναι διηρημένη εις πολλὰ κράτη. Ὁ Τριακονταετής πόλεμος ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νά ἐνωθῆ ἡ χώρα ὑπὸ μίαν διοίκησιν. Ἡ Βεσφαλικὴ μάλιστα εἰρήνη (1648) καθιέρωσε τὴν πολιτικὴν διάσπασιν τῆς Γερμανίας και σχεδὸν ἐξηφάνισε τὴν δύναμιν τοῦ Αὐτοκράτορος. Οἱ διάφοροι ἡγεμόνες ἀποβλέποντες εις τὸ συμφέρον τοῦ ἰδίου κράτους δὲν ἤθελον νά εἶναι ἀπλοῖ ἀκόλουθοι τοῦ Αὐτοκράτορος και δὲν ἐδίσταζον μάλιστα νά συνασπίζονται ἐναντίον του.

Τὸ πλῆθος τῶν γερμανικῶν κρατῶν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ πολυτελεῖς ἡγεμονικοὺς οἴκους μὲ ποικιλωτάτους τίτλους. Οἱ ἡγεμόνες ἔθετον τὰ ἀτομικὰ τῶν συμφέροντα ὑπεράνω τοῦ κοινου, εἶχον διαρκῶς ἐδαφικὰ ζητήματα πρὸς ἀλλήλους, ἐσπατάλων ἀφθόνως εις πολυτελεῖς αὐλὰς και ἔδιδον ἀφορμὴν εις ξένας ἐπεμβάσεις.

Πολλοὶ ἡγεμόνες ἀκολουθοῦντες τὸ γενικὸν παράδειγμα εἰσήγαγον τὴν ἀπολυταρχίαν και ἐκυβέρνησαν ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλοι ἄλλοι ἡγεμόνες ἀκολουθοῦντες τὰ διδάγματα τῶν Γάλλων φιλοσόφων και οἰκονομολόγων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω, εἰργάσθησαν ὡς προδευτικοὶ ἄρχοντες. Ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν και τὸ ἐμπόριον, ἐτακτοποίησαν τὰ οἰκονομικὰ, κατήργησαν τὰς βαναύσους ποινὰς και καθιέρωσαν θρησκευτικὴν ἀνοχήν.

Τὰ μεγαλύτερα γερμανικὰ κράτη τοῦ 18ου αἰῶνος ἦσαν τὸ Ἀννόβερον, ἡ Σαξονία, ἡ Βαυαρία και πρὸ πάντων τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων, ἡ Αὐστρία, και τὸ κράτος τῶν Χοεντζόλλερν, δηλαδὴ ἡ Πρωσσία, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν ἀνεπτύχθησαν εις μεγάλας δυνάμεις.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Ἄξιόλογος πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἐσημειώθη εἰς τὰ γερμανικὰ κράτη, ἰδίως κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις προῆλθε κυρίως ἀπὸ τὰ Πανεπιστήμια, τὰ ὁποῖα οἱ ἡγεμόνες ἴδρυσαν εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν.

Πολλὰ ἀπὸ τὰς ἔδρας τῶν ἡγεμονιῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς πλουσίας καὶ πολυανθρώπους πόλεις. Οἱ ἡγεμόνες ἔκτισαν εἰς αὐτὰς ἀνάκτορα κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βερσαλλιῶν καὶ εἰσήγαγον τὴν ἐπίπλωσιν, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἡ τάξις τῶν εὐπόρων, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἡγεμονιῶν καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρους πόλεις, ἀνεπτύχθη διανοητικῶς καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ὡς πρὸς τοῦτο ἡ πολιτικὴ διαίρεσις ἦτο πλεονέκτημα, διότι ἡ Γερμανία εἶχε πολλὰς πρωτευούσας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κέντρα πνευματικά, ἐνῶ ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς Γαλλίας συνεκεντρῶνετο μόνον εἰς τοὺς Παρισίους.

Κατ' ἀρχὰς ἡ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἄλλ' ἀφοῦ ἀφυπνίσθη ἡ ἐθνικὴ συνείδησις, οἱ Γερμανοὶ λόγιοι κατεπολέμησαν τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν καὶ ἔγραψαν εἰς τὴν ἐθνικὴν τῶν γλῶσσαν. Ἡ γερμανικὴ γλῶσσα διεξήγαγε μακρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς καθιερωμένης λατινικῆς, ἡ ὁποία ἐν τούτοις ἐξηκολούθησε νὰ γράφεται καὶ καθ' ὄλον τὸν 18ον αἰῶνα.

3. ΑΥΣΤΡΙΑ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Ἡ Αὐστρία ἦτο ἐν ἐκ τῶν γερμανικῶν κρατῶν τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ δὲ ἡγεμόνες αὐτῆς, φέροντες τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας, ἀνήκον εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀψβούργων καὶ εἶχον τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὁ ὁποῖος ἔγινε κληρονομικὸς εἰς τὴν οἰκογένειάν τῶν χωρὶς ὅμως νὰ ἔχη οὐσιαστικὴν σημασίαν.

Ἡ συμπαγὴς κτῆσις τῶν Ἀψβούργων ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, τὸ Δουκάτον τῆς Αὐστρίας, ηὔξήθη σημαντικῶς διὰ τῶν νικῶν

κατά της Τουρκίας και τῶν ἐπιτυχιῶν τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης καὶ ἡ Αὐστρία κατέστη μεγάλη δύναμις. Τὸν 18ον αἰῶνα τὸ κράτος τῶν Ἀψβούργων ἐκτός τοῦ Δουκάτου τῆς Αὐστρίας, τῆς Στυρίας, τῆς Καρινθίας καὶ τῆς Καρνιολίας, τῶν παλαιῶν δηλαδὴ κτήσεων τοῦ στέμματος, περιελάμβανε τὸ βασιλεῖον τῆς Βοημίας καὶ Οὐγγαρίας, τὴν Τρανσυλβανίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ Μιλᾶνον, τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Σαρδηνίαν, καὶ τὸ Βέλγιον.

Ἡ Αὐστρία λοιπὸν ἦτο μεγάλη μοναρχία τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἦτο ὅμως κράτος καθολικὸν ἢ δυναστικόν, δηλαδὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ διαφόρους κατὰ τὴν ἔθνικότητα καὶ τὴν γλῶσσαν λαούς, Γερμανούς, Τσέχους, Οὐγγρους, Σέρβους, Ρουμάνους, Φλαμανδούς, Ἰταλοὺς κλπ. Οἱ λαοὶ αὗτοὶ ἀπετέλουν ἰδιαίτερα κρατίδια, τὰ ὅποια συνήγωνε τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως. Εἶχον ἴδιαν πρωτεύουσαν, ἴδιαν διοικήσιν καὶ ἴδιαν βουλήν ἀπὸ εὐγενεῖς, ἢ ὅποια συνήθως ὠνομάζετο **δίαιτα**.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Τοιοῦτον συγκρότημα δὲν ἦτο στερεόν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Αὐστρίας εἶχον πολλὰς προστριβὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ζητήματα μὲ τοὺς πολυαριθμοὺς γειτονάς των. Διὰ νὰ συγκρατήσουν τὰ ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα τῆς μοναρχίας καὶ τὸς βλέψεις τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἰσχυρὸν στρατόν. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ πόλεμος διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου ἠπειλήσε τὴν ὑπαρξίν τοῦ κράτους.

Ὁ αὐτοκράτωρ δηλαδὴ **Κάρολος V'** (1711 - 1740), ἐπειδὴ δὲν εἶχεν υἷόν, ἤθελε νὰ ἀφήσῃ διάδοχον τὴν θυγατέρα του **Μαρίαν Θηρεσίαν**. Ἐκανόνισε τὴν διαδοχὴν δι' ἐπίσημου πράξεως, ἢ ὅποια ὠνομάσθη **Pragmatica Sanctio**. Δι' ἀκαταπονήτων προσπαθειῶν κατώρθωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ πρᾶξις ἀπὸ τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους ἡγεμόνας. Ὅταν ὅμως ἀπέθανε, κανεὶς δὲν ἐσεβάσθη τὴν συνθήκην, διότι ἡ Αὐ-

στρία δὲν εἶχεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἡ Αὐστρία λοιπὸν περιεπλάκη εἰς ὀκταετῆ πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον συνησπίσθησαν ἐναντίον της αἱ μεγαλύτεραι δυνάμεις, Γαλλία, Πρωσσία καὶ Ἰσπανία.

ΜΑΡΙΑ ΘΗΡΕΣΙΑ (1740 - 1780). — ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ (1740-1780)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου 5' τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ κόρη του **Μαρία Θηρεσία** (1740 - 1780) εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν. Ἄλλ' ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας, ἂν καὶ εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν Pragmatica Sanctio, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ ὅλης τῆς κληρονομίας καὶ ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ὁ περὶ τῆς διαδοχῆς τῆς Αὐστρίας πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ Αὐστρία διέτρεξε τὸν κίνδυνον τοῦ διαμελισμοῦ. Βαυαρικὸς καὶ γαλλικὸς στρατὸς εἰσέβαλον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος ὁ Μέγας κατέλαβε σχεδὸν ἄνευ ἀντιστάσεως τὴν πλουσιωτάτην Σιλεσίαν. Εἰς τὴν συμμαχίαν κατὰ τῆς Αὐστρίας προσετέθησαν βραδύτερον ἡ Ἰσπανία, ἡ Σαξονία καὶ ἡ Σαρδηνία.

Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἡ Μαρία Θηρεσία δὲν εἶχεν οὔτε στρατόν, οὔτε χρήματα καὶ ἡ θέσις της ἦτο ἀπελπιστική. Ἄλλὰ τὴν ἔσωσεν ἡ πίστις τῶν ὑπηκόων της, ἰδίως τῶν Οὐγγρων, καὶ ἡ ὑποστήριξις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἔδειξε μεγάλην ἀντοχήν, οἱ ἐχθροὶ ἀπεκρούσθησαν καί, ὅταν προσετέθη εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Αὐστρίας καὶ ἡ Ρωσσία, ἀπεφάσισαν νὰ εἰρηνεύσουν. Ἡ Μαρία Θηρεσία διετήρησε τὸ στέμμα καθὼς καὶ ὅλας τὰς χώρας της, ἐκτὸς τῆς Σιλεσίας, τὴν ὁποίαν ἐκράτησεν ἡ Πρωσσία. Ἡ Pragmatica Sanctio ἀνεγνωρίσθη καὶ πάλιν καὶ ἀπετέλεσε τὴν βασικὴν συνθήκην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθη ἡ ὑπαρξις τῆς αὐστριακῆς μοναρχίας μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

ΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ἄφοῦ παρήλθεν ὁ κίνδυνος τοῦ διαμελισμοῦ, ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ἐξουσίας, ὅπως εἰς τὰ ἄλλα κράτη.

Ἡ Μαρία Θηρεσία ἔδειξεν ἐνεργητικότητα, ἀνδρικὸν θάρρος καὶ πρωτοβουλίαν. Βοηθουμένη ἀπὸ τὸν υἱὸν της Ἰωσήφ ἐπεχείρησε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ κράτος, νὰ ἐπιβάλλῃ ὁμοιόμορφον διοίκησιν καὶ νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας της. Ἐπροχώρησεν ὁμως μεθοδικῶς καὶ μὲ προσοχὴν, διὰ νὰ μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς συνηθείας τῶν ποικίλων λαῶν τοῦ κράτους της. Ἐκυβέρνησε μόνη μὲ ὀλίγους συμβούλους καὶ ἐφρόντισε νὰ διατηρῇ ἀξιόλογον καὶ ἀξιόμαχον στρατιωτικὴν δύναμιν.

ΙΩΣΗΦ Β' (1780 - 1790)

Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Μαρίας Ἰωσήφ Β' (1780 - 1790) ἐπλάτυνε τὸ πρόγραμμα τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἥλλαξε τὴν τακτικὴν τῆς μητρὸς του. Φυσιογνωμία ἐξαιρετικὴ καὶ συμπαθής, ἀπλοῦς, συνετός, μὲ ὑψηλὰ φρονήματα, εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου φιλόσοφος καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλόμαχος ἡγεμὼν, τοῦ ὁποῖου ὁ βίος ὑπῆρξε πρότυπον τάξεως καὶ ἐργατικότητος.

Ὁ Ἰωσήφ ἐπεχείρησε νὰ ἐφαρμόσῃ τολμηρότερον τὴν μεταρρυθμίσειν συνδυάζων αὐτὴν μὲ τὰς νέας ἀντιλήψεις περὶ κράτους καὶ διοικήσεως τῶν γάλλων συγγραφέων τῶν χρόνων του, οἱ ὅποιοι κατέκρινον πᾶν τὸ παραδεδομένον καὶ ἱστορικῶς καθιερωμένον. Ἀλλὰ τὸ καθεστῶς τῆς Αὐστρίας ἐστηρίζετο κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῆς παραδόσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν δικαιωμάτων τῶν εὐγενῶν, τὰ ὅποια οἱ γάλλοι φιλόσοφοι ὠνόμασαν προλήψεις.

Ὁ Ἰωσήφ κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν, διότι ἐπίστευεν, ὅτι οἱ ἀληθεῖς ἰδιοκτῆται τῆς γῆς εἶναι οἱ γεωργοὶ καὶ ὄχι οἱ φεουδάρχοι, καὶ καθιέρωσε τὴν ἐλευθερίαν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ τύπου καὶ τὴν ἀνεξιθρησκείαν. Ἐξεδίωξε τοὺς Ἰησοῦϊτας, διέλυσε πολλὰ μοναχικὰ τάγματα καὶ μετέτρεψε 2.000 μοναστήρια εἰς νοσοκομεῖα, σχολεῖα ἢ ἐργοστάσια καὶ ἐπεχείρησε βαθυτέραν διοικητικὴν μεταρρυθμίσειν, διὰ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν Αὐστρίαν εἰς κράτος συγκεντρωμένον μὲ ὁμοιόμορφον διοίκησιν. Ἡ Βιέννη ἔγινεν ἡ μοναδικὴ πρωτεύουσα καὶ κατηργήθησαν τὰ προνόμια τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν εὐγενῶν.

Ἄλλ' ἡ Αὐστρία δὲν ἦτο τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ τοι-

αύτας ριζικές μεταρρυθμίσεις. Οί Ουγγροί εὐγενεῖς ἐξωργίσθησαν διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, οἱ Βέλγοι διὰ τοὺς θρησκευτικούς νεωτερισμούς. Αἱ διατάξεις περὶ ἀνεξιθρησκείας προσέκρουσαν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου, ἐνῶ ἡ διοικητικὴ ἀφομοίωσις ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίας τὰς ἐθνότητας. Οἱ Βέλγοι ἐπανεστάτησαν, ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τὸν Ἰωσήφ καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ὁ Ἰωσήφ εἶδε νὰ καταρρῆ ἡ προσπάθειά του καὶ ἀπέθανε πλήρης πικρίας παρὰ τὸν Δούναβιν, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων ὄνειρευόμενος νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς.

Ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχός του Λεοπόλδος Β' (1790-1792) ἔσπευσε νὰ ἀνακαλέσῃ σχεδὸν ὅλας τὰς διατάξεις τοῦ Ἰωσήφ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν γαλήνην τοῦ κράτους. Αἱ μεταρρυθμίσεις ὅμως τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ δὲν ἀπέτυχον ἐξ ὀλοκλήρου, διότι κατέστησαν τὴν Αὐστρίαν κράτος συγκεντρωμένον, πρὸ πάντων στρατιωτικὸν καὶ οἰκονομικῶς ἀκμαῖον, ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ζήσῃ ἀκόμη ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ πλέον.

4. ΠΡΩΣΣΙΑ

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΠΡΩΣΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Πρωσσία ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀσήμαντος ἡγεμονία. Ὁ πυρὴν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀνεπτύχθη, εἶναι ἡ Μαρκιωνία τοῦ Βρανδεμβούργου, κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἐλβε καὶ Ὀδερ. Τὸν 14ον αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Βρανδεμβούργου τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος καὶ τὸν 15ον αἰῶνα ἐδώρισε τὸ Βρανδεμβούργον εἰς τὸν οἶκον τῶν Χοεντζόλλερν (Hohenzollern). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ Χοεντζόλλερν τοῦ Βρανδεμβούργου ἀπέκτησαν ἐκ κληρονομίας μικρὰν κτῆσιν ἐπὶ τοῦ Ρήνου, τὸ Δουκάτον Κλέβ καθὼς καὶ τὸ Δουκάτον τῆς Πρωσσίας, τὴν σημερινὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἡ ὁποία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πολωνίας.

Μόνον αἱ δυτικαὶ χῶραι τῶν Χοεντζόλλερν ἦσαν σχετικῶς ἀνεπτυγμέναι, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχον πόλεις ὅπως οἵποτε ὅμοιαι

δεινά του Τριακονταετούς Πολέμου. Διά της ειρήνης της Βεστφαλίας απέκτησε την Πομερανίαν, αλλά τὸ κράτος του ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν. Εἶχεν ἐν συνόλῳ ἡμισυ ἑκατομμύριον κατοίκους, ἡ πρωτεύουσά του, τὸ Βερολῖνον, εἶχεν 6 χιλιάδας κατοίκους. Ὁ στρατός του δὲν ὑπερέβαινε τὰς 7 χιλιάδας. Ὁ Μέγας Ἐκλέκτωρ ἐπολιτεύθη μὲ δεξιότητα, ἐπέβαλε τακτικὴν φορολογίαν, κατήρτισε στρατὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ὀλλανδικοῦ καὶ ἔγινε κύριος εἰς τὸ κράτος του. Ἐγκατέστησεν εἰς τὴν χώραν του τοὺς γάλλους καλβινιστάς, οἱ ὅποιοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Διατάγματος τῆς Νάντης. Αἱ 20 χιλιάδες περίπου καλβινισταί, ἄνθρωποι ἀνεπτυγμένοι, καλοὶ τεχνίται, ἔδωκαν τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς Πρωσσίας. Τέλος κατάρθωσε νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ δουκάτον τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Τοῦτο ἦτο γεγονός σημαντικόν, διότι οἱ ἡγεμόνες τοῦ Βρανδεμβούργου ἔγιναν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεξάρτητοι εἰς ἓν τμῆμα τοῦ κράτους των.

Η ΠΡΩΣΙΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ (1701)

Ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκου Α' (1688-1713) παρέλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του κράτος ὠργανωμένον καὶ ἀξιόλογον στρατὸν, ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ὡς ἀμοιβὴν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἀνεξάρτητον τμῆμα τοῦ κράτους του, τὴν Πρωσίαν. Ἀπὸ τότε οἱ ἐκλέκτορες τοῦ Βρανδεμβούργου ὠνομάσθησαν Βασιλεῖς τῆς Πρωσσίας καὶ οἱ ὑπήκοοί των ἀδιαφόρως Πρωσσοί, εἰς ὅποιον τμῆμα τοῦ κράτους καὶ ἂν ἀνήκον. Ὁ Φρειδερίκος Α' εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας.

Ὁ διάδοχός του Φρειδερίκος Γουλιέλμος Α' (1713-1740), ὁ πατὴρ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἦτο ἄνθρωπος περιεργός καὶ ἰδιόρρυθμος. Μόρφωσιν εἶχε πολὺ μικράν, ἀπεστρέφετο τὴν πολυτέλειαν καὶ τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἐπέβαλλεν αὐστηρὰν οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του. Εἶχεν ὅμως νοῦν πρακτικόν καὶ ἐκυβέρνησε καλά. Ἐφρόντισε κυρίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ κατάρθωσε νὰ αὐξήσῃ σημαντικῶς τὰ εἰσοδήματά του.

Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος κυρίως ἠγάπησε μὲ πάθος τὰ στρατιωτικά. Ἐφόρει διαρκῶς στρατιωτικὴν στολὴν καὶ συνεχεστρέφετο ἀξιωματικούς. Εἰσήγαγε νέαν τακτικὴν εἰς τὸν στρατὸν καὶ κατεπόνει τοὺς στρατιώτας μὲ ἀκατάπαυστα γυμνάσια. Ἦθελε νὰ ἐκτελοῦν ὁμοιομόρφους κινήσεις ὅλοι συγχρόνως. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη πρωσοικὴ τακτικὴ. Εἶχε μεγάλην ἀδυναμίαν εἰς τοὺς ὕψηλους στρατιώτας καὶ κατήρτισε τὴν φρουρὰν τοῦ ἀπὸ μεγαλοσώμους ἀνδρας. Ὅταν ἀπέθανεν, ἄφησε περίσσευμα 8¹/₂, ἑκατομμύρια τάληρα (τάληρον = 3 φράγκα περίπου), στρατὸν ἀπὸ 83 χιλιάδας καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ κράτους τοῦ εἶχον ἀύξηθῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ ἀπὸ 1.700.000 εἰς 2.700.000.

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ (1740-1786)

Τὴν δύναμιν αὐτὴν μετεχειρίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Φρειδερίκος Β' (1740-1786), διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος τοῦ καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν Πρωσσίαν μεγάλην δύναμιν.

Ὁ πατὴρ τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τὴν μόρφωσιν τοῦ Φρειδερίκου εἰς δύο ἀξιωματικούς καὶ ἓνα γάλλον μετανάστην, τὸ ὄνειρόν τοῦ δὲ ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ νὰ γίνῃ εὐσεβὴς χριστιανός, γενναῖος στρατιώτης καὶ καλὸς οἰκογενειάρχης. Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἀπογοήτευσιν ὁ υἱὸς τοῦ ἐδείκνυε κλίσιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν μουσικὴν καὶ τὸν ἄνετον βίον καὶ ἀπεστρέφετο τὴν στρατιωτικὴν ζώην. Ὁ βασιλεὺς ἤρχισε νὰ μὴν ἀνέχεται τὸν «θηλυπρεπῆ υἱόν», ὅπως τὸν ὠνόμαζε, τὸν ἀπεκάλει «ὄργανοπαίκτην καὶ ποιητήν», τὸν ὕβριζε καὶ τὸν ἐρράβδιζεν.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν ὀξύτητα, ὥστε ὁ Φρειδερίκος ἀπεφάσισε νὰ δραπετεῖσθαι εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξωφρενῶν τὸν μὲν συνένοχον ἀξιωματικὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον ἐπὶ λιποταξίᾳ, τὸν δὲ υἱόν τοῦ ἐνέκλεισεν ἐντὸς φρουρίου εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς χώρας. Μόλις βραδύτερον συναφιλώθη πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Φρειδερίκος ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ κράτος καὶ ἤρχισε νὰ ἐκτιμᾷ τὸν πατέρα τοῦ.

Ὁ Φρειδερίκος ἐκυβέρνησεν ἀπολυταρχικῶς, ἀλλὰ διέφε-

ρεν από τους άλλους άπολυταρχικούς άρχοντας εις βασικά σημεία. Έπρέσβευε δηλαδή, ότι ο βασιλεύς όφείλει νά κυβερνά με δικαιοσύνην και άφιλοκέρδειαν και νά έχη πρώτον μέλημα τó συμφέρον του λαού του, διότι ο βασιλεύς είναι χάριν του λαού και όχι ο λαός χάριν του βασιλέως. «Ο βασιλεύς, έλεγεν, είναι ο πρώτος υπάλληλος του κράτους.» Τήν αντίληψιν αυτήν περί του βασιλέως ώνόμασαν φωτισμένην ή συνετήν δεσποτείαν (despotisme éclairé).

Ο Φρειδερίκος έφρόντισε πολύ δια τήν ανάπτυξιν τής γεωργίας και τής κτηνοτροφίας, τής βιομηχανίας και του έμπορίου. Ήτο κατ' έξοχήν άνεξιθρησκος ήγεμών: «Εις τήν Πρωσσίαν, έλεγεν, έκαστος δύναται νά σώση τήν ψυχήν του όπως ο ίδιος θέλει.» Ο Φρειδερίκος ήτο θαυμαστής των γάλλων συγγραφέων, συνεδέθη με τον Βολταίρον και συνέγραψε διάφορα έργα γαλλιστί. Είναι περίφημα τά ιστορικά του συγγράμματα, τά όποια διακρίνονται δια τήν βαθύτητα τής ιστορικής αντίληψεως.

Τό πρώτιστον όμως μέλημα του Φρειδερίκου ήτο ο στρατός. Διωργάνωσεν αξιόλογον στρατιωτικήν δύναμιν, διεξήγαγε μακρούς πολέμους και απέκτησε φήμην μεγάλου στρατηγού. Από τήν Πολωνίαν αφήρесе χώρας, δια των όποίων αποκτεστάθη ή συνοχή τής Πρωσσίας μετά του Βρανδεμβούργου, από τήν Αυστρίαν τήν αξιόλογον έπαρχίαν Σιλεσίαν, και κατώρθωσε νά διατηρήση τās κατακτήσεις του έναντίον σχεδόν δλης τής Εύρώπης. Τοιουτοτρόπως μετά 45 έτων βασιλείαν ειχε διπλασιάσει εις έκτασιν τό κράτος του και σχεδόν τετραπλασιάσει εις πληθυσμόν (6 έκατομμύρια κάτοικοι).

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ

Περί τά μέσα του 18ου αιώνος ή Εύρώπη έταράχθη από αίματηρούς πολέμους. Οι πόλεμοι αυτοί είναι δύο, ο Πόλεμος τής Διαδοχής τής Αυστρίας και ο Έπταετής Πόλεμος. Εις άμφοτέρους σπουδαίον πρόσωπον διεδραμάτισεν ο Φρειδερίκος ο Μέγας.

Κατά τον πρώτον πόλεμον, όπως γνωρίζομεν, ο Φρειδερί-

κος κατώρθωσε νά καταλάβη τήν Σιλεσίαν, τήν ὁποίαν διετήρησε καί μετὰ τήν εἰρήνην. Κατά τὸ διάστημα τῶν 8 ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἔμεσολάβησαν μεταξύ τῶν δύο πολέμων, ἔγινεν ἀντιστροφή τῶν συμμαχιῶν. Ἡ Γαλλία, ἀντιθέτως πρὸς τήν μακρὰν παράδοσίν της, συνεμάχησε μὲ τήν Αὐστρίαν, διότι ἤρχισε νά ἀνησυχῇ ἀπὸ τήν δύναμιν τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ἡ ὁποία εἶχεν ἀύξηθῆ ὑπερβολικῶς. Ἡ Ἀγγλία ἀντιθέτως, τήν ὁποίαν ἤρχισε νά ἀνησυχῇ ἡ πρόοδος τῆς Γαλλίας εἰς τὰς ἀποικίας, ὑπεστήριξε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Ἡ Ρωσσία ὅμως ἐκαίροφυλάκει νά ἐπιτεθῆ ἔναντίον του.

Τοιοῦτοτρόπως ἐξ αἰτίας τῆς Σιλεσίας ἤρχισε σφοδρὸς ἀγὼν κατὰ ξηρὰν καί κατὰ θάλασσαν, ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος (1756 - 1763), ὁ ὁποῖος ἔλαβε χαρακτήρα πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, διότι εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Φρειδερίκου προσετέθη βραδύτερον ἡ Σουηδία, τὰ μικρὰ γερμανικὰ κράτη καί ἡ Ἰσπανία. Ὁ Φρειδερίκος διὰ τῶν περιφήμων νικῶν, τὰς ὁποίας ἐκέρδισεν ἄλλοτε ἐπιτιθέμενος καί ἄλλοτε ἀμυνόμενος, ἀπέκτησε τήν φήμην τοῦ μεγίστου στρατηλάτου τῶν χρόνων του. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους στρατοὺς μόνον ὁ αὐστριακὸς ἐπολέμησεν ἐπαξίως κατὰ τοῦ Φρειδερίκου, ἐνῶ ὁ γαλλικὸς ὑπέστη ταπεινωτικὰς ἀποτυχίας.

Ἄλλ' ὁ Ἑπταετῆς Πόλεμος, παρὰ τὰς θορυβώδεις μάχας εἰς τὴν ἡπειρον, εἶναι κατ' ἐξοχὴν πάλη κατὰ θάλασσαν μεταξύ Ἀγγλίας καί Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἐνίκηθη κατὰ θάλασσαν καί ἔχασε τὸν στόλον καί τὰς ἀποικίας της. Μόνη νικήτρια τοῦ πολέμου ἐφάνη ἡ Ἀγγλία. Ὁ Φρειδερίκος διὰ τῆς εἰρήνης διετήρησεν ὀριστικῶς τὴν Σιλεσίαν, ἀλλ' εἶχε δοκιμασθῆ οἰκτρῶς.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΥΑΡΧΙΑ

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Πρωσσίας ἐδημιούργησε νέον γερμανικὸν κράτος ἰσχυρόν, τὸ ὁποῖον ἤρχισε νά διεκδικῆ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Γερμανίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἕως τῶρα ἡ Αὐστρία. Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς εἶχεν ἀναδειχθῆ ἀνώτερος τοῦ αὐστριακοῦ καί αἱ νῖκαι του, ἰδίως κατὰ τῆς Γαλλίας, ἐκολάκευσαν τὸν ἔθνικὸν ἐγωϊσμόν τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τότε ἐφάνη, ὅτι τὸ μέλ-

λον ανήκει εις τὸ ὁμοιογενὲς κράτος τῆς Πρωσσίας καὶ ἐγεν-
νήθη ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων κρατῶν,
Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, διὰ τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Γερμανίαν.
Τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὠνόμασαν γερμανικὴν δυαρχίαν
(dualismus). ✓

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΗ΄ ΑΙΩΝΑ

ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ

1. ΡΩΣΣΙΑ

Τὰ κράτη τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, Ρωσσία, Πολωνία, Τουρκία, ἦσαν περισσότερον καθυστερημένα καὶ γενικῶς δὲν κατάρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυτικωτέρων λαῶν. Μόνον ἡ Ρωσσία ἀποτελεῖ ἐξαιρέσιν, ὅπου ὁ Μέγας Πέτρος ἐπέτυχε νὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας του καὶ διὰ τολμηρῶν νεωτερισμῶν εἰσήγαγε τὴν χώραν του εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Εἰς τὰς ἀχανεῖς πεδιάδας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἔζων ἀνέκαθεν διάφοροι σλαβικαὶ φυλαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας προήλθον οἱ νεώτεροι σλαβικοὶ λαοί, Ρῶσσοι, Πολωνοί, Τσέχοι, Σλοβάκοι, Νοτιοσλάβοι κτλ. Ἡ πολυαριθμοτέρα σλαβικὴ φυλὴ ἦσαν οἱ Ρῶσσοι. Τὸ πρῶτον ρωσσικὸν κράτος ἴδρυσαν τὸν 9ον μ. Χ. αἰῶνα οἱ Νορμανδοί, ἀλλὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξημερώσεως, καθὼς καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἔλαβον οἱ Ρῶσσοι ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὸν θρόνον ἀνήλθεν ὁ οἶκος τῶν Ρωμανῶφ (1613), ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε σχεδὸν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Τὸν 17ον αἰῶνα ἀκόμη ἡ Ρωσσία ἔθεωρεῖτο ὡς χώρα ἀσιατικὴ. Οἱ κάτοικοί της ἔμενον μακρὰν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ διετήρουν ἤθη ἀσιατικά. Οἱ Ρῶσσοι ἐφόρουσαν ποδήρεις ἐνδυμασίας, εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ χαιρετοῦν τοὺς ἀρχοντας πίπτοντες εἰς τὰ γόνατα, ἦσαν θρησκόλητοι καὶ περιώριζον τὰς γυναῖκας. Ἰδίως ἐχθρική πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν ἦτο ἡ κυρίαρχος τάξις, οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς.

Τὸ ρωσσικὸν κράτος δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν, διότι τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς κατεῖχον οἱ Σουηδοὶ καὶ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἱ Τούρκοι. Ἡ μοναδικὴ ρωσικὴ

θάλασσα, ή Λευκή Θάλασσα, είναι παγωμένη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους. Οἱ Ρῶσοι ὄμως εἶχον ζωτικότητα καὶ ἦσαν ἐπιδεκτικοὶ ἀναπτύξεως. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἐντὸς δύο αἰῶνων κατάρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΠΕΤΡΟΣ (1689 - 1725)

Ὁ Μέγας Πέτρος (1689 - 1725) εἶναι ὁ ἡγεμῶν, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγε τὸν λαόν του εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως καὶ ἔκαμε τὴν Ρωσίαν μεγάλην δύναμιν. Κολοσσὸς εἰς τὸ ἀνάστημα (ὑψους ὑπὲρ τὰ 2½ μ.), πρόσωπον ἐκφραστικόν, νευρικός καὶ βίαιος, εἶχε λάβει ἀτελῆ μόρφωσιν. Διεφώτισθη μὲ τὴν συναναστροφὴν τῶν ξένων τῆς πρωτεύουσης Μόσχας. Αὐτοὶ τὸν ἐμύησαν εἰς τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ὄταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἔθεσε διπλοῦν σκοπὸν, νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν κράτος συγχρονισμένον.

Ἐπεχείρησε κατὰ πρῶτον νὰ καταλάβῃ τὸν λιμένα τοῦ Ἀζῶφ εἰς τὸν Εὐξείνιον, τὸν ὁποῖον κατεῖχον οἱ Τοῦρκοι. Ἡ πρώτη του ἐπίθεσις ἀπέτυχε. Ἐκάλεσεν εὐρωπαίους ἀξιωματικούς, κατεσκεύασε πλοῖα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δόν, μετεκόμισε μὲ αὐτὰ πυροβολικὸν καὶ κατάρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον.

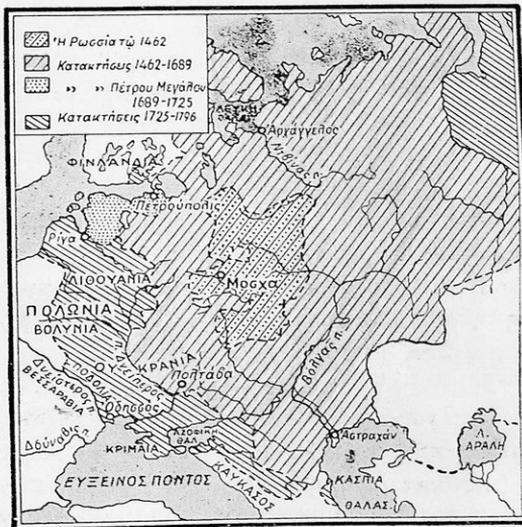
Κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ διδαχθῇ τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Πρωσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, ὅπου εἰργάσθη ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης ὑπὸ τὸ ὄνομα Πέτρος ὁ ξυλουργὸς εἰς τὰ ναυπηγεῖα. Ἀπ' ἐκεῖ μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου διέμεινε μακρότερον, διότι ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν Ἀγγλων ἤρρεσεν εἰς αὐτὸν περισσότερο.

Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του οἱ Στρελίτσοι, τάγμα ἐπιλέκτων, εἶδος Γενιτσάρων τῆς Ρωσίας, ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς παλαιορρώσσους καὶ τὴν ἀδελφὴν του Σοφίαν, ἐπανεστάτησαν, διότι ἐφθόνουν τοὺς ξένους ἀξιωματικούς καὶ δὲν ἠνείχοντο τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Πέτρου. Ἡ στάσις κατεστάλη καί, ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Πέτρος, προέβη εἰς ὀμαδικὰς θανατώσεις, ἐφόρνευσεν ἰδιοχείρως τοὺς κορυφαίους στασιαστὰς καὶ διέλυσε τὸ

τάγμα τῶν Στρελίτσων. Τὴν ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλη-
ρου ἐπάταξεν ὁ Πέτρος μὲ σκληρὰ μέτρα.

Ο ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1700 - 1720)

Τὴν διέξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν ὁ Πέτρος ἐπέτυχε μετὰ δει-
νὸν ἀγῶνα πρὸς τὸν Κάρολον Β΄, βασιλέα τῆς Σουηδίας. Ἡ
Σουηδία, καθὼς γνωρίζομεν, ἀπὸ τῆς Βεστφαλικῆς εἰρήνης
ἐξουσίαζε τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς καὶ ἦτο μεγάλη δύναμις
τοῦ Βορρᾶ. Κατὰ τοῦ νεαροῦ, μόλις δεκαπενταετοῦς, βασιλέως
αὐτῆς **Καρόλου Β΄** (1697 - 1718) συνησπί-
σθησαν ἡ Πολωνία, ἡ
Ρωσσία καὶ ἡ Δανία
καὶ εἰς τὴν συμμα-
χίαν προσετέθησαν
βραδύτερον ὁ βασι-
λεὺς τῆς Πρωσσίας
καὶ ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ
Ἄννοβέρου. Τοιοῦτο-
τρόπως ἤρχισεν ὁ λε-
γόμενος Βόρειος Πό-
λεμος (1700 - 1720),
ὁ ὁποῖος κατετάραξε
τὴν Εὐρώπην κατὰ
τὴν ἀρχὴν τοῦ 18ου
αἰῶνος.

Ἀνάπτυξις τῆς Ρωσσίας.

Ὁ νεαρὸς βασι-
λεὺς κατέπληξε κατ'
ἀρχὰς τοὺς ἀντιπάλους του διὰ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς τόλμης
του καὶ ἔθαυμάσθη ὡς μέγας στρατηλάτης, ὡς ὁ ἥρωας τοῦ
Βορρᾶ. Ἀπεβιβάσθη αἰφνιδιαστικῶς εἰς Δανίαν, ἠπέιλησε τὴν
Κοπεγχάγην καὶ ἐξηνάγκασε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας νὰ εἰρη-
νεύσῃ. Κατόπιν ἐστράφη κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ τοῦ βασιλέως
τῆς Ρωσσίας Μεγάλου Πέτρου, ὁ ὁποῖος μὲ 40 χιλιάδας κακῶς
ὠργανωμένον στρατὸν ἐπολιόρκει τὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἰγ-
γρίας Νάρβαν. Τὸν προσέβαλε μὲ 8 χιλιάδας στρατὸν ἐν μέσῳ

χιονοθυέλλης και διέλυσε τόν στρατόν του. 'Ο Πέτρος δέν ἔχασε τὸ θάρρος μετὰ τὴν καταστροφήν. «Οἱ Σουηδοί, εἶπε, μὲ τὰς νίκας των θὰ μᾶς διδάξουν νὰ τοὺς νικῆσωμεν.»

Μετὰ τὰ κατορθώματα αὐτὰ ἐφάνησαν τὰ ἐλαττώματα τοῦ Καρόλου. 'Ο βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἦτο ἄμετρος, πείσμων καὶ ἑσπερεῖτο διπλωματικῆς ἱκανότητος. 'Εσπατάλησε τὰς δυνάμεις του εἰς ἀσκόπους ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς ἐπιδείξεις ἡρωϊσμοῦ, ἐνῶ ὁ Πέτρος ἐργαζόμενος μὲ ὑπομονὴν εἶχεν ἀνασυγκροτήσει τὰς δυνάμεις του καὶ ἐπὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ Νέβα ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς νέας πρωτεύουσας, τῆς Πετροπόλεως. 'Ο Κάρολος ἀντὶ νὰ προσβάλλῃ αὐτὸν διηυθύνθη πρὸς τὴν Οὐκρανίαν, ἐλπίζων νὰ ἐξεγείρῃ κατ' αὐτοῦ τοὺς δυσηρεστημένους Κοζάκους. Εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Πολτάβας ὁ Κάρολος ἠττήθη κατὰ κράτος, ὁ ἴδιος μὲ ὀλίγους ἵππεῖς κατέφυγεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐνῶ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ρώσους (1709).

Διὰ τῆς εἰρήνης ἡ Σουηδία ἔχασε τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς Βαλτικῆς καὶ μετ' αὐτῆς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν καὶ ἔπαυσε νὰ εἶναι μεγάλη δύναμις. 'Ο Πέτρος κατέλαβε τὴν Ἰγγρίαν, τὴν Λιβονίαν καὶ τὴν Ἐσθονίαν.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Β' (1762-1796)

'Ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἀξιολογωτάτη ἦτο ἡ Αἰκατερίνη Β' (1762-1796).

'Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο Γερμανίς, κόρη Γερμανοῦ δουκός, καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὸν διάδοχον τοῦ ρωσικοῦ θρόνου Πέτρον. Ἦτο μέσου ἀναστήματος, εὐθυμὸς καὶ δραστηριωτάτη. Ἦγάπα τὰς διασκεδάσεις ὅσον καὶ τὴν ἐργασίαν. Ἦτο αὐταρχικὴ καὶ φιλάρεσκος, ἀλλ' ἠγάπα τὴν πρόοδον καὶ τοὺς νεωτερισμούς. Κατάρθωσε τοιοῦτοτρόπως νὰ ἀποκτήσῃ φήμην εἰς τὴν Εὐρώπην ἡγεμονίδος προοδευτικῆς. Ἔδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ρωσικὸν λαόν, ἔμαθε τὴν γλῶσσαν του καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐνῶ ἦτο διαμαρτυρομένη. Διὰ τοῦτο ἔγινε δημοφιλῆς. 'Ο σύζυγός της ἦτο ἀνάξιος, ἐμέθυε, τὴν ἐκακομεταχειρίζετο καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτὴν. Ἡ Αἰκατερίνη ὅμως τὸν ἐπρόλαβεν. Ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἀνέτρεψε τὸν Πέτρον, τὸν ὁποῖον οἱ φίλοι της ἐδολοφόνησαν εἰς τὴν φυλακὴν.

'Ἡ Αἰκατερίνη ἐξηκολούθησε τὸ ἐκπολιτιστικὸν πρόγραμ-

μα τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ ἐπεχείρησε νὰ διαδώσῃ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν χώραν τῆς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν ὑπηκόων τῆς. Κατ' οὐσίαν ὁμοῦς ἐκυβέρνησε τὴν χώραν τῆς αὐταρχικῶς, ἦτο ἐλαφρὰ καὶ ματαιόδοξος, παράφορος εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν καὶ εἶχεν ἀνώμαλον ἰδιωτικὸν βίον.

ΠΡΩΤΟΣ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1768 - 1774)

Ἡ Αἰκατερίνη ἐξέτεινε τὸ κράτος τῆς εἰς βάρος τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Πολωνίας. Μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἀνατολήν ἔχουν κυρίως οἱ πόλεμοι τῆς Αἰκατερίνης κατὰ τῆς Τουρκίας, διότι αὐτοὶ συνεκίνησαν βαθύτατα τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον εἰς τὸ πρόσωπον τῆς αὐτοκρατείας καὶ τοῦ ὁμοδόξου ρωσικοῦ λαοῦ τὸν θεόπεμπτον ἐλευθερωτὴν.

Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου ἦτο ἡ ἀνάμειξις τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ Σουλτάνος ἀπήτησεν ἀπὸ τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν νὰ παύσῃ νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πολωνικὰ πράγματα, ὅταν δὲ τὸ 1768 στρατὸς τῆς Αἰκατερίνης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἡ Τουρκία παρακινουμένη καὶ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσσίας. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Πρῶτος Ρωσσοτουρκικὸς Πόλεμος (1768-1774).

Ἐνῶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντρῶνετο βραδέως ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ Ρῶσοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν τουρκικῶν κτήσεων εἰς τὸν Εὐξείνιον. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεκένωσαν τὴν Βεσσαρα-

Αἰκατερίνη Β΄.

βίαν, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν, τὰς ὁποίας κατέλαβον οἱ Ρῶσοι.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε μοναχοὺς νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Τουρκίας, ἐνῶ ὁ ρωσικός στόλος διετάχθη νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν Μεσόγειον. Ὁ στόλος αὐτός, κακῶς ὠπλισμένος καὶ κακῶς ἐφωδιασμένος, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἄλεξίου Ὁρλώφ, εὐνοουμένου τῆς Αἰκατερίνης, εἰσέπλευσεν εἰς τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀνεπετερώθησαν τότε αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησεν. Ἀλλὰ στίφη Τουρκαλβανῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου εἰσέβαλον εἰς τὴν χερσόνησον, προέβησαν εἰς τρομερὰς σφαγὰς καὶ ὁ ρωσσοικός στόλος ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ. Προσέβαλεν ὅμως τὸν τουρκικὸν στόλον, διπλάσιον κατὰ τὸν ἀριθμὸν, εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεσμέ, ἀπέναντι τῆς Χίου, μὲ πυρπολικά καὶ συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν διὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ (1770).

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ ρωσσοικός στρατὸς κατέλαβε τὴν Κριμαίαν, ἄλλη δὲ στρατιὰ διέβη τὸν Δούναβιν καὶ περιεκύκλωσε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Σιούμλαν. Ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἡ Εἰρήνη τοῦ Καΐναρτζῆ (πλησίον τῆς Σιλι-
1774 στρίας, 21 Ἰουλίου 1774) εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὰς ρωσσοτουρκικὰς σχέσεις καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βαλκανικῆς γενικώτερον. Τὰ ἐδαφικὰ ὠφελήματα τῆς Ρωσσίας δὲν ἦσαν μεγάλα. Ἐπέτυχε τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ Κουμπάν. Κυρίως ὅμως ἐπέτυχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τὸν Εὐξείνιον καί, τὸ σπουδαιότερον, ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Τουρκία ὑπεχρεοῦτο, ὅπως ἔλεγεν ἡ συνθήκη, «νὰ προστατεύῃ διαρκῶς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἐκκλησίας τῆς καὶ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὰς παραστάσεις τῶν Ρώσων ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας». Ἐπομένως ἡ συνθήκη τοῦ Καΐναρτζῆ ἔδιδεν εἰς τοὺς Ρώσσους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἑσωτερικά τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἡ Αὐστρία, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἐπενέβη φιλικῶς, ἔλαβε τὴν Βουκοβῖναν.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΡΩΣΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1788 - 1792)

Ἡ Αἰκατερίνη ἐνόμισεν, ὅτι ἤλθεν ἡ στιγμή νά πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν της, νά προσαρτήσῃ δηλαδή τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τοῦ Σουλτάνου καὶ νά κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τὰ σχέδια ὅμως αὐτὰ ἀνησύχησαν τὰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἡ Αὐστρία ἰδίως δὲν ἤθελε νά ἀφήσῃ τὴν Ρωσσίαν νά ἐξαπλωθῇ μόνη εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ Ἰωσήφ Β΄ συνεννοήθη μὲ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ Δεύτερος Ρωσσοτουρκικὸς Πόλεμος (1788 - 1792). Εἰς τὸν δεύτερον αὐτὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσε περίπου πέντε ἔτη, ἡ Τουρκία εἶχε πάλιν ἀποτυχίας καὶ ἐκινδύνευσεν. Ἐσώθη ὅμως χάρις εἰς τὴν μυστικὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ 1790 ἀπέθανεν ὁ Ἰωσήφ Β΄ καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Λεοπόλδος Β΄, συνετὸς καὶ φιλειρηνικὸς ἡγεμὼν, ὑποχρεωμένος νά ἀγωνισθῇ ἐναντίον ἐξεγέρσεων εἰς τὸ κράτος του, ἰδίως τῶν Βέλγων, εἰρήνευσε μὲ τὴν Τουρκίαν.

Ἡ Αἰκατερίνη ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, ἀλλὰ πιεσθεῖσα ἀπὸ τὰς ἀπειλὰς τῆς Ἀγγλίας ἠναγκάσθη νά εἰρηνεύσῃ. 1792
Ἡ Εἰρήνη τοῦ Ἰασίου (1792) ἀνενέωσε τοὺς ὅρους τῆς Εἰρήνης τοῦ Καϊναρτζῆ. Χάρις εἰς τὰς εὐτυχεῖς συμπτώσεις ἡ Τουρκία ἀπέφυγε τὸν διαμελισμὸν.

2. ΠΟΛΩΝΙΑ

ΤΟ ΠΟΛΩΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ὅπως ἡ Ρωσσία, οὕτω καὶ ἡ Πολωνία ἐθεωρεῖτο ἡμισιαστικὴ χώρα. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐδαφικὰς ἀπωλείας, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸν 17ον αἰῶνα, ἐξηκολούθει νά εἶναι τὸ μεγαλύτερον κράτος τῆς Εὐρώπης εἰς ἕκτασιν.

Ἡ Πολωνία ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο κράτη ἠνωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, τὸ Βασίλειον τῆς Πολωνίας καὶ τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Λιθουανίας, τὰ ὁποῖα ὅμως διετήρησαν τὴν ἰδιαιτέραν των διοίκησιν. Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἦσαν Σλάβοι καὶ καθολικοὶ τὸ θρήσκευμα. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ λουθηρανοὶ Γερμανοὶ καὶ ὀρθόδοξοι Ρῶσσοι.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ἡ Πολωνία εἶχε μεγάλην ἀφθονίαν εὐγενῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοῦς μόλις εἶχον τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐκαλλιέργουν, ὅπως οἱ χωρικοὶ, μόνοι τοὺς ἀγρούς των καὶ ἐκοιμῶντο εἰς ἀχυροσκεπεῖς καλύβας, ἀλλ' ἔφερον τὸ πράσινον ἔνδυμα τῶν εὐγενῶν, ὑψηλὰ ὑποδήματα καὶ τὸ ξίφος καὶ τοὺς υἰοὺς των ἐδίδασκον ἵππασίαν καὶ ἔστελλον εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἰησουϊτῶν, ὅπου ἐδιδάσκοντο τὴν λατινικὴν.

Ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς διακρίσεως ἢ τριακόςαι οἰκογένειαι μεγαλοκτηματιῶν ἀποτελοῦσαι τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατίαν. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ὀνομαζόμενοι μαγνᾶτοι, διηύθυνον τὴν Δίαιταν (Βουλὴν) περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπόρων εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν των. Ἀστικὴ τάξις δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε βιομηχανία οὔτε πόλεις, καθόσον πλὴν τῆς πρωτεύουσας Βαρσοβίας δὲν ὑπῆρχε πόλις ἀριθμοῦσα πλέον τῶν 20 χιλιάδων κατοίκων.

Οἱ χωρικοὶ ἦσαν, ὅπως οἱ δουλοπάροικοι τῶν μέσων χρόνων, προσκεκολλημένοι εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κυρίου, ὑποχρεωμένοι εἰς ἀγγαρεῖαν—πολλάκις ἐξαήμερον τὴν ἑβδομάδα—καὶ παραδιδόμενοι εἰς τὴν διάκρισιν αὐτῶν. Ἡ ζωὴ των ἦτο θλιβερά. Ἐξῶν ἡμίγυμοι, ἐτρέφοντο τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους μὲ ἄρτον σικάλινον καὶ χόρτα, συναγελαζόμενοι μὲ τὰ ζῶα εἰς ἰσογείους καὶ χαμηλὰς καλύβας.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΣ

Τὸ κράτος των οἱ Πολωνοὶ ὠνόμαζον Δημοκρατίαν. Εἰς αὐτὸ ὅλην τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ εὐγενεῖς. Αὐτοὶ κυρίως ἀπετέλουν τὸ ἔθνος καὶ ἐκυριάρχουν εἰς τὴν Δίαιταν. Ἡ Δίαιτα ἦτο κυρίαρχον σῶμα. Αὐτὴ ἐξέλεγε τὸν βασιλέα καὶ ὑπεχρέωνεν αὐτὸν νὰ μὴ μεταβάλλῃ τίποτε ἀπὸ τὸ πολίτευμα. Ἡ Δίαιτα συνήρχετο κατὰ διετίαν, ἀλλὰ κατὰ παλαιὰν συνήθειαν αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο διὰ τῆς συναινέσεως πάντων. Ἦρκει δηλαδὴ εἰς καὶ μόνος νὰ διαμαρτυρηθῇ ἐναντίον ἀποφάσεώς τινος καὶ αὐτὴ ἔθεωρεῖτο ἄκυρος, διότι δὲν ἐπετρέπετο, κατὰ τὴν ἀντίληψιν των, νὰ ἐπιβάλλῃ τις εἰς τὸν εὐγενῆ ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνέκρινε. Τοῦτο ἦτο τὸ λεγόμενον

liberum veto, τὸ ὁποῖον παρέλυε τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, διότι ἡ Δίαιτα σπανίως κατῴρθωνε νὰ λάβῃ ἀποφάσεις.

Ο ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Ἡ Πολωνικὴ Δημοκρατία, ὅπως ὠνόμαζον τὸ κράτος τῶν οἱ Πολωνοί, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀμυνθῆ κατὰ τῶν γειτόνων τῆς, οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰ ἔσωτερικά τῆς. Οἱ τρεῖς ἰσχυροὶ γείτονες, Ρωσσία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία, παρουσιάζοντο ὡς προστάται τοῦ «νομίμου καθεστῶτος», δηλαδὴ τοῦ παλαιοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐξησφάλιζε τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πολωνίας.

Τὸ 1772 ἡ Αἰκατερίνη Β΄, ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας καὶ ἡ Μαρία Θηρεσία συνεννοήθησαν καὶ ἀπέσπασαν σημαντικὰ ἐδάφη ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος διαμελισμὸς τῆς Πολωνίας.

Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη οἱ Πολωνοὶ ἔμειναν ἡσυχοὶ καὶ ἔκαμαν πραγματικὴν προσπάθειαν νὰ μεταρρυθμίσουν τὸν στρατὸν τῶν καὶ νὰ δώσουν εἰς τὸ κράτος νεώτερον σύνταγμα. Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν ἐνεθάρρυνεν ἡ Πρωσσία. Ἄλλ' ἡ Αἰκατερίνη, θέλουσα νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἀνόρθωσιν τῆς Πολωνίας, ἔστειλεν 100 χιλ. στρατὸν εἰς τὴν Πολωνίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησε τοὺς Πολωνούς, ἀλλ' εἰσέβαλε συγχρόνως μὲ τοὺς Ρώσσους εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας. Ρωσσία καὶ Πρωσσία προέβησαν τὸ 1793 εἰς τὸν δεῦτερον διαμελισμὸν.

Ἐπελείπετο μικρὸν ράκος μόνον ἀπὸ τὴν Πολωνίαν. Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Πολωνῶν ἐπλήγη καιρίως. Ὁ Θαδδαῖος Κοστσιουσκος τὸ 1794, πολεμήσας εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν πόλεμον, ὠργάνωσε τὴν ἀντίστασιν. Ἡττηθεὶς ὁμως ἔπεσε πληγω- 1795 μένος εἰς χεῖρας τῶν Ρώσσω, ἀναφωνήσας τὸ περίφημον finis Poloniae. Τὸ 1795 αἱ τρεῖς γειτονικαὶ δυνάμεις προέβησαν εἰς τὸν τρίτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας, ἡ ὁποία ἔκτοτε διεγράφη ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀνεξαρτήτων κρατῶν.

Οἱ Πολωνοὶ ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν, διότι δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἄλλων λαῶν

τῆς Εὐρώπης. Ἦσαν μάλιστα πρότυπον ὀπισθοδρομικοῦ λαοῦ. Ἐν τούτοις εἶχον μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν των, ἐπίστευον, ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των ἦσαν τὰ καλύτερα καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἀλλάξουν τίποτε. Ἡ ἀδυναμία νὰ προσαρμοσθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἔφερε τὴν χώραν εἰς καταστροφήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

1. ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΙ ΛΑΟΙ

Οι Πορτογάλοι και οί Ίσπανοί, ὅπως εἶδομεν, προηγῆθησαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ ἐξερεύνησιν τῶν νέων χωρῶν. Ἄλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἄξιοι τῆς μεγάλης τύχης. Καὶ οἱ δύο ἦσαν λαοὶ μετρίας εὐφυΐας, ὀλίγον δημιουργικοὶ καὶ ὀλιγώτερον προοδευτικοί. Κατέλαβον τὰς νέας χώρας καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν αὐτὰς κακῶς θέλοντες νὰ πλουτήσουν ἀκόπως. Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας χώρας ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος ἢ ἀνεμείχθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἐξειλίχθησαν εἰς λαοὺς νωθροὺς.

Οἱ Ὀλλανδοὶ ἔδειξαν μεγαλυτέραν δεξιότητα. Ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς Ἰνδίας μεθοδικώτερον, ἐδημιούργησαν σημαντικὴν ναυτιλίαν καὶ τὸν 17ον αἰῶνα εἶχον εἰς χεῖρας τῶν τῶ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς ὑψηλίου. Παραλλήλως ἀνέπτυξαν εἰς τὴν χώραν τῶν ἀξιόλογον πολιτισμὸν, ὁ ἰδιωτικὸς βίος ἐλεπτύνθη καὶ ἤκμασεν ἡ τέχνη, ἰδίως ἡ ζωγραφικὴ. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀποικιακὸν σύστημα τῶν Ὀλλανδῶν ἦτο ἐλαττωματικόν. Ἰδρυσαν μᾶλλον ἐμπορικοὺς σταθμοὺς παρὰ πραγματικὰς ἀποικίας, ἐθεώρουν τὰς ἀποικίας μόνον ὡς μέσον πλουτισμοῦ καὶ ἐφάνησαν συμφεροντολόγοι καὶ μικρόψυχοι εἰς τοὺς ἐγχωρίους. Μετὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς ἦλθον οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι.

Ο ΓΑΛΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας κατέβαλον μεγάλην προσπάθειαν νὰ δημιουργήσουν ἀποικιακὸν κράτος. Ἄλλ' ὁ γαλλικὸς ἀποικισμὸς ἦτο μᾶλλον κρατικὴ ἐπιχείρησις, ἐνῶ οἱ ἴδιοι οἱ Γάλλοι δὲν ἔδειξαν πραγματικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑπερποντίους

κτήσεις. Γενικῶς ὁ Γάλλος ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ τὸ πάτριον χῶμα καὶ δὲν ἔχει μεγάλην κλίσιν εἰς μακρυνὰς ἀποδημίας καὶ περιπετειάς εἰς ξένας χώρας.

Οἱ εὐγενεῖς ἐλάμβανον τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν ἀποκαλυπτομένην χώραν, κατελάμβανον αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν καὶ ἐκυβέρνων ὡς ἐπαρχίαν γαλλικὴν. Ἔστελλον συνήθως εἰς τὰς νέας χώρας καταδίκους καὶ πολὺ ὀλίγους γεωργούς. Τοὺς ἐπιχειρηματίας ἠκολούθουν οἱ ἱεραπόστολοι καὶ ὁ κλῆρος ἐκέρδιζε μεγάλην ἰσχὺν εἰς τὰς ἀποικίας. Τὸ μέγιστον μέρος π.χ. τῆς γῆς εἰς τὸν Καναδᾶν ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ κλήρου. Γενικῶς ἡ ἀποικιακὴ πολιτικὴ εἰς τὴν Γαλλίαν εἶχεν ὀλίγους θιασώτας. Ὁ Βολταῖρος π.χ. ἔλεγεν, ὅτι ἀπορεῖ, διατί οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἕλληλοι ἀλλήλοσφάζονται δι' ὀλίγα πλῆθρα χιόνος, ἐννοῶν τὴν κοιλάδα τοῦ Ὄχιου, καὶ οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ τῆς Γαλλίας ἐφρόνουν, ὅτι «μία τετραγωνικὴ λεύγα εἰς τὰς Κάτω Χώρας ἀξίζει περισσότερα ἀπὸ μίαν ἀποικίαν».

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Ἀντιθέτως τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας ἐδημιούργησεν ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία. Τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἔγινε μεγάλη ἔξοδος τῶν Ἕγγλων εἰς τὰς ἀποικίας. Αὐτοὶ δὲν ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα ἢ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ἔφυγαν οικειοθελῶς, διὰ νὰ εὔρουν νέαν πατρίδα. Δὲν ἦσαν, ὅπως οἱ γάλλοι ἄποικοι, κατάδικοι, ἀλλ' ἄνθρωποι ἐλεύθεροι ἔχοντες ζωηρὰν ἀντίληψιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ μετέβαινον εἰς τὰς ἀποικίας, διὰ νὰ εὔρουν περισσοτέραν ἐλευθερίαν ἀπὸ ὅσην εἶχον εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ πουριτανοὶ π.χ. πιεζόμενοι ἐπὶ Ἰακώβου Β' μετηνάστευσαν ὁμαδικῶς εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν.

Ἡ ἀγγλικὴ ἀποικία δὲν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, ἀλλ' εἶχεν ἴδιαν διοίκησιν, ἰδίους νόμους, ὅπως συνέβαινε τοῦτο εἰς τὰς ἀρχαίας ἐλληνικὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕγγλοι ἄποικοι ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ἐξέδιδον ἐφημερίδας καὶ ἐτύπωνον βιβλία.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Ἕγγλοι ἀνεδείχθησαν ἀξιολογώτατος ἀποικιακὸς λαός. Ἐμφανισθέντες τελευταῖοι, ὑπερέβησαν ταχέως ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ κατώρθωσαν νὰ

δημιουργήσουν ἐκεῖθεν τοῦ ὠκεανοῦ ἀληθῆ νέον κόσμον, δευτέραν Εὐρώπην, ὑπερέχουσαν μάλιστα τῆς παλαιᾶς εἰς σφρίγος καὶ δημιουργικὴν ὁρμὴν.

ΑΓΓΛΟΙ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΠΟΙΚΙΑΣ

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας διεξεδίκησε τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Ὑπῆρξαν χρόνοι, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνεπτύχθη ἐπικινδύνως τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Οἱ Γάλλοι ἀπέκτησαν σημαντικὰς ἀποικίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν δύο κρατῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ὀξύτητα. Πᾶσα ρῆξις εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὡς συνέπειαν πόλεμον εἰς τὰς ἀποικίας καὶ πᾶσα διένεξις εἰς τὰς ἀποικίας εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν οἱ Γάλλοι εἶχον ἐγκατασταθῆ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὴν Χερσόνησον Ἀκαδιαν καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου (Saint Laurent). Ἀκόμη βορειότερον ἐξηρεύνησαν καὶ κατέλαβον τὸν Καναδᾶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1673 κατήλθον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μισσισιπῆ καὶ τὴν ἀπέραντον

Αἱ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.

πεδιάδα, τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυψαν, ὠνόμασαν Λουϊσιάναν, πρὸς τιμὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄.

Οἱ Ἄγγλοι ἐγκατεστάθησαν νοτιώτερον, καταλαμβάντες πρῶτον τὴν Βιργινίαν. Βραδύτερον οἱ Ἄγγλοι πουριτανοὶ φεύγοντες τὰς πιέσεις τοῦ Ἰακώβου Α΄ κατέλαβον τὴν μεταξὺ

αύτης και τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν χώραν, τὴν ὁποῖαν ὠνόμασαν Νέαν Ἀγγλίαν. Ἐνταῦθα ἰδρύθησαν αἱ 13 ἀγγλικαὶ ἀποικίαι (Βιργινία, Μασσαχουσέτη, Νέα Ὑόρκη, Καρολίνα, Γεωργία κλπ.), αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Ὀλλανδῶν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν Ἰνδιῶν. Συνέστησαν δηλαδὴ ἐμπορικὰς ἐταιρείας. Ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρεία, ἰδρυθεῖσα τῷ 1599, κατέλαβε διαφόρους σταθμούς, τῶν ὁποίων βᾶσις ἦτο τὸ Μαδράς (Madras) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλλας τῆς χερσονήσου.

Ἡ γαλλικὴ ἐταιρεία ἰδρύθη τὸ 1604, εἶχε τὸν αὐτὸν σχεδὸν ὄργανισμόν, κατέλαβε νήσους τινὰς τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, ἰδίως τὴν Μαδαγασκάρην, καὶ ἐπὶ Κολμπέρ διεξῆγεν ἀρκετὰ ζωηρὸν ἐμπόριον. Οἱ Γάλλοι ἵδρυσαν ἐπίσης πολλοὺς συνοικισμοὺς ἐπὶ τῆς Ἰνδικῆς παραλλας, τῶν ὁποίων κέντρον ἦτο τὸ Ποντισερύ (Pondichéry) νοτίως τοῦ Μαδράς.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΙΣ

Τοιοιουτρόπως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἦταν ἀντιμέτωποι εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας καὶ ὁ μεταξὺ αὐτῶν ἀνταγωνισμὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μακροὺς καὶ τραχεῖς ἀγῶνας. Κατὰ τοὺς μεγάλους πολέμους εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διεξήγετο ζωηρὸς ἀγὼν εἰς τὰς ἀποικίας. Οἱ Ἄγγλοι ἄποικοι ἦσαν πολυπληθέστεροι καὶ δραστηριώτεροι ἀπὸ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸ ἀγγλικὸν κράτος ἔδειξε μεγαλυτέραν δραστηριότητα. Κατὰ τὸν Ἑπταετη Πόλεμον (1756-1763) οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀμερικῆς καὶ μετὰ τοὺς ναπολεοντεῖους πολέμους διὰ τῆς Εἰρήνης τῶν Παρισίων (1815) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπ' αὐτῶν κυριαρχία τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπίσης οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον καὶ τοὺς γαλλικοὺς σταθμούς τῶν Ἰνδιῶν κυριεύσαντες τὸ Ποντισερύ. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 1763 ἀπέδωσαν αὐτὸ καθὼς καὶ τέσσαρας ἄλλας θέσεις, ἀλλ' ἡ Γαλλία ὑπεχρεώθη νὰ μὴ διατηρῇ στρατὸν εἰς τὸ

2. Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

Ὁ Ἑπταετής Πόλεμος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ 13 ἔτη μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου αἱ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς μητροπόλεως καὶ μετὰ ἀγῶνα ἑπτὰ ἐτῶν ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Αἱ δεκατρεῖς ἀποικίαι τῆς Β. Ἀμερικῆς εἶχον αὐτοδιοίκησιν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐξηρτῶντο μόνον οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν μητρόπολιν. Αἱ βορειότεραι ἀπετελοῦντο ἀπὸ μικροκαλλιεργητὰς, ἀπογόνους τῶν πουριτανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν πατρίδα των ἐπὶ Ἰακώβου Α'. Βραδύτερον, ὅταν ἐπεκράτησεν ὁ Κρόμβελ καὶ ἐπεβλήθη ἡ Δημοκρατία, ἔφυγον πολλοὶ εὐγενεῖς ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καί, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς νοτίους ἀποικίας, ἐκαλλιέργουν καπνὸν καὶ βάμβακα, χρησιμοποιοῦντες δούλους εἰς τὰς ἐκτεταμένας φυτείας των. Αἱ θαλασσοπορίαι καὶ ὁ διηνεκῆς πόλεμος πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς γάλλους ἀποίκους εἶχον ἀναπτύξει τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τῶν ἄγγλων ἀποίκων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀποικίων τὸν 18ον αἰῶνα ἀνήρχετο εἰς δύο ἑκατομμύρια.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐκανόνιζε τὸ ἐμπόριον τῶν ἀποικίων. Συμφώνως πρὸς τὴν κρατοῦσαν μερκαντιλικὴν πολιτικὴν τῶν χρόνων τούτων, αἱ ἀποικίαι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐξάγουν τὰς πρώτας ὕλας μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ προμηθεύωνται τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα, τῶν ὁποίων ἀπηγορεύετο ἡ κατασκευὴ εἰς τὰς ἀποικίας.

Ὁ Ἑπταετής Πόλεμος ἐδημιούργησε μεγάλας οἰκονομικὰς δυσχερείας εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ κυβέρνησις, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ, ἠναγκάσθη νὰ φορολογήσῃ βαρύτερον ἀκόμη τὰς ἀποικίας καὶ ἐπέβαλε σειρὰν ἀπαγορευτικῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἐξήγειραν τοὺς ἀποίκους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων ἔδωσεν ὁ λεγόμενος φόρος τοῦ χαρτοσήμου. Κατὰ τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν

ἀντίληψιν τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους εἰς τὰς ἀποικίας, ἐπειδὴ αὐταὶ δὲν ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἡ κυβέρνησις τῆς Βιργινίας διεμαρτυρήθη. Κατόπιν αὐτοῦ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατήργησε τὸν φόρον τοῦ χαρτοσήμου, ἀλλ' ἀντὶ αὐτοῦ ἐπέβαλε τὸν τελωνειακὸν φόρον ἐπὶ ὠρισμένων εἰδῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἡ φορολογία δὲν ἦτο σημαντικὴ, ἀλλ' οἱ τελωνοφύλακες, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησεν ἡ Ἀγγλία, ὑπὸ τὴν πρόφασιν αὐτὴν ἠμπόδιζον τὸ λαθρεμπόριον, τὸ ὁποῖον διεξήγετο εἰς εὐρυτάτην κλίμακα. Διὰ τοῦτο ἐπροκάλεσε μεγάλην ἐξέγερσιν. Ἰδίως εἰς τὴν Βοστώνην ἐπῆλθε σύγκρουσις λαοῦ καὶ στρατοῦ. Τότε ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέμεινε μόνον εἰς τὴν φορολογίαν τοῦ τεῖου, ἀλλ' οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἐκφόρτωσιν τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἐκόμιζον τεῖον. Εἰς τὴν Βοστώνην ὁμὰς κατοίκων μετημφισμένων εἰς Ἰνδιάνους εἰσηλθόντες εἰς τὰ τρία πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἔμενον εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἔρριψαν τὰ κιβώτια τοῦ τεῖου εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτο ἐξέγειρε τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς Βοστώνης καὶ διετάχθη ὁ ἀποκλεισμός τοῦ λιμένος τῆς.

Αἱ ἀποικίαι ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, διὰ νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς καταστάσεως. Ἡ Συνέλευσις τῆς Φιλαδέλφειας ἐδημοσίευσεν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων, διὰ τῆς ὁποίας διεμαρτύρετο κατὰ τῆς φορολογίας, καὶ ἀπεφάσισε τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατέφυγεν εἰς τὴν βίαν καὶ ἀπέστειλε στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τῆς Βοστώνης, ἀλλ' ἡ πολιτοφυλακὴ τῆς Μασαχουσέτης ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐπολιορκήθη εἰς τὴν Βοστώνην.

Ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδέλφειας τότε ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ἄμυνα τῆς Μασαχουσέτης εἶναι ὑπόθεσις κοινὴ τῶν ἀποικίων, ἀπεφάσισε νὰ σχηματίσῃ στρατὸν καὶ διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν γαιοκτήμονα τῆς Βιργινίας Γεώργιον Οὐάσιγκτον (Washington, 1732-1779), ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποκτήσει φήμην εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γάλλων καὶ ἐπεβάλλετο μὲ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτήρος. Οἱ κάτοικοι ἐκάστης ἀποικίας ἐξέλεξαν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία κατήρτισεν ἰδιαίτερον σύνταγμα

μα. Δι' αὐτοῦ αἱ ἀποικίαι μετεβάλλοντο εἰς ἀνεξάρτητα κράτη, εἰς δημοκρατίας.

Τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ 6 χιλ. στρατόν, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὰς ἀποικίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας δὲν εὗρεν ἀρκετοὺς Ἀγγλοὺς πρὸς στρατολογίαν, ἐμίσθωσε τὸν στρατὸν πολλῶν μικρῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας. Οἱ Ἀμερικανοί, οἱ ὁποῖοι κατὰ βάθος δὲν ἤθελον τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἐξανέστησαν, ὅταν ἔμαθαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὠπλιζε ξένους ἐναντίον των. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἀνεπτύχθη ἔθνικὸν αἴσθημα ἀμερικανικὸν καὶ ἡ συνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικῶν τὴν 4 Ἰουλίου 1776.

Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγὼν τῶν ἀποικῶν, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη (1776 - 1783). Στρατὸν ὠργανωμένον δὲν εἶχον οἱ Ἀμερικανοί, ἀλλὰ ἀποφασιστικότητα καὶ θερμουργοὺς ἀρχηγούς. Ἡ ὑπόθεσις των ἡγειρεν ἐνθουσιασμὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ περὶ φημος πολιτικὸς **Βενιαμὴν Φραγκλῖνος** ἐστάλη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ εἰργάσθη μὲ **1783** γάλην δεξιότητα διὰ τὴν ἀμερικανικὴν ὑπόθεσιν. Τέλος ἡ Γαλλία ἔκλεισεν ἐπίσημον συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ δὲ Ἰσπανία καὶ Ὀλλανδία ἐπίσης ἐπενέβησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρχον πολλοὶ συμπαθοῦντες τὸ κίνημα τῶν Ἀμερικανῶν. Διὰ τῆς Εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν (1783) ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικῶν.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Αἱ πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἠνώθησαν εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἑνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Κατὰ τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἰσχύει ἀπὸ τοῦ 1787, ἡ κυβέρνησις τῆς Ἐνώσεως ἔδραν ἔχει τὴν Βάσιγκτον, διευθύνει τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν, τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους καὶ νὰ κόπτῃ νόμισμα.

Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ Κογκρέσσον (Congres), ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο Βουλὰς, κατὰ τὴν ἀγγλοσαξω-

νικήν αντίληψιν, ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Ἀντιπροσώπων, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν ἀντιπρόσωποι τῶν πολιτειῶν κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστης, καὶ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν, ἀποτελουμένην ἀπὸ δύο γερουσιαστὰς ἐξ ἐκάστης πολιτείας, τοὺς ὁποίους ἐκλέγει ἡ ἰδιαιτέρα βουλή τῶν πολιτειῶν.

Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ὁ Πρόεδρος, ὁ ὁποῖος ἐκλέγεται διὰ μίαν τετραετίαν ὑπὸ ἀντιπροσώπων τῶν πολιτειῶν, ἐκλεγομένων ἐπὶ τούτῳ. Ὁ Πρόεδρος εἶναι ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, διαπραγματεύεται τὰς συνθήκας καὶ διορίζει τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους κατόπιν συναινέσεως τῆς Γερουσίας. Αὐτὸς ἐπίσης διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους.

Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἔχει τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἀποφαίνεται, ὡσάκις γεννᾶται ζήτημα ἑρμηνείας τοῦ συντάγματος ἢ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν Συμπολιτείαν.

Ἐκάστη πολιτεία ἀποτελεῖ ἴδιον κράτος ἔχον αὐτοδιοίκησιν, ἴδιαν βουλὴν καὶ ἴδιαν κυβέρνησιν. Ἡ Ὁμοσπονδία ἀποτελέσθη ἀρχικῶς ἀπὸ 13 πολιτείας, ἦτο ὅμως δεκτικὴ εὐρύσεως, διότι ἐκάστη περιφέρεια, μόλις ἀπέκτα πληθυσμὸν 50 χιλιάδων, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποτελέσῃ πολιτείαν.

Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι ἔλαβον κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν. Ἦδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον δημιουργηθῆ νέα πολιτεῖαι. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἠγόρασαν τὴν περιοχὴν τοῦ Μισσισιππὴ ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, τὴν Φλωρίδα ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Τὸ Τέξας ἀπεσχίσθη ἀπὸ τὸ Μεξικὸν καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν μεγάλην Συμπολιτείαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ πολέμου μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Μεξικοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν αἱ Πολιτεῖαι καὶ διὰ τῆς Εἰρήνης τοῦ 1848 ἐκτὸς τοῦ Τέξας προσήρτησαν καὶ τὴν Καλλιφορνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΓΑΛΛΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ ὀργάνωσις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας ἔμεινε τὸν 18ον αἰῶνα, ὅπως εἶχε διαμορφωθῆ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαλλίας διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τὰς δύο προνομιοῦχους, ἤτοι τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κληρὸν, καὶ τὸν λαὸν ἢ τὴν τρίτην τάξιν, ἡ ὁποία εἶχε μόνον ὑποχρεώσεις.

Οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων πολεμιστῶν ἢ ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς εἶχε δώσει τὸν τίτλον τοῦ εὐγενοῦς. Ὑπελογίζοντο τὸν 18ον αἰῶνα εἰς 140 χιλιάδας περὶπου (εἰς 30 χιλιάδας οἰκογενείας) καὶ διηροῦντο εἰς εὐγενεῖς τῆς αὐτῆς καὶ εὐγενεῖς τῶν ἐπαρχιῶν. Οἱ εὐγενεῖς ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὴν φορολογίαν καὶ ἐλάμβανον εὐκολώτερον τὰς ἀνωτέρας θέσεις.

Τὸν κληρὸν ἀπετέλουν οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἔχοντες τὰ ἴδια προνόμια μὲ τοὺς εὐγενεῖς, ὑπολογιζόμενοι εἰς 80-100 χιλιάδας. Ὁ κληρὸς εἶχεν ἐκτεταμένα κτήματα καὶ ἄλλην περιουσίαν ἀπὸ δωρεὰς τῶν βασιλέων καὶ τῶν πιστῶν ἀξίας ἐν συνόλῳ 4 δισεκατομμυρίων. Εἰσέπραττεν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὴν δεκάτην, ἡ ὁποία ἀπέφερον 123 ἑκατομμύρια. Οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ ἔζων ὅπως οἱ εὐγενεῖς. Τουναντίον ἡ θέσις τοῦ κατωτέρου κληρικοῦ ἦτο θλιβερά, διότι οἱ ἱερεῖς ἐκέρδιζον πολὺ ὀλίγα καὶ ἔζων ὅπως οἱ χωρικοί.

Ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἀνήκον εἰς τὴν τρίτην τάξιν. Ἐκ τούτων οἱ μεγαλέμποροι, οἱ ἐπιχειρηματῆαι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ δικηγόροι, οἱ ἰατροί, οἱ καθηγηταί, ἀπετέλουν τὴν ἀστικὴν τάξιν (bourgeoisie), ἐνῶ ὁ καθ' αὐτὸ λαὸς ἦσαν οἱ μικρέμποροι, οἱ τεχνῖται καὶ οἱ γεωργοί.

Ἰδίως δυσάρεστος ἦτο ἡ θέσις τῶν γεωργῶν. Ἐπειδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς γῆς ἀνήκεν εἰς τὰς δύο προνομιούχους τάξεις, τὸ μέγα πλῆθος τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου εἰργάζετο εἰς τὴν γῆν τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου ὡς δουλοπάροικοι, ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν προϊόντων ὡς φεουδαρχικὸν δικαίωμα καὶ νὰ ἐργάζονται ἀμισθί εἰς τὰ κτήματα τοῦ κυρίου (ἀγγαρεία). Ἐκτὸς τούτου οἱ χωρικοὶ ἐπλήρωνον πλῆθος ἄλλων φόρων καὶ ἔζων βίον ἐλεεινὸν κατοικοῦντες εἰς πτωχικὰς καλύβας. Πολλοὶ δὲν εἶχον ὑποδήματα τὸν χειμῶνα καὶ ἐτρέφοντο διὰ σικαλίνου ἢ κριθίνου ἄρτου, τὸν ὁποῖον ἐστεροῦντο πολλάκις κατὰ τὰς συνήθεις τότε σιτοδείας.

Ἐντύπωσιν ἰδίως ἐπροξένει ἡ μεγάλη ἀνισότης τῶν κατοίκων, ἀνισότης φορολογικὴ, διότι οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς ἦσαν ἀπηλλαγμένοι πάσης φορολογίας, ἀνισότης δικαστικὴ, διότι οἱ προνομιούχοι τάξεις εἶχον πάντοτε τὰ μέσα νὰ ὑπερισχύουν τοῦ ἀνθρώπου τῆς τρίτης τάξεως, ἀνισότης εἰς τὸν στρατὸν, διότι τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἐλάμβανον μόνον οἱ εὐγενεῖς, ἐνῶ τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ δὲν ἀνέβαινον πέραν τῶν δύο κατωτέρων βαθμῶν.

ΑΥΛΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ βασιλεὺς ἐθεώρει τὸ κράτος ὡς κτῆμα του. Ὅλα εἰς αὐτό, στρατός, μουσεῖα, βιβλιοθηκαί, δημόσιοι κῆποι κτλ., ἐθεωροῦντο βασιλικά. Τὴν αὐλὴν του εἶχεν εἰς τὰς Βερσαλλίας, ὅπου εἶχον κτίσει τὰ μέγαρά των καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐνέμοντο τὰς πλουσίας θέσεις. Αἱ δαπάναι τῆς αὐλῆς ἀνῆρχοντο εἰς 40 ἑκατομύρια ἐτησίως, δηλαδή ὁ βασιλικὸς οἶκος ἔδαπάναι τὸ 1/4 τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κράτους.

Ἡ χώρα ἐκυβερνᾶτο αὐταρχικῶς. Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ὑπῆρχε κανὲν εἶδος ἐλευθερίας. Δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικὴ ἐλευθερία, διότι τὸ κράτος ἐπέβαλλεν εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους μίαν θρησκείαν, τὴν καθολικὴν. Δὲν ὑπῆρχεν ἐλευθερία σκέψεως, διότι δὲν εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζη ἐλευθέρως τὴν γνώμην του ἢ νὰ ἐκδώσῃ βιβλίον ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς λογοκρισίας. Δὲν ὑπῆρ-

χε προσωπική ἐλευθερία, διότι ἦτο δυνατόν ἕκαστος νὰ συλληφθῆ καὶ νὰ φυλακισθῆ ἄνευ δικαιολογίας. Οὐτε ἐλευθερία πολιτική ὑπῆρχε, διότι οἱ Γάλλοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ συνέρχωνται εἰς δημοσίας συναθροίσεις ἢ νὰ καταρτίζουσι συλλόγους.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

Μεταξὺ κυβερνώντων καὶ λαοῦ εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ μακροῦ χάσμα, τὸ ὁποῖον ἐγένετο διαρκῶς βαθύτερον. Ἀξιόλογοι συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν φιλοσόφους καὶ οἰκονομολόγους, διεφώτισαν τὸν λαὸν δεικνύοντες τὰ τρωτὰ καὶ τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ καθεστώτος. Διὰ τοῦτο τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὠνόμασαν Αἰῶνα τοῦ Διαφωτισμοῦ.

Κατὰ τοῦ καθεστώτος ἦσαν πλὴν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν οἰκονομολόγων καὶ πολλοὶ ἀνεπτυγμένοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, ἐπίσης πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ κληρικοί. Ἐκ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἄλλοι μὲν ἤθελον ἀπλῶς νὰ διαρρυθμίσουσι τὴν διοίκησιν, νὰ καθιερώσουσι τὴν ἰσότητα τῆς φορολογίας καὶ νὰ βελτιώσουσι τὴν θέσιν τοῦ χωρικοῦ, μένοντες πιστοὶ εἰς τὸν θεσμόν τῆς ἀπεριορίστου βασιλείας. Ἦσαν δηλαδὴ περίπου ὁπαδοὶ τῆς συνετῆς δεσποτείας κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἰωσήφ Β' καὶ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου.

Ἄλλοι ἀντιθέτως ἐκτὸς τῆς διοικητικῆς, νομοθετικῆς, δικαστικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναμορφώσεως, ἤθελον καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν καὶ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον νὰ δίδῃ εἰς τὸν λαὸν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δημοκρατίας πολὺ ὀλίγοι ἐζήτησαν εἰς τὰς ἀρχάς.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Οἱ γάλλοι συγγραφεῖς τοῦ 18ου αἰῶνος ἀνεγιγνώσκοντο μὲ πολλὴν ἀγάπην εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία τοῦ αἰῶνος τούτου ἀπέκτησε διάδοσιν καὶ ἐπιβολὴν μεγαλύτεραν. Οἱ συγγραφεῖς ὅμως δὲν ἦσαν πλέον ποιηταὶ ἢ καθαροὶ λογοτέχνη, ἀλλ' ἐπραγματεύοντο κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα. Κατέκρινον αὐστηρῶς τὸ κρατοῦν σύστημα τῆς πολιτείας καὶ διέδιδον τὰς νέας ἰδέας περὶ τῶν δικαιωμάτων

τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν αὐτοὺς φιλοσόφους.

Πατρὶς τῶν νέων, ἢ, ὅπως ἔλεγον τότε, τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἦτο ἡ Ἀγγλία. Ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1648 εἶχε γεννηθῆ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἄγγλοι φιλόσοφοι, ἰδίως ὁ Τζῶν Λόκ (John Locke, 1632 - 1704), εἶχον διδάξει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει ἐλεύθερος καὶ ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα, τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Αὐτὰ εἶναι τὰ φυσικὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄνθρωποι παραχωροῦν τὴν ἀπαιτουμένην ἐξουσίαν εἰς τὸ κράτος, διὰ νὰ προστατεύη τὰ δικαιώματά των. Μεταξὺ λαοῦ καὶ κυβερνώντων ὑπάρχει εἶδος συμβολαίου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραβῶν οἱ κυβερνήται. Αὕτῃ εἶναι ἡ θεωρία τοῦ Κοινωνικοῦ Συμβολαίου. Ἐὰν ὅμως τὸ κράτος, ἀντὶ νὰ προστατεύη, παραβιάζῃ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως, τὸ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ κράτους συμβόλαιον διαλύεται καὶ οἱ πολῖται ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαναστατήσουν. Τοῦτο εἶναι τὸ λεγόμενον δικαίωμα ἀντιστάσεως. Ἐπίσης ὁ Λόκ ἐπρέσβευε τὴν ἀνεξιθρησκείαν, διότι κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὠρισμένον δόγμα ἢ ὠρισμένον τύπον λατρείας.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους γάλλους φιλοσόφους ἀνήκουν δύο ὀνομαστοὶ συγγραφεῖς, ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ.

Ἦ Ὁ Βολταῖρος (Voltaire, 1694 - 1778) ἐθαύμαζε τὰ πολιτικὰ ἤθη καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἀγγλῶν. Ἦτο τολμηρὰ καὶ πολυμερὴς διάνοια, συγγραφεὺς γλαφυρὸς, πολυμαθὴς καὶ εὐφυολόγος. Διέπρεψεν εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, ὡς ἐπικός ποιητὴς καὶ δραματογράφος, ὡς μυθιστοριογράφος, ὡς σατιρικός, ὡς φιλόσοφος καὶ κριτικός, ὡς ἱστορικός καὶ μαθηματικός. Κατὰ βάθος ὁ Βολταῖρος δὲν ἦτο δημοκρατικός. Ἦθελε μόνον νὰ καταργήσῃ τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τῆς ἀπολυταρχίας, τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ τὴν κατάσχεσιν τῆς περιουσίας, καὶ ἐπολέμησε σφοδρότατα τὴν μισαλλοδοξίαν.

Ἦ Ὁ Μοντεσκιέ (Montesquieu, 1689 - 1755) εἰς τὸ ὀνομαστόν του ἔργον Τὸ πνεῦμα τῶν νόμων ἐπραγματεύθη συστηματικῶς καὶ μετ' ὀξύνουαν τὰς νέας περὶ κράτους θεωρίας. Ἦθελεν, ὅπως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, τὴν διαίρεσιν τῶν ἐξουσιῶν εἰς

τρεις, την νομοθετικήν, την εκτελεστικήν και την δικαστικήν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Μοντεσκιέ ἦτο μεγάλη.

Ὁ Βολταίρος καὶ ὁ Μοντεσκιέ ἦσαν κυρίως μοναρχικοὶ καὶ ἀριστοκρατικοί. Δὲν ἐπεζήτουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστώτος, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν μεταρρυθμίσιν του. Δὲν ἤρghσαν ὅμως νὰ παρουσιασθοῦν ἄλλοι φιλόσοφοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπαναστατικώτεροι καὶ ἐζήτουν ριζικώτεραν ἀνατροπὴν. Εἰς τὴν γενεάν αὐτὴν ἀνήκουν λόγοι καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι περιστοιχίζον τὸν Διδερώ καὶ ὀνομάζονται μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἐγκυκλοπαιδισταί, διότι συνειργάσθησαν εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τῆς ἐποχῆς.

Ὁ Διδερώ (Diderot, 1713 - 1784) ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν μεγάλου ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ μὲ συνεργασίαν πολλῶν λογίων. Τὸ ἔργον εἶχε σκοπὸν νὰ δώσῃ μίαν εἰκόνα τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν γνώσεων τῆς ἐποχῆς του. Τοιοῦτοτρόπως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1751 - 1772 ἐξεδόθη ἡ Μεγάλη Ἐγκυκλοπαιδεία (Grande Encyclopédie) τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἔργον μνημειῶδες.

Φῆμην μεγάλου συγγραφέως εἶχεν ἀποκτήσει κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ Ρουσσώ (Jean Jacques Rousseau, 1712 - 1778). Τὸ κύριον ἔργον του εἶναι τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον. Ὁ Ρουσσώ πιστεύει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη φύσει ἀγαθός, ἀλλὰ διέφθειρεν αὐτὸν ὁ πολιτισμός. Διὰ νὰ διορθωθῶμεν, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παλαιάν ἀθωότητα, πρέπει νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν φύσιν. Περιφημον εἶναι τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον τοῦ Ρουσσώ Ὁ Αἰμίλιος, εἰς τὸ ὅπολον διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰς φυσικὰς κλίσεις τοῦ παιδὸς καὶ συμφώνως μὲ αὐτὰς νὰ κανονίσωμεν τὴν ἀγωγὴν του.

ΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὅπως γνωρίζομεν, ἐπίστευον, ὅτι ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας συνίσταται εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος χρυσοῦ, καὶ μέσον πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ χρυσοῦ ἔθεώρουν τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα αἱ ἰδέαι αὐταὶ ἠλλάξαν. Ἐσυστηματοποίησε πρὸ πάντων αὐτὰς ὁ περιφημὸς σκώτος οἰκονομολόγος Ἄδαμ Σμιθ (Adam Smith, 1723 - 1793),

ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν, ὅτι τὸν πλοῦτον παράγει ἡ ἐργασία εἰς ὄλας τὰς μορφάς της καί, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ἀφήσωμεν ἕκαστον νὰ ἐργάζεται ὅπως θέλει. Αἱ ἀνθρώπιναι διατάξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν δῆθεν σκοπὸν νὰ προστατεύσουν τὸ κοινὸν συμφέρον, φέρουν ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Ἡ θεωρία αὕτη ὠνομάσθη ἐλεύθερος συναγωνισμός. Τοιοῦτοτρόπως τὸν 18ον αἰῶνα, ἀντιθέτως πρὸς τὸ προστατευτικὸν σύστημα τῶν χρόνων τοῦ μερκαντισμοῦ, ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ὁ οἰκονομικὸς ἡλιπεραλισμὸς (liberalismus), ὅπως ὠνομάσθη.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΕ' (1715-1774)

✓ Τὸν Λουδοβικὸν ΙΔ' διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ ἐγγόνου του Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο μόλις πενταετής, τὴν Γαλλίαν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη ἐκυβέρνησεν ὁ θεῖος του Φίλιππος τῆς Ὁρλεάνης, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἀντιβασιλεὺς. Ὁ Φίλιππος ἦτο ἀνθρώπος εὐφυῆς καὶ μὲ καλὰς διαθέσεις. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του κυβερνητῶν, ἐβάρυνον αἱ ἁμαρτίαι τῆς προηγουμένης βασιλείας. Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' εἶχεν ἀφήσει ὑπέρογκον χρέος, τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἐξωγοῦτο ἀπὸ τὸ ἐτήσιον ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, διότι, ἐνῶ τὰ ἔσοδα ἀνῆρχοντο εἰς 69 ἑκατομμύρια, τὰ ἔξοδα ἔφθαναν τὰ 147 ἑκατομμύρια. Ὁ Φίλιππος προσεπάθησε νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις καὶ νὰ βελτιώσῃ τὰ οἰκονομικά, ἀλλ' ἡ προσπάθειά του ἀπέτυχεν.

Ἀπὸ τοῦ 1723 ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Λουδοβίκος, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἐπὶ πενήτηντα ἔτη (1723-1773). Ἡ κυβέρνησις του εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐσώρευσεν. Ἡ βασιλεία διὰ τὸν Λουδοβικὸν ΙΕ' ἦτο μέσον πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ὀρέξεων τοῦ ἄρχοντος. Τὰ οἰκονομικά κατεβαραθρόθησαν τελειῶς μὲ τὴν ἀκαταλόγιστον σπατάλην, ἐνῶ τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας κατέπεσε μὲ τὰς ἀποτυχίας εἰς τοὺς πολέμους καὶ ἰδίως ἕνεκα τῆς ἀπωλείας τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ Λουδοβίκος συνῆρχετο ἐνλίτε, συνησθάνετο τὴν κακὴν

κατάστασιν τοῦ κράτους καὶ ἔλεγε περὶ τῶν ὑπουργῶν του, ὅτι θὰ καταστρέψουν ἀσφαλῶς τὸ κράτος μὲ τὴν κακὴν διοίκησιν. Ἄλλὰ πάλιν προσέθετε: «ἐν τούτοις θὰ διαρκέσῃ, ἐνόσω ζῶ ἐγώ». Διὰ τοῦτο ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν φράσιν «ἔπειτα ἀπὸ ἐμὲ ἄς γίνῃ κατακλυσμὸς» (après moi le déluge). Ὁ Λουδοβίκος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν νεότητά του εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ ὠνομάζετο «πολυαγάπητος», ἀπέθανε μισούμενος ὑπὸ πάντων.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΙΣ' (1774 - 1792)

Τὸν Λουδοβίκον ΙΕ' διεδέχθη ὁ εἰκοσαετῆς ἔγγονός του Λουδοβίκος ΙΣ'. Ὁ νέος βασιλεὺς εἶχεν ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ ἦτο ἠθικός, ἀλλ' οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἐδυσκολεύετο νὰ λαμβάνῃ μόνος ἀποφάσεις καὶ ἐπηρεάζετο πολὺ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του.

Ἡ σύζυγός του **Μαρία Ἀντωνέττα**, θυγάτηρ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Αὐστρίας Μαρίας Θηρεσίας, ἦτο ὠραία καὶ ζωηρά, ἀλλ' εἶχε συνηθίσει εἰς τὸν ἐλαφρὸν καὶ ἀφελῆ βίον τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης, ὁ ὁποῖος δὲν συνεφώνει πρὸς τὰ ἦθη τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Ἐνδιεφέρετο περισσότερον διὰ τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸ θέατρον παρά διὰ τὴν πολιτικὴν. Ἄλλ' εἰς κρίσιμους στιγμὰς ἤσκησεν ἀποφασιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶχε πολλὰς συμπαθείας καὶ ὁ λαὸς εἰς αὐτὴν ἀπέδιδε τὴν ἀντίδρασιν τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων. Τὴν ὠνόμαζον χλευαστικῶς Αὐστριακὴν ἢ *Madame veto*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. ΜΟΝΑΡΧΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους εἶχον φθάσει εἰς ἀδιέξοδον. Αἱ μεταρρυθμιστικαὶ προσπάθειαι τῶν ὑπουργῶν **Τυργκὸ** καὶ **Νεκέρ** ἀπέτυχον ἔνεκα τῆς ἀντιδράσεως τῆς αὐλῆς καὶ τῶν εὐγενῶν. Ὁ **Λουδοβίκος ΙΓ'** πιεζόμενος ἀπὸ τὴν ἀνάγκην συνεκάλεσε τὰς **Γενικὰς Τάξεις**, δηλαδή τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν τάξεων, αἱ ὅποια δὲν εἶχον συγκληθῆ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ **Ρισελιέ** (1624).

Οἱ ἀντιπρόσωποι συνῆλθον τὴν 5 Μαΐου 1789 εἰς τὰς **Βερσαλλίας**, 600 τῆς τρίτης τάξεως, 300 εὐγενεῖς, 300 κληρικοὶ. Ἄλλ' εὐθὺς ἐγεννήθη σοβαρὸν ζήτημα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ἤθελον νὰ ψηφίζουσιν κατ' ἄτομον, ἐνῶ οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ κατὰ τάξεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ὑπελόγιζον νὰ προσελκύσουν μερικοὺς ἱερεῖς μεταρρυθμιστικοὺς καὶ ἤλπιζον τοιοῦτοτρόπως, ὅτι θὰ εἶχον τὴν πλειοψηφίαν. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ δὲν ὑπεχώρουν, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς τρίτης τάξεως ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀντιπροσώπους ὅλου τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους, ὡς Ἐθνοσυνέλευσιν (**Assemblée Nationale**, 17 Ἰουνίου 1789) καὶ ὠρκίσθησαν, ὅτι δὲν θὰ ἀποχωρισθοῦν, προτοῦ δώσουν σύνταγμα εἰς τὴν **Γαλλίαν**. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ πράξις.

Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὅποτος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου, παρουσιάσθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, ἐδήλωσε μὲ ἀπολυταρχικὸν ὕφος, ὅτι τὰ προνόμια εἶναι ἀπαράβιαστα καὶ διέταξε νὰ ψηφίζουσιν κατὰ τάξεις. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως ἡ τρίτη τάξις ἔμεινε μόνη εἰς τὴν αἴθουσαν

καὶ ἐκήρυξε κατ' εἰσήγησιν τοῦ περιφήμου κόμητος Μιραμπώ τὰ μέλη τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἀπαραβίαστα. Μετ' ὀλίγον ἡ πλειονότης τῶν κληρικῶν καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς ἠνώθησαν μετὰ τῆς τρίτης τάξεως. Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ. — ΒΑΣΤΙΛΛΗ

Ὁ βασιλεὺς ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ βίαν κατὰ τῆς Συνελεύσεως καὶ συνεκέντρωσε περὶ τὰς Βερσαλλίας στρατόν. Ὄταν ὅμως ἔφθασεν ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέπεμψε τὸν μεταρρυθμιστικὸν ὑπουργὸν Νεκέρ, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων κατὰ προτροπὴν τοῦ νεαροῦ δημοσιογράφου Δεμουλὲν (Desmoulin) δι-
1789 ἤρπασε τὰ ὄπλοπωλεῖα καὶ τὰς ἀποθήκας τοῦ κράτους καὶ ὤρμησε κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Βαστίλλης, ἡ ὁποία ἦτο διὰ τὸν λαὸν τὸ σύμβολον τῆς τυραννίας (14 Ἰουλίου). Ἡ Βαστίλλη παρεδόθη, ἡ δὲ φρουρὰ τῆς ἐσφάγη. Μὲ τὸν λαὸν ἠνώθη καὶ ἡ φρουρὰ τῶν Παρισίων. Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν διαρπαγὴν ἔσωσε τότε τὴν πρωτεύουσαν ἡ προχειρῶς σχηματισθεῖσα Ἐθνοφρουρὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ νεαροῦ μαρκησίου Λαφαγῆτ (La Fayette), ὁ ὁποῖος εἶχε πολεμήσει καὶ εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῆς Ἀμερικῆς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βαστίλλης ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ ἐκ φόβου ἐγκατέλειψαν τὴν Γαλλίαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς παρὰ τὰ γερμανικὰ σύνορα πόλεις καὶ ἐργάζοντο κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ φυγάδες αὗτοι ὠνομάσθησαν Μετανάσται (Émigrants).

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Τὴν ἐξέγερσιν τῶν Παρισίων ἠκολούθησαν στάσεις εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν. Οἱ χωρικοὶ διήρπασαν τοὺς πύργους καὶ τὰ κτήματα τῶν δεσποτῶν, ἐκακοποίησαν ἢ καὶ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ κατήργησαν βιαίως τὰ φεουδαρχικὰ δικαιώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Συνέλευσις κατὰ τὴν περίφημον συνεδρίασιν τῆς 4 Αὐγούστου κατήργησεν ἐπισημῶς τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Οἱ εὐγενεῖς ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου συγκινήσεως ἐδήλωσαν, ὅτι παραιτοῦνται ἀπὸ τὰ δικαιώματά των.

Ἡ Συνέλευσις ἀφήσασα τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε

κληθῆ, νά τακτοποιήσῃ δηλαδή τὰ οἰκονομικά τοῦ κράτους, ἀνέλαβε νά συντάξῃ σύνταγμα διὰ τὴν Γαλλίαν, θεμελιώδη δηλαδή νομοθεσίαν, ἡ ὁποία νά κανονίζῃ εἰς τὸ ἐξῆς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτῆ Συνέλευσις ὠνομάσθη Συντακτικὴ (Assemblée Constituante). Τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν ἡ Συνέλευσις, μετέβαλε ριζικῶς τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστῶς τῆς Γαλλίας.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις αὐτοῦ εἶναι :

1) Διατηρεῖται ἡ κληρονομικὴ βασιλεία, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἔχει μόνον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν.

2) Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἔχουν ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἐκλεγόμενοι διὰ ψηφοφορίας καὶ ἀποτελοῦντες μίαν βουλὴν.

3) Τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀσκοῦν οἱ δικασταί, οἱ ὁποῖοι πρέπει νά ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

4) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτήματα, ἀξίας 3 δισεκατομμυρίων περῖπου, ἐκηρύχθησαν ὡς ἔθνικα.

5) Τὰ μοναρχικὰ τάγματα κατηργήθησαν, οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι ἔγιναν δημόσιοι ὑπάλληλοι μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τοῦ κράτους. Τὴν συντήρησιν τῶν ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων ἀνέλαβεν ἡ πολιτεία. Οἱ ἱερεῖς ὑπεχρεώθησαν νά ὀρκισθοῦν πίστιν εἰς τὸ νέον πολίτευμα. Πολλοὶ ὅμως ἠρνήθησαν νά ὀρκισθοῦν καὶ ὠνομάσθησαν διὰ τοῦτο ἀνώμοτοι. Αὐτοὶ ἀντέδρων κατὰ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος εὔρον εἰς αὐτοὺς ἰσχυρὸν στήριγμα.

ΦΥΓΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1789 ἔνεκα ἐλλείψεως ἄρτου συνεκροτήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν μεγάλη διαδήλωσις τοῦ λαοῦ, ἀποτελουμένη κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ γυναῖκας τῆς ἀγορᾶς, πωλητρίδας καὶ ἐργάτιδας. Ἡ διαδήλωσις διηυθύνθη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ συνεκρούσθη πρὸς τὴν φρουρὰν τῶν ἀνακτόρων. Ὁ βασιλεὺς κατὰ συμβουλήν τοῦ Λαφαγὲτ ἐγκατέλειπε τὰς Βερσαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις μετέθεσε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἀπὸ

τότε ο βασιλεύς ήτο υπό την έξουσίαν του λαου και της Έθνοφρουρας.

Την 14 Ιουλίου 1790, την επέτειον της άλωσης της Βαστίλλης, έγινε η πανηγυρική έορτή της συναδελφώσεως, ο βασιλεύς ώρκίσθη εις τὸ νέον σύνταγμα υπό τὰς έπευφημίας του λαου και η Έπανάστασις έφάνη, ότι έληξεν.

Έν τῷ μεταξύ μεγάλην δύναμιν απέκτησαν εις ὅλην την Γαλλίαν οί άρχηγοί των επαναστατικῶν σωματείων, τὰ ὁποία είχαν ιδρυθῆ τότε. Δύο εξ αυτών ήσαν τὰ σημαντικώτερα, η Λέσχη των Ιακωβίνων, η ὁποία έλαβε τὸ ὄνομα από την μονή των Ιακωβίνων, ὅπου συνεδρίαζε, και η Λέσχη των Κορδελιέ, ὀνομασθεῖσα οὕτω από ἄλλο μοναστήριον. Τρεῖς ἄνδρες κατά την εποχήν αὐτήν ήσκουν μεγάλην έπιρροήν, ὁ Ροβεσπιέρ (Robespierre), ὁ Δαντόν (Danton) και ὁ Μαρὰ (Marat).

Ὁ βασιλεύς, μὴ άνεχόμενος τὸν περιορισμὸν της έξουσίας του, απέφασσε νὰ πλήξη την Έπανάστασιν με τολμηρὸν έπιχειρήμα. Την 20 Ιουλίου 1791 έφυγε κρυφίως μετὰ της οίκογενείας του από την πρωτεύουσαν πρὸς τὰ βελγικὰ σύνορα. Είχε σκοπὸν νὰ φθάσῃ εις τὸ Βέλγιον και νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς των φυγάδων εὐγενῶν και του ξένου στρατου, ὁ ὁποῖος τοὺς υπεστήριζεν. Ἄλλ' άνεγνωρίσθη καθ' ὁδόν, συνελήφθη και ὠδηγήθη εις Παρισίους. Τότε η Συνέλευσις άνέστειλε την έξουσίαν του και έξήσκησεν αὐτῆ ὅλας τὰς έξουσίας. Οί αντιμοναρχικοὶ προσεπάθησαν τότε νὰ ανατρέψουν την βασιλείαν, ἄλλ' άνέτυχον. Ὁ βασιλεύς μετ' ὀλίγον επανέλαβε τὸν ὄρκον εις τὸ σύνταγμα και άνέλαβε την έξουσίαν. Έν τῷ μεταξύ η Συνέλευσις έπεράτωσε τὸ ἔργον της και διελύθη την 30 Σεπτεμβρίου 1791.

2. ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ (1791 · 1792)

Συμφώνως πρὸς τὸ νέον σύνταγμα έξελέγη η τακτικῆ Βουλῆ, η ὁποία ὠνομάσθη Νομοθετικῆ Συνέλευσις (Assemblée Legislative) και συνήλθε την 1 Ὀκτωβρίου 1791. Ἡ πλειονό-

της αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἀπὸ φιλοβασιλικούς συνταγματικούς βουλευτάς, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν δεξιάν, διότι ἐκάθηντο εἰς τὴν δεξιάν πτέρυγα τοῦ βουλευτηρίου. Μετ' αὐτοὺς ἤρχοντο οἱ μετριοπαθεῖς δημοκρατικοί, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν ἀριστεράν. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἰακωβῖνοι, ἐπειδὴ δὲ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους ἀρχηγούς των κατήγοντο ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Ζιρόνδ (Gironde), ὠνομάσθη βραδύτερον ὄλον τὸ κόμμα Γιρονδῖνοι (Girondins). Εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα καθίσματα τοῦ βουλευτηρίου ἐκάθηντο οἱ ὀλίγοι ἐπαναστατικοὶ καὶ ἀνατρεπτικοὶ ἄνδρες τῆς Συνελεύσεως, οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς Κορδελιέροι. Αὐτοί, λόγῳ τῆς θέσεώς των εἰς τὴν βουλήν, ὠνομάσθησαν Ὀρεινοί, ἐνῶ οἱ συντηρητικοὶ ἀντιθέτως Πεδινοί.

Οἱ Γιρονδῖνοι καὶ οἱ Ὀρεινοὶ εἶχον μαζί των τὸν ὄχλον τῶν Παρισίων, τὸν ὅποιον τότε ὠνόμασαν «sans culotte», διότι δὲν ἐφόρει τὴν ἀριστοκρατικὴν περισκελίδα, ἀλλὰ τὸ πανταλόνιον. Ὡστε «sans culotte» κατήνησε νὰ σημαίνη τὸν ἄκρον ἐπαναστατικόν.

ΕΠΙΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1792

Ἡ πλειονότης τῆς Συνελεύσεως ἦτο, ὅπως εἶπομεν, φιλοβασιλική καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία ἐφαίνετο στερεωμένη. Ἄλλ' ἔκτακτα γεγονότα ἐδημιούργησαν νέαν κρίσιν, ἡ ὁποία ἔγινεν αἰτία νὰ συντομευθῇ ἡ ζωὴ τῆς Συνελεύσεως καὶ νὰ ἀνατραπῇ ἡ βασιλεία.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1792 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας, παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς γάλλους μετανάστας καὶ ἀπὸ τὰς μυστικὰς ὑποκινήσεις τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῆς Ἀντωνέττας, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος καὶ νὰ συντρίψουν τὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ἠνωμένου γερμανικοῦ στρατοῦ κόμης τοῦ Μπραουνσβάϊκ ἔκαμε προκήρυξιν, ἡ ὁποία ἔλεγεν, ὅτι ὁ συμμαχικὸς γερμανικὸς στρατὸς σκοπὸν ἔχει νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν νόμιμον τάξιν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅτι πᾶς ὁ ἀνθιστάμενος θὰ τυφεκίζεται καὶ ὅτι οἱ Παρισιοὶ θὰ μετεβάλλοντο εἰς ἐρεί-

πια ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως. Ἡ προκήρυξις ἐπροκάλεσε κολοσσιαῖον ἐρεθισμόν εἰς τὸν λαόν. Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν Πατρίδα ἐν κινδύνῳ καὶ οἱ ἐπαναστατικοὶ σύλλογοι ἀπήτουν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ βασιλέως, διότι εἶχον ὑπονοίας, ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τὸν ἐχθρόν. Ἀπὸ τότε τὰ πολεμικὰ γεγονότα ἤρχισαν νὰ ἔχουν μέγαν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως.

Ἡ Γαλλία ἤρχισε νὰ κινητοποιεῖται ὄλη. Εἰς τὴν πρωτεύουσάν συνέρρευσαν ἐθέλονται ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα. Τὴν 30 Ἰουλίου ἔφθασαν 500 Μασσαλιῶται ψάλλοντες τὸ νέον ἐμβατήριον, τὸ ὁποῖον εἶχε συνθέσει διὰ τὸν στρατὸν τοῦ Ρήνου ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ Ρουζέ δὲ Λίλ. Τὸ ἄσμα αὐτὸ ὠνομάσθη Μασσαλιῶτις καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῶν Γάλλων.

Ἰπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ ἀνατρεπτικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Δαντόν, ὁ Μαρά καὶ ὁ Ροβεσπιέρ, προέβησαν εἰς πραξικόπημα. Τὴν 10 Αὐγούστου 1792, ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τὸν ὄχλον τῶν Παρισίων, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Κεραμεικοῦ, τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως, τὰ ὁποῖα οἱ βασιλόφρονες εἶχον ὀχυρώσει ἀναμένοντες τὴν ἄφιξιν τῶν Γερμανῶν. Ἡ Συνέλευσις τότε ἐψήφισε τὴν ἀναστολὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν νέας Συντακτικῆς Συνελεύσεως, διὰ νὰ δώσῃ νέον σύνταγμα εἰς τὴν Γαλλίαν. Συγχρόνως ἐσχηματίσθη νέα κυβέρνησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Δαντόν ἔγινεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

Ἡ αὐστροπρωσικὴ εἰσβολὴ τοῦ 1792 ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, διότι πρὸ τῆς ὀρμῆς τῆς γαλλικῆς νεολαίας ὁ στρατὸς τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ εὔρεσθεν ἀρὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν πόλιν Βαλμὺ (20 Σεπτεμβρίου).

3. Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΚΑΤΑΡΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν νέαν Συνέλευσιν ἔφεραν πλειοψηφούντας τοὺς δημοκρατικούς, ὥστε οἱ Γιρονδῖνοι τῶρα κατεῖχον τὴν δεξιάν, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ ἐγέμισεν ἀπὸ Ὅρεινους, δηλαδὴ

ἀνατρεπτικούς. Ὑπῆρχεν ὁμως καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς βασιλοφρόνων συνταγματικῶν, δηλαδὴ Πεδινῶν. Τοιουτοτρόπως καθιερώθη ἡ δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Convent* ἢ *Convention*, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ τρία σχεδὸν ἔτη τὴν Γαλλίαν (20 Σεπτ. 1792 - 26 Ὀκτωβρ. 1795) καὶ εἶναι ἡ κυρίως ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις. Ὁ Ροβεσπιέρ, ὁ Δαντὸν καὶ ὁ Μαρά ἐξελέγησαν μεταξὺ τῶν πρώτων.

Κατὰ τὴν πρώτην συνεδριάσιν τῆς ἢ *Convention* ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, ἤλλαξε τὴν χριστιανικὴν χρονολογίαν καὶ ἀρχὴν νέας χρονολογίας ὥρισεν τὴν ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας. Ἐπίσης ἀντὶ τῆς εἰς ἑβδομάδας διαιρέσεως εἰσήχθη ἡ διαίρεσις τῶν μηνῶν εἰς δεκάδας.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ἡ *Convent* εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν βασιλέα. Γιρονδῖνοι καὶ Ὀρεινοὶ ἤθελον νὰ τὸν καταδικάσουν. Ἄλλ' οἱ πρώτοι δὲν ἤθελον νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον. Διὰ τοῦτο διεξήχθη σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Ὁ Λουδοβίκος κατηγορήθη ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ ἐπιβουλῇ κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστολῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπεδείκνυον, ὅτι συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Γάλλων φυγάδων καὶ τῆς Αὐστρίας. Διὰ μικρᾶς πλειοψηφίας ὁ βασιλεὺς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀνήλθεν εἰς τὴν λαιμητόμον τὴν 21 Ἰανουαρίου 1793.

Ἡ ἀποτυχία τῶν Γιρονδίνων νὰ σώσουν τὸν βασιλέα ἔγινεν αἰτία ἀγρίας πάλης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Ὀρεινῶν. Τέλος οἱ Ὀρεινοὶ κατέφυγον εἰς τὴν βίαν. Περιεκύκλωσαν τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν μὲ στρατιώτας τῆς Ἐθνοφρουρᾶς καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν τηλεβόλων ὑπεχρέωσαν αὐτὴν νὰ ἀποφασίσῃ τὴν παράδοσιν 27 Γιρονδίνων βουλευτῶν. Οἱ 22 ἀπ' αὐτοῦς συλληφθέντες ἀμέσως ἐκαρτομήθησαν. Οἱ ὑπόλοιποι διέφυγον καὶ ἐκίνησαν στάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ σχεδὸν ὅλοι εἶχον κακὸν τέλος.

Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κατάσταση ἐπέβη κρίσιμος. Ὁ στρατὸς εἶχε σοβαρὰς ἀποτυχίας εἰς τὰ σύνορα, οἱ βασιλικοὶ ἠρέθιζον τὸν λαὸν καὶ ἤγειρον ἐπικινδύνους ἐπαναστάσεις εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὁ στρατηγὸς **Δυμουριέ**, ὁ νικητὴς τοῦ Βαλμύ, δυσηρεστημένος διὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ἠῤτομόλησεν εἰς τὸ αὐστριακὸν στρατόπεδον.

Ἡ Συνέλευσις ἔλαβε μέτρα αὐστηρότατα. Κατήρτισε τὴν περίφημον Ἐπιτροπὴν τῆς Δημοσίας Σωτηρίας (Comité du Salut Public), τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Δαντὸν μὲ ἑννέα ὀπαδούς του. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐσχηματίσθησαν παραρτήματα τῆς Ἐπιτροπῆς, αἱ καλούμεναι Ἐπιτροπαὶ τῆς Ἐποπτείας, καὶ εἰς αὐτὰς περιῆλθεν οὐσιαστικῶς ἡ ἐξουσία. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Γαλλία ἐξουσιάζετο ἀπὸ τοὺς ἄκρους ἐπαναστατικούς, οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὸ κοινὸν καὶ περιβόητον ὄνομα Ἰακωβῖνοι.

Κατ'εἰσῆγησιν τοῦ Δαντὸν ἐσχηματίσθη Ἐκτακτὸν Ἐπαναστατικὸν Δικαστήριον καὶ ἤρχισαν καταγγεῖλαι κατὰ τῶν ὑπόπτων καὶ ὀμαδικαὶ θανατώσεις. Ἀντιδραστικοὶ ἱερεῖς, μετανάσται καὶ γενικῶς πᾶς ὁ ἀντιφρονῶν ἢ ἀποδοκιμάζων τὰς πράξεις τῶν κυβερνῶντων συνελαμβάνετο καὶ μετὰ πρόχειρον διαδικασίαν ὠδηγεῖτο εἰς τὴν λαιμητόμον. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον τῶν 14 μηνῶν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1793 μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1794 ὠνόμασαν Τρομοκρατίαν (Terreur).

Ὁ Δαντὸν ἐθεώρει τὴν τρομοκρατίαν ὡς μέτρον προσωρινὸν πρὸς στερέωσιν τῆς δημοκρατίας. Διὰ τοῦτο, μόλις παρῆλθεν ὁ ἐξωτερικὸς κίνδυνος, ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὰ μέτρα. Ἄλλ' ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς ἀδιαλλάκτους καὶ ἔπεσε θῦμα τῆς ὑπόβουλου πολιτικῆς τοῦ Ροβεσπιέρ, ὁ ὁποῖος ἐφθόνηε τὴν δημοτικότητά του. Εἰσῆχθη εἰς δίκην καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον μετὰ τοῦ Δεμουλέν, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐφημερίδα του ἐτόλμησε νὰ κατακρίνῃ τὰ μέτρα τῆς τρομοκρατίας. Τότε ἐκυριάρχησεν ὁ Ροβεσπιέρ, ὁ ὁποῖος ἐψήφισε νόμον ἐπιτρέποντα τὴν καταδίκην ἄνευ μαρτύρων. Ἐκτοτε αἱ θανατικαὶ ἐκτελέσεις ὑπερέβησαν πᾶν ὄριον. Ἐγίναν περὶ τὰς 2.600 θανατώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 1.376 ἐντὸς τῶν τελευταίων 39 ἡμερῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκυριάρχει ὁ Ροβεσπιέρ.

Δὲν ἤργησεν ὁμῶς νὰ σημάνη καὶ ἡ ὥρα τοῦ Ροβεσπιέρ. Ἦρχισε νὰ γίνεται ἐπικίνδυνος καὶ εἰς τοὺς φίλους του. Ὅρειοι καὶ Πεδινοὶ συνεννοήθησαν καὶ τὴν 27 Ἰουλίου 1794 μετὰ θελλῶδη συνεδρίασιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ὁ Ροβεσπιέρ συνελήφθη μετὰ τῶν ἐμπίστων του. Ὁ περιβόητος δημεγέρτης ἀνήλθε τὴν λαιμητόμον μὲ 104 ἐν ὄλῳ ὀπαδοὺς του.

ΤΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΝ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ροβεσπιέρ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἐπεκράτησαν οἱ συντηρητικοί, οἱ ὅποιοι συνέταξαν νέον σύστημα πολὺ συντηρητικόν. Δι' αὐτοῦ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ λεγόμενον Διευθυντήριον (Directoire) ἀπὸ πέντε ἀνδρας, τὴν δὲ νομοθετικὴν δύο σώματα, ἡ Βουλὴ τῶν Πεντακοσίων καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Γερόντων ἐκ 250 ἀνδρῶν, ἡλικίας ἄνω τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν.

Ἄλλ' ἡ μοναρχικὴ μερίς, ἐνθαρρυνθεῖσα καὶ ἐνισχυθεῖσα ἐν τῷ μεταξύ, προέβη εἰς πραξικόπημα, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστῶς. Ἡ Συνέλευσις εὐρεθεῖσα εἰς δύσκολον θέσιν ἀνέθεσε τὴν ἄμυναν εἰς τὸν νεαρὸν στρατηγὸν **Ναπολέοντα Βοναπάρτην**, ὁ ὅποιος κατέστειλεν εὐκόλως τὸ κίνημα διὰ τοῦ πυροβολικοῦ.

4. ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1792 τῶν γερμανῶν ἡγεμόνων γαλλικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Βέλγιον, ἐνῶ ἄλλος στρατὸς πρὸς νότον κατέλαβε τὴν Νίκαιαν καὶ τὴν Σαβοΐαν, αἱ ὅποια ἀνεκηρύχθησαν δημοκρατία ὑπὸ τὸ ὄνομα Δημοκρατία τῶν Ἀλλοβρόγων.

Ἡ Ἀγγλία τότε, ἡ ὅποια ἦτο ἐπίσης ἐχθρὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, συνήνωσε κατὰ τῆς Γαλλίας διὰ χρημάτων καὶ ἀπειλῶν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας, πολλοὺς γερμανοὺς ἡγεμόνας, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν. Πρὸ τοῦ συνασπισμοῦ αὐτοῦ ἡ γαλλικὴ δημοκρατία ἐφάνη, ὅτι κινδυνεύει. Οἱ Γάλλοι ἠτήθησαν εἰς πολλὰ μέρη,

ἐξεκένωσαν τὸ Βέλγιον καὶ εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας ἐξερράγησαν στάσεις. Ἄλλὰ κατὰ τὰς περιστάσεις αὐτὰς τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν εἰς χεῖρας τῆς ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Δημοσίας Σωτηρίας, ἡ ὁποία ἔστειλεν εἰς τὰ σύνορα μεγάλας μάζας στρατοῦ διὰ τῆς ὁμαδικῆς στρατολογίας. Κατόπιν ἀποφασιστικῶν μαχῶν ἀνακατελήφθη τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ὀλλανδία, ἡ ὁποία μετεβλήθη εἰς δημοκρατίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βαταβικὴ Δημοκρατία.

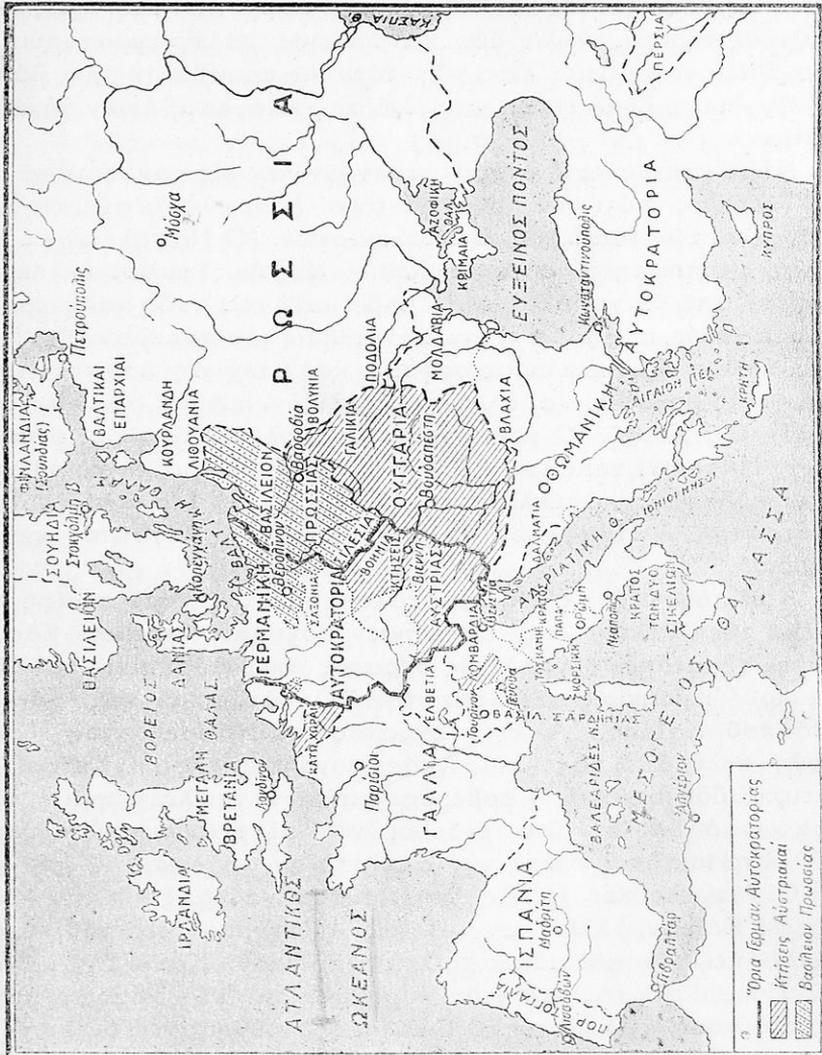
Τὸν ἐπαναστατικὸν στρατὸν διοργάνωσεν ὁ περίφημος Λάζαρος Καρνῶ, ὁ ἐπονομασθεὶς Ὀργανωτὴς τῆς Νίκης, σοφὸς μαθηματικὸς καὶ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Δημοσίας Σωτηρίας, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὰς 14 στρατιάς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐχάραξε τὰ σχέδια τῶν ἐκστρατειῶν.

Τὸ 1795 ὁ συνασπισμὸς διεσπάσθη, διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔκλεισεν εἰρήνην, ἡ ὁποία διήρκεσε μέχρι τοῦ 1806, ἀναγνωρίσας τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων κατοχὴν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰρήνευσεν ἐπίσης καὶ ἡ Ἰσπανία.

Ἡ Αὐστρία ἀπομονωθεῖσα ἠπειλήθη συγχρόνως ἀπὸ τρεῖς γαλλικὰς στρατιάς. Τὰς δύο ἀπ' αὐτὰς ἐσταμάτησεν ἐπὶ τοῦ Ρήνου ὁ ὀνομαστὸς στρατάρχης Ἀρχιδουξ Κάρολος. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς τρίτης στρατιάς Ναπολέον Βοναπάρτης ἔγινεν ἔνδοξος κατὰ τὴν ὀνομαστὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας (1796). Τέλος ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ κλείσῃ τὴν Εἰρήνην τοῦ Καμποφόρμιο (Campofornio, 1797), διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησε τὸ μὲν Βέλγιον εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν δὲ Λομβαρδίαν (Ἄνω Ἰταλίαν) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος δημιουργηθεῖσαν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεῶν Δημοκρατίαν καὶ ἀνεγνώρισε καὶ αὐτῇ τὴν κυριαρχίαν τῶν Γάλλων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Ὡς ἀντιστάθμισμα ἔλαβε τὴν χώραν τῆς Βενετικῆς Δημοκρατίας, τὴν ὁποίαν κατέλυσε ὁ Ναπολέων.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ Εἰς τὴν Αἰγύπτου

Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Καμποφόρμιο μόνη ἡ Ἀγγλία ἔμεινε ὑπὸ τὰ ὄπλα. Τὸ Διευθυντήριον, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνηα τότε τὴν Γαλλίαν, περιέβαλε τὸν Ναπολέοντα μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ

‘Η Εὐρώπη τὸ 1789.

τοῦ ανέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ναπολέων ἐμελέτησε κατ' ἀρχὰς νὰ κάμῃ ἀπόβασιν εἰς τὰς ἀγγλικὰς νήσους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του αὐτό. Ἐσκέφθη τότε νὰ προσβάλλῃ τὴν βάσιν τῆς ἀγγλικῆς δυνάμεως, τὰς Ἰνδίας, καταλαμβάνων τὴν Αἴγυπτον.

Ἡ Αἴγυπτος κατ' ὄνομα μόνον ἀνήκεν εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς Τουρκίας, διότι τὴν ἀρχὴν εἶχον οἱ Μαμελοῦκοι μπέηδες, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Μαμελοῦκων πολεμιστῶν. Ὁ Ναπολέων μὲ μεγάλην μυστικότητα συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Τουλὸν ἐκλεκτὸν στρατὸν ἀπὸ 35 χιλιάδας καὶ ἔλαβε μαζί του τοὺς καλυτέρους ἀξιωματικούς, οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῆ εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἰταλίας, καθὼς καὶ διαφόρους σοφούς, καλλιτέχνας καὶ τεχνίτας, γεωργικὰς μηχανὰς καὶ ὀλόκληρον ὑλικόν, διὰ νὰ διανοίξῃ τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ. Ὁ ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὁ περίφημος Νέλσων, νομίζων, ὅτι ὁ Ναπλέων ἠτοίμαζεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀπέκλεισε τὴν διάβασιν τοῦ Γιβραλτάρ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ναπολέων ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον χωρὶς ἐμπόδιον.

Καθ' ὁδὸν ὁ γαλλικὸς στόλος κατέλαβε τὸν περίφημον λιμένα τῆς Μάλτας καὶ ἀπέκτησεν ἰσχυρὰν ναυτικὴν βάσιν. Ἀμέσως κατόπιν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Ἀβουκίρ, κατέλαβε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Κάιρου. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Ναπολέοντος ἐδοκιμάσθη πολὺ ἀπὸ τὰς κλιματικὰς συνθήκας τῆς Αἰγύπτου. Ἡ ἔλλειψις ὕδατος καὶ ὁ φοβερὸς καύσων ἐταλαιπώρουσεν τὸν στρατὸν, ὁ ὅποιος ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ χειμερινὰς στολὰς. Πολλοὶ ἠτοκτόνουν ἀπὸ τὴν ἀπελπίσαν.

Οἱ Μαμελοῦκοι ἰππεῖς ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ Κάιρον, ἀλλ' ἦσαν τελείως ἀνίσχυροι κατὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πεζικοῦ καὶ ἰδίως τοῦ πυροβολικοῦ. Κατὰ τὴν μάχην τῶν Πυραμίδων τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐθέρισε 2 χιλιάδας Μαμελοῦκους, ἐνῶ μόνον 30 Γάλλοι ἐφονεύθησαν. Τοιοῦτοτρόπως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1798 ὅλη ἡ Αἴγυπτος εἶχε περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Γάλλων.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐφθασεν ὁ Νέλσων καὶ εἰς τὸν ὄρμον τοῦ

Ἄβουκίρ ἔκαυσε τὸν γαλλικὸν στόλον. Ἡ Τουρκία ἐπίσης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Ναπολέων ἐστράφη τότε κατὰ τῆς Συρίας (1799). Μὲ μικρὰν δύναμιν ἐπέρασε τὴν μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Συρίας ἔρημον καὶ κατέλαβε τὴν Ἰόππην. Ἄλλ' ἀπέτυχε προσβαλὼν τὴν ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἄκρας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατόν, τὸν ὅποιον εἶχον ἀποβιβάσει οἱ Ἄγγλοι εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Ἄβουκίρ.

Ἄλλ' ἡ θέσις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο κρίσιμος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον οὔτε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς ὁ Ναπολέων προσεκλήθη κρυφίως ἀπὸ τὸ Διευθυντήριον, διότι ἡ πολιτικὴ κατάστασις εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν εἶχε περιπλακῆ. Ἄνεχώρησε κρυφίως μὲ ὀλίγους ἀφωσιωμένους στρατηγούς καὶ ἀξιωματικούς καὶ κατάρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ γαλλικὸς στρατός, τὸν ὅποιον ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐσυνθηκολόγησε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν μὲ τοὺς Ἄγγλους, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μεταφερθῇ εἰς Γαλλίαν (1801). Ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὄρους παρεδόθη καὶ ἡ γαλλικὴ φρουρὰ τῆς Μάλτας.

Αὐτὸ ἦτο τὸ τέλος τῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου. Ἐξ αὐτῆς ὅμως ὠφελήθη σημαντικῶς ἡ ἐπιστήμη, διότι οἱ γάλλοι σοφοὶ ἐμελέτησαν τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας καθὼς καὶ τὸ ἀρδευτικὸν σύστημα τῆς κοιλάδος τοῦ Νείλου καὶ κατήρτισαν τὸ σχέδιον διώρυγος μεταξὺ Μεσογείου καὶ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Τὸ Αἰγυπτιακὸν Ἰνστιτούτον, τὸ ὅποιον ἴδρυσεν ὁ Ναπολέων, ἔκαμε πολλὰς παρατηρήσεις καὶ ἐμελέτησε μνημεῖα, ἄγνωστα μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὁ γάλλος σοφὸς Σαμπολιὸν (Champolion) κατάρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεκαλύφθη ἡ παλαιστάτη ἱστορία τῆς Αἰγύπτου. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς μέγα σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον Αἴγυπτος.

Handwritten signature and scribbles.

496 και η εγγρ. προνομογραφία

υπο 50

βου

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ Μ. ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

ΥΠΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Όταν ο Ναπολέων επέστρεψεν από την Αίγυπτον, εϋρε γενικήν δυσαρέσκειαν κατά τοϋ Διευθυντηρίου. Διά τοϋ πραξικοπήματος τοϋ Νοεμβρίου τοϋ 1799 άνέτρεψεν αυτό εύκόλως και προέβη εις σύνταξιν νέου συντάγματος. Κατά τὸ νέον σύνταγμα ἐπὶ κεφαλῆς τοϋ κράτους ἐτέθη ὁ Ναπολέων ὡς Πρῶτος Ὑπατος ἐκλεγείς διὰ δέκα ἔτη μετὰ δύο ἄλλων ὑπάτων, οἱ ὅποιοι εἶχον συμβουλευτικὴν ψήφον. Ὁ Πρῶτος Ὑπατος εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τοϋ στρατοϋ. Διῶριζε τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 μέλη, καὶ ἐξέλεγε τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν ἀπὸ τὸν κατάλογον, τὸν ὁποῖον κατήρτιζον οἱ ἐκλογεῖς. Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας ἦσαν ἰσόβια καὶ, ἐπειδὴ διωρίζοντο ὑπὸ τοϋ Ναπολέοντος, ἦσαν ἀφωσιωμένα εἰς αὐτόν. Τοιουτοτρόπως ὁ Ναπολέων ἐξουσίαζεν ὅλην τὴν κρατικὴν μηχανήν.

Ὁ Ναπολέων ἐπάλαισε πρὸς τοὺς δημοκρατικοὺς καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν Βουρβόνων καὶ κατάρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ τῶν δύο. Τὸ 1800, μετ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ καὶ ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὰς νίκας τοῦ, ἔλαβε τὸν τίτλον τοϋ Ἰσοβίου Ὑπάτου. Τέλος ἔλαβε τὸν τίτλον Κληρονομικὸς Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων καὶ τὴν 2 Δεκεμβρίου 1804 ἐστέθη ὑπὸ τοϋ Πάπα εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων.

Ἡ ἀρχὴ τοϋ Ναπολέοντος ἦτο ἀρκετὰ στερεά, διότι αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι ἐθεώρουν τὸν αὐτοκράτορα ὡς σύμβολον, ὡς προσωποποίησιν τῆς δημοκρατίας, τὸν ἰσχυρὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευε τὰς διὰ τῆς Ἐπαναστάσεως κτηθείσας ἐλευθερίας. Ἡ ἀνωτέρα τάξις ἀφ' ἐτέρου ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ

τὴν πολιτικὴν σταθερότητα, ἢ ὁποῖα ἠμπόδιζε τὰς αἰφνιδίαις ἀνατροπὰς καὶ ἀναστατώσεις.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ (1769 - 1821)

Ὁ Ναπολέων ἐγεννήθη τὸ 1769 εἰς τὸ Ἄγιατσιο τῆς Κορσικῆς. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἰταλοῦ δικηγόρου Βοναπάρτε (Buonaparte). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Βριένης καὶ τῶν Παρισίων χωρὶς νὰ διακριθῇ ἰδιαιτέρως ὡς μαθητῆς.

Τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ σωματικὴ ἀντοχὴ του ἦσαν σπάνια. Εἶχε μνήμην ἀπεριόριστον καὶ διορατικότητα ὀξυτάτην. Ἦ εὐκνησία τοῦ πνεύματός του ἦτο ἐξαιρετικὴ. Εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα μέχρι τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν καὶ συγχρόνως νὰ συλλαμβάνῃ καθαρὰν εἰκόνα τοῦ ὅλου. Ἦ αὐτοπεποίθησις καὶ ἡ δύναμις τῆς θελήσεώς του εἶχον κάτι τὸ πρωτοφανές, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ φιλοδοξία του δὲν εἶχον ὄρια. Ἦ δραστηριότης του ἦτο ὑπεράνθρωπος, ὑπηγόρευε συγχρόνως εἰς πολλοὺς γραμματεῖς τὰ ἔγγραφα ὅλων τῶν Ὑπουργείων. Ἦρκεῖτο πολυλάκις εἰς τρίωρον ὕπνον. Τὸ ὕφος του ἦτο ἐκφραστικόν καὶ εἰς τὰς προκηρύξεις καὶ τὰς ἀγορεύσεις πρὸς τὸν στρατὸν ἔφθανεν εἰς ἐπιβλητικὴν εὐγλωττίαν.

Ναπολέων.

Ὁ Ναπολέων ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἀπολυταρχικῶς. Κατήργησε τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐφήρμοσεν αὐ-

στηράν συγκέντρωσιν. Ἐλάμβανε μέτρα αὐστηρότατα κατὰ τῶν ἀπειθούτων. Ἐν τούτοις ὁ γαλλικὸς λαὸς ἦτο εὐχαριστήμενος, διότι τὸ κράτος ἐπανεῦρε τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐξησφαλίσθη ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Ναπολέων ἐπροστάτευσεν τὰ γράμματα. Τὸ 1804 ἐξεδόθη ὁ Ναπολεόντειος Κώδιξ, ὁ ὁποῖος περιελάμβανε τὸ ἐπὶ τῶν νέων ἀντιλήψεων στηριζόμενον ἀστικὸν δίκαιον καὶ εἰσήχθη εἰς πολλὰς χώρας.

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ

Ὁ Ναπολέων ἐτελειοποίησε τὴν τακτικὴν τῶν στρατηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁρμᾶτο καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅτι ὁ πολυπληθέστερος στρατὸς νικᾷ πάντοτε τὸν ὀλιγαριθμότερον.

Διὰ τοῦτο προσεπάθει νὰ κρατῆ συγκεντρωμένας τὰς δυνάμεις του καὶ νὰ συντρίβῃ δι' ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως τὸ κύριον σῶμα τοῦ ἐχθροῦ. Ἀνεδείχθη ἀριστοτέχνης τῆς τακτικῆς αὐτῆς. Εἶχε τὸ χάρισμα νὰ συλλαμβάνῃ ταχέως σχέδια καὶ νὰ ἐκτελῇ αὐτὰ μὲ θαυμαστὴν ἐπίσης ταχύτητα. Ὁ στρατὸς του ἦτο ἀκαταπόνητος εἰς τὰς πορείας καὶ διὰ τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεων καὶ τῆς ἐπικαίρου συγκεντρώσεως ἐξησφάλιζε τὴν νίκην. «Μὲ τὰς κινήμας μας κερδίζει τὰς μάχας», ἔλεγον οἱ στρατιῶται. Οἱ στρατηγοὶ του τὸν ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ἔνδοξοι, ὅπως ὁ Νεϋ, ὁ Βερναδόττε, ὁ Μασσενά κτλ.

Ὁ Ναπολέων ἐσυστηματοποίησε τὴν γενικὴν στρατολογίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει ἡ Ἐπανάστασις, καὶ κατάρθωσε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν μεγάλας μάζας ἀνθρώπων. Ὁ στρατὸς του ἀπὸ τὸ 1805 ἔλαβε τὸ ὄνομα Μεγάλῃ Στρατιᾷ (Grande Armée).

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ (1798 - 1802)

Τὸ 1798 ἐσχηματίσθη δεύτερος συνασπισμὸς κατὰ τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβον μέρος ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία καὶ ὁ Τσάρος τῆς Ρωσσίας Παῦλος Α', ὁ υἱὸς τῆς Αἰκατερίνης Β', ὁ ὁποῖος ἐμίσει τὴν Ἐπανάστασιν. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γάλλοι εἶχον σημαντικὰς ἀποτυχίας. Ὁ Ἀρχιδουξ Κάρολος τῆς Αὐστρίας ἀπώθησε τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου, ἐνῶ εἰς τὴν

Ἰταλίαν ὁ διάσημος Ρώσσοσ στρατηλάτης **Σουβάρωφ**, ὀδηγῶν τὸν ρωσσοαυστριακὸν στρατόν, εἶχε λαμπρὰς ἐπιτυχίας.

Ἄλλ' ἢ τύχη τοῦ πολέμου ἤλλαξεν, ὅταν ὁ Ναπολέων διεβίβασε διὰ τῶν Ἄλπεων εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ἐφεδρικήν στρατιάν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐτοιμάσει κρυφίως. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐνίκηθησαν παρὰ τὸ Μαρέγκο καὶ ἐξεκένωσαν τὴν Ἰταλίαν (Ἰούνιος 1800). Ἀφ' ἐτέρου ὁ στρατηγὸς **Μορῶ** (Moreau) ἐκέρδισε λαμπρὰν νίκην παρὰ τὸ Μόναχον καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐδέχθη νὰ εἰρηνεύσῃ. Ἡ Εἰρήνη τῆς Λιουνεβίλ (Lunевille, 1801) ἐπεκύρωσε τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης τοῦ Καμποφόρμιο. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1802) ὑπέγραψε καὶ ἡ Ἀγγλία τὴν Εἰρήνην τῆς Ἀμιέν (Amiens), διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς γαλλικὰς ἀποικίας καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Μάλταν καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Γάλλος δικτάτωρ διερρύθμισε τὰ πράγματα ὅπως ἤθελε. Προσῆρτησε τὸ Πεδεμόντιον καὶ τὴν Δημοκρατίαν τῆς Γενούης. Τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Δημοκρατίαν μετέβαλεν εἰς Βασίλειον τῆς Ἰταλίας, ἐστέφθη βασιλεὺς αὐτοῦ καὶ διώρισεν ἀντιβασιλέα τὸν πρόγονόν του **Εὐγένιον Μπωαρναί**. Σημαντικωτέρα ἦτο ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Ναπολέων παρέδωκε τὰ ἐκκλησιαστικὰ κράτη καὶ τὰς ἐλευθέρους πόλεις εἰς τοὺς ἡγεμόνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον χάσει πέραν τοῦ Ρήνου χώρας προσαρτηθείσας εἰς τὴν Γαλλίαν.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ (1805)

Οἱ ἄγγλοι ἔμποροι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν εἰρήνην, διότι διὰ τοῦ πολέμου ἐξησφάλιζον τὸ μονοπώλιον τοῦ ἀποικιακοῦ ἔμπορίου. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀγγλία δὲν ἐξεκένωσε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μάλταν καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1805 ἐπανελήφθησαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ὁ Ναπολέων συνεκέντρωσεν εἰς τὴν Βουλώνην μέγαν στρατόν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπόβασιν εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν. Ἡ Ἀγγλία τότε συνήνωσεν εἰς νέον συνασπισμὸν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Σουηδίαν.

Ὁ Ναπολέων ἔστρεψε τὸν στρατὸν τῆς Βουλώνης κατὰ τῆς Αὐστρίας. Διὰ ταχυτάτης πορείας καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ὀχυρωτάτης θέσεως Οὐλμ, ὅπου ἠχημαλώτισε 39 χιλιάδας ἄνδρας καὶ 53 τηλεβόλα, εἰσήλθεν εἰς τὴν Βιέννην (Ὁκτώβριος 1805). Κατόπιν προσέβαλε τὰ αὐστρορωσσικά στρατεύματα παρὰ τὸ Ἀούστερλιτς, βορείως τῆς Βιέννης. Ἡ περιβόητος αὐτὴ μάχη, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Μάχη τῶν τριῶν αὐτοκρατόρων, διότι πλὴν τοῦ Ναπολέοντος παρευρίσκοντο ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος Β΄ καὶ ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρος Α΄, εἶναι ὑπόδειγμα τῆς ναπολεοντείου τακτικῆς. Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν 15 χιλιάδας νεκροὺς καὶ τραυματίας καὶ 20 χιλιάδας αἰχμαλώτους (2 Δεκεμβρίου 1805).

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ στόλος τοῦ Ναπολέοντος, τὸν ὅποιον εἶχεν ἐτοιμάσει μὲ πολλὰς θυσίας, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ὁ γαλλικὸς στόλος, ἠνωμένος μὲ τὸν ἰσπανικόν, κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Γαδεΐρων. Ὄταν ἐπεχείρησε νὰ ἐξέλθῃ, προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Νέλσων, ὁ ὁποῖος κατέκαυσε καὶ ἠχημαλώτισεν αὐτὸν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τραφαλγάρ βορείως τῶν Γαδεΐρων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἐφονεύθη ὁ ἥρωϊκὸς Νέλσων (21 Ὁκτωβρίου 1805).

ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχον πλεον στρατὸν. Διὰ τοῦτο ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην, διὰ τῆς ὁποίας παρέχώρησε τὴν Βενετίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας καὶ τὸ Τυρόλον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας. Ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη ἀνεκρύχθησαν βασιλεία. Συγχρόνως ὁ Ναπολέων ἐκήρυξεν ἐκπτώτους τοὺς Βουρβόνους τῆς Νεαπόλεως καὶ παρέδωκε τὸ βασιλεῖον εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ. Ἡ Βαταβικὴ Δημοκρατία μετεβλήθη εἰς βασιλεῖον καὶ ἐδόθη εἰς τὸν ἀδελφόν του Λουδοβίκον. Τὸ 1806 ἐδημιούργησε τὴν Ὁμοσπονδίαν τοῦ Ρήνου, ἡ ὁποία περιέλαβεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλα τὰ κράτη τῆς Γερμανίας, πλὴν τῆς Πρωσίας καὶ Αὐστρίας. Ἡ Ὁμοσπονδία ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαμε συμμαχίαν μετ' αὐτοῦ καὶ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέω-

σιν νὰ τοῦ χορηγῆ 63 χιλιάδας στρατὸν ἐν καιρῷ πολέμου.

Τοιοῦτοτρόπως δὲν ὑπῆρχε πλέον Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ὁ Β' ἀπέθεσε τὸ γερμανικὸν στέμμα καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας (6 Αὐγούστου 1806). Ἐπαυσε τοιοῦτοτρόπως νὰ ὑφίσταται τὸ "Ἅγιον Ρωμαϊκὸν Κράτος τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους, δηλαδὴ ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ Ὁθωνος τοῦ Μεγάλου (962 μ. Χ.).

ΤΕΤΑΡΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ.— ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΩΣΣΙΑΣ (1806)

Ὁ Ναπολέων σχεδὸν ἐκυριάρχει εἰς τὴν Γερμανίαν. Αὐτὸ ἔκαμεν ἀλγερινὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ πολλοὶ ἤρχισαν νὰ ἐξεγείρωνται κατὰ τῆς ταπεινώσεως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνεννοήθη μετὰ τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά του ἀπὸ τὴν Γερμανίαν. Ὁ Ναπολέων ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸν στρατὸν του.

Ὁ πρωσσικὸς στρατὸς, ὠργανωμένος κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα, συνετρίβη εἰς δύο μεγάλας μάχας καὶ ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Βερολίνον.

Οἱ Ρῶσοι ἐνεφανίσθησαν, ὅπως πάντοτε, βραδέως, ἀλλ' ἀντέταξαν σοβαρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γάλλων καὶ διεξήχθη σφοδρὰ πάλη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας κατέφυγεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνατολικὴν ἄκραν τοῦ κράτους του καὶ ὁ Τσάρος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ.

Τότε ἔγινεν ἡ ὀνομαστὴ συνάντησις τοῦ Ναπολέοντος μετὰ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νίεμεν, ἀπέναντι τῆς πόλεως Τίλισιτ, ἐντὸς πλωτοῦ περιπτέρου. Ὁ Τσάρος ἐγκατέλειπε τὴν Πρωσσίαν καὶ συνεμάχησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος προέβη κατόπιν εἰς τὸν διαμελισμὸν αὐτῆς. Ἀπέσπασε τὰς πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἑλβε κτήσεις τῆς, συνήνωσεν αὐτάς μετὰ ἄλλα κρατίδια καὶ ἐδημιούργησε τὸ Βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰερώνυμον. Ἀπέσπασε τὴν πρωσσικὴν Πολωνίαν καὶ ἐδημιούργησε τὸ Μέγα Δουκάτον τῆς Βαρσοβίας, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σαξονίας. Ἡ Πρωσσία ὑπεχρεώ-

θη νὰ πληρώσῃ 160 ἑκατομμύρια φράγκα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ, 160 χιλιάδες γαλλικοῦ στρατοῦ ἔμενον εἰς τὴν χώραν καὶ συνετηροῦντο ἐξ αὐτῆς.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Ὁ Ναπολέων εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεώς του. Ἀπὸ τὸ Βερολίνον ἐξέδωκε διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπέβαλε τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκλείσει ἀπὸ τοῦ 1806 τοὺς γαλλικοὺς λιμένας ἀπὸ τῆς Βρέστης μέχρι τῆς Ἀμβέρσης. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ναπολέων ἀπηγόρευσε τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν πώλησιν ἐμπορευμάτων ἀγγλικῶν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς χώρας τῶν συμμάχων τῆς. Αὐτὸ ὠνομάσθη ἡπειρωτικὸς ἀποκλεισμός (blocus continental). Ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τότε τοὺς λιμένας τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐδέχοντο τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν. Ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία ἠναγκάσθησαν νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν.

Ὁ ἀποκλεισμός ἐβλάψε περισσότερο τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς χώρας τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης, διότι ἐπῆλθε μεγάλη ἔλλειψις ἀποικιακῶν καὶ ὑπερετιμήθησαν τὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Ἡ Πορτογαλία δὲν ἠθέλησε νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν καὶ ἡ Λισσαβὼν εἶχε καταστήσει κέντρον λαθρεμπορίου. Διὰ τοῦτο ὁ Ναπολέων συνεννοήθη μετὰ τὴν Ἰσπανίαν καὶ μετὰ 25 χιλιάδας στρατὸν κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν Πορτογαλίαν. Συγχρόνως ὅμως ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν σύμμαχόν του Ἰσπανίαν, διὰ νὰ δώσῃ κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς τὴν καθυστερημένην αὐτὴν χώραν. Ἄλλ' ὁ ἰσπανικὸς λαὸς ἀντέστη πεισιμόνως. Οἱ Ἰσπανοί, διηρημένοι εἰς μικρὰ σώματα καὶ ὀδηγούμενοι ἀπὸ φανατικοὺς καλογήρους, διεξῆγον ἐξαντλητικὸν κλεφτοπόλεμον, ὁ ὁποῖος ἐστοίχισεν εἰς τοὺς Γάλλους περὶ τὰς 300 χιλιάδας ἀνδρῶν.

Μετ' ὀλίγον οἱ Ἀγγλοὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Λισσαβῶνα ὑπὸ τὸν περίφημον στρατηγὸν Οὐέλλιγκτον καὶ κατεσκεύα-

σαν περιχαρακωμένον στρατόπεδον από θαλάσσης εις θάλασσαν. Ἐν τῷ μεταξύ δύο Γάλλοι στρατηγοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ναπολέων ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως καὶ κατέλαβε τὴν Μαδρίτην. Ἀλλὰ τὰς ὀχυρὰς θέσεις τῶν Ἄγγλων περὶ τὴν Λισσαβῶνα δὲν κατῴρθωσαν νὰ διασπᾶσουν οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ παρὰ τὰς αἱματηρὰς ἐπιθέσεις.

ΝΕΟΣ ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1809)

Μετ' ὀλίγον ἡ Αὐστρία περιεπλάκη εἰς νέον πόλεμον πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς Ἰσπανίας, ἀπώθησε τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς Βιέννην. Μετὰ περιπετειώδεις συμπλοκάς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Δουνάβεως ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην παρὰ τὸ Βάγκραμ.

Διὰ τῆς Εἰρήνης τῆς Βιέννης (Ὀκτώβριος 1809) ἡ Αὐστρία ὑπεχρεώθη νὰ παραχωρήσῃ τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔστερήθη τὴν ἔξοδον πρὸς τὴν Μεσόγειον. Ὁ Ναπολέων διεζεύχθη τὴν Ἰωσηφίναν προφασίζόμενος, ὅτι ἦτο ἄτεκνος, καὶ τὸ 1810 συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκου Β' Μαρίαν Λουίζαν, ἡ ὁποία ἦτο τότε 20 ἐτῶν. Ἀπὸ τὸν γάμον αὐτὸν ἐγεννήθη ὁ διάδοχος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ λίκνον ἔλαβε τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῆς Ρώμης (Ναπολέων Β', Ἀετιδεὺς, Aiglon).

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 1810 ὁ Ναπολέων ἦτο εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δόξης του καὶ κύριος ἐκτεταμένης αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία περιελάμβανε πλὴν τῆς Γαλλίας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν γερμανικὴν παραλίαν τῆς Βορείου Θαλάσσης μέχρι τῆς πόλεως Λύμπεκ. Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατεῖχε τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Γένουαν, τὴν Τοσκάνην καὶ τὸ Κράτος τοῦ Πάπα. Τέλος προσέθεσεν εἰς τὸ κράτος του τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας τῆς Αὐστρίας καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους.

Ἐξηριῶντο ἀπ' αὐτὸν τὰ βασίλεια τῆς Ἰταλίας, τῆς Νεαπόλεως, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Ὁμοσπονδία τοῦ Ρήνου καὶ

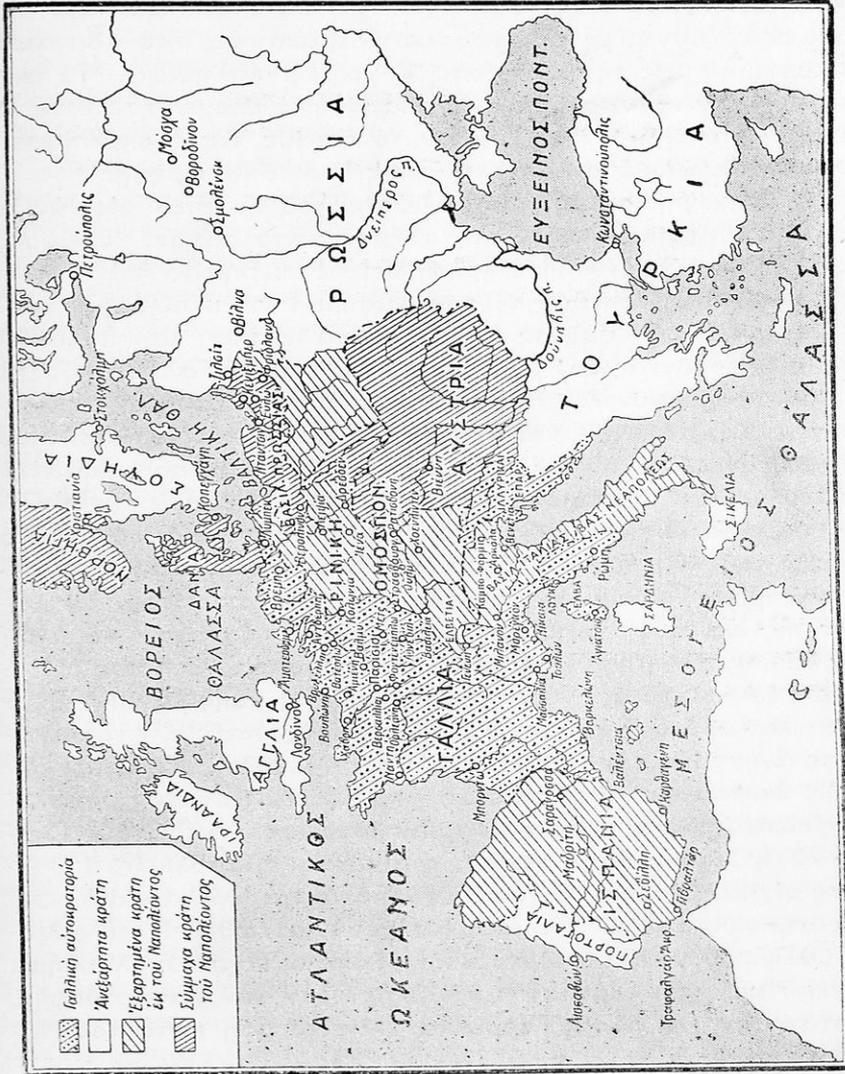
τὸ Μέγα Δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας. Ἡ Πρωσσία, ἡ Δανία καὶ ἡ Ρωσσία ἦσαν σύμμαχοί του.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ (1812)

Αἱ σχέσεις μεταξύ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Τσάρου δὲν ἦσαν πολὺ ὀμαλαί, διότι ἡ Ρωσσία δὲν ἐφήρμοζεν αὐστηρῶς τὸν ἡπειρωτικὸν ἀποκλεισμόν. Ὁ Ναπολέων συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀχανῆ χώραν καὶ νὰ περιβάλλῃ τὸ στέμμα του μὲ νέαν δόξαν.

Ὁ Ναπολέων παρεσκεύασε μεγαλειώδη ἐκστρατεῖαν. Ἡ μεγάλη στρατιὰ, ἀποτελουμένη ἀπὸ 440 χιλιάδας ἀνδρας, ἐβάδισε διὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τὴν 24-29 Ἰουνίου τοῦ 1812 διέβη τὸν ποταμὸν Νίεμεν. Μέρος μόνον τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἦσαν Γάλλοι, τὸ ὑπόλοιπον ἀπετελεῖτο ἀπὸ συμμάχους, Γερμανούς, Ἰταλοὺς κτλ. Ἡ ἐκστρατεία ἤρχισεν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας, διότι αἱ χώραι τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ὁ στρατός, ἦσαν πλήρεις ἀπὸ ἔλη καὶ δάση, οἱ δρόμοι ἐλεεινοί, ὁ ἐπισιτισμὸς ἀνεπαρκής διὰ τόσον μεγάλην στρατιάν, ἡ ὁποία ἠναγκάζετο νὰ διανυκτερεύῃ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἐπειδὴ ἔλειπον καταλύματα. Ὁ Τσάρος δὲν κατάρθωσε νὰ παρατάξῃ πλέον τῶν 220 χιλιάδων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσσοι στρατηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν νέον σχέδιον πολεμικῆς. Ἀπέφευγον ἀποφασιστικὴν μάχην, ἀπεσύροντο πρὸ τοῦ Ναπολέοντος, ἔκαιον τὰ χωρία καὶ ἠρῆμωνον τὴν χώραν.

Ὁ Τσάρος κατ' ἀπαίτησιν τοῦ στρατεύματος διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Κουτούσωφ, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθησε τὴν υποχώρησιν καὶ ἐσταμάτησε μόνον παρὰ τὸ Βοροδῖνον. Μετὰ πεισματώδη καὶ αἱματηρὰν μάχην οἱ Ρῶσσοι ἠναγκάσθησαν νὰ υποχωρήσουν. Ἡ Μεγάλη Στρατιὰ εἶχε 30 χιλιάδας νεκροὺς καὶ τραυματίας, οἱ Ρῶσσοι περὶ τὰς 60 χιλιάδας νεκροὺς, τραυματίας καὶ αἰχμαλώτους. Αὕτῃ εἶναι ἡ Μάχη τῆς Μόσχας (7 Σεπτεμβρίου), ὅπως ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ Ναπολέων. Τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὁ Ναπολέων εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν καὶ τὴν ἐπομένην ἡ πόλις ἤρχισε νὰ καίεται. Ἡ πυρκαϊὰ διαρκέσασα τέσσαρας ἡμέρας ἀπετέφρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς πόλεως καὶ 5 χιλιάδες Ρῶσσοι τραυματῆαι ἀπέθανον μὲ οἰκτρὸν θάνατον. Ἐν τούτοις

οί Γάλλοι εὔρον εἰς τὴν πόλιν καταλύματα καὶ ζωοτροφίας.

Ἡ ἐκστρατεία εἶχεν ἀποτύχει, διότι ὁ Ναπολέων δὲν κατάρθωσε νὰ συντρίψῃ τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ὁ χειμὼν ἐπλησίαζε, τὰ τρόφιμα ἤρχισαν νὰ σπανίζουν. Ὁ Ναπολέων ἐπεχείρησε τότε νὰ διαπραγματευθῆ μὲ τὸν Τσάρον, ὁ ὁποῖος ἀπέφευγε πᾶσαν συνεννόησιν. Δὲν ἔμενεν ἄλλη λύσις ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Ἡ ὑποχώρησις τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἤρχισεν εἰς τὰς 19 Ὀκτωβρίου καὶ κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφὴν. Ὁ βαρὺς ρωσικὸς χειμὼν ἐνέσκηψε προῶρως, αἱ στερήσεις καὶ τὸ πληθὸς τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν λαφύρων ἐδυσκόλευον τὴν πορείαν, ἐνῶ τὸ σμῆνος τοῦ ρωσικοῦ ἵππικοῦ παρηκολούθει τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ τοὺς ἀπεδεκάτιζεν. Οἱ Γάλλοι ἐκάστην πρωΐαν ἀποχωροῦντες ἀπὸ τὰς ὑπαιθρίους κατασκηνώσεις ἄφηνον νεκρούς, ἀσθενεῖς καὶ τραυματίας. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Βερεζίνα ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη σοβαρωτάτην ἀπώλειαν, διότι ὁ ρωσικὸς στρατὸς προελάσας ἀπὸ τὴν Πετρούπολιν κατέλαβε τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ ὁ στρατὸς τοῦ Κουτούσοφ ἐπίεζεν αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος καὶ τρίτος ρωσικὸς στρατὸς ἐπετίθετο ἐκ νότου. Τὰ λείψανα τῆς Στρατιᾶς ἐν πλήρει ἀποσυνθέσει ἐζήτησαν νὰ ἀνοίξουν δρόμον διὰ τῆς Πολωνίας καὶ Πρωσσίας. Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέων ἔφυγε κρυφίως ἐπὶ ταχυδρομικῆς ἀμάξης καὶ διὰ Βαρσοβίας καὶ Δρέσδης ἔφθασεν εἰς Παρισίους καὶ δι' ἀνακοινωθέντος ἀνήγγειλε τὴν καταστροφὴν τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρωσσίας ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἀπὸ τοὺς Γάλλους 200 χιλιάδες ἦσαν νεκροί, τραυματῆαι ἢ ἀσθενεῖς, 130 χιλιάδες αἰχμάλωτοι καὶ 50 χιλιάδες λιποτάκται. Ἀλλὰ καὶ ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀπὸ 200 χιλιάδας εἶχεν ἐλαττωθῆ εἰς 40 χιλιάδας. Οἱ Πρώσοι καὶ οἱ Αὐστριακοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀκολουθήσει ἀναγκαστικῶς τὴν ἐκστρατείαν, μόλις εἶδον τὴν καταστροφὴν, ἀπεστάτησαν, καὶ ὅλη ἡ Γερμανία ἐκινεῖτο ἤδη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ.—ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΛΕΙΨΙΑΣ (1813)

Τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος ἠκολούθησεν ἐξέγερσις εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἐτέθη ἡ Πρωσσία, ἡ ὁποία κατάρθωσε, ἐνισχυθεῖσα μὲ ἀγγλικά χρήματα, νὰ συγκεντρώσῃ 270 χιλιάδας στρατόν. Ἡ Ἀγγλία συνήνωσεν εἰς συμμαχίαν τὴν Πρωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Σουηδίαν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ὁ Ναπολέων πάλιν ἔδωκε δειγμάτα τῆς στρατηγικῆς του μεγαλοφυΐας, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀποσοβῆσῃ τὸ μοιραῖον. Κατήρτισε νέον στρατόν ἀπὸ 350 χιλιάδας. Οἱ σύμμαχοι ὅμως ἀντέταξαν κατ' αὐτοῦ 500 χιλιάδας διηρημέναις εἰς τρεῖς στρατιάς. Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Λειψίαν (16-19 Ὀκτωβρίου 1813). Ὁ γαλλικὸς στρατὸς μετὰ κρατερόν ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀφοῦ οἱ σύμμαχοί του Σάξονες καὶ Βυρτεμβέργιοι προσεχώρησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Αὕτῃ εἶναι ἡ μεγάλη Μάχη τῆς Λειψίας, τὴν ὁποίαν οἱ Γερμανοὶ ὠνόμασαν Μάχην τῶν Ἐθνῶν. Ὁ Ναπολέων ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ πέραν τοῦ Ρήνου, ἡ Γερμανία ἦτο ἐλευθέρα, οἱ Γερμανοὶ ἠγεμόνες ἀπεστάτησαν καὶ ἡ περίφημος Ὁμοσπονδία τοῦ Ρήνου διελύθη.

1813

ΕΙΣΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ (1814)

Τὴν νύκτα τῆς 1ης τοῦ νέου ἔτους 1814 ὁ Πρῶσσοσ στρατηγὸς Μπλύχερ διέβη τὸν Ρήνον καὶ μετ' αὐτὸν εἰσῆλθον οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐκ διαφόρων σημείων εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ἡ προσπάθεια τοῦ Ναπολέοντος νὰ δημιουργήσῃ νέον στρατόν ἐναυάγησεν. Ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν περισφιγγόμενος στενότερον ἐπάλαισεν ὡς μανιώδης λέων καὶ διέπραξε κατορθώματα ἐφάμιλλα τῶν προηγουμένων, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐπιβραδύνη ὀλίγον τὸ μοιραῖον κατάρθωσε. Τὴν 31ην Μαρτίου οἱ σύμμαχοι εἰσῆλθον εἰς Παρισίους. Ὁ Ναπολέων προσεπάθησεν νὰ σώσῃ τὸν θρόνον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του, ἀλλ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὑπερίσχυσαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν Βουρβόνων καὶ ἡ Γερουσία ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Ναπολέοντα.

Οἱ σύμμαχοι ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' Λουδοβίκον ΙΗ', ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ παραχωρήσῃ σύνταγμα. Μὲ αὐτὸν οἱ σύμμα-

χοί ἔκαμαν τὴν Εἰρήνην τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1792, ἀνέκτα σχεδὸν πάσας τὰς ἀποικίας της καὶ δὲν ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν καὶ τὴν Ἐλιγολάνδην. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐκθρονισθέντες ἡγεμόνες ἐπανήλθον εἰς τοὺς θρόνους των (Παλινόρθωσις, Restauration). Εἰς τὸν Ναπολέοντα παρεχωρήθη ὡς ἡγεμονία ἡ νῆσος Ἑλβα, εἰς τὰ δυτικὰ πελάγια τῆς Ἰταλίας, καὶ ὑπεχρεώθη ἡ Γαλλία νὰ διδῇ εἰς αὐτὸν χρηματικὴν ἐπιχορήγησιν.

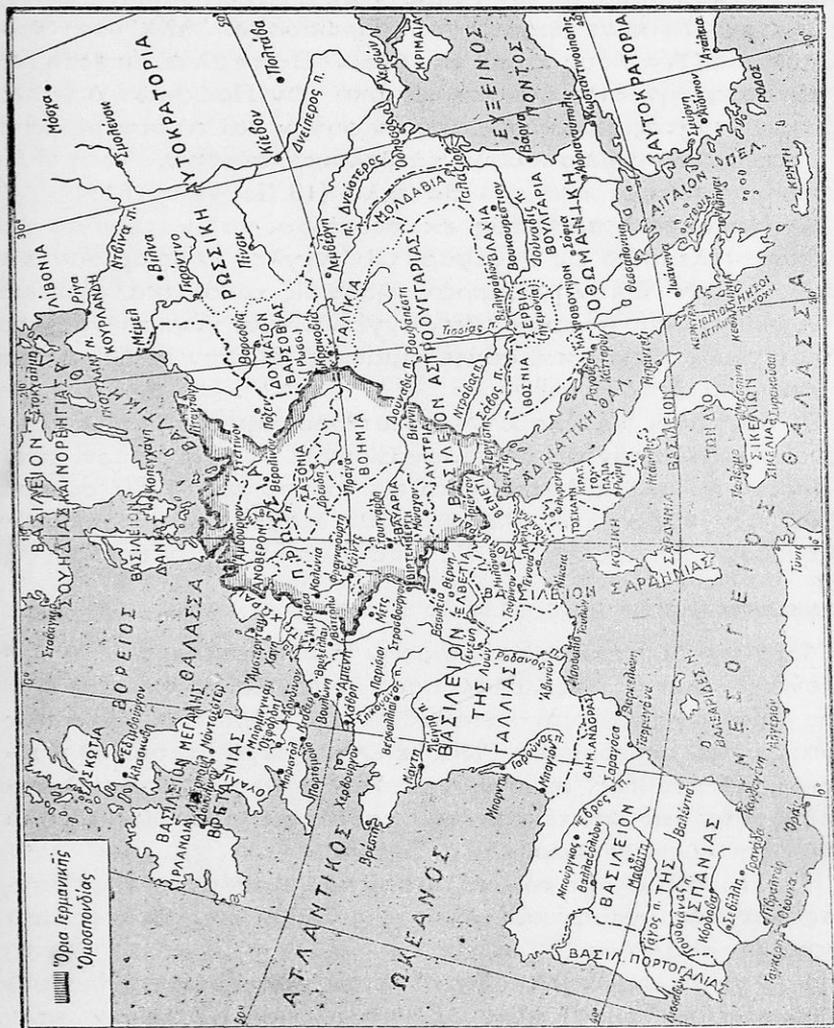
Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1814 συνήλθον ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν εἰς τὴν Βιέννην, ἡγεμόνες, πολιτευταὶ καὶ στρατηγοί, διὰ νὰ κανονίσουν τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα εἶχε διαταράξει ἡ κατακτητικὴ πολιτικὴ τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλ' αἱ συνεννοήσεις δὲν εἶχον ἀκόμη καταλήξει εἰς ὀριστικὸν συμπέρασμα, ὅποτε ἔφθασεν ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ συνασπισμὸς τῶν κρατῶν ἀνενώθη καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκήρυξαν τὸν Ναπολέοντα ἐχθρὸν καὶ ταραξίαν τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

ΒΑΤΕΡΛΩ (1815)

napoleon

Ὁ Ναπολέων εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίες διὰ τὰς ἀντιθέσεις τῶν συμμάχων εἰς τὴν Βιέννην. Ἐγνώριζεν ἐπίσης καλῶς, ὅτι ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν ἠγάπα τὸν Λουδοβίκον. Ἀνέλαβε λοιπὸν τὴν καταπληκτικὴν ἐπιχείρησιν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν 1 Μαρτίου 1815 ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς Κάννας μὲ 1.000 στρατιώτας. Λαὸς καὶ στρατιῶται ἐδέχθησαν αὐτὸν παντοῦ μὲ τὰς ἐπευφημίας «ζήτω ὁ Αὐτοκράτωρ». Ὁ στρατηγὸς Νεύ, ὁ ὁποῖος ἐστάλη κατ' αὐτοῦ, προσεχώρησε μὲ τὸν στρατὸν του καὶ ὅλη ἡ Γαλλία ἀνεγνώρισεν αὐτὸν, ἐνῶ ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἔφυγεν εἰς τὸ Βέλγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νέα περίοδος δράσεως τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ὁποία διήρκεσεν ὀλίγον περισσότερον ἀπὸ τρεῖς μῆνας καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Ἑκατὸν Ἡμέραι (20 Μαρτίου - 28 Ἰουνίου).

Ὁ Ναπολέων, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐχθρῶν, προήλασε μὲ 120 χιλιάδας ἐκλεκτὸν στρατὸν εἰς τὸ Βέλ-

‘Η Ευρώπη το 1815.

γιον, με σκοπόν νά καταστρέψη τὰς δύο στρατιάς τῶν συμμάχων, τὴν πρωσικὴν ὑπὸ τὸν Μπλύχερ καὶ τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τὸν Οὐέλιγκτον. Ἐνίκησε πρῶτον τοὺς Πρώσσους. Ἄλλ' ὅταν προσέβαλε τοὺς Ἄγγλους παρὰ τὴν θέσιν Βατερλώ, ὑπέστη δεινὴν καταστροφὴν. Πλευροκοπηθεὶς ὑπὸ τῶν Πρώσων ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐτράπη εἰς ἀγρίαν φυγὴν καὶ τὰ συντρίμματά του διήλθον με σπουδὴν τὰ βελγικὰ σύνορα. Αὕτῃ εἶναι ἡ περιφνημὸς καταστροφὴ τοῦ Βατερλώ (18 Ἰουνίου 1815).

Ὁ Ναπολέων παρητήθη ἐκ δευτέρου καὶ κατέφυγεν ἐπὶ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ εἰς Ροσεφόρ. Οἱ Ἄγγλοι μετεκόμισαν αὐτὸν εἰς Ἀγίαν Ἐλένην, μικρὰν νῆσον εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου μακρὰν τῶν συγγενῶν του, χωρισμένος ἀπὸ τὸν υἱὸν του, ἀσθενὴς καὶ συντετριμμένος, ἔζησεν ἕξ ἔτη ἀκόμη καὶ ἀπέθανε τὸ 1821.

Οἱ σύμμαχοι κατέλαβον ἐκ δευτέρου τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν καὶ ἔκαμαν τὴν δευτέραν Εἰρήνην τῶν Παρισίων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἐπανήρχετο εἰς τὰ πρὸ τοῦ 1790 σύνορά της καὶ ἠναγκάζετο νά πληρώσῃ 700 ἑκατομμύρια πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ὁ Λουδοβίκος ΙΗ' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Μετὰ τὴν ὀριστικὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας του καὶ ἐκάνονισε τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου ἡ Ρωσσία ἔλαβε μέγα μέρος τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσοβίας, συνήνωσεν αὐτὸ με τὰς λοιπὰς πολωνικὰς ἐπαρχίας καὶ ἀπετέλεσε τὸ βασιλεῖον τῆς Πολωνίας, τοῦ ὁποίου βασιλεὺς ἀνεγνωρίσθη ὁ Τσάρος.

Ἡ Πρωσσία ἔλαβε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Δουκάτου τῆς Βαρσοβίας καὶ τὰς γερμανικὰς ἐπαρχίας Σαξονίαν, Βεσφαλίαν καὶ περιοχὴν τοῦ Ρήνου.

Ἡ Ἀγγλία ἐκράτησε τὴν Μάλταν, τὰς Ἰονίους Νήσους, τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὴν Κεϋλάνην κτλ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀποικιακὸς ἀγὼν ἐτελείωσεν ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, τὴν Βενετίαν

καὶ Λομβαρδίαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ παλαιοὶ ἡγεμόνες τῆς Ἰταλίας ἐπανῆλθον εἰς τὸν θρόνον των, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ Πάπας. Τὸ Βέλγιον ἠνώθη μὲ τὴν Ὀλλανδίαν εἰς ἓν κράτος ἀνεξάρτητον ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλείου τῶν Ἡνωμένων Κάτω Χωρῶν καὶ ἡ Νορβηγία ἠνώθη μετὰ τῆς Σουηδίας.

ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ (1815)

νεοβανι

Κατ' εἰσῆγησιν τοῦ θρησκομανοῦς Τσάρου Ἀλεξάνδρου οἱ σύμμαχοι βασιλεῖς τῆς Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἔκαμαν τὴν λεγομένην Ἱερὰν Συμμαχίαν, ἡ ὁποία ἀρχικῶς σκοπὸν εἶχε τὴν διατήρησιν τῶν ὄρων τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης.

Βραδύτερον ὅμως οἱ σύμμαχοι προέβησαν εἰς νεωτέρας συμφωνίας. Ὑπεχρεοῦντο δηλαδὴ νὰ κυβερνήσουν τὰ κράτη των κατὰ τὴν θεῖαν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν. Αὐτὸ ἐσήμαινεν, ὅτι θὰ κατεδίωκον πᾶσαν φιλελευθέραν κίνησιν εἰς τὰς χώρας των καὶ θὰ ὑπεστήριζον ἀλλήλους καθὼς καὶ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας, διὰ νὰ διατηρήσουν τὸ ἀπολυταρχικὸν καθεστῶς.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατεδίωξε τοὺς φιλελευθέρους καὶ κατέπνιξε πᾶσαν προοδευτικὴν ἐκδήλωσιν τῶν λαῶν πολυτάκις μὲ βίαιαν ἐπέμβασιν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἐπολέμησαν αὐτὴν ἀμειλίκτως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ'

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ — ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

ΤΑ ΓΑΛΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Τὸν 18ον αἰῶνα τὰ γαλλικὰ γράμματα ἐπιβάλλονται ἀκόμη περισσότερο εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ἐμελετᾶτο εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς ἐχρησίμευον ὡς ὑπόδειγμα. Ἐπίσης ἡ γαλλικὴ τέχνη, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἐγίνοντο παντοῦ ἀντικείμενον μιμήσεως. Διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Γάλλοι ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ πνευματικῶς τὸν 18ον αἰῶνα.

Ἄλλ' οἱ σημαντικώτεροι ἐκ τῶν Γάλλων συγγραφέων τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Βολταῖρος, ὁ Μοντεσκιέ, ὁ Διδερό κτλ., περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν προηγουμένως, δὲν εἶναι καθαροὶ λογοτέχναι, ἀλλὰ πολιτικοὶ συγγραφεῖς καὶ πραγματεύονται μᾶλλον κοινωνικὰ ζητήματα. Ἐξηκολούθησεν ὅμως παραλλήλως ἡ παράδοσις τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ὑπάρχουν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ καθαροὶ λογοτέχναι, οἱ ὁποῖοι συνθέτουν δράματα καὶ ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ μεγάλου αἰῶνος.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ πνευματικὴ κίνησις ἐξαπλοῦται διαρκῶς βορειότερον. Ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία γίνονται τῶρα κέντρα ζωηρᾶς πνευματικῆς ζωῆς, ἐνῶ αἱ παλαιότεραι ἐστίαι τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ νοτιώτεραι, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰσπανία, καθυστεροῦν.

Ἡ Ὀγγλος Γίββων (Gibbon, 1737-1796) διὰ τῆς εὐρυτάτης πολυμαθείας του, τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς τῶν κειμένων καὶ τῆς ὀξυνοίας του ἔγινεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς ἱστο-

ρίας δια τοῦ ἔργου του Παρακμῆ καὶ πτώσις τῆς Ρω-
μαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ἄλλ' ὁ 18ος αἰὼν εἶναι κυρίως ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς
γερμανικῆς λογοτεχνίας. Ἡ γερμανικὴ λογοτεχνία ἐπὶ πολὺν
καιρὸν ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς κλασσικῆς γαλλικῆς λογοτε-
χνίας καὶ ἐχρειάσθη ἀγών, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν μίμησιν.
Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο οἱ Γερμανοὶ ἐστράφησαν εἰς τὴν πα-
ράδοσιν τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς ποιήσεως καὶ ἀνεκάλυψαν
τοὺς θησαυροὺς τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης. Τοιοῦτοτρόπως
κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐφάνη ὁ πρῶτος δημιουργὸς ποιητῆς,
ὁ **Φρειδερίκος Κλόπστοκ** (Klopstock, 1724 - 1804), ὁ ὁποῖος
διὰ τοῦ ἔργου του *Μεσιὰς* ἔδειξεν εἰς τοὺς συγχρόνους του
τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῆς γερμανικῆς.

Ἄλλοι λόγιοι εἰς τὴν Γερμανίαν ἐζήτησαν νὰ κατανοήσουν
βαθύτερον τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα. Δύο ἐξ αὐτῶν κατέχουν
πρωτεύουσαν θέσιν, ὁ **Βίνκελμαν** (Winckelmann, 1717 - 1768),
ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ ἔργου του *Ἱστορία τῆς Τέχνης τῆς*
Ἀρχαιότητος ἔδωκε νέαν ἀντίληψιν τοῦ ἀρχαίου καλοῦ, καὶ
ὁ **Λέσιγγ** (Lessing, 1729 - 1781), ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ σημαντι-
κώτερον ἔργον κριτικῆς τῶν χρόνων αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ὠνό-
μασε *Λαοκῶν*.

Μετὰ τὴν προπαρασκευὴν αὐτὴν ἤρχισεν ἡ ἀκμὴ τῶν γερ-
μανικῶν γραμμάτων, ἡ ἐποχὴ τῆς *Θυέλλης* καὶ *Ὀρμῆς*
(Sturm und Drang), ὅπως ὀνομάζουσαν αὐτὴν οἱ Γερμανοί.

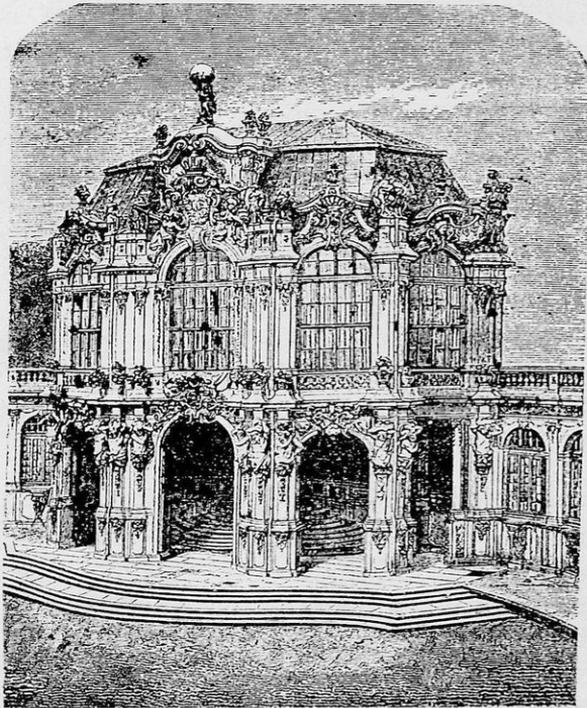
Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀνεφάνη ὁ μεγαλύτερος τῶν
γερμανῶν ποιητῶν, ὁ **Γκαίτε** (Goethe, 1749 - 1832), ὁ ὁποῖος
ἀνεπτύχθη εἰς ἀξιολογώτατον καλλιτέχνην, συνδυάζων τὴν
παράδοσιν τοῦ γερμανικοῦ μεσαιῶνος μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνι-
κῆς ἀρχαιότητος. Τὸ μεγαλύτερον ἔργον του εἶναι ὁ *Φάουσι*.

Περίφημος ποιητῆς ἦτο ἐπίσης ὁ **Φρειδερίκος Σίλλερ**
(Schiller, 1759 - 1805), στενὸς φίλος τοῦ Γκαίτε. Ἐξαιρέτα ἔργα
τοῦ Σίλλερ εἶναι ὁ *Βαλλενστάϊν*, ἡ *Μαρία Στούαρτ*, ὁ
Γουλιέλμος Τέλ κτλ., δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐμελο-
ποιήθησαν εἰς μελοδράματα.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ τέχνη τοῦ 18ου αἰῶνος μετεβλήθη ἀναλόγως πρὸς τὰς τάσεις καὶ τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς.

Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ἀκολουθεῖ νέον ρυθμόν. Ὁ παλαιότερος ρυθμὸς Μπαρόκ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκτίσθησαν τὰ ἀνά-

Περίπτερον ἐν Δρέσδη, τὸ Zwinger.

κτορα τῶν Βερσαλλιῶν καὶ πλεῖστα ἄλλα οἰκοδομήματα τοῦ 17ου αἰῶνος, παραμελεῖται. Τὰ οἰκοδομήματα δὲν ἔχουν τώρα οὔτε τὸ μέγεθος οὔτε τὸν βαρὺν καὶ ψυχρὸν ὄγκον τοῦ Μπαρόκ. Οἱ καλλιτέχνη ἀποφεύγουν ἐπιμελῶς τὴν εὐθυγραμμίαν εἰς τὴν πρόσοψιν καὶ προτιμοῦν τὰς καμπύλας καὶ ἰδιορρυθμούς γραμμὰς. Ἐπικρατοῦν ἀθάλαρετα σχέδια καὶ ἡ διακό-

σησις διὰ φανταστικῶν πτηνῶν, φυτῶν ἢ ὄστράκων. Γενικῶς οἱ τεχνῖται ἐπιδιώκουν τὸ ἐλαφρόν, τὸ κομψόν καὶ τὸ εὐθυμον. Τὸ ἴδιον παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαρρῦθμισιν. Ἐπιδιώκεται τὸ ἀπαλόν, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡσυχάζει τὰς αἰσθήσεις. Τὸν νέον ρυθμὸν ὠνόμασαν Ροκοκό (Rococo, ἀπὸ τὸ rocaille = ὄστρακον). Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἔργα εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τὴν Γερμανίαν.

Καὶ ἡ Ζωγραφικὴ ἀκολουθεῖ τὴν ἰδίαν τεχνοτροπίαν. Ἀξιόλογος ζωγράφος τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ γάλλος Βαττώ (Watteau, 1684 - 1721), ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε σκηνὰς τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου.

Ἀξιόλογοι εἶναι οἱ ἄγγλοι ζωγράφοι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς φύσεως καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου (ρεαλισμός). Οἱ ἐξοχώτεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Χόγκαρθ (Hogarth, 1697 - 1764) καὶ ὁ Ρέινολτς (Reynolds, 1723 - 1792).

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος παρατηρεῖται ἐπιστροφή εἰς τὸν κλασσικὸν ρυθμὸν, τὴν ὁποίαν ἐνίσχυσεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν δύο ἀρχαίων πόλεων, τῆς Πομπηίας καὶ τοῦ Ἡρακλείου. Εἰς τοὺς Παρισίους καὶ ἀλλαχοῦ ἀρχίζουν νὰ κτίζουν ναοὺς καὶ μέγαρα μὲ ἀρχαῖζοντα ρυθμὸν. Ὁ Ναπολέων ἵδρυσεν θριαμβευτικὰς ἀψίδας καὶ στήλας, αἱ ὁποῖαι ἀπομιμοῦνται τὰς ρωμαϊκὰς ἀψίδας καὶ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τὸ Μόναχον πόλιν τῶν μνημείων καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ κατασκευάζουν Στοὰς καὶ Προπύλαια ἀπομιμούμενοι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς ὠνομάσθη Αὐτοκρατορικὸς (Empire). Κατὰ τὸν ρυθμὸν αὐτὸν ἐκτίσθησαν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἀκαδημία, ἡ Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη.

Ἡ Γλυπτικὴ κατ' ἀρχὰς, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι, ἦτο κομψὴ καὶ περίτεχνος. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος παρατηρεῖται καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιστροφή εἰς τὸν κλασσικὸν ρυθμὸν. Οἱ γλύπται φρονοῦν, ὅτι ἡ ὑψηλὴ τέχνη εἶναι τὸ ἥρωϊκόν, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ γυμνοῦ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα

των αρχαίων, και μιμουνται τα αρχαία αγαλματα. Κατα την αρχην του 19ου αιωνος δυο γλυπται εχουν μεγαλην φημην, ο Ιταλος **Κανόβα** (Canova, 1757 - 1822) και ο δανος **Τορβάλδσεν** (Thorwaldsen, 1770 - 1844), οι οποιοι παρήγαγον πολλα εργα και απεμιμήθησαν την κανονικότητα των αρχαίων αγαλμάτων.

Όμοια στροφή παρατηρείται και εις την ζωγραφικην. Ό αρχηγός της κλασικιστουσης ζωγραφικης, ο γάλλος **Δαυϊδ** (David, 1748 - 1825), ο κατ' εξοχην ζωγράφος των χρονων της Γαλλικης Έπαναστασεως, επιχειρει να αναγεννηση την ζωγραφικην ανακαλων εις την ζωην τας συμμετρικας γραμμας και την αρμονιαν της μυικης διαπλασεως των αρχαίων αγαλμάτων. Περιφημα εργα του ειναι ο "Ορκος των Όρατιων, ο Λεωνιδας εις τας Θερμοπυλας, αι Σαβίναι.

ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Η ζωηρά επιστημονικη κίνησις του 17ου αιωνος εξηκολούθησε και κατα τον 18ον. Η Γαλλια εχει να επιδειξη αξιολόγους μαθηματικούς, εκ των οποίων διασημότερος ειναι ο **Λαπλάς** (Laplace, 1749 - 1827).

Άλλα σημαντικην κυρίως πρόδοον σημειώνει και κατα τον αιωνα αυτόν η Φυσικη. Κατασκευάζουν ακριβέστερον όργανον δια την μέτρησιν της θερμότητος, το θερμόμετρον με υδράργυρον (Ρεωμόρου, 1730, Κελσίου, 1742). Οι αδελφοι **Μογκολφιέ** κατασκευάζουν το αερόστατον (1783). Ό Σκώτος **Ουάτ** (Watt) έτροποποίησε την άτμομηχανην, της οποιας την πρώτην ιδεάν ειχε συλλάβει ο Γάλλος **Παπίνος** (Papin) επί Λουδοβίκου ΙΔ', κατώρθωσε δι' αυτής να παραγάγη κινητήριον δύναμιν και την έχρησιμοποίησεν εις τα μεταλλεία και τα ύφαντήρια (1778). "Ηρχισεν επίσης να μελετάται κατα τους χρόνους αυτούς και ο ήλεκτρισμός και ο Άμερικανός **Φραγκλίνος** (Franklin) ανέκαλυψε το άλεξικέραυνον, το όποιον ειναι το πρώτον πόρισμα των μελετών αυτών.

Η Χημεία ανεπτύχθη εις επιστήμην υπό του γάλλου **Λαβοαζιέ** (Lavoisier, 1743-1794).

Αι Φυσιολογικαι Έπιστήμαι έσημείωσαν επίσης μεγάλας προόδους. Ό σουηδός **Λινναϊός** (Linné, 1707-1778) έμε-

λέτησε τὸ φυτικὸν βασίλειον καὶ ἐπενόησε γενικὸν σύστημα τῆς ταξινομήσεως τῶν φυτῶν καὶ ὀνοματολογίαν, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ γενικῶς καὶ χρησιμοποιεῖται ἀκόμη σήμερον.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἡ Φιλοσοφία ἤκμασε πολὺ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Περίφημος φιλόσοφος εἶναι ὁ Ἄγγλος Τζῶν Λόκ, ὁ ὁποῖος, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς παλαιότερους φιλοσόφους, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπίστευεν, ὅτι αἱ αἰσθήσεις καὶ ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἶναι ἡ βαθυτέρα οὐσία τοῦ παντός.

Κατὰ τῶν δύο αὐτῶν τάσεων ἠγέρθη ὁ μέγας γερμανὸς φιλόσοφος Κάντ (Kant, 1724-1804), ὁ ὁποῖος πιστεύει, ὅτι μὲ τὸ λογικὸν δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ λύσῃ τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ προβλήματα καὶ ὅτι σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἠθική. Τὸν Κάντ ἠκολούθησαν πολλοὶ γερμανοὶ φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Φίχτε, ὁ Σέλλινγκ καὶ ὁ Χέγκελ.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΛΗΡΗΣ ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΥΠΕΡ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑ
(1453-1821)

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Ζ '

ΜΕΓΙΣΤΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΜΩΑΜΕΘ Β' — ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐφοῦ εἶδομεν ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς μετὰ τὸ 1453 χρόνους, ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας, διὰ νὰ ἴδωμεν ποῖα ἦτο ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς ὑπὸ τὴν Τουρκοκρατίαν.

Τὸ 1453, ὅπως γνωρίζομεν, ὁ Μωάμεθ Β' ἐκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν εἶδησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος, τὸ ὁποῖον κατέπληξεν ὅλην τὴν Εὐρώπην, εὐθὺς βενετικαὶ γαλέραι διέδωσαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν λοιπὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Παντοῦ φόβος ἐκυρίευσεν τοὺς Ἕλληνας καὶ πολλοὶ ἔσπευδον εἰς τὰ παράλια καὶ ἐζήτουν πλοῖα νὰ ἐπιβιβασθοῦν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον. Ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας ἐξεκίνησεν, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Βαλκανικῆς. Αἱ κατακτήσεις τῶν Ὀθωμανῶν ἐξηκολούθησαν καθ' ὅλον τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὕτῃ εἰς τὴν ἱστορίαν ὀνομάζεται αἰῶνες τῶν μεγάλων τουρκικῶν κατακτήσεων.

Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα τότε ὑφίσταντο τὰ Φραγκικὰ κράτη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ

Δεσποτάτον τοῦ Μωρέως. Τοῦτο ἐκυβέρνην οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, οἱ Δεσπότες **Δημήτριος** καὶ **Θωμᾶς**, οἱ ὅποιοι κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθησαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Συνήλθον ὁμως ἐκ τοῦ πρώτου φόβου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ νεώτερος Θωμᾶς δὲν συνήνεσε νὰ διαδεχθῆ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα ὁ μεγαλύτερος, οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐφιλονίκησαν καὶ διήρυσαν τὴν Πελοπόννησον εἰς δύο ἐπικρατείας. Τὸ ἓν τμήμα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην ἐκράτησεν ὁ Δημήτριος, τὸ ἄλλο μὲ πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας ὁ Θωμᾶς. Καὶ οἱ δύο ἔσπευσαν νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς κυρίαρχον τὸν Μωάμεθ ἐπὶ πληρωμῇ ἑτησίου φόρου. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς προθέμου αὐτῆς ὑποταγῆς προσωρινῶς ἀπεσόβησαν τὸν κίνδυνον.

Ἄλλ' οἱ Δεσπότες δὲν ἤργησαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ Μωάμεθ. Ἐνεκὰ τῆς μεταξύ των ἀντιζηλίας καὶ φιλονικίας εἶχον προσλάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ἄτακτα στίφη μισθοφόρων, τὰ ὅποια κατάρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ κατὰ τῶν Δεσποτῶν κάποιος Ἐμμανουὴλ Καντακουζηνός, Γόνος τῆς οἰκογενείας τῶν Καντακουζηνῶν, ὁ Ἐμμανουὴλ ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ πληρῶνῃ τακτικῶς τὸν ταχθέντα εἰς τοὺς Δεσπότες φόρον. Τὸ 1454 ὁ Μωάμεθ ἔστειλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν περίφημον στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν, ὁ ὅποιος κατέπειξε τὴν στάσιν καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἐμμανουὴλ Καντακουζηνὸν νὰ δραπέτευσῃ. Ἡ ἡσυχία ἀποκατεστάθη ἄλλιν προσωρινῶς.

Οἱ δύο Δεσπότες ὁμως δὲν ὠφελήθησαν ἐκ τῆς εἰρήνης διὰ νὰ στερεώσουν τὴν ἐξουσίαν των, ἀλλ' ἐπεβάρυναν περισσότερο τὴν κατάστασιν τῆς χερσονήσου μὲ τὰς διαρκεῖς φιλονικίας των καὶ τὴν κακὴν των διοίκησιν. Ἰδίως ὁ Θωμᾶς ἦτο φίλαρχος πολὺ καὶ σκληρὸς καὶ ἐπροκάλει μὲ τὴν συμπεριφορὰν του διαρκεῖς στάσεις. Διὰ τοῦτο τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1458 ἐστράτευσεν ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Δεσπότες νὰ παραχωρήσουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χερσονήσου.

Μόλις ὁμως ὁ Μωάμεθ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, αἱ ταραχαὶ ἐπανελήθησαν, ὁ δὲ Θωμᾶς ἤγειρε τὰ ὄπλα

κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν ἐκ νέου κατὰ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ κοινὸς κίνδυνος συνήνωσε τοὺς δύο ἀδελφούς, οἱ ὁποῖοι συνεφιλιώθησαν καὶ ὠρκίσθησαν ἀμοιβαίαν πίστιν. Ὁ Μωάμεθ ἐξήντησεν ὄλην τὴν ἀγριότητά του σφάζων τοὺς συλλαμβανομένους καὶ ἄλλους ὑποβάλλων εἰς φρικτὰ βασανιστήρια. Ἡ ἀντίστασις κατεστάλη παντοῦ καὶ ἡ χώρα κατεκτήθη τελειωτικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων (1460). Ἐκ τῶν δύο Δεσποτῶν ὁ Δημήτριος, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου, ἔτυχε συγγνώμης διὰ τὴν πρόθυμον ὑποταγὴν του καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Αἴνον τῆς Θράκης, ὅπου ἔζη διὰ σουλτανικῆς ἐπιχορηγήσεως ἀσπασθεῖς τὸν μοναχικὸν βίον. Ὁ δὲ Θωμᾶς παρέλαβεν ἀπὸ τὰς Πάτρας τὴν ἱερὰν κάραν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, πολιούχου τῶν Πατρῶν, καὶ ἐπιβίβασθεις εἰς πλοῖον κατέφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐπὶ πέντε ἔτη συνετηρεῖτο διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τοῦ Πάπα. Βραδύτερον ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἀνδρέας ἐπώλησε τὰ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας δικαιώματά του εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον Η΄.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΚΑΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΗΒΩΝ (1458)

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ φραγκικοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὸ 1204, ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχὰς ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γαλλικοῦ οἴκου Ντὲ λὰ Ρὸς (De la Roche). Βραδύτερον Καταλανοὶ μισθοφόροι ἐσφετερίσθησαν τὴν ἀρχὴν, τὸ δὲ 1386 κατέλαβον τὸ Δουκάτον οἱ Ἰταλοὶ Ἀτζαγιῶλαι, τραπεζίται ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν. Τέλος ὁ βενετὸς δοῦξ τοῦ Ναυπλίου Βαρθολομαῖος Κονταρίνης, νυμφευθεὶς τὴν δούκισσαν Κλάραν καὶ σφετερισθεὶς τὰ δικαιώματα τοῦ νομίμου διαδόχου Φραγκίσκου Ἀτζαγιῶλη, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Μωάμεθ νὰ ἀναμειχθῆ εἰς τὰ πράγματα τοῦ Δουκάτου.

Ὁ Μωάμεθ προσήρτησε διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Ὁμάρ, υἱοῦ τοῦ Τουραχάν, τὰς χώρας τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1458 καὶ εἰσῆλθε μεγαλοπρεπῶς εἰς τὰς Ἀθήνας, «τὴν πόλιν

των φιλοσόφων», όπως αποκαλεί αυτές τουρκος γεωγράφος. Ο κατακτητής τόσο θαύμασε την τοποθεσίαν των Ἀθηνῶν, τους λιμένας της και τὰς φυσικὰς καλλονὰς της και τόσο θαμβώθη ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν ἀρχαίων μνημείων, ὥστε ἀνέκραξεν: «Ὁφείλομεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Τουραχάν Ὁμάρ διὰ τὴν λαμπρὰν κατάκτησιν». Αἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὸ προνόμιον νὰ ἀποτελέσουν ἰδιαιτέραν διοίκησιν. Ὁ Μωάμεθ μετέβαλε τὸ Ἐρεχθεῖον εἰς φρούριον, ἐπανέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παρθενῶνος, τὴν ὁποῖαν οἱ Φράγκοι εἶχον μεταβάλει εἰς καθολικὴν, καὶ ἀνασυνέστησε τὴν ὀρθόδοξον μητρόπολιν καταλύσας τὴν καθολικὴν, ἣ ὁποία ὑφίστατο ἀπὸ τὸ 1204.

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Μωάμεθ διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Σαγανὸς πασᾶ κατέλαβε καὶ τὰς Θήβας καὶ ἐξεδίωξε τοιοῦτοτρόπως τελείως τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ Βοιωτίαν, τὰς ὁποίας τὸ 1460 κατέστησεν ἐπαρχίας τουρκικὰς. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος εἶχε συμπληρωθῆ καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

Μετὰ τὰς κατακτήσεις του αὐτὰς ὁ Μωάμεθ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του κατὰ τοῦ μόνου ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑπελείπετο ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τοῦ Βασιλείου τῆς Τραπεζοῦντος εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν αὐτὴν ἔδωκαν οἱ Γενοᾶται. Οὗτοι δηλαδὴ, καθὼς γνωρίζομεν, πρὶν καταληφθῆ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἦσαν κύριοι τοῦ προαστείου τοῦ Γαλατᾶ. Ἀπήτησαν λοιπὸν καὶ μετὰ τὴν Ἄλωσιν νὰ κρατῆσουν αὐτόν, ἀλλ' ὁ Μωάμεθ ἠρνήθη καὶ αὐτοὶ ἀπερισκέπτως ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον. Οἱ Τούρκοι ἀφήρεσαν ἀπ' αὐτοὺς ὅλους τοὺς σπουδαιοτάτους ἐμπορικοὺς σταθμοὺς ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Σινώπην. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Γενοατῶν ἔφερε τὸν Μωάμεθ εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος.

Εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἀπὸ τὸ 1204 ἐβασίλευον γόνοι τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Κομνηνῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐ-

τοὺς αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Δαυΐδ, δέκατος κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὸ 1204. Ὁ Μωάμεθ μὲ ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν προσέβαλε τὴν πρωτεύουσαν Τραπεζοῦντα. Τὰς ἐπιθέσεις κατὰ θάλασσαν ἀπέκρουσαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ Μωάμεθ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιμετωπίσουν. Ἦναγκάσθη λοιπὸν ὁ Δαυΐδ νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις τοῦ Μωάμεθ, νὰ παραδώσῃ δηλαδὴ τὸ κράτος του καὶ ὁ ἴδιος νὰ ζήσῃ ὡς ἰδιώτης μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.

Ἡ τύχη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο πολὺ τραγικὴ. Ἐκ τῶν ὀκτῶ υἱῶν τοῦ Δαυΐδ ὁ νεώτερος καθὼς καὶ ἡ θυγάτηρ του ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθοῦν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἀντέστησαν ἐπιμόνως εἰς τὸν ἐξισλαμισμὸν, τοῦτο ἐξηρέθισε τὸν Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἐξύφαινον συνωμοσίαν, διέταξε τὴν ἐξολόθρευσιν αὐτῶν. Δέκα πτώματα, ὁ αὐτοκράτωρ Δαυΐδ μετὰ τῶν ἑπτὰ υἱῶν του καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του, ἐρρίφθησαν εἰς τινὰ ἀγρόν, διὰ νὰ γίνουιν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀγρίου κατακτητοῦ βορὰ τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων. Ἐπέζησε μόνον ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλένη, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὸ θλιβερὸν καθήκον μὲ τὴν σκαπάνην εἰς τὰς χεῖρας τὴν νύκτα νὰ κρύψῃ εἰς τὸν τάφον τοὺς φιλότατους νεκρούς. Καμφθεῖσα ἀπὸ τὴν θλίψιν ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὴ τοὺς ἰδικούς της εἰς τὸν τάφον.

ἌΛΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Τὸ 1415 οἱ Τούρκοι ἀπέσπασαν ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Χίον, ἀπὸ τοὺς Γενοάτας τὴν Λέσβον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Τούρκους ἤδη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 15ου αἰῶνος. Οἱ Βενετοὶ διετήρουν ἀκόμη τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς Ἰονίους Νήσους καθὼς καὶ λιμένας τινὰς τῆς Πελοποννήσου ὅπως καὶ τὴν Ναύπακτον, ἡ δὲ Ρόδος κατείχετο ἀπὸ τοὺς Ἰππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

Τὸ 1456 ὁ Μωάμεθ προσέβαλε τὴν Σερβίαν, ἡ ὁποία ὑπέκυψε. Μόνον τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ὑπερήσπισεν ἠρωϊκῶς

ὁ περίφημος βοεβόδας (ἀρχηγός) τῆς Τρανσυλβανίας Ἰωάννης Οὐνιάδης, δὲν παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ Σερβία τὸ 1459 ἔγινεν ἐπαρχία τουρκικὴ, τὸ δὲ 1464 κατελήφθησαν ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνη. Εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν ὁ περίφημος Σκεντέρβειος ἀπέκρουσε τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ὅταν ἀπέθανε, γέρων ἦδη, ἡ χώρα περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου (1467).

Ὅταν τὸ 1481 ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ, ὅλη ἡ Μ. Ἀσία καὶ ὅλη ἡ χώρα μεταξὺ τοῦ Σαῦου (παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως) τοῦ Δὸν καὶ τοῦ Ταινάρου (ἐκτὸς τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Ταινάρου) εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΣΕΛΙΜ Α' (1512-1520)

Εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον ἔφθασεν ἡ δύναμις τῶν Ὄθωμων ἐπὶ τῶν δύο Σουλτάνων Σελίμ Α' καὶ Σουλεῦμάν Β'.

Ὁ Σελίμ Α' (1512-1520) ἦτο ἄγριος καὶ αἰμοχαρής. Κατέλαβε τὸν θρόνον διὰ στάσεως κατὰ τοῦ πατρός του Βαγιαζίτ, τὸν ὁποῖον πιθανῶς ἐδολοφόνησεν, ὅπως καὶ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς του.

Ὁ Σελίμ κατέκτησε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Τὰς χώρας αὐτὰς ἐξουσίαζον μογγόλοι ἵππεις, οἱ καλούμενοι Μαμελοῦκοι (δοῦλοι), τοὺς ὁποίους οἱ Χαλίφαι τῆς Βαγδάτης εἶχον προσλάβει ὡς μισθοφόρους κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ὁ ἀρχηγός αὐτῶν ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐξουσίαζε καὶ τὴν Συρίαν. Οἱ Μαμελοῦκοι ἠττήθησαν παρὰ τὸ Χαλέπιον καί, ὅταν ὁ Σελίμ εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν, ὁ ἱεροκῆρυξ τοῦ μεγάλου τεμένους προσεφώνησεν αὐτὸν «ὕπνρητὴν τῶν δύο ἱερῶν πόλεων Μέκκας καὶ Μεδιναῶς». Τοιοῦτοτρόπως οἱ Σουλτάνοι τῆς Τουρκίας ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ Χαλίφου, δηλαδὴ τοποτηρητοῦ τοῦ Προφήτου, τὸν ὁποῖον ἔφερον οἱ ἄραβες ἡγεμόνες.

ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ Β' (1520-1566)

Ὁ Σουλεῦμάν Β' (1520-1566) εἶναι ὁ ὀνομαστότερος ἐκ τῶν τούρκων σουλτάνων, σύγχρονος τοῦ Καρόλου Ε', τοῦ Φραγκίσκου Α', τοῦ πάπα Λέοντος Ι' καὶ τοῦ Λουθήρου. Εὐ-

ρωπαίοι συγγραφείς ἔγραψαν ἔκτενως περὶ αὐτοῦ, εὐρωπαῖοι ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτὸν καὶ σφύζονται μακραὶ ἐκθέσεις τῶν βενετῶν πρεσβευτῶν περὶ αὐτοῦ. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὠνόμασαν αὐτὸν Μεγαλοπρεπῆ (Magnifique) καὶ οἱ Τοῦρκοι Γιαβούρς (ἄξιον) καὶ Κανουνί (νομοθέτην). Ὁ Σουλεῦμάν διεκρίθη ὡς πολεμιστῆς, ὡς προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ ὡς νομοθέτης.

Μόλις ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν, κατέρριψε τὰ δύο προπύργια τοῦ χριστιανισμοῦ, τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Ρόδον. Τὸ 1521 ὁ Σουλεῦμάν μετὰ πολιορκίαν ἕξ ἑβδομάδων ἔγινε κύριος τοῦ Βελιγραδίου μετὰ μακροῦς καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας. Ἡ Ρόδος ἔπεσε μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν τῶν Ἴπποτῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τότε ἔφυγον ὑπόσπονδοι καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μάλταν. Ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ οἱ εὐρωπαῖοι ἡγεμόνες ἐπέζητησαν τὴν συμμαχίαν τοῦ Σουλεῦμάν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φραγκίσκος Α΄, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ε΄ καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἔστειλεν ἀπεσταλμένον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ ἰσχυροῦ σουλτάνου.

Ὁ Σουλτάνος προέβαλε μετὰ ταῦτα τὴν Οὐγγαρίαν (1526). Εἰς τὴν περίφημον μάχην τοῦ Μοχατς συνετρίβη τὸ οὐγγρικὸν ἱππικόν, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκος ἐφονεύθη καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βούδαν. Κατόπιν, κατασκευάσαντες πελωρίαν γέφυραν ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ἔγιναν κύριοι καὶ τῆς Πέστης. Οἱ Οὐγγροὶ εὐγενεῖς ἔδωσαν τότε τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν ἀρχιδουκά τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀρχιδουξ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Σουλτάνου κατέλαβε τὴν Πέστην, ὁ Σουλεῦμάν παρεσκεύασε μεγάλην ἔκοτρατεῖαν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ προήλασε μέχρι τῶν προθύρων τῆς Βιέννης (1527). Μετ' ὀλίγον 250 χιλιάδες στρατοῦ μὲ 300 τηλεβόλα περιεκύκλωσαν τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζον 16 χιλιάδες στρατοῦ μὲ 72 τηλεβόλα. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἀνωτέρας τακτικῆς τῆς Εὐρωπαϊῶν.

Ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου ἔδωσεν εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ὁ Σουλτάνος δῶρισε τότε ὀργανωτὴν καὶ διοικητὴν τοῦ στόλου τοῦ τὸν πε-

ρίφημον πειρατήν, ἄρχοντα τοῦ Ἀλγερίου, **Χαϊρεδίν Βαρβαρόσσαν**. Ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα εἶδε τότε ἡμέρας δόξης καὶ οἱ ἄλγερινοὶ πειραταὶ διέσπειρον τὸν τρόπον εἰς τὴν Μεσόγειον, λεηλατοῦντες τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους τοὺς ἐπιβάτας. Διὰ τοῦτο ἡ κατὰ τῆς Τύνιδος ἐκστρατεία τοῦ Καρόλου Ε' ἔλαβε χαρακτῆρα σταυροφορίας.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ (1571)

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σουλεῦμάν **Σελίμ Β'** (1526 - 1574) κατέλαβε τὴν Κύπρον ἐκδιώξας τοὺς Βενετούς. Καὶ ἤδη ὁ τουρκικὸς στόλος ἠπείλει τὴν Κρήτην καὶ τὰ παράλια τῆς Δαλματίας. Τότε ὁ Πάπας Πίος Ε' ἤνωσεν εἰς ἱερὰν συμμαχίαν τὴν Βενετιαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τοὺς Ἰππώτας τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου. Ναύαρχος τοῦ ἠνωμένου χριστιανικοῦ στόλου ἦτο ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φιλίππου Β' **Δὸν Ἰωάννης ὁ Αὐστριακὸς** (Don Juan d'Austria), μόλις εἰκοσιδύο ἐτῶν, ἀλλ' ἤδη ἔνδοξος ἀπὸ τοὺς πολέμους κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Ἀφρικῆς.

Ὁ χριστιανικὸς στόλος προσέβαλε κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τὸν μωαμεθανικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ Αἰγυπτίους, Ἀλγερινούς καὶ Τούρκους, καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσαν ναυμαχίαν, ἡ ὁποία εἶναι μία ἐκ τῶν ἀξιολογητάτων τῆς ἱστορίας, ὁ μωαμεθανικὸς στόλος κατεστράφη ὁλοσχερῶς. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀνομαστὴ Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου (Leranto, 1571). Ἡ ἀποτυχία τῆς Βιέννης καὶ ἡ καταστροφή εἰς τὴν Ναύπακτον ἔθεσαν φραγμὸν εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὸν 17ον αἰῶνα ἀρχίζουν ἤδη νὰ φαίνωνται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἐσωτερικῆς παραλύσεως τῶν Τούρκων.

Ὁ περιβόητος Σουλτάνος **Μουράτ Δ'** (1623 - 1640) μεβίαια μέσα καὶ προσωρινῶς μόνον ἀνεχαίτισε τὴν διαρκῶς προχωροῦσαν ἐσωτερικὴν ἀποσύνθεσιν. Αἱ κεφαλαὶ τῶν Μεγάλων Βεζυρῶν ἔπιπτον ὡς ἐπὶ τοῦ Σελίμ τοῦ αἰμοχαροῦς καὶ πρῶτην φορὰν ἀπεκεφαλίσθη ὁ Σεῖχουλισλάμης, ὁ δὲ πατριάρχης **Κύριλλος Λούκαρις** ἔπεσε θῦμα τῆς θηριωδίας τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ραδιουργιῶν τῶν Ἰησουϊτῶν τοῦ Γαλατᾶ.

ΟΙ ΚΙΟΠΡΟΥΛΗΔΕΣ (1656-1691)

Τὴν ἀναρχίαν ἐσταμάτησαν ἐπὶ τινα χρόνον κατὰ τὸ δευτέρου ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κιοπρουληδων Μεγάλοι Βεζύροι. Ὁ Σουλτάνος **Μωάμεθ Δ'** (1648 - 1687) ἐκάλεσεν ὡς βεζύρην τὸν πρῶτον Κιοπρουλην, τὸν Μεχμέτ, ὁ ὁποῖος ἴδρυσεν πραγματικὴν δυναστείαν Μεγάλων Βεζυρῶν. Οἱ Κιοπρουληδες ἦσαν μουσουλμάνοι Ἀλβανοί, ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς **Μεχμέτ Κιοπρουλης**, πρῶν βοήθους μαγείρου εἰς τὸ ἀνάκτορον, ἑβδομηκοντούτης ἤδη, μὴ γνω-

Ἡ Τουρκία τὸν 17ον αἰῶνα.

ρίζων γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἦτο δραστήριος μέχρις ἀγριότητος καὶ εἶχεν ἔμφυτον εὐφυΐαν, ἐπεβλήθη καὶ ἤσκησε δικτατορικὴν ἐξουσίαν. Ἀπεκεφάλισεν ἢ ἔρριπεν εἰς τὸν Βόσπορον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀρχῆς του 4 χιλιάδας καὶ εἰς 30 χιλιάδας ὑπολογίζονται τὰ θύματα τῆς πενταετοῦς βεζυρείας του (1656-1661). Μεταξὺ τῶν θυμάτων ἦτο καὶ ὁ Πατριάρχης Παρθένιος.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (1645 - 1663)

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Τριακονταετής Πόλεμος ἐμαίνετο εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ Τοῦρκοι παρεσκεύασαν μεγάλην ἐκστρατεῖαν κατὰ τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν κατεῖχον, ὅπως εἶπομεν, οἱ Βενετοί. Ἀπεβιβάσθησαν τὸ 1645 εἰς τὴν νῆσον, κατέλαβον ἀμέσως τὰ Χανιά καὶ τὴν Σούδαν καὶ τὸ 1648 ἤρχισαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεγάλου Κάστρου, δηλαδὴ τοῦ Ἑρακλείου (Candia). Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἐθραύσθησαν πρὸ τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ἀνδρείας τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ φρουρίου καὶ ἡ πολιορκία, ἣ ὁποία διήρκεσεν ἐκ διαλειμμάτων 25 ἔτη, ἔγινεν ὀνομαστή.

Ἐπὶ τῶν Κιοπρουλήδων οἱ Τοῦρκοι ἐνέτειναν τὰς προσπάθειάς των. Τὸ 1666 ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὁ δεῦτερος Κιοπρουλῆς Ἀχμέτ, υἱὸς τοῦ πρώτου, ἀνὴρ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πατέρα του ἀνεπτυγμένος καὶ ἡπιώτερος, ἔχων μαζί του ὡς διερμηνέα τὸν Ἑλληνα Παναγιώτην Νικούσιον. Τὴν ἀμυναν διηύθυνεν ὁ ὀνομαστὸς βενετὸς στρατηγὸς Φραγκίσκος Μοροζίνης.

Ἄλλ' εἰς τὸ φρούριον ἤρχισεν ἤδη νὰ γίνεταί αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1669 ὁ Μοροζίνης ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀφοῦ εἶχεν ὑποστῆ 63 ἐπιθέσεις καὶ ἐπιχειρήσει 80 ἐφόδους. Οἱ Τοῦρκοι ἔχασαν 100 χιλιάδας ἀνθρώπους, οἱ δὲ Βενετοὶ 30 χιλιάδας. Εἰς τὸ Κάστρον εἶχον ἀπομείνει μόνον 4 χιλιάδες. Τὰς διαπραγματεύσεις διηύθυνεν ὁ Νικούσιος. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη ὑπετάχθη εἰς τοὺς Τούρκους.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΜΑΝΙΑΤΩΝ

Ἡ ἄλωσις τοῦ Μεγάλου Κάστρου τῆς Κρήτης ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἐπισφράγισμα τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τοὺς Τούρκους καὶ θρίαμβος αὐτῶν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ κατακτηταὶ ἔγιναν τολμηρότεροι καὶ εἶχαν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσουν καμμίαν γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐλευθέραν.

Οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι ἔως τώρα εἶχον κατορθώσει νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ τῶν ὁποίων ἡ τόλμη

καί ἡ πτωχεία δὲν ἐκίνουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Τούρκων σατραπῶν, προσεβλήθησαν ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη τῶν. Κατάρθωσαν ὁμῶς νὰ ἀποκρούσουν μὲ γενναιότητα ὅλας τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν.

Τότε μερικαὶ ἐπίσημοι οἰκογένειαι μεταξὺ αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἔβλεπον, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν ἐκινδύνευεν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταναστεύσουν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν μεταναστῶν Ἰωάννης Στεφανόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν οἶκον τῶν Κομνηνῶν, μετέβη εἰς τὴν Γένουαν καὶ ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν νὰ κατοικήσουν οἱ μετανάσται εἰς τὴν νῆσον Κορσικὴν, τὴν ὁποῖαν τότε κατεῖχον οἱ Γενοᾶται. Ἐν ὄλῳ 760 Μανιάται, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἐγκατεστάθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1673 εἰς τὴν Κορσικὴν.

Ἡ ἑλληνικὴ παροικία ἔμεινε πιστὴ εἰς τὴν γενοατικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν γαιῶν τῆς νήσου, εἰς τὴν ὁποῖαν ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων ἦτο πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν τῶν ἐγχωρίων. Ἀκόμη καὶ σήμερον σώζονται μερικαὶ ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι εἰς τὴν Κορσικὴν καὶ πλῆθος ἑλληνικῶν λέξεων καὶ ψάλλεται ἀκόμη τὸ ὠραῖον τραγούδι γυναικὸς τινος ἐκ Πελοποννήσου, ἡ ὁποία θρηνεῖ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ (1683)

Ὁ νέος μέγας βεζύρης **Καρὰ Μουσταφᾶς**, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Ἀχμέτ καὶ διάδοχος αὐτοῦ, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀναγεννηθεῖσαν δύναμιν τῆς Τουρκίας διὰ μεγάλην ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐφιλοδόχησε νὰ ἐπιτύχη ὅ,τι δὲν κατάρθωσε πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ὁ Σουλεῦμάν ὁ Μεγαλοπρεπής. Ἦτο ματαιόδοξος, ἄπληστος εἰς πλοῦτον καὶ ἡ πολυτέλειά του ὑπερέβαινε τὴν σουλτανικὴν.

Ἡ Αὐστρία εὕρισκετο τότε εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ δὲ Οὐγγαρία εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τοῦ Λεοπόλδου, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς ἐλευθερίας της. Ὁ Καρὰ Μουσταφᾶς εἰσέβαλε μὲ 200 χιλιάδας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, δὲν συνήντησεν ἀντίστασιν καί, ὑπερήφανος διὰ τὰς ταχείας ἐπιτυχίας

του, ένεφανίσθη πρό τῆς Βιέννης, τὴν ὁποῖαν ὑπερήσπιζον 10 χιλιάδες στρατὸς καὶ ὠπλισμένοι πολῖται καὶ φοιτηταί. Ἐπὶ 60 ἡμέρας ἡ ἄμυνα ἦτο ἡρωϊκὴ καὶ ἡ ἐπίθεσις μανιώδης. Σχεδὸν ὅλοι οἱ προμαχῶνες εἶχον κυριευθῆ ἢ ἀνατιναχθῆ μὲ ὑπονόμους. Ἄλλ' ὁ Μουσταφᾶς, μὴ θέλων νὰ περιέλθουν οἱ πλοῦσοι θησαυροὶ τῆς αὐστριακῆς πρωτεύουσας εἰς τοὺς Γενιτσάρους, ἀνέβαλλε τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἡ φιλαργυρία του ἐπέτρεψεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν, ἰδίως εἰς τὸ πολωνικὸν ἱππικὸν ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἰωάννην Σοβιέσκι, νὰ φθάσῃ ἐγκαίρως.

Οἱ Γενίτσαροι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐγκαταλείψαντες 300 τηλεβόλα. Πανικόβλητος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ καὶ μόλις εἰς τὸ Βελιγράδιον κατῶρθωσε νὰ ἀνασυνταχθῆ. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέτυχεν ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἠὺλόγησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου Σοβιέσκι, ὅπως πρό ἑνὸς αἰῶνος τοῦ Δὸν Ἰωάννου τοῦ Αὐστριακοῦ, τοῦ νικητοῦ τῆς Ναυπάκτου.

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (1684)

Μετὰ τὴν τελευταίαν ἀποτυχίαν πρό τῆς Βιέννης ἡ δύναμις τῶν Ὀθωμανῶν ἤρχισε νὰ καταρρέῃ. Ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς στρατὸς ἦτο ἀνώτερος τοῦ τουρκικοῦ εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸ ἠθικόν. Ἐνθαρρυνθέντες λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ ἡγεμόνες, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, ὁ Πάπας, ἡ Βενετία ὡς καὶ οἱ Ἰππῶται τῆς Μάλτας, ἐσχημάτισαν, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Πάπα, Ἱερὰν Συμμαχίαν, ὀνομασθεῖσαν Δεκάτην Τετάρτην Σταυροφορίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔλαβε μέρος τὸ 1686 καὶ ἡ ὀρθόδοξος Ρωσσία.

Ὁ πόλεμος διήρκεσε 16 ἔτη. Οἱ Τούρκοι προσβληθέντες ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα ὑπέστησαν καταστροφάς. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Βούδαν, ἡ δὲ οὐγγρικὴ βουλή ἐκήρυξε τὸ οὐγγρικὸν στέμμα κληρονομικὸν τοῦ Ἀψβουργικοῦ οἴκου. Μετ' ὀλίγον ἔπεσε καὶ τὸ Βελιγράδιον. Οἱ Βενετοὶ ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Δαλματίας.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.—ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ (1687)

Συγχρόνως οί Βενετοί ανέθεσαν εις τόν γηραιόν ήρωα τών κρητικῶν πολέμων **Φραγκίσκον Μοροζίνη**ν έκστρατείαν κατά τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μοροζίνης, καίτοι γέρων, ἐδικαίωσε τὰς ἐλπίδας, τὰς ὁποίας οί συμπατριῶται του ἐστήριξαν ἐπ' αὐτοῦ. Κατάρθωσε πράγματι ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος νά νικήσῃ ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους καί νά κατακτήσῃ ὅλο- κληρον τὴν Πελοπόννησον.

Ἐξ ἀφοῦ κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν Λευκάδα καί τὴν Πρέβεζαν, ὁ Μοροζίνης ἀπεβίβασεν ὀκτῶ χιλιάδας ἄνδρας εἰς τὴν Πελοπόννησον καί ἔγινεν ἀμέσως κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Κορώνης. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κυριώτερα φρούρια τῆς Πελοποννήσου, Ναυαρίνον καί Νεόκαστρον, ἡ Μεθώνη, τὸ Ἄργος, τὸ Ναύπλιον, ἡ Κόρινθος, αἱ Πάτραι, ἔπεσαν εἰς χεῖρας τών Βενετῶν. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μὲ ρίγη συγκινήσεως εἶδε κατόπιν πολλῶν ἐτῶν σκληρᾶς δουλείας τὴν χριστιανικὴν σημαίαν νά κυματίζῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν ἀέρα καί λησμονήσας τὰ κακὰ τῆς βενετικῆς διοικήσεως προσεκάλει τοὺς νέους κατακτητὰς πρὸς ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας του αὐτὰς ὁ Μοροζίνης ἐπεχείρησε τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς πόλεως παρεσκεύασε σθεναρὰν ἀντίστασιν. Τότε κατεκρημνίσθη ὁ κομψὸς ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καί τὰ ὑλικά του ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δυτικῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπὶ πλέον οἱ Τούρκοι συνεκέντρωσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τὰ ὄπλα, τὸ πυροβολικόν, τὰ πολεμεφόδια καί μετέβαλον τὸν Παρθενῶνα εἰς ἀληθὲς ὄπλοστάσιον.

Οἱ Ἕλληνες τῶν Ἀθηνῶν διαισθανόμενοι τὴν θλιβεράν καταστροφὴν ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τοὺς Βενετοὺς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον καί τὸν κληρὸν καί παρέδωκαν εἰς αὐτοὺς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι εἶχον ὄχυρωθῆ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, οἱ Βενετοὶ στήσαντες τὸ πυροβολικόν εἰς τὸν λόφον τοῦ Μουσείου ἤρχισαν σφοδρὸν βομβαρδισμόν. Τὴν ἑσπέραν τῆς 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1687 βόμβα ἐπέτυχε τὸ θαυμάσιον μνημεῖον, τὸ ἀριστούργημα τοῦ Φειδίου, τὸ ὁποῖον εἶχον σεβασθῆ περισσότεροι ἀπὸ εἴκοσιν αἰῶνες. Ἡ

βόμβα προεκάλεσε τρομεράν έκρηξιν, ή όποία επέφερε άνεπανόρθωτον καταστροφήν εις τό μεγαλύτερον μέρος τοῦ μνημείου.

Οί πολιορκούμενοι κατενόησαν τό μάταιον τής άντιστάσεως και έσουνθηκολόγησαν. 'Ο Μοροζίνης και ή άκολουθία του ειδον με ειλικρινή θλίψιν τήν καταστροφήν και τόσοσ τό μέγεθος αύτης έπίεσε τήν συνείδησίν των, ώστε όλοι έφρόντισαν νά άποσεισουν τήν ευθύνην. "Όλοι ήσθάνθησαν ρίγος, όταν άντίκρυσαν μεταξύ τών έρειπίων τά έξαιρέτα τεμάχια τοῦ θριγκοῦ, τών μετοπών και τής ζωφόρου. Τό μέγεθος τής καταστροφής έξέφρασε μία γυνή εκ τής άκολουθίας τοῦ Μοροζίνη, ή όποία ειπε χαρακτηριστικώτατα: «Ποτέ εις τόν κόσμον αύτόν δέν θ' άναπληρωθῆ ό ναός τής 'Αθηνᾶς».

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΡΛΟΒΙΤΣ ΚΑΙ ΠΑΣΣΑΡΟΒΙΤΣ

Τό 1697 οί σύμμαχοι κατέφεραν άποφασιστικόν κτύπημα κατά τών Τούρκων. 'Ο διάσημος στρατηγός τοῦ αυτοκράτορος τής Αύστρίας Ευγένιος τής Σαβοΐας ένίκησεν εις τήν Ζένταν τούς Τούρκους εις άποφασιστικήν μάχην. 'Εφονεύθησαν 20 χιλιάδες και 10 χιλιάδες επνίγησαν εις τόν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως Τάις. 'Εξηντηλέμένη ή Πύλη έδέχθη τήν μεσολάβησιν τής 'Αγγλίας. Τήν 27 'Ιανουαρίου 1699 ύπεγράφη ή Ειρήνη τοῦ Κάρλοβιτς, διά τής όποίας ή Τουρκία ήναγκάσθη νά άναγνωρίση εις τήν Αύστρίαν τήν κατοχήν τής Ούγγαρίας και τής Τρανσυλβανίας και εις τήν Βενετιαν τής Δαλματίας και τής Πελοποννήσου.

'Η ειρήνη αύτή, ή όποία συμπίπτει με τό τέλος τοῦ 17ου αΐωνος, έσημείωσε τήν όριστικήν άπόκρουσιν τών Τούρκων, οί όποιοι περιωρίσθησαν πρós βορράν εις τās Βαλκανικās χώρας χωρίς έλπίδας πλέον νά έγκατασταθοῦν εις τήν Κεντρικήν Ευρώπην.

'Αλλ' ή ειρήνη τοῦ Κάρλοβιτς δέν διήρκεσεν επί πολύ. Κατά τήν άρχήν τοῦ 18ου αΐωνος αΐ έχθροπραξίαι επανελήφθησαν. 'Ο αυτοκράτωρ τής Αύστρίας, άπαλλαγείς τοῦ πολέμου κατά τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' διά τής ειρήνης τής Ουτρέχτης, έστειλε τόν Ευγένιον τής Σαβοΐας κατά τών Τούρκων. 'Ο Μέγας Βεζύρης, ό όποίος ήτο έτοιμος νά επέλθη κατά τής Κερκύ-

ρας, έστράφη κατά τών Αυστριακών, διέβη τόν Σαῦον, άλλ' αὶ δυνάμεις του συνετρίβησαν εἰς τὰ τείχη τοῦ Πετροβαρδαίνου ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως (1716) καὶ ὁ πολιορκῶν τὴν Κέρκυραν τουρκικός στρατός ἀπεσύρθη ἐν ἀταξίᾳ. Ὁ Εὐγένιος μετὰ νείαν νίκην κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον (1717). Οἱ Αὐστριακοὶ εἰσέδυσαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ὁ Εὐγένιος ὠνειρεύθη νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Εἰρήνη τοῦ Πασσάροβιτς (1718, νῦν σερβικῆς πόλεως) ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον μεταξύ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὸ Βανᾶτον, τὴν βόρειον Σερβίαν μετὰ τοῦ Βελιγραδίου, μέρος τῆς Βοσνίας καὶ τὴν δυτικὴν Βλαχίαν. Ἡ Βενετία ἐκράτησε τὴν Δαλματίαν, ἡ Πελοπόννησος ὅμως ἐπεστράφη εἰς τὴν Τουρκίαν. Βραδύτερον οἱ Τοῦρκοι κατῶρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν (Συνθήκη Βελιγραδίου, 1730).

Τοιουτοτρόπως ἐσταμάτησεν ἡ αὐστριακὴ ἐξάπλωσις, εἰς τὴν Αὐστρίαν δὲ ἀπέμεινεν ἡ τιμὴ, ὅτι πρώτη συνέτριψε τὴν ὀρμὴν τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος παρεμβαίνει ἡ Ρωσσία, ἡ ὁποία ἐπὶ δύο αἰῶνας διεξήγαγεν ἐξοντωτικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Εἶχε γίνεи ὅμως φανερόν, ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἀπετέλει πλέον κίνδυνον κατὰ τῆς Εὐρώπης καὶ ἦτο προφανὴς ἡ κατάρρευσις τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας, τὸ δὲ ζήτημα τῆς κληρονομίας τῶν χωρῶν τῆς ἀρχίζει νὰ δημιουργῆ πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν κατὰ διαφόρους τρόπους ἐζήτησαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις.

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς τῶν Τούρκων ἦτο, ὅτι δὲν εἶχον τὴν ἰκανότητα νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης. Ἰδίως δὲν κατῶρθωσαν νὰ προσοικειωθοῦν τὰς δύο μεγάλας δυνάμεις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, διότι ἀπηγόρευε τοῦτο τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον τὰς ἐθεώρει ἔργα τῶν ἀπίστων Χριστιανῶν.

Ἐπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι λόγοι τῆς τουρκικῆς παρακμῆς.

1) Ἡ δύναμις τοῦ Σουλτάνου ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν κατακτή-

σεων και τὸ ταμείον αὐτοῦ ἐπληροῦτο διὰ τῶν λαφύρων τῶν νέων χωρῶν. Ὅταν λοιπὸν ἔπαυσαν αἱ κατακτήσεις, ἤρχισεν ἀμέσως νὰ κλονίζεται τὸ κράτος, διότι ὁ Σουλτάνος δὲν εἶχε χρήματα.

2) Ὅταν ἔπαυσαν αἱ κατακτήσεις, ἐξέπνευσεν ἡ ὀρμητικότης τῶν Τούρκων καὶ κατέπεσε τὸ ἀγέρωχον φρόνημα. Ὁ Σουλτάνος δὲν ἦτο πλέον ὁ κρατερός ἀρχηγὸς τῶν πολεμιστῶν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εἶχε γίνεαι ἀθέατος, ἐγκεκλεισμένος εἰς τὰ ἀνάκτορά του. Ἄφηνε συνήθως τὴν διοίκησιν εἰς τοὺς βεζύρας καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ χαρεμίου. Ἐπίσης κατέπεσε καὶ ἡ πολεμικότης τοῦ στρατοῦ. Οἱ Γενίτσαροι, κακῶς διοικούμενοι, εἶχον παραλύσει τελείως.

3) Τὸ τουρκικὸν κράτος διετήρησε τὸν μεσαιωνικὸν φεουδαρχικὸν χαρακτήρα. Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν εἶχον ἀποβῆ τυραννίσκοι ἐκβιάζοντες τοὺς κατοίκους. Εἰς πολλὰ μέρη πολλοὶ πασάδες ἔγιναν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, ὅπως ὁ Ἄλῃ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὁ Πεσβάνογλου τοῦ Βιδινίου.

4) Αἱ διοικητικαὶ καὶ δικαστικαὶ θέσεις ἐλαμβάνοντο διὰ δωροδοκίας. Θέσεις διοικητικαὶ ἐπωλοῦντο μὲ ὠρισμένον τιμολόγιον καὶ οἱ ἀγοράζοντες τὰς θέσεις πασάδες ἐξεβίαζον τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν, διὰ νὰ καλύψουν τὸ τίμημα. Ἐπίσης ἐπωλοῦντο αἱ θέσεις τῶν δικαστῶν. Αἱ καταχρήσεις εἰς βάρος τοῦ δημοσίου κατήντησάν παροιμιώδεις.

5) Οἱ κυρίως Τούρκοι ἀπετέλουν μειοψηφίαν εἰς τὸ κράτος, ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολυάριθμοι, πλούσιοι καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐθεώρουν τὴν αὐτοκρατορίαν ὡς ἐχθρικὴν καὶ ἐζήτουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἦσαν δηλαδὴ στοιχεῖα διαλυτικὰ καὶ εἰργάζοντο διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΤΑ ΑΡΜΑΤΩΛΙΚΑ ΤΑΓΜΑΤΑ

Ἐφοῦ, καθὼς εἶδομεν, ὁ ἑλληνισμὸς ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὀργανώθη ἐκκλησιαστικῶς καὶ κοινοτικῶς, ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διοργανώη καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐκείνας δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐχρησίμευον μίαν ἡμέραν διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κατακτητοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας. Αἱ πρῶται στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου ἔθνους ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς Κλέφτας.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἤδη χρόνους εἶχον σχηματισθῆ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος στρατιωτικὰ σώματα, διὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Φράγκων. Οἱ Βενετοὶ εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει, προσέλαβον τὰ σώματα αὐτὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτείας μὲ μισθόν. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν βραδύτερον καὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἐπειδὴ σοβαρὸς ἐξωτερικὸς κίνδυνος δὲν ἠπείλει τὸ κράτος εἰς τὰς πρὸς νότον ὄρεινὰς καὶ δυσπροσίτους ἐσχατίας τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Πύλη δὲν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ διατηρῆ στρατὸν οὔτε νὰ ἐξοπλίζῃ τὰ φρούρια καὶ ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς τὰ στρατιωτικὰ αὐτὰ τάγματα διὰ τὴν ἀστυνομικὴν ἐποπτείαν τῶν διαμερισμάτων αὐτῶν. Τὰ σώματα αὐτὰ ὀνομάσθησαν Ἀρματωλοὶ, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Καπετᾶνοι καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐποπτευόμενα διαμερίσματα Ἀρματωλικά.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρχον 17 ἐν ὄλῳ ἀρματωλικά, 3 εἰς τὴν Μακεδονίαν, 10 εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ Στερεάν Ἑλλάδα καὶ 4 εἰς τὴν Ἠπειρον, Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οὐδέποτε οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν ἀρματωλοὺς, διότι ἡ χώρα αὐτὴ εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν ἀμεσώτεραν ἀπειλὴν τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν,

ιδίως τῶν Βενετῶν. Τὰ καπετανᾶτα ἦσαν πολλάκις κληρονομικά καὶ περιήρχοντο εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν καπεταναίων.

ΟΙ ΚΛΕΦΤΑΙ

Ἄλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας τῆς Ἀλώσεως πολλοὶ φιλελεύθεροι Ἕλληνες μὴ ἀνεχόμενοι τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἀπήλθον μετὰ τὰ ὄπλα τῶν εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐξηκολούθησαν ἀπὸ τὰ δυσπρόσιτα καταφύγια τῶν νὰ πολεμοῦν τὸν κατακτητὴν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ περίφημοι Κλέφται, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸ ὄνομα ληστής, διότι κλέφτης ἐσήμαινε τὸν φιλελεύθερον Ἕλληνα, ὁ ὅποιος ἄφηνε τὰς ἀναπαύσεις τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ τὸν δουρικὸν ζυγόν. Ἐκτεταμένα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος εἶχον γεμίσει ἀπὸ κλέφτας, τὰ Ἄγραφα, τὸ Ξηρόμερον, τὸ Πήλιον, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Πίνδος κτλ. Ἐκεῖ εἶχον τὰ καταφύγια τῶν, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον λημέρια.

Οἱ κλέφται ἔζων ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τὴν ληστείαν. Συνήθως ἐπέπιπτον κατὰ τῶν Τούρκων, ἤρπαζον τὰ ποίμνια τοῦ Πασᾶ, εἰσέβαλλον ἀπροσδοκῆτως εἰς τὰ χωρία τῶν ἀγάδων καὶ τῶν μπέηδων καὶ πολλάκις ἀπήγον εἰς αἰχμαλωσίαν καὶ τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς ἀπηλευθέρωνον μόνον κατόπιν ἄδρων λύτρων. Διὰ τοῦτο ἡ ἑλληνικὴ χώρα κατὰ τὸ πλεῖστον εὕρισκετο εἰς ἀναστάτῳσιν.

Ἡ Πύλη δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰς μεμονωμένας ἀνταρσίας, περιορίζετο δὲ μόνον νὰ τιμωρῆ ἀγρίως τοὺς συλλαμβανομένους καὶ ἀνέθετε τὴν καταδίωξιν αὐτῶν εἰς τοὺς ἀρματωλοὺς. Ἀλλὰ μεταξὺ φρουροῦ καὶ ἀντάρτου ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη. Πολλοὶ ἀρματωλοὶ καθιστάμενοι ὕποπτοι εἰς τοὺς Τούρκους ἠναγκάζοντο νὰ καταφύγουν εἰς τὰ κλέφτικα λημέρια καὶ ἀντιθέτως πολλοὶ κλέφται βαρυνόμενοι τὴν ζωὴν τοῦ βουνοῦ προσεκύουν καὶ ἀνελάμβανον ὑπηρεσίαν εἰς τὰ ἀρματωλικά τάγματα. Καὶ γενικῶς ὑπῆρχε βαθυτέρα συμπάθεια μεταξὺ ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς ὁποίους ἤγωνε τὸ κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν μῖσος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἐξύψωσεν ἀμφοτέρους εἰς ἥρωας καὶ τὰ ὀνόματα ἀρματωλῶν καὶ κλέφτης κατήντησαν συνώνυμα.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Οί κλέφται είχαν και τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως. Ὅταν δὲν είχαν πόλεμον, εἰς τὰ λημέρια τῶν ἔψηναν ἀρνιά, ἔπινον γλυκὸ κρασί και ἡσκοῦντο εἰς διάφορα γυμνάσια, χρήσιμα διὰ τὸ ἐπάγγελμά των. Ἐρριπτον τὸ λιθάρι, ἐπήδων, ἠγωνίζοντο εἰς τὸν δρόμον και κυρίως ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν σκοποβολὴν, ἔρριπτον εἰς τὸ σημάδι, ὅπως ἔλεγον. Διὰ τὴν ἐπιδειξιότητα μερικῶν εἰς τὰ γυμνάσια αὐτὰ διηγοῦνται ἀπίστευτα πράγματα. Ὁ Νικοτσάρας π. χ., περίφημος ἀρματωλός, ἤμποροῦσεν εἰς τὸν δρόμον νὰ ξεπεράσῃ ἵππον και μὲ ἓν πήδημα νὰ πηδήσῃ 7 ἵππους παρατεταγμένους εἰς γραμμὴν. Ὅταν ἔτρεχεν ὁ Ζαχαρίας, ἔλεγον, ὅτι αἱ πτέρναι του ἤγγιζον εἰς τὰ νῶτα του. Πολλοὶ εἰς τὴν σκοποβολὴν είχαν τὴν ἰκανότητα νὰ περάσουν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι.

Ἡ καρτερία τῶν κλεφτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν και τὰς ἄλλας στερήσεις ἦτο παροιμιώδης. Πολλάκις ἐμάχοντο συνεχῶς ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια νηστικοὶ και ἄγρυπνοι και τέλος μὲ ὄρμην ἀκατάσχετον διέσχιζον τὰ ἐχθρικά χαρακώματα και διεσκόρπιζον τοὺς ἐχθρούς. Τοὺς πόνους ὑπέφερον μὲ μεγάλην καρτερίαν. Οἱ Τούρκοι ὑπέβαλλον εἰς φρικτὰ βασανιστήρια τοὺς κλέφτας, τοὺς ὁποίους συνελάμβανον εἰς τὰς μάχας. Ἐνῶ ἐσφυροκοποῦντο, ἐσουβλιζοντο, ἐζεματίζοντο μὲ ἔλαιον και ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας στρεβλώσεις, δὲν ἐξέφερον πολλάκις οὔτε ἓνα ἀναστεναγμόν, δὲν ἐπρόφερον μίαν λέξιν, παρά μόνον διὰ νὰ ὑβρίσουν τοὺς δημίους των. Διὰ τοῦτο μία ἀπὸ τὰς συνηθεστέρων των εὐχὰς κατὰ τὰ συμπόσια ἦτο «καλὸ βόλι» ἢ «καλὸ μολύβι».

Οἱ κλέφται ἤθελον νὰ διαιωνίσουν τὴν ζωὴν των και διὰ τοῦτο παρεκάλουν νὰ τοὺς θάψουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται, ὅτι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν ἀγρίαν των ζωὴν οἱ κλέφται δὲν παρημέλουν τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἤκουον μὲ εὐλάβειαν τὴν θεῖαν λειτουργίαν εἰς τὰ ἐρημοκλήσια, κατὰ δὲ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ, Χριστοῦγεννα και Πάσχα, ποτὲ δὲν παρέλειπον νὰ ἐορτάσουν τὰς λαμπρὰς αὐ-

τάς ημέρας εἰς τὰ δάση, τὰ σπήλαια ἢ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλοτάτων ὄρεων. Οὐδέποτε οἱ κλέφται ἔθιξαν τὰ ἱερὰ κειμήλια καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ἐκκλησιῶν.

Οἱ κλέφται καὶ οἱ ἄρματωλοὶ μὲ τὸ πολεμικὸν πνεῦμα καὶ μὲ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος θὰ ἀντέτασσε κατὰ τοῦ κατακτητοῦ, ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ ἡμέρα τῆς ἐξεγέρσεως.

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Μερικὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν αὐτῆς, διότι ἐχρησίμευσαν ὡς πολεμικὰ κέντρα καὶ πλούσια φυτώρια εἰς πολεμιστάς. Αἱ τέσσαρες ὄρειναὶ καὶ ἀπρόσιτοι περιοχαὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἡ Μάνη, τὸ Σοῦλι ἢ Χιμάρρα καὶ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ οὐδέποτε ὑπετάχθησαν οὐσιαστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν τὰ ἀσφαλέστερα καταφύγια τῶν ἐνόπλων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον σχεδὸν διαρκῆ πόλεμον κατὰ τοῦ κατακτητοῦ. Πολλοὶ ἐκ τῶν κορυφαίων ἀρχηγῶν καὶ χιλιάδες ἐκλεκτῶν πολεμιστῶν τοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς διαφόρους ἀγῶνας ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας προῆλθον ἀπὸ τὰ διαμερίσματα ἐκεῖνα.

Σημαντικώτατον ἐπίσης πολεμικὸν κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους, ἡ λεγομένη Ἐπτάνησος. Ἐκεῖ κατέφυγον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως χιλιάδες Ἑλλήνων πολεμιστῶν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπρομηθεύοντο ἀργότερα τὰ ὄπλα τῶν οἱ κλέφται τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Ἠπείρου, ἐκεῖ κατέφευγον οὗτοι, ὅταν κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν ἐπέστρεφον εἰς τὰ βουνὰ τῶν ἰσχυρότεροι καὶ ἀκμαιότεροι. Ἐπίσης ἐκεῖ ἐξησφάλιζον ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων πολλάκις ἐστρέφετο ἡ ὄργη τῶν Τούρκων.

Ἡ Ἐπτάνησος ὅμως προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας καὶ ὡς βᾶσις στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν. Ὑπῆρχεν ἐκεῖ μέγα καὶ τακτικὸν ἑλληνικὸν στρατόπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεπαιδεύθησαν χιλιάδες Ἐπτανησιῶν

καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ πλεῖστοι ἐπιφανεῖς ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τοῦ ἔθνους μας, ὅπως ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, πολλοὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας Τζαβέλλα κ. ἄ. Ἰδίως ὅταν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου περιήλθον ὑπὸ τὴν ρωσικὴν κατοχὴν κατὰ τὰ ἔτη 1799 - 1807, ἡ Ἑπτανησιακὴ Πολιτεία ὠργάνωσε συστηματικῶς καθαρῶς ἑλληνικὸν στρατόν, τοῦ ὁποῦ ἡ δύναμις ἔφθανε πολλακίς τὰς 4 χιλιάδας ἀνδρῶν περίπου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄγγλοι βραδύτερον, ὅταν τὸ ἔτος 1809 κατέλαβον τὴν Ἐπτάνησον, διετήρησαν τὴν ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Οἱ ἄνδρες τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ ἐφόρουσαν φουστανέλλαν, τουσλούκια, ἐρυθρὸν ἀμπέχονον καὶ περικεφαλαίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζετο σταυρὸς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «εἶθε». Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισε λοχαγὸς καὶ κατόπιν ταγματάρχης τοῦ στρατοῦ ἐκείνου, διετήρησε τὴν στολὴν καθὼς καὶ τὴν περικεφαλαίαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

Ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν παρακμὴν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς ναυτικοῦ καὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὰ παράλια. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας τῶν Ἰταλικῶν πόλεων Βενετίας, Γενούης, Πίσσης κτλ., καὶ ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἔπληξαν καιρίως τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, τὴν δὲ καταστροφὴν συνεπλήρωσεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ σπουδαῖος λόγος περὶ ναυτιλίας καὶ ἐμπορίου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνους.

Ἄλλ' ὅταν διὰ τῆς κατακτῆσεως τῶν Τούρκων ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις πραγμάτων, οἱ Ἕλληνες ἔλαβον ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον. Εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἔμποροι, ἐξήσκουν δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς κυρίως μικρεμπόριον καὶ ἀργότερα ἔγιναν ἀπαραίτητοι μεσῖται καὶ πράκτορες τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Εὐρωπαίων. Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα,

όποτε ήκμαζε τὸ γαλλικὸν ἔμποριον εἰς τὴν Ἐνατολήν, οἱ Ἕλληνες ἐπλούτησαν ὡς πράκτορες τῶν Γάλλων. Ἰδίως εἰς τὴν Σμύρνην ἀνεπτύχθησαν πλούσιοι ἔμπορικοὶ οἴκοι.

ΤΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Σπουδαιότατον ὄμως γεγονός διὰ τὸν τουρκοκρατούμενον ἑλληνισμόν ἦτο ἡ δημιουργία τοῦ ναυτικοῦ τῶν νήσων. Ἡ Ὑδρα πρώτη ἀπέκτησε ναυτικόν. Εἰς τὴν νήσον, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ ποιμένας καὶ ἀλιεῖς, κατέφυγον κατὰ καιροὺς ἔνεκα τῶν τουρκικῶν διωγμῶν καὶ ἄλλων ἀναστατώσεων πολλοὶ πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἔμποριον μὲ μικρὰ πλοῖα, καΐκια ἢ τρεχαντήρια. Ὄταν ὄμως ἐνισχύθησαν οἰκονομικῶς, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἤρχισαν νὰ πλέουν μέχρι Τεργέστης καὶ Βενετίας. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὑδρας ἐμιμήθησαν ἄλλαι νῆσοι, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά, ἡ Μύκονος κτλ.

Τὸν 18ον αἰῶνα οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξιόλογον ναυτιλίαν. Μὲ τὰ ἰστιοφόρα των, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ διεκρίνοντο διὰ τὴν κομψότητα καὶ ταχύτητα, μετεκόμιζον σῖτον ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν ἢ ἐγχώρια προϊόντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ παρελάμβανον ἀπ' ἐκεῖ ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ ἄλλα βιομηχανικὰ εἶδη. Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ὠφελήθη πολὺ ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ 1774 μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεπεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλέουν ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν. Ἐπίσης κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ναπολεόντειον ἀποκλεισμόν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτησαν διὰ τὸ ἔμποριον καὶ ἰδίως διὰ τοῦ λαθρεμπορίου. Τολμηροὶ θαλασσινοὶ περιφρονοῦντες τοὺς κινδύνους τοῦ ἀποκλεισμοῦ μετέφερον εἰς τοὺς ἔμπορικοὺς λιμένας ἔμπορεύματα, τῶν ὁποίων αἱ τιμαὶ εἶχον φθάσει εἰς μεγάλα ὕψη.

Εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ συνετέλεσε προσέτι τὸ σύστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐφαρμόσει αἱ ναυτικαὶ νῆσοι καὶ πόλεις. Οἱ ναῦται δηλαδὴ δὲν ἦσαν ἀπλοῦ ὑπηρεταὶ τῶν «νοικοκυραίων», ὅπως ἀπεκάλουν οἱ νησιῶται τοὺς ἐφοπλιστάς, ἀλλ' ἀπέναντι τῆς προσωπικῆς των ἐργασίας

μετείχον καί εις τὰ κέρδη τῶν ἐπιχειρήσεων. Διὰ τοῦτο οἱ ναῦται ἀνέπτυσσον μεγαλυτέραν δραστηριότητα καὶ περισσότερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Δὲν ἔχομεν ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ ἔτος 1813 εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες διέθετον ἐν ὄλῳ 615 σκάφη χωρητικότητος 153 χιλιάδων τόννων καὶ 17 χιλιάδας πληρώματα. Ἡ Ὑδρα μόνη ἤρίθμει 120 μεγάλα πλοῖα μὲ 2½ χιλιάδας πυροβόλα.

Ὅπως εἰς τὴν ξηράν, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν θάλασσαν προητοιμάζετο σιωπηλῶς σπουδαιότατον ὄπλον διὰ τὸ ἔθνος, τὸ ναυτικόν. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν χρόνων αὐτῶν ἦσαν ὀπλισμένα καὶ οἱ ναῦται τῶν ἐξησκημένοι εἰς τὰς συμπλοκάς, διότι τὴν θάλασσαν ἐμάστιζεν ἡ πειρατεία, ἰδίως τῶν Ἀλγερινῶν. Ἦτο λοιπὸν εὐκόλον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα νὰ μεταβληθοῦν εἰς πολεμικά.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν πολέμων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξηκολούθησε νὰ προοδεύῃ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀντοχή, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἰδίως ἡ λιτότης τῶν ἑλλήνων κατέστησαν αὐτοὺς ἀκαταγωνίστους εἰς πολλὰ εἶδη ἐπιχειρήσεων. Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἦτο, ὅτι εἰς τὴν Βιέννην, τὴν Μασσαλίαν, τὴν Γένουαν, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἀμβέρσαν, εἰς τὸ Λονδίνον καὶ τοὺς Παρισίους καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα κέντρα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου ἐδημιουργήθησαν Παροικίαι ἑλλήνων ἐμπόρων.

Ἡ διασπορά αὐτὴ ὠφέλησε τὸ ἔθνος, διότι οἱ Ἕλληνες ἐγνώρισαν κόσμον ἀνώτερον καὶ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἔμαθον πολὺ καλὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν. Βλέποντες ἐξ ἀποστάσεως τὰ πράγματα κατενόησαν, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι κράτος καταρρέον καὶ ὄχι ὁ τρομερὸς καὶ ἀκαταμάχητος κατακτητὴς, ὅπως ἤσθάνοντο αὐτὴν, ἐφ' ὅσον διετέλουν ὑπὸ τὸ πέλημα τῆς.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ. — ΒΙΕΝΝΗ

Ἡ Αὐστρία ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μέσους χρόνους, ἰδίως ἀπὸ

τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα, εὐρίσκετο εἰς στενὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων κέντρων ἑλλήνων ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτισαν παροικίας εἰς διαφόρους πόλεις αὐτῆς.

Τὸ κυριώτερον κέντρον τοῦ ἐν Αὐστρίᾳ παροικοῦντος ἑλληνισμοῦ ἦτο ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς Βιέννη. Ἡ σύμψηξις τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Βιέννης χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Οἱ πάροικοι τῆς Βιέννης προήρχοντο κυρίως ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Τὸ 1814 ἡ παροικία ἠρίθμει περίπου 4 χιλιάδας μέλη, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ ἐτιμήθησαν διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς τῶν ὑπηρεσίας πρὸς τὴν δευτέραν πατρίδα τῶν διὰ τίτλου εὐγενείας, ὅπως ἦσαν οἱ γνωστοὶ μεγάλοι εὐεργεταὶ βαρῶνος Σίνας, βαρῶνος Βέλλιος καὶ βαρῶνος Δούμπας.

Ἡ παροικία διετήρει δύο ναοὺς καὶ περίφημον σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασξαν ὁ ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας διακεκριμένος διδάσκαλος Μιχαὴλ Παπαγεωργίου, μαθητῆς τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς καὶ ὁ περίφημος Νέοφυτος Δούκας. Τὴν ἀκμὴν τῆς κοινότητος τῆς Βιέννης μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἴδρυσις ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτυπώθησαν πολυάριθμα βιβλία, ἡμερησίδες καὶ περιοδικὰ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ «Ἐφημερίς», ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἡμερησίς, τὸ περιοδικὸν «Λόγιος Ἑρμῆς», κ.ἄ. Ἡ κοινότης τῆς Βιέννης ὑφίσταται μέχρι σήμερον καὶ εἶναι ἔδρα ἐξάρχου μητροπολίτου, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν του τὰς ὀρθοδόξους παροικίας τῆς Αὐστρίας, Οὐγγαρίας καὶ Ἰταλίας.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ. — ΒΕΝΕΤΙΑ, ΤΕΡΓΕΣΤΗ

Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρξε τόπος προσφιλέστατος πρὸς ἀποικισμόν. Ὅταν οἱ Τοῦρκοι κατέλυσαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου, κύμα μεταναστῶν ἐτράπη πρὸς τὰς μεγάλας ἰδίως ἰταλικὰς πόλεις Ρώμην, Βενετίαν, Λιβόρνον, Φλωρεντίαν, Πίσσαν, Γένουαν κτλ., ὅπου ἐσχημάτισαν ἀνθούσας παροικίας.

Ἡ σημαντικωτάτη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Ἰταλίας εἶναι ἡ τῆς Βενετίας. Ἡ πόλις αὐτὴ ἔνεκα τοῦ πλοῦ.

του και τῶν στενῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βυζαντίου προσείλκυσε περισσότερον τοὺς Ἕλληνας. Ἡ παροικία ἤριθμει 4 χιλιάδας μέλη, ἐμπόρους, ναυτικούς και λογίους, ἔκτισε θαυμάσιον διὰ τὸ ἀρχιτεκτονικόν του κάλλος ναδὸν και συνετήρει σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδαξαν οἱ ἐπιφανέστεροι ἐκ τῶν λογίων τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Βενετιαν ἐπίσης ἤκμασαν πολλὰ ἑλληνικά τυπογραφεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετυπώθησαν πολλοὶ ἀρχαῖοι ἑλληνες συγγραφεῖς και λειτουργικά βιβλία. Εἰς τὴν Βενετιαν ἔγιναν αἱ πρῶται ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπὸ τοῦ Ἄλδου Μανουτίου δι' Ἑλλήνων στοιχειοθετῶν και διορθωτῶν. Σήμερον ἡ ἑλληνικὴ κοινότης ἔχει ὀλίγα μόνον μέλη.

Ἡ παροικία τῆς Τεργέστης ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτάτη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης ἠσχολοῦντο κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον και ἴδρυσαν πολλὰ ἀριστοκρατικά καφενεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἀξιόλογα κέντρα ἐθνικῆς δράσεως. Ἐξαιρετικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐκπαιδευτικὴ δρᾶσις τῆς κοινότητος τῆς Τεργέστης. Αἱ σχολαί τῆς, σχολεῖον ἀρρένων, δύο ἰδιωτικά σχολεῖα θηλέων και ἓν κοινοτικόν, κατέστησαν περίφημοι εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνισμὸν, ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτὰς ἀξιολογώτατοι διδάσκαλοι τοῦ γένους, ὁ Κ. Ἀσώπιος, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Δ. Σεμιτέλος, ὁ Κ. Κούμας, ὁ Διονύσιος Θερειανὸς κ.ἄ. Ὁλόκληρον τμήμα τῆς πόλεως κατελάμβανον ὁ ναός, αἱ σχολαί και τὰ ἄλλα κοινοτικά καταστήματα, καθὼς και τὸ περίφημον διὰ τὰ καλλιμάρμαρα μνημεῖα νεκροταφεῖον τῆς παροικίας.

Ἀξιολογωτάτη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς παροικίας τῆς Τεργέστης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ Τεργέστη κατέστη τὸ σπουδαιότερον καταφύγιον τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος φυγάδων. Ὑπὲρ τὰς 3 χιλιάδας πρόσφυγας ἐκ διαφόρων μερῶν ἐφιλοξένησε κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν, ὑπῆρξε δὲ πάντοτε τὸ κυριώτερον κέντρον ἐφοδιασμοῦ τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους.

ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ

Σημαντικὴ ἐπίσης ἦτο ἡ παροικία τῆς Βουδαπέστης εἰς

τὴν Οὐγγαρίαν. Συνετήρει μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ σχολεῖον μὲ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην ἐξ ἐντύπων καὶ χειρογράφων, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη κυρίως ἀπὸ μεγάλην δωρεὰν τοῦ ἐπιφανοῦς ἐκ Σιατίστης λογιου καὶ συγγραφέως Γεωργίου Ζαβίρα. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κοινότητος αὐτῆς ἠδέξθη πολὺ τὸ 1769 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως εἰς τὴν Μακεδονίαν, τῆς ὁποίας σχεδὸν ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς κατέφυγεν ἐκεῖ. Ἐπιφανέστατον μέλος τῆς κοινότητος Βουδαπέστης ἦτο ὁ μέγας εὐεργέτης Παῦλος Χαρίσης, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τὴν κολοσσιαίαν περιουσίαν του εἰς τὴν πατριδα του Κοζάνην, διὰ νὰ ἰδρυθῇ γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ σχολή.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ. — ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΝ

Ἄξιολογώτατον κέντρον ἑλληνικῶν παροικιῶν ὑπῆρξεν ἡ Ρουμανία. Αἱ δύο ἡγεμονίαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελέσθη αὕτη, ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία, ἐκυβερνῶντο, καθὼς γνωρίζομεν, ὑπὸ ἑλλήνων ἡγεμόνων διοριζομένων ὑπὸ τῆς Πύλης. Ὅλοι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς Ρουμανίας εἶχον ἑλληνικὰς παροικίας, τῶν ὁποίων τὰ μέλη διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἀμορφώτους ἐντοπίους διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν.

Οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες εἰργάσθησαν διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ρουμανίας καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχῆς των αἱ δύο ἡγεμονίαι ἐφαίνοντο χῶραι ἑλληνικαί. Πλήθος σχολείων καὶ ναῶν ἰδρῦθησαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, τὸ Ἰάσιον, τὴν Βραϊταν, τὸ Γαλάζιον, τὴν Κραϊόβαν, τὸ Πλοέστι, τὴν Κωνσταντζαν κ.ἄ. Ἡ μεγαλυτέρα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Ρουμανίας ἦτο ἡ τοῦ **Βουκουρεστίου**, ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἀριθμεῖ 8 χιλιάδας μέλη, ἔχει ναοὺς, σχολεῖα, νοσοκομεῖον κτλ.

Εἶναι ἀμέτρητον τὸ πλῆθος τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ ἀφῆκαν τὰς τεραστίας περιουσίας των εἰς τὸ ἔθνος μας διὰ διαφόρους φιλανθρωπικοὺς καὶ προοδευτικοὺς σκοποὺς. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν οἱ ἀδελφοὶ Ζάππα καὶ ὁ Ἄρσάκης, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Ἄρσακείου.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.— ΟΔΗΣΣΟΣ

Μεγάλη ἔξοδος Ἑλλήνων ἔγινεν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ἰδίως ἐκ τοῦ Πόντου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν κέντρων. Δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐμπορικὴ, ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ἡ ναυτικὴ, ἡ γεωργικὴ κτλ. ὀργάνωσις τῆς Ρωσσίας ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸ δαιμόνιον ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἑλληνες κληρικοὶ ὠργάνωσαν τὴν Ρωσσοικὴν Ἐκκλησίαν. Καθ' ὄλον τὸν 19ον αἰῶνα τὸ σιτεμπόριον τῆς Νοτίου Ρωσσίας εὐρίσκετο εἰς χεῖρας μεγαλεμπόρων Ἑλλήνων, τὸν δὲ πυρῆνα τῆς πρώτης ρωσσοικῆς ἀτμοπλοῖας καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς αὐτοκρατορίας διωργάνωσαν Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἤνοιξαν τὰς μετὰ τῆς Ρωσσίας διεθνεῖς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ἐξέχουσαν θέσιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν κατέχουν οἱ ἐκ Κεφαλληνίας ἀδελφοὶ Βαλλιᾶνοι, ὁ Γρηγόριος Μαρασλῆς ἐκ Θράκης καὶ ὁ περίφημος ἔμπορος τοῦ χαβιαρίου Ἰωάννης Βαρβάκης, ὁ ὅποιος ἐμονοπώλησε τὸ ἐμπόριον αὐτὸ καὶ ὠργάνωσεν εἰς τὸ Ἀστραχάν καὶ τὸ Ταϊγάνιον οἶκον διεθνοῦς φήμης. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἑλληνες ἔμποροι ἀπέκτησαν μεγάλας περιουσίας εἰς τὴν Ρωσσίαν καὶ ἔγιναν μεγάλοι εὐεργέται τοῦ ἔθνους, ἀφήσαντες αὐτὰς διὰ διαφόρους ἀγαθοεργοὺς σκοποῦς.

Σημαντικωτέρα ἐκ τῶν ρωσσοικῶν παροικιῶν ἦτο ἡ τῆς Ὀδησοῦ. Ἡ πόλις αὕτη ἰδρύθη τὸ 1794 ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς καθαρῶς ἑλληνικὴ πόλις, μέχρις ἐσχάτων δὲ ἐξηκολούθει νὰ ἔχη πυκνότατον ἑλληνικὸν πληθυσμὸν καὶ συνετῆρει σχολεῖα, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ἡ Ἑλληνοεμπορικὴ Σχολὴ τῆς Ὀδησοῦ, τὸ Ροδοκανάκειον Παρθεναγωγεῖον καὶ τὸ Λύκειον Ρισελιέ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπεφοίτησεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου μας Κωνστ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, ὁ Γρηγόριος Καμπούρογλους κ.ἄ. Ἡ κοινότης τῆς Ὀδησοῦ συνετῆρει ἐπίσης γηροκομεῖον καὶ λέσχην. Εἰς τὴν πόλιν αὕτην, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἰδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, ἡ ὁποία παρεσκεύασε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

ΠΑΡΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Πυκνότατος τέλος ἑλληνικὸς πληθυσμὸς εἶχεν ἐγκατασταθῆ

εις τὴν Βουλγαρίαν, ὅπου ἐσχημάτισεν ἀνθούσας κοινότητας καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀνέκαθεν γεωργικὸς λαὸς καὶ δὲν εἶχον προοδεύσει εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας. Αἱ πόλεις Ἄγχιαλος, Μεσημβρία καὶ Σωζόπολις ἦσαν καθαρῶς ἑλληνικὰ κέντρα μὲ ἀκμαιότατον ἑλληνισμόν, μὲ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ ἄλλα κοινωτικά καταστήματα. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸν Πύργον, τὴν Βάρναν, τὴν Στενήμαχον, τὴν Φιλιππούπολιν καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα κέντρα αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι ἦσαν πολυπληθεῖς καὶ πλούσιαι. Ὀλόκληρον δὲ τὸ νότιον τμήμα τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας ἦτο ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν, ἀποτελοῦν ἐπαρχίαν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα Ἄνατολικῆ Ρωμυλία.

Ἐξ αἰτίας ὅμως τοῦ Μακεδονικοῦ Ζητήματος, ὅπως θὰ μάθωμεν ἄλλοτε, οἱ Βούλγαροι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Βουλγαρίας. Ἐκτὸς τούτου ἐφθόνουν καὶ ἐμίσουν τὸν ἑλληνισμόν τῆς χώρας τῶν διὰ τὴν πρόδον καὶ τὴν ἀνωτερότητά του. Αἱ παροικίαι ὑπέστησαν ἀπηνεῖς διωγμοὺς καὶ οἱ πάροικοι ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἔκτισαν νέας ὁμωνύμους πόλεις (Νέα Ἄγχιαλος, Νέα Φιλιππούπολις κτλ.).

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἄφ' ὅτου οἱ τελευταῖοι ἑλληνες λόγιοι, ὁ Πλήθων, ὁ Βησσαρίων, ὁ Γεώργιος Τραπεζοῦντιος καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ἀποφεύγοντες τὴν προσεγγίζουσαν τουρκικὴν λαίλαπα, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Δύσιν, σκότος πυκνὸν ἐκάλυψε τὴν ἀτυχή Ἄνατολήν.

Ἄλλὰ καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοτέρους χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἔλειψαν ἀμυδρὰ φῶτα εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Ἰδίως κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἔζησαν μερικοὶ λόγιοι, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν μὲ ζῆλον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ὁ Κύριλλος Λούκαρις (1572 - 1638), ὁ ὅποιος ἐπανειλημμένως ἔγινε Πατριάρχης, εἰς τὰ συγγράμματά του εἶχε δύναμιν καὶ βαθύτητα ἄγνωστον ἕως τότε. Ἄλλ' οἱ ἀντίπαλοί του τὸν ἐσυκοφάντησαν διὰ τὰ φιλελεύθερα θρησκευτικὰ του φρονήματα καὶ οὕτω καθρέθη, ἐξωρίσθη καὶ ὑπέστη ταπεινωτικὸν θάνατον.

Περὶ τὸ τέρμα τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ἔζησαν οἱ δύο Μαυροκορδάτοι. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Πάδουαν τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξέδωκεν ἀξιόλογον διατριβὴν λατινιστὶ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἰατρικῆς καὶ ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τοῦ Κιοπροულῆ Ἀχμέτ πασᾶ. Διορισθεὶς Μέγας Διερμηνεὺς ἔδειξεν ἐξαιρετον διπλωματικὴν ἱκανότητα κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης τοῦ Κάρλοβιτς (1699). Διὰ τοῦτο εἶχε μεγάλην ἰσχὺν πλησίον τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ὁ πιεζόμενος ἑλληνικὸς λαὸς προσέβλεπεν εἰς αὐτὸν ὡς πρὸς πατέρα. Ἐγράψε πολυάριθμα συγγράμματα, τὴν Ρητορικὴν, τὴν Γραμματικὴν, τὴν Ἰουδαϊκὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν Ἱστορίαν, τὰ ὁποῖα ἔθεωρήθησαν ἔργα ἀξιόλογα διὰ τὴν ἐποχὴν των.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος Μαυροκορδάτος, ὁ πρῶτος Ἕλληνα ἡγεμῶν τῆς Βλαχίας, ἔδωκε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὰς Παραδουναβείους ἡγεμονίας ἰδρύσας τυπογραφεῖον καὶ σχολὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐδιδάσκοντο ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ. Ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία ἔγιναν κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας, λόγιοι δὲ καὶ διδάσκαλοι εὕρισκον περιποίησιν καὶ τιμὴν εἰς τὰς αὐτὰς τῶν ἑλλήνων ἡγεμόνων.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΝ 18ον ΑΙΩΝΑ

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ τὴν Ἀλωσιν οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ τὸ ἑλληνικὸν Πατριαρχικὸν σχολεῖον, ἡ Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία, ὅπως ὠνομάζετο, ἡ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τοῦ Πανδιδακτηρίου καὶ τοῦ περιφήμου Πανεπιστημίου τῆς Μαγναύρας. Ἀλλ' εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο δὲν εἰσέδυσσε τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πολὺ ἔμεινε καθυστερημένον, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κίνησιν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἡ παιδεία ἀφ' ἑτέρου περιωρίσθη μόνον εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα, σχολεῖα δὲ ἐκτὸς τῆς Ἀκαδημίας διετηροῦντο μόνον μακρὰν τοῦ βλέμ-

ματος τῆς ἀρχῆς, εἰς μοναστήρια ἢ εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν. Αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα κρυφὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια δὲν διεκρίθησαν βεβαίως διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, ἀλλὰ ἐξυπηρέτησαν ἀξιόλογα τὸ ἔθνος, διότι διετήρησαν ἄσβεστον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ τυράννου καὶ ἐδίδαξαν εἰς τοὺς μικροὺς ἑλληνόπαιδας τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν.

Πραγματικὴ πρόοδος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἔγινε κυρίως τὸν 18ον αἰῶνα. Κατ' αὐτὸν ἡ παιδεία ἤρχισε νὰ γίνετα κοσμοκωτέρα, δηλαδὴ νὰ περιλαμβάνη χρησίμους διὰ τὴν ζωὴν γνώσεις, διότι ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων ἐζήτηι πρακτικωτέραν μόρφωσιν. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν σχολεῖα εἰς πολλὰ μέρη. Περί τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος ἀνεκαινίσθη ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου, ἡ ὁποία, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ κλήρου, ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῆς ιδρύθησαν τὸν 18ον αἰῶνα σχολεῖα εἰς Πάτμον, Ἰωάννινα, Λάρισα, Θεσσαλονικίην, Τύρναβον, Ἀδριανούπολιν κ. ἄ.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους λογίους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ ἐκ Κεφαλληνίας **Ἡλίας Μηνιάτης** (1669 - 1714), ἐξαιρετος ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ, ὁ ὅποιος, διὰ νὰ πλησιάσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, μετεχειρίζετο ἀπλούστερον τύπον γλώσσης, αἱ δὲ πληρεῖς ζωῆς ὁμιλίαι του ἀναγινώσκονται μὲ εὐχαρίστησιν ἀκόμη καὶ σήμερον.

Ἄλλ' οἱ κορυφαῖοι τῶν λογίων τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι δύο Κερκυραῖοι, ὁ **Εὐγένιος Βούλγαρις** (1716 - 1806) καὶ ὁ **Νικηφόρος Θεοτόκης** (1736 - 1800). Ὁ Βούλγαρις εἶχε φιλοσοφικὴν μόρφωσιν καὶ ἔγραψε φιλοσοφικά συγγράμματα, Λογικὴν καὶ Μεταφυσικὴν, τὰ ὅποια εἶναι ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα ἔργα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ὁ Θεοτόκης ἠγάπησε περισσότερο τὰ μαθηματικά καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ διεκρίθη πολὺ ὡς θεολόγος ἱεροκῆρυξ. Τὰ Κυριακοδρομίᾳ του, ἥτοι ἐρμηνεῖαι τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀναγινωσκομένων Εὐαγγελίων, χρησιμεύουν ἀκόμη καὶ σήμερον ὡς βοήθημα εἰς τοὺς ἱεροκῆρυκας. Καὶ οἱ δύο ἦσαν ἱερωμένοι καὶ ἐδίδαξαν εἰς διαφόρους σχολὰς. Δὲν κατάρθωσαν ὅμως νὰ διαφύγουν τὰς φιλονικίας πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατε-

ρίνη Β' περιεποιήθη αὐτοὺς καὶ ἀνύψωσε καὶ τοὺς δύο εἰς ἀρχιεπισκόπους.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ (1748 - 1833)

Ἄλλὰ πάντας τούτους ὑπερέβη κατὰ τὴν φήμην ὁ Ἄδαμάντιος Κοραῆς (1748 - 1833), διότι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὸ ἔθνος εὐρήκε τὸν κατ' ἐξοχὴν σοφὸν καὶ ἐρμηνευτὴν τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων.

Ὁ Κοραῆς ἦτο ἐπιμελέστατος καὶ βαθὺς μελετητὴς, ἔγραψε πολλὰ καὶ ποικίλου περιεχομένου συγγράμματα καὶ ἐξέδωκεν, ἐσχολίασε καὶ ἐξελαίκευσεν ἀρχαίους ἑλληνας συγγραφεῖς, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Πλάτωνα, τὸν Ἴπποκράτην, τὸν Θεόφραστον, τὸν Πλούταρχον (Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, 1807 - 1825). Εἶναι ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἐξετιμήθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ τοῦτο ἐπροτάθη ἐπανειλημμένως ὡς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Γραμμάτων.

Πρὸ παντός ὅμως ἦτο φύσις εὐγενής, ἠγάπα μὲ πάθος τὴν πατρίδα του καὶ παντοιοτρόπως εἰργάσθη διὰ τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς. Ἐγκατεστημένος εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Γαλλίας ἔγινε «μέγα κέντρον ἔθνικῶν ὑποθέσεων καὶ ἑλληνικῆς παιδείας». Εἰς τὰ Ἄτακτα (1826 - 1833) καὶ τὰ Πάρεργά του (1809 - 1827) προσπαθεῖ νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διὰ τὴν καταγωγὴν του. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, διότι μὲ τὰ ἐνθουσιώδη συγγράμματά του ἐτόνωσε τὸ ἔθνικόν φρόνημα τοῦ ὑποδοῦλου ἑλληνισμοῦ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Οἱ συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἀναφέρομεν εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια, ἔγραψαν εἰς γλῶσσαν λογίαν, ἀποτελοῦν δηλαδὴ τὴν λεγομένην λογίαν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν μόνον οἱ ὀλίγοι, οἱ ἐγγράμματοι, ἀνεγίνωσκον. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε δημιουργήσει ἤδη κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δημῶδη ποίησιν εἰς τὴν κοινῶς ὀμιλουμένην διάλεκτον. Κατ' ἀρχὰς ἡ δημῶδης ποίησις εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἀφανῶς μεταξὺ τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰ σκώμματα τῶν ἵπποδρομιῶν. Ἀπέκτησεν ὅμως μεγάλην λαμπρότητα εἰς τὰ Ἀκριτικά

ποιήματα τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον τὰ ἐπικά κατορθώματα τῶν παραμεθορίων φρουρῶν, τῶν καλουμένων Ἀκριτῶν, εἰς τοὺς διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Ἄραβας.

Βραδύτερον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθρήνησε τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας ἔψαλλε τὰ δεινοπαθήματα καὶ τοὺς πόθους του, τὰ κατορθώματα τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, τοὺς πολέμους των, τὰ βασανιστήριά των κτλ. Τοιούτρόπως προήλθον τὰ δημῶδη ἔξσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ εἶναι ἀριστουργήματα διὰ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Συνήθως ψάλλουν τὰ ἀπλᾶ καὶ ἰσχυρὰ συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν λύπην, τὸν ἔρωτα, τὴν θλίψιν τοῦ θανάτου. Ἄλλα πάλιν ὑμνοῦν τὸν ἥρωϊσμόν τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν τοὺς Τούρκους ἢ ἔπεσαν θύματα τῆς ἀγριότητός των, ἰδίως τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέφτας. Τὰ διακρίνει θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν, τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Κίτσοβον, πρὸς τὰ μεγάλα πτηνά, τὰ ὁποῖα ζοῦν εἰς τὴν ἐρημίαν τῶν ὀρέων. Ἐκδηλώνουν τὸ ἀνήσυχον ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς πολεμιστάς, οἱ ὁποῖοι ἀφήνουν τὴν ἐστίαν των καὶ φεύγουν εἰς τὰ ὄρη. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀναμφιβόλως ἐποιήθησαν ἀπὸ γυναῖκας, ἀπὸ συζύγους καὶ μητέρας ἢ τὰς ἀδελφὰς τῶν πολεμιστῶν. Τὰ δημῶδη ἔξσματα ἐξύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶναι τὰ γνησιώτερα δείγματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεως αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ἀξιόλογος ἐπίσηςποίησις εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ ποιητικὴ φύσις τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἐγνώρισε τὸν τουρκικὸν ζυγόν, εὐρῆκεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθῇ με περισσοτέραν εὐκολίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μάλιστα τῆς εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας, ἣ ὁποία ἤρχισε τότε νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ἡ κρητικὴ ποίησις παρουσιάζεται ἀρτιωτέρα ἀπὸ τεχνικῆς κατασκευῆς καὶ ἐδημιούργησε ποιήματα ἐκτενέστερα, ἔπη, δράματα κτλ., ὅπως ὁ Ἐρώτοκριτος, ἡ Ἐρωφίλη. Περίφημος κρῆς ποιητῆς ἦτο ὁ **Βιτσέντσος Κορνάρος**, ὁ ποιητῆς τοῦ Ἐρωτοκριτοῦ καὶ ἴσως καὶ τῆς Ἐρωφίλης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα λόγων γεωγραφικῶν καὶ κλιματικῶν, ἕνεκα τῶν διαφορῶν συνηθειῶν καὶ τοῦ διαφοροτικοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων, παρουσιάζουν μεταξύ των διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπίδρασιν σημαντικὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης. Ἡ ἑλληνικὴ λοιπὸν λαϊκὴ τέχνη εἶναι μίᾳ ἀπεικόνισις τῶν διαφοροτικῶν γνωρισμάτων ἐκάστου τόπου καὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων καὶ δὲν εἶναι ὁμοία εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς περιφερείας, ἀλλὰ πολλακίς καταπληκτικῶς διαφορετικὴ.

Ὅλα τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης διαφυλάττουν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα τὰ σχήματα τὰ παραδεδομένα ἀπὸ τὰς προγενεστέρων γενεᾶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον εἶναι ἀδιάσπαστος. Τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἔχουν στενὸν σύνδεσμον καὶ πηγάζουν ἀπὸ παλαιοτάτας συνηθείας καὶ πίστεις.

Σπουδαῖα ἐπίσης γνωρίσματα τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης γενικῶς εἶναι ἡ ἀπλότης τῶν γραμμῶν καὶ ἡ ζωηρὰ τάσις πρὸς διακόσμησιν.

Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς λαϊκῆς τέχνης πολλακίς ἀπαντῶμεν καὶ ξενικὴν ἐπίδρασιν. Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Ἑλλάδος δύο εἶναι αἱ κυριώτεραι ξενικαὶ ἐπιδράσεις, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις ὑπάρχει ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ σήμερον. Τὴν δυτικὴν ἤρχισε νὰ δέχεται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἰδίως εἰς τὰς νήσους, ὅπου ὑπῆρχον φραγκικαὶ παροικίαι καὶ μοναστήρια.

Αί κυριώτεροι έκδηλώσεις τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι κυρίως ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ Χειροτεχνία. Ὅταν δὲ λέγωμεν Χειροτεχνίαν, ἔννοοῦμεν τὴν Ὑφαντικὴν, τὴν Κεντητικὴν, τὴν Ξυλουργίαν καὶ Ξυλογλυπτικὴν, τὴν Μεταλλουργίαν καὶ τὴν Ἀργυροχοίαν.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ. — Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΙΑ

Ἡ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι συνέχεια τῆς βυζαντινῆς καὶ ἀντιπροσωπεύεται κυρίως εἰς τὴν οἰκίαν. Ἐνεκα τῆς διαφορᾶς τοῦ κλίματος καὶ τῶν συνηθειῶν εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς περιφερείας παρατηρεῖται κάποια διαφορὰ εἰς τὸν τύπον τῆς οἰκίας. Παντοῦ ὅμως διακρίνομεν τόσα πολλὰ κοινὰ γνωρίσματα, ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ εἶναι ὁ ἴδιος παντοῦ. Δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὴν ἑλληνικὴν οἰκίαν εἰς δύο τύπους, τὸν χωρικὸν καὶ τὸν ἀρχοντικόν. Ὁ πρῶτος εὐρίσκεται εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα εἰς τὰς νήσους, ὁ δεύτερος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξέλιξις καὶ ἐπέκτασις τοῦ πρώτου, εἰς τὴν βορειωτέραν (Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, Ἡπειρον).

Ὁ χωρικὸς τύπος εἶναι χώρος διαιρούμενος εἰς τὸ βάθος ἢ εἰς τὰ πλάγια εἰς διαμερίσματα, ἔχει αὐλὴν εἰς τὴν κυρίαν ὄψιν καὶ ἐνθυμίζει τὴν παλαιοτάτην ἑλληνικὴν κατοικίαν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ ἔστις (τὸ τζάκι) δὲν κατέχει πλέον τὸ κέντρον τῆς οἰκίας (ἐκτὸς σπανιωτάτων ἐξαιρέσεων), ἀλλὰ διὰ τὸ πρακτικώτερον μετετοπίσθη εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἐτοποθετήθη καὶ καπνοδόχος. Ὁ ἀπλούστατος αὐτὸς τύπος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται καὶ μονόσπιτο, εἶναι ὁ συνηθέστερος. Εὐρίσκομεν ὅμως οἰκίας καὶ μὲ δύο πατώματα (ἀνώγι, κατώγι), τὰ ὁποῖα συγκοινωνοῦν μόνον ἐξωτερικῶς μὲ λιθίνην κλίμακα. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν οἰκιῶν εἶναι ἀπλῆ, συνήθως χρισμένη μὲ ἄσβεστον, δὲν ἔχει πολλὰ παράθυρα καὶ ἡ στέγη τῆς εἶναι συνήθως δῶμα, δηλαδὴ ταρατσα, καὶ πολὺ σπανίως θολωτὴ (Ἀνάφη, Σαντορίνη).

Ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισις τῆς οἰκίας παρουσιάζει τὸ ἐξῆς κύριον γνώρισμα ὄλων σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν κατοικιῶν : Τὸ κύριον διαμέρισμα τῆς οἰκίας εἶναι ὁ πλατύς χώρος, ὁ ὁποῖος

δι' ἑνὸς ὑψώματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὕψους 0,30 μ. ἢ καὶ περισσότερον (μέχρι 2 μ.), διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Τὸ ὑψηλότερον μέρος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὸν ὕπνον, καὶ κατὰ τόπους ἔχει διάφορα ὀνόματα, μπατάρι, κρέβατος, σοφᾶς κτλ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι τὰ κινητὰ ἔπιπλα περιορίζονται εἰς ἑλάχιστα, τὰ κιβώτια διὰ τὰ ἐνδύματα, τὰ ὀλίγα καθίσματα καὶ τὰ τραπέζια. Ὅλα αὐτὰ τοποθετοῦνται μὲ πολλὴν καλαισθησίαν, ὅπως ἐπίσης μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ τέχνην κατασκευάζονται τὰ ράφια, τὸ εἰκονοστάσιον καὶ οἱ μισάνδρες, μεγάλα δηλαδὴ κτιστὰ ἑρμάρια, εἰς τὰ ὁποῖα φυλάττουν τὰ κλινοσκεπάσματα, τοὺς τάπητας κτλ.

Ὁ ἀρχοντικὸς τύπος, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἴπομεν, διατηρεῖ τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ χωρικοῦ τύπου, εἶναι συνήθως τριώροφος. Τὸ κάτω πάτωμα, τὸ κατώγι, χρησιμεύει ὡς ἀποθήκη τροφίμων καὶ σκευῶν, τὸ μεσαῖον εἶναι ἡ κατοικία τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ τρίτον πάτωμα χρησιμεύει διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ παρουσιάζει σημαντικὰς διαφορὰς ἀπὸ τὸν χωρικὸν τύπον. Συνήθως ἡ στέγη του προεξέχει. Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον, ἐκτὸς τῶν κοινῶν παραθύρων καὶ ἄνωθεν ἀκριβῶς αὐτῶν, ὑπάρχει δευτέρα σειρά μικροτέρων παραθύρων ὑαλωτῶν καὶ πολυχρῶμων, τὰ ὁποῖα κατασκευάζονται ἀπὸ πολυχρῶμους ὑάλους συγκεκολλημένας μὲ γύψον καὶ ἔχουν ἀπλῶς διακοσμητικὸν σκοπὸν, διότι δὲν ἀνοίγουν ποτέ. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ὅμως γνώρισμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ἀρχοντικοῦ σπιτιοῦ εἶναι οἱ κλειστοὶ ἐξῶσται, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀρχαιοτάτην προέλευσιν καὶ δὲν εἶναι μίμησις τουρκικὴ, ὅπως νομίζουν μερικοὶ.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἀρχοντικῶν οἰκιῶν εἶναι εἰς πολλὰς ἰδίως οἰκίας τῆς Μακεδονίας (Σιάτιστα, Κοζάνη) θαῦμα ἀρχιτεκτονικῆς λεπτότητος καὶ καλαισθησίας. Ἡ ὄροφή, τὰ παράθυρα, αἱ θύραι τῶν δωματίων, εἶναι κατεσκευασμένα μὲ μεγάλην τέχνην ἀπὸ ξυλόγλυπτα, οἱ δὲ τοῖχοι εἶναι πλουσιώτατα διακοσμημένοι μὲ ζωγραφικὴν, ἢ ὁποῖα κινεῖ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν χρωμάτων. Ἡ διαρρύθμισις τῶν διαφόρων δωματίων καὶ διαμερισμάτων εἶναι πραγματικῶς σοφὴ καὶ τόσον πρακτικὴ, ὥστε

νά χρησιμεύη ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας, διὰ νὰ δημιουργήσουν ἓνα συγχρονισμένον ἑλληνικὸν τύπον οἰκίας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Μεγάλην ποικιλίαν παρουσιάζει ἡ ἑλληνικὴ ἐνδυμασία, πρὸ πάντων ἡ γυναικεία. Γενικὸν στοιχεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἐνδυμασίας, καὶ τῆς ἀνδρικῆς καὶ τῆς γυναικείας, εἶναι σχεδὸν μόνον τὸ ὑποκάμισον, ὁ ἀρχαῖος χιτῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπιτίθενται τόσον πολλὰ καὶ ποικίλα ἐνδύματα, ὥστε ἐδημιουργήθησαν τύποι ἐνδυμασιῶν, ἀνδρικῶν καὶ γυναικειῶν, ἀναρίθμητοι εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς περιοχάς. Γενικὸν χαρακτηριστικὸν τῶν ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ ἰδίως τῶν γυναικειῶν, εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ὁ ἄφθονος ἐπ' αὐτῶν διάκοσμος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει τὸ μειονέκτημα εἰς τὰς περισσοτέρας ἐνδυμασίας νὰ μὴ ἀφήνῃ νὰ διαφαίνωνται αἱ γραμμαὶ τοῦ σώματος, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐνδυμασίαν.

Αἱ συνθηέστεραι καὶ ὠραιότεραι ἐνδυμασίαι εἶναι ἡ φουστάνελλα εἰς τὰ βορειότερα διαμερίσματα καὶ εἰς τὰ μεσόγεια τῆς χώρας καὶ ἡ βράκα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια. Τὰ ὑφάσματα, ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκευάζοντο, κατ' ἀρχὰς ἦσαν προϊόντα τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας, βραδύτερον ὅμως ἐδημιουργήθησαν ἰδιαιτέρα ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζον τὰ ἀναγκαιοῦντα ὑφάσματα. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς ἀνδρικὰς ἐνδυμασίας ἔφερον πλούσια κεντήματα καὶ πολυτίμους ἐπενδύτας διακοσμημένους μὲ χρυσοποικίλτα κεντήματα ἀπὸ μεταξωτὰ κορδόνια ἢ χρυσᾶ νήματα καὶ σύρματα.

Ποικιλωτάτη ὅμως καὶ γραφικωτάτη εἶναι ἡ γυναικεία ἐνδυμασία. Ἡ ποικιλία εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαριθμήσῃ τις τὸν τύπον τῶν γυναικειῶν ἐνδυμασιῶν. Κάθε πόλις, κάθε χωρίον, κάθε νησί ἔχει τὸν ἰδιαιτερόν του τύπον. Τὰ ἐγχώρια ὑφάσματα, τὰ ἀπειράριθμα κεντήματα μὲ τὴν ἀνεξάντλητον ποικιλίαν διακοσμητικῶν σχεδίων, τὰ διάφορα χρώματα, τὰ περίεργα καλύμματα τῆς κεφαλῆς, οἱ διάφοροι τρόποι τοῦ δεσίματος τῶν κεφαλοδέσμων, τὰ ποικιλώτατα καὶ ἰδιόρρυθμα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ κοσμήματα, μᾶς δίδουν μίαν ἰδέαν ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἐνδυμασίας, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλή-

ρου τῆς λαϊκῆς τέχνης. Περίφημοι γυναικεῖαι ἐνδυμασίαι εἶναι τῆς Πελοποννήσου (Ἄμαλλιας), τῆς Μακεδονίας, τῆς Σκιάθου, τῆς Κερκύρας, τῆς Θεσσαλίας κ. ἄ.

ΥΦΑΝΤΙΚΗ

Σπουδαιότατην θέσιν εἰς τὴν λαϊκὴν χειροτεχνίαν κατέχει ἡ ὑφαντικὴ, τῆς ὁποίας τὸ ὄργανον, ὁ ἀργαλειός, ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ πλέον ἀπαραίτητα καὶ πολυτίμητα ἔπιπλα πάσης ἐλληνικῆς οἰκίας.

Μία ἀπὸ τὰς κυριώτερας ἀπασχολήσεις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκίαν εἶναι ὁ ἀργαλειός, διότι δι' αὐτοῦ παρασκευάζει τὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν, τὰ προικιά, τὰ κοσμήματα τῆς οἰκίας. Διὰ τοῦ ἀργαλειοῦ ὑφαίνουν τὰ λινὰ καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα, τὰ βαμβακερὰ καὶ βαμβακομέταξα, ὅπως ἐπίσης καὶ χονδρὰ μάλλινα, τὰ προωρισμένα διὰ τὴν κατασκευὴν ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων φορεμάτων, τὰ καλύμματα, ὅπως οἱ μπατανίες, οἱ βελέντζες, τὰ κιλίμια, οἱ φλοκάτες, τὰ χράμια, τὰ σαμαροσκοῦτια κτλ.

Τὰ ὠραιότερα καὶ καλλιτεχνικώτερα, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὰ δυσκολώτερα προϊόντα τοῦ ἀργαλειοῦ, εἶναι τὰ κεντητά. Μὲ αὐτὰ κατασκευάζονται ἐνδυμασίαι, ἀλλὰ προπάντων ὑποκάμισα, ζωνάρια, ποδιές καὶ τὰ προικιά, μαξιλάρια, πεσκίρια, ταβλομάντηλα, ταγάρια, σεντόνια κτλ. Πολλὰ ἐπίσης ὑφαντὰ κεντητὰ χρησιμεύουν διὰ τὴν διακόσμησιν τῆς οἰκίας.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ ἡ εἰσαγωγή ξένων ὑφασμάτων περιώρισε πολὺ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργαλειοῦ πρὸς μεγάλην ὕλικὴν ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικὴν ζημίαν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔπαυσε νὰ παράγῃ ὑφαντά. Τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἤρχισε μία κίνησις σημαντικὴ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ ἐπικερδοῦς αὐτῆς βιοτεχνίας. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰδρύθησαν ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα γυναῖκες τοῦ λαοῦ μανθάνουν τὴν χρῆσιν τοῦ ἀργαλειοῦ καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὠραίων ἐλληνικῶν ὑφαντῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ καλλιτεχνικώτερα καὶ εὐθηνότερα ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ ὑφάσματα. Τὸ πρῶτον ἐργαστήριον ἵδρυσε τὸ 1872 εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ βασιλίσσα Ὁλγα καὶ ὠνόμασεν αὐτὸ Ἐργαστήριον

Ἀπόρων Γυναικῶν. Εἰς τὴν ταπητουργίαν σπουδαίαν ὤθησιν ἔδωκεν ὁ Ταπητουργικὸς Ὅργανισμὸς, ὁ ὁποῖος φροντίζει διὰ τὴν διάδοσιν τῶν φημισμένων ἑλληνικῶν ταπήτων.

ΚΕΝΤΗΜΑΤΑ

Τὸ κέντημα ἐκαλλιιεργήθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ καλαισθησίαν, κυρίως ὡς οἰκιακὴ τέχνη δι' ἀτομικὴν χρῆσιν καὶ ὀλιγώτερον δι' ἐμπορίαν. Τὸ κέντημα εἶναι ἴσως ὁ χαρακτηριστικώτερος καὶ πλουσιώτερος κλάδος τῆς ἑλληνικῆς χειροτεχνίας. Εἰς τὰ πολύμορφα καὶ ἄπειρα στολίδια του, εἰς τὰ σχέδια καὶ εἰς τὰ χρώματα, ἐκδηλοῦνται ὅλαι αἱ διαφοραὶ καὶ ἰδιορρυθμίαι τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς ἑλληνικῆς γῆς καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἄλλοτε βλέπομεν νὰ ἀποδίδεται εἰς τὸ κέντημα ὁ τραχὺς καὶ σοβαρὸς χαρακτῆρ τῶν βορειοτέρων Ἑλλήνων, ἄλλοτε πάλιν ὁ μαλακὸς καὶ εὐθυμὸς τῶν νησιωτῶν. Ἄλλοτε πάλιν ἔχομεν συνδυασμὸν τῶν δύο χαρακτήρων εἰς ἓν σύνολον ἄρμονικόν.

Τὰ ἑλληνικὰ κεντήματα ἔχουν πολὺ μεγάλην ποικιλίαν εἰς τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς καὶ εἰς τὰ σχέδια. Τὰ κεντήματα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας: 1) κεντήματα ἐνδυμασίας καὶ 2) κεντήματα κατοικίας. Τὰ κεντήματα τῆς ἐνδυμασίας κυρίως χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ ὑποκάμισον καὶ κεντῶνται εἰς μὲν τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐπὶ χονδροῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος μὲ πολυχρῶμον μέταξαν ἢ κλωστήν, εἰς δὲ τὰ νησιά ἐπὶ λεπτοτέρων καὶ πολυτελεστέρων ὑφασμάτων μὲ μέταξαν εἰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις. Τὰ κεντήματα τῆς κατοικίας χρησιμεύουν διὰ τὸν στολισμὸν αὐτῆς καὶ γίνονται ἐπάνω εἰς λεπτὰ βαμβακερά, λινὰ ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα, μὲ πολυχρῶμον μέταξαν ἢ καὶ μὲ ἀνάμεικτα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νήματα.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ χειροτεχνία αὐτὴ ἐκινδύνευε νὰ παραμεληθῆ, κατεβλήθη προσπάθεια ἀπὸ τοῦ 1855, ὅτε ἰδρύθη τὸ Ἑμαλίειον Ὁρφανοτροφεῖον ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἑμαλίας, νὰ ἀναζωογονηθῆ. Σήμερον διάφορα γυναικεῖα σωματεῖα καλλιιεργοῦν καὶ διαδίδουν τὸ ἑλληνικὸν κέντημα, τὸ ὁποῖον εἶναι καθαρὸν ἑλληνικὸν δημιούργημα.

ΞΥΛΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

Τὰς δύο αὐτὰς τέχναις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι συμπληρωσαίς τῆς ἄλλης, δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν εἰς τὰ ἔπιπλα τῆς οἰκίας καὶ εἰς τὰς θύρας, τὰ τέμπλα καὶ τὰ ἄλλα ἔπιπλα τοῦ ναοῦ. Ἄλλὰ τὰ πολλὰ κινητὰ ἔπιπλα δὲν ἐναρμονίζονται μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ καὶ διὰ τοῦτο τὴν ξυλουργίαν καὶ ξυλογλυπτικὴν εὐρίσκομεν κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ σοφρᾶ (τραπέζης) καὶ τῶν μικρῶν καθισμάτων, τῆς κασέλας (κιβωτίου πρὸς φύλαξιν τοῦ ἱματισμοῦ) καὶ εἰς τὴν ἐπέδνουν τῶν τοίχων διὰ ξυλογλύπτων, εἰς τὰ ἐρμάρια, εἰς τὴν μισάνδραν (μεγάλην χωστὴν ντουλάπαν), εἰς τὰ ράφια, τοὺς μπάγκους κτλ. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπίπλων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ εἰκονοστάσια, ὁ ἄμβων, τὸ τέμπλον, τὰ μανουάλια κτλ.

Οἱ ξυλουργοί, ὀνομαζόμενοι ταγιαδόροι, πρὶν ἀρχίσουν τὴν κατεργασίαν τοῦ ξύλου, ἔβραζον αὐτὸ εἰς ὕδωρ καὶ κατόπιν τὸ ἐνεβάπτιζον ἐντὸς λινελαίου (μπιζιρόλαδο), διὰ νὰ γίνεταί μαλακώτερον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν. Τὰ κυριώτερα δὲ ἐργαλεῖα τῶν ἦσαν σκεπαρνάκια εἰς διάφορα σχήματα καὶ μέγεθη καὶ τὸ ἀπαραίτητον κεντηστήρι, εἶδος σουγιᾶ.

Μεταξὺ τῶν ἐπίπλων ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχουν αἱ ξυλογλυπτοὶ κασέλαι, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπροσθία ὄψις καὶ πολλάκις καὶ αἱ δύο πλάγαι ἦσαν γλυμμέναι μὲ διαφόρους παρατάσεις ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ κόσμου. Πολλοὶ ἀπ' αὐτὰς εἶναι κοσμημέναι καὶ μὲ πλάκας ἐξ ὀστράκου ἢ σιντεφιοῦ.

Ἄπο τὰ καθίσματα εἶναι περίφημα διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὰ ἰδιόρρυθμα σχήματα, διὰ τὰ ποικίλα διακοσμητικὰ θέματα καὶ τὰ γλυπτὰ, αἱ καρέκλαι τῆς Κρήτης καὶ τὰ σκαμνάκια τῆς Σκύρου (σκυριανά).

Εἰς τὰ ἄλλα οἰκιακὰ ἔπιπλα, τὴν μισάνδραν, τὰ ράφια, τὰ ἐρμάρια κτλ., ἐκτὸς τῆς ξυλογλυπτικῆς ἐργασίας, ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ ζωγραφικὴ διακόσμησις. Ἡ ἀπλοϊκότης τῆς συνθέσεως καὶ ὁ χρωματισμὸς δίδουν εἰς αὐτὰ μεγάλην ἀξίαν καὶ τὰ καθιστοῦν τὰ γνησιώτερα δείγματα τῆς μεταβυζαντινῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Μερικὰ ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν σπιτιῶν τῆς Μακεδονίας (ἰδίως τῆς Σιατίστης) εἶναι τόσον πλούσια εἰς ξυ-

λογλυπτικήν και ζωγραφικήν διακόσμησιν, ὥστε ἀποτελοῦν ἀληθινὰ μουσεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Εἰς πολλὰς τέλους ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ὑπάρχουν τέμπλα, ἄμβωνες καὶ εἰκονοστάσια, τῶν ὁποίων ἡ ξυλογλυπτικὴ εἶναι πραγματικῶς ἀριστούργημα συνθέσεως καὶ τεχνικῆς ἐπεξεργασίας, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν πραγματικὰ κειμήλια καὶ δείγματα τῆς λαϊκῆς καλαισθησίας καὶ λεπτότητος.

ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ

Ἡ τέχνη αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν κατασκευὴν ὀρειχαλκίων, χαλκίων καὶ κασιτερίνων ἀντικειμένων, οἱ δὲ κατασκευασταὶ αὐτῶν ὀνομάζονται εἰς τὴν ὀμιλουμένην μὲ διάφορα ὀνόματα, καζαντζήδες, μπακιρτζήδες, χαλκωματάδες κτλ.

Τὰ μεταλλικὰ ἀντικείμενα εἶναι ἢ σφυρήλατα ἢ χυτά, καὶ φέρουν διάκοσμον χαρακτὸν, σπανιώτερον δὲ ἀνάγλυφον ἢ τρυπητόν. Τὰ διακοσμητικὰ τῶν θέματα ἐνθυμίζουσι βυζαντινὰ ἢ ἀνατολικὰ πρότυπα, ρόδια, κυπαρίσσια, κλωνάρια καὶ λουλούδια, φανταστικὰ κτίρια, τὰ ὁποῖα παριστάνουσι ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, παραστάσεις ἁγίων, συνήθως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, δικεφάλους ἀετοὺς κτλ.

Τὰ ἀντικείμενα τῆς τέχνης αὐτῆς εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, πιάτα, ταψιά, γαβάθες, μπρίκια, γκιούμια (μεγάλα δοχεῖα ὕδατος), σαχάνια, καζάνια, χαρανιά, παγούρια κτλ. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσι δύο ἰδίως ἀντικείμενα, τὸ λεγενόμπρικο καὶ τὸ σινί.

Τὸ λεγενόμπρικο (λεγένι - μπρίκι) εἶναι γνωστότατον ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα μεταλλουργικὰ σκεύη καὶ προορίζεται διὰ τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ λεγένι (λεκάνη) καὶ τὸ μπρίκι. Τὸ λεγένι καλύπτεται μὲ τὸ καφάσι, τὸ ὁποῖον εἶναι τρυπητόν μὲ σχέδια καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ σάπωνος.

Τὰ σινιά εἶναι μεγάλοι χάλκινοι στρογγύλοι δίσκοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι κυρτὸν τὸν γῦρον πρὸς τὰ ἔσω εἰς ὕψος ἑνὸς ἑκατοστοῦ καὶ χρησιμεύουσι κυρίως διὰ τὸ ψήσιμον τῆς πίττας. Τὰ καλὰ σινιά ἔχουσι πλούσια χαρακτὰ ποικίλματα, κρέμονται εἰς τὸν τοῖχον τῆς οἰκίας πρὸς διάκοσμον καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ

χρησιμεύουν διά νά μεταφέρουν, ιδίως κατά τούς γάμους, πολύτιμα προικῶα ἀντικείμενα. Τά μεγαλύτερα ἐξ αὐτῶν (διαμέτρου 1.50 μ.) τά μεταχειρίζονται κατά τās ἐπισήμους ἡμέρας καί ὡς τραπέζας φαγητοῦ καί τά τοποθετοῦν ἐπί ξυλίνου τρίποδος. Τά σινιά εἶναι ἀπό τά πλέον χαρακτηριστικά καί ἰδιότυπα σκεύη τῆς νεοελληνικῆς οἰκίας.

ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑ

Ἡ τέχνη τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἀργύρου καί ὀλιγώτερον τοῦ χρυσοῦ εἶναι μία ἀπό τās παλαιοτάτας τέχνας μέ μακράν παράδοσιν καί τεχνικήν. Ἦκμασε πολύ ἐπί τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἀπό τοῦ 9ου μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος καί ἐσυνεχίσθη καί κατά τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας. Οἱ ἀσκοῦντες τὴν τέχνην αὐτὴν τεχνῖται ὀνομάζονται χρυσοῖ, ἀσιμιτζῆδες ἢ κοῖμτζῆδες.

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον ἀναπτύξεως τῆς τέχνης αὐτῆς ἦσαν τὰ Καλάρρυτα τῆς Ἡπείρου, οἱ δὲ καλαρρυτινοὶ χρυσοχοὶ ἠὺδοκίμησαν τόσον, ὥστε ὄλα σχεδὸν τὰ ἐκκλησιαστικά καί κοσμικά χρυσοχοϊκά καί ἀργυροχοϊκά εἶδη νά εἶναι ἔργα τῶν χειρῶν τῶν καὶ ἀπ' αὐτοῦς νά κατάγωνται οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συγχρόνων τεχνιτῶν τῆς ἀργυροχοΐας, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ χρυσοῖ αὐτοὶ κατειργάζοντο μέ θαυμαστὴν ἐπιτυχίαν ἰδίως τὸν ἄργυρον εἰς διαφόρους τεχνοτροπίας, κατὰ διαφόρους δηλαδή τρόπους, οἱ ὅποιοι ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν βαθμὸν τελειότητος. Ὁ ἀπλούστερος τρόπος ἦτο νά χαράσσωνται ἐπάνω εἰς τὸ μέταλλον σχέδια μέ τὸ καλέμι. Κατ' ἄλλον τρόπον τὸ μέταλλον μετεβάλλετο εἰς λεπτὰ ἐλάσματα καί διὰ τοῦ κτυπήματος κατόπιν ἐχαράσσοντο ἐπ' αὐτοῦ διάφορα σχέδια ἔκτυπα ἢ ἀνάγλυφα. Αὐτὸς ὁ τρόπος ὀνομάζεται κτυπητὸς ἢ φούσκωμα. Τελειότερος ὁμως καί πολὺ ὠραιότερος ἦτο ὁ λεγόμενος τρόπος τῶν συρματερῶν. Ὁ ἄργυρος δηλαδή μετεβάλλετο εἰς λεπτότατα ἀργυρᾶ νήματα καί κατόπιν καταλλῆλως περιστρεφόμενος καί συγκολλούμενος ἀπετέλει διάφορα σχέδια. Εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ χρυσοῦ καί τοῦ ἀργύρου οἱ τεχνῖται μετεχειρίσθησαν καί τὸ σμάλτον καί κατῶρθωσαν νά

παραγάγουν σμαλτουργήματα ἐφάμιλλα πρὸς τὰ βυζαντινά.

Τὰ εἶδη τῶν τεχνῶν αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ ἐκκλησιαστικὰς καὶ κοσμικὰς ἀνάγκας, αἱ δὲ συνηθέστεραι διακοσμήσεις τῶν εἶναι διάφορα σχήματα γεωμετρικά, ἕλικες, ρόδακες, φύλλα καὶ ἄνθη, πτηνά, δικέφαλοι ἄετοί, ζῶα, θηρία, ἄνδρες, γυναῖκες, παραστάσεις προφητῶν, ἁγίων, ἀποστόλων, ἀγγέλων κτλ. Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀργυροχοϊκῶν εἶδη συνηθέστερα εἶναι τὰ ἐπικαλύμματα εὐαγγελίων, αἱ ἐπενδύσεις εἰκόνων καὶ ξυλογλύπτων σταυρῶν, σταυροὶ ἐσμαλτωμένοι, δισκοπότηρα, ἑξαπτέρυγα, θυμιατήρια, κανδήλια, πολυέλαιοι κτλ. Ἐκ τῶν κοσμικῶν εἶναι διάφορα εἶδη ποτηρίων, δίσκοι, κυτία, πιάτα, τασάκια, κουτάλια, πηρούνια κτλ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ εἶδη τῆς ἀργυροχοΐας χρησιμεύουν διὰ προσωπικὴν χρῆσιν τῶν ἀνδρῶν ἢ τῶν γυναικῶν καὶ εἶναι διαφορετικὰ ἀναλόγως πρὸς τὴν τοπικὴν παράδοσιν καὶ τὰς συνηθείας. Τοιαῦτα εἶναι τὰ κοσμήματα τῶν ἀνδρικῶν ἐνδυμασιῶν, τὰ τσαπράζια, τὰ γιαταγάνια, τὰ κουμπούρια, τὰ ἀσιμένια θηκάρια, καθὼς καὶ τὰ γυναικεῖα βραχιόλια, σκουλαρίκια, κλειδώματα (ζῶναι), σταυροί, χαίμαλια κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Η ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμός, καθὼς εἶδομεν, εἶχε μεγάλα ση-
ρίγματα κοινωνικά καὶ ἠθικά, τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν κληρὸν,
τὴν κοινοτικὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν, ὅπου
ἦτο δυνατόν, πρὸς τούτοις τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ
τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰς πρώτας
ἡμέρας τῆς καταστροφῆς ἐπίστευσαν, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρ-
χία θὰ εἶναι παροδική. Κατὰ τοὺς πρώτους ὄμως μετὰ τὴν
Ἄλωσιν αἰῶνας ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο ἀπλοῦς πόθος, διότι ἡ
αὐτοκρατορία τῶν Ὀθωμανῶν ἦτο πανίσχυρος καὶ πρὸ αὐτῆς
ἔτρεμον καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Μόλις βραδύτερον, ὅταν ἤρχισε νὰ
καταρρέῃ ἡ δύναμις τοῦ Σουλτάνου, ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας
μετεβλήθη εἰς ἀληθινὴν πίστιν.

Κατὰ τὸν 15ον, 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, ἐφ' ὅσον ἡ Τουρκία
ἦτο ἰσχυρά, μόνον οἱ βασιλεῖς τῆς Δύσεως ἠδύναντο νὰ δώ-
σουν χεῖρα βοηθείας εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλ'
ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καθὼς καὶ οἱ πνευματικοὶ ἄρχοντές του δὲν
ἠθέλον τὴν ἐκ μέρους τῶν Δυτικῶν σταυροφορίαν. Αἱ μεγάλαι
αὐστριακαὶ νῆκαι τοῦ τέλους τοῦ 17ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου
αἰῶνος δὲν εἶχον ἐνθουσιάσει πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν
ὄμως κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ ὁμόδοξος Ρωσσία ἤρχισε τὸν
ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως, κληρὸς καὶ λαὸς εἶδον
εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Τσάρου τὸν θεόπεμπτον ἐκδικητὴν καὶ λυ-
τρωτὴν καὶ ὄλοι ἠσθάνοντο, ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ὥρα τῆς ἐξεγέρ-
σεως καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ συνενώσουν τὰς προσπάθειας τῶν μετὰ
τοῦ στρατοῦ τοῦ ρώσσου βασιλέως.

ΣΧΕΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΡΩΣΣΙΑΝ ΤΟΝ 18^{ΟΝ} ΑΙΩΝΑ

Ἡ ἐξακολουθοῦσα παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἔκαμε τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς πολιτικοὺς τῆς Ρωσσίας νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἦτο εὐκολόν νὰ διαδεχθοῦν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ὡς φυσικοὺς συμμάχους τῶν εἰς τὸν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἀγῶνα ἐθεώρησαν τοὺς χριστιανοὺς ὑπῆκόους τοῦ Σουλτάνου. Κυρίως ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸ πολυπληθέστερον χριστιανικὸν στοιχεῖον τῆς Τουρκίας, τοὺς Ἕλληνας.

Διὰ τοῦτο οἱ Ρῶσοι δὲν ἔπαυσαν νὰ υποθάλουν διὰ παντὸς τρόπου τὸν ἱερὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ὅσοι Ἕλληνες ἐπήγαινον εἰς τὴν Πετρούπολιν ἀπέκτων ἀμέσως τὴν ρωσικὴν ἰθαγένειαν, ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ προήγοντο εἰς τὰ ἀξιώματα. Ἀφ' ἑτέρου ὁ κληρὸς τῆς Μόσχας εὕρισκετο εἰς συνεχῆ ἀλληλογραφίαν μὲ τὰς τεθλιμμένας ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔστελλεν εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους διάφορα δῶρα, ἄμφια, σκευὴ πολῦτιμα, εἰκόνας, σταυροὺς κτλ. Ἡ συνθήκη τοῦ Καϊναρτζῆ ἀνεγνώριζεν εἰς τὴν Ρωσσίαν τὸ δικαίωμα νὰ προστατεύῃ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Τουρκίας. Ὅλα αὐτὰ καὶ πρὸς τούτοις πολλὰι δημῶδεις προφητεῖαι ἦσαν τὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔκαμνον αὐτοὺς προθύμους νὰ προσέχουν εἰς τὰς ρωσικὰς ὑποσχέσεις. Διὰ τοῦτο μὲ τοὺς πολέμους τῆς Ρωσσίας κατὰ τοῦ Σουλτάνου συνεδέθησαν κινήματα τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὅποια εἶναι οἱ πρῶτοι πραγματικοὶ ἀγῶνες αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1769

Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ Αἰκατερίνη Β', ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς Γρηγόριος Ὁρλώφ ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Γεώργιον Παπάζωλην, ἕλληνα ἀξιωματικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ προετοιμάσῃ ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν μελετώμενον ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον. Ὁ Παπάζωλης διέσχισε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Ἠπείρου μέχρι τῆς Μάνης καὶ παντοῦ συνεννοήθη μὲ πρῶχοντας, μὲ ἀρχιερεῖς καὶ μὲ ἀρματωλοὺς. Αἱ προτάσεις του ἐγένοντο μὲ ἐνθουσιασμὸν δεκταί. Ἄλλ'

ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Ἰωάννης Μαυρομιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοί, ἔχοντες πείραν ἀπὸ προηγουμένης ἐπαναστάσεως, δὲν ἐδειχθησαν πολὺ πρόθυμοι νὰ ἀκούσουν τὰς ὑποσχέσεις τοῦ ῥώσσου πράκτορος. Μόνον ὁ ἰσχυρὸς πρόκριτος τῶν Καλαμῶν Μπενάκης κατόπιν γενικῆς συνελεύσεως τῶν προκρίτων ὑπεσχέθη, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐξεγερθοῦν, εὐθύς μόλις ἐμφανισθοῦν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ῥωσσικὰ πλοῖα καὶ παραχωρηθοῦν ὄπλα καὶ ἐφόδια. Ἄφ' ἐτέρου φῆμαι καὶ διαδόσεις ἐξήπτον τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ. Παντοῦ ἐπιστεύετο, ὅτι ἢ Ἕλλάς ἔμελλε νὰ ἀπελευθερωθῇ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ἐπιθυροῦντο, ὅτι ἀκτινοβόλος σταυρὸς ἐπεφάνη εἰς τὸν τροῦλον τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅτι ματαίως οἱ Τοῦρκοι προσεπάθουν νὰ ἀποδιώξουν τὸ θαυμάσιον σημεῖον καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὄρη ἀντήχησε τὸ δημῶδες ᾄσμα :

*Ἀκόμη τούτ' ἡ ἀνοιξη ραγιάδες, ραγιάδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νᾶρθῃ ὁ Μόσκοβος
νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι, Μοριά καὶ Ρούμελη.*

Διὰ τοῦτο, ὅταν τὴν 17 Φεβρουαρίου 1770 ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ὕδατα τῆς Πελοποννήσου μοῖρα ῥωσσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλώφ, ἡ Πελοπόννησος καὶ μέγα μέρος τῆς Στερεᾶς ἐπανεστάτησαν.

ΑΠΟΤΥΧΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ὁ Θεόδωρος Ὀρλώφ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Μάνης Οἴτυλον καὶ ἀμέσως ὥρκεισεν ἐπ' ὄνόματι τῆς αὐτοκρατείας τὸ τάγμα τοῦ Μπενάκη καὶ τῶν Μανιατῶν. Ὁ στρατὸς τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τῶν ὀλίγων Ῥώσσω, 400 περίπου, ἀπετέλεσε δύο λεγεῶνας, τὴν Ἀνατολικήν, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνηα ὁ μυκόνιος Ἀντώνιος Ψαρὸς, καὶ τὴν Δυτικὴν, τῆς ὁποίας τὴν διοίκησιν εἶχεν ὁ Ὀρλώφ. Ὁ Ὀρλώφ κατέλαβε κατ' ἀρχὰς τὰς Καλάμας καὶ κατόπιν προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Ἡ Ἀνατολικὴ λεγεὼν κατέλαβε τὸν Μιστρᾶν καὶ ἠῤῥήθη εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν Μανιάται.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν 23 Ἀπριλίου ἔφθασε καὶ ἄλλη μοῖρα

ρωσσικού στόλου υπό τὸν Ἄλέξιον Ὀρλώφ, ἡ ὁποία ὄμως δὲν ἔφερεν ἔπαρκεῖς δυνάμεις διὰ τόσον μεγάλην ἐπιχείρησιν. Ὁ Θεόδωρος Ὀρλώφ, ἀφοῦ ὑπέστη μεγάλην φθοράν κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, ἐπετέθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐκυρίευσε τὴν Πύλον, ἐπεχείρησε δὲ μετὰ τοῦτο τὴν πολιορκίαν τῆς Μεθώνης, ἐνῶ τὸν Ψαρὸν διέταξε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς, πρωτεύουσης τῆς χερσονήσου. Ἄλλ' ἡ ἐπιχειρήσις κατὰ τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, ὁ Ψαρὸς ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐκδικοῦμενοι ἔσφαξαν 3 χιλιάδες κατοίκους τῆς πόλεως μαζί με τὸν ἐπίσκοπον καὶ πέντε ἄλλους κληρικούς.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐνεργῆσαι μετὰ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἔστειλαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀλβανικὰς ὀρδὰς. Οἱ Ἄλβανοί, ἀφοῦ κατέστειλαν εἰς τὴν Στερεάν τὴν ἐπανάστασιν, εἰσέβαλον εἰς Πελοπόννησον. Ὁ Ἄλέξιος Ὀρλώφ ἐπολιόρκει ἀκόμη τὴν Μεθώνην. Οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ κατέκοψαν πλησίον τῆς Κορώνης 400 Μανιάτας καὶ συνέλαβον αἰχμάλωτον τὸν ἀρχηγόν των Ἰωάννην Μαυρομιχάλην, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Μεθώνης. Ὁ Ὀρλώφ ἀπεσύρθη τότε εἰς Ναυαρίνον, ὁπόθεν ἔβλεπε τὸ χυνόμενον αἷμα τῶν συμμαχῶν του, καὶ τέλος ἀπελπισθεὶς ἀπέπλευσεν ἐγκαταλείψας τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν τύχην των.

Τὸ κίνημα τῆς Πελοποννήσου ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα καὶ ἡ χώρα ἐληλατήθη φοβερὰ ὑπὸ τῶν Ἄλβανῶν. Μεγάλαι σφαγαὶ χριστιανῶν ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Τουρκίας. Τότε ἐγεννήθη εἰς τὸ Διβάνιον ἡ σκέψις νὰ ἐξολοθρεύσουν ἐντελῶς τοὺς Ἕλληνας τῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν Ἄλβανῶν. Ἄλλ' εἰς τὸ σχέδιον αὐτὸ ἀντεστάθη ὁ Καπετὰν πασᾶς Χασάν, τὸν ὁποῖον ἡ Πύλη ἔστειλε διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Πελοπόννησον, διότι οὕτως τὸ κράτος θὰ ἔστερεῖτο τοῦ φόρου καὶ ἡ χώρα ἐργατικῶν χειρῶν. Ὁ Καπετὰν πασᾶς θέλων νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Ἄλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν πληγῇ εἰς τὴν χώραν, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, χορηγήσας εἰς αὐτοὺς ὄπλα καὶ πολεμεφόδια καὶ ὑποσχεθεὶς ἀμνηστείαν. Κατῶρθωσε τοιοῦτοτρόπως νὰ καταστρέψῃ τοὺς Ἄλβανούς παρὰ τὴν Τρίπολιν (1779) καὶ ἔστησε τρόπαιον ἀπὸ 4 χιλιάδας κεφαλᾶς. Ἄλλὰ κατόπιν προσέβαλε κατὰ τὴν τουρκικὴν συνήθειαν καὶ

τούς συμμάχους του Ἑλλήνας. Τότε θύμα τῆς ἀπιστίας τῶν Τούρκων ἔπεσεν ὁ ἐκ Γορτυνίας ἀρχηγὸς **Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης**, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἡ Μάνη ὑπεχρεώθη νὰ πληρώνη περισσότερον φόρον εἰς τὴν Πύλην καὶ ἡ ἐκλογή τοῦ ἡγεμόνος τῆς (μπέη) ἔπρεπε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Τοιοῦτρόπως διεψεύσθησαν οἰκτρῶς αἱ ὑποσχέσεις τῆς Αἰκατερίνης καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν Ἑλλήνων ἀπέμεινε πικρία καὶ δυσπιστία πρὸς τοὺς βορείους ἐλευθερωτάς.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΕΙΣ ΤΣΕΣΜΕΝ

Αἱ δύο μοῖραι τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Γρηγόριον καὶ Ἀλέξιον Ὀρλώφ ἐνωθεῖσαι μετὰ τρίτης μοίρας, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε σταλῆ πρὸς ἐνίσχυσιν, ἀφοῦ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰ αἵματοβαφέντα ὕδατα τῆς νοτίου Πελοποννήσου, διηυθύνθησαν πρὸς συνάντησιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἐκπλεύσας ἐκ τῶν Στενῶν εὕρισκετο εἰς τὸ μεταξὺ Χίου καὶ Μ. Ἀσίας πέλαγος. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 3 φρεγάτας, 22 δίκροτα καὶ πολλὰς γαλέρας καὶ βρίκια. Ὁ ρωσικὸς στόλος ἦτο πολὺ ἀσθενέστερος καὶ περιελάμβανε μόνον ὀλίγας φρεγάτας καὶ 7 δίκροτα, ἀλλ' ὑπερεῖχεν εἰς πολεμικὴν τέχνην, διὰ τῆς ὁποίας ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερισχύσῃ τῆς τουρκικῆς ἀπειρίας.

Μετὰ τὴν πρώτην ναυμαχίαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ὑπεχώρησαν καὶ συνεσωρεύθησαν εἰς τὸν στενὸν κόλπον τοῦ Τσεσμέ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Καπετάν πασσᾶ ὠχυρώθη διὰ πυροβολικοῦ ἢ γλῶσσα τῆς γῆς, ἡ ὁποία κλείει τὸν λιμένα, καὶ οἱ περιβάλλοντες τὴν παραλίαν χαμηλοὶ βράχοι. Τὴν νύκτα ὅμως τῆς 8 Ἰουλίου τοῦ 1769 ὁ ρωσικὸς στόλος ἤρχισε τὴν ἐπίθεσιν. Ἐξαπέστειλε δύο πυρπολικά, τὰ ὁποῖα διηύθυνον ἄγγλοι ἀξιωματικοί, ἀλλὰ τὸ πλήρωμά των ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑλλήνας ναύτας τοῦ Αἰγαίου. Τὸ πρῶτον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ τὸ δεύτερον εἰσέδυσεν εἰς τὸν κόλπον καὶ μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τουρκικὸν δίκροτον. Ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος εἶχε συνωστισθῆ εἰς τόσον στενὸν χώρον, ἦτο ἀναπόφευκτος. Τὸ πῦρ μετεδόθη ἀπὸ τὸ πυρποληθὲν δίκροτον

εἰς τὰ ἄλλα καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὀλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος ἐφαίνετο ὡς καιόμενον δάσος. Τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσαν ὁ ρωσικὸς στόλος διὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις 30 πολεμικῶν πλοίων, τὰ ὅποια περιεῖχον περισσότερα ἀπὸ 1500 τηλεβόλα, διεδέχοντο ἢ μία τὴν ἄλλην καὶ ἀνήγγειλαν πολὺ μακρὰν τὴν καταστροφὴν αὐτὴν, ἢ ὅποια εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἀξιωματικὰς τῆς ἱστορίας. Ἡ Σμύρνη ἠσθάνθη τὴν καταστροφὴν ὡς σφοδρότατον σεισμόν. Ἡ Χίος ἐνόμισεν, ὅτι ἔφθασεν ἡ στιγμή τοῦ καταποντισμοῦ της, ἐνῶ ἡ ἐπανειλημμένη ἀντήχησις μέχρι Ὑμηττοῦ καὶ Πεντέλης ἀνήγγειλε τὸ τρομερὸν συμβάν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ Ρῶσοι ὅμως δὲν ἐπωφελήθησαν τῆς νίκης καταλλήλως. Οἱ ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἐπέμενον νὰ παραβιάσουν τὸν Ἑλλήσποντον, νὰ ἐμφανισθοῦν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ δι' ἐνὸς τελειωτικοῦ κτυπήματος νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Ὀρλώφ ὅμως ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τοὺς Ἄγγλους δὲν ἐδέχθησαν τοῦτο. Ὀλίγον βραδύτερον μικρὰ μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ἐπειδὴ διεδόθη, ὅτι νέος τουρκικὸς στόλος ἐξέρχεται ἐκ τῶν Στενῶν, ἔσπευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατάρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ βαθύτατα ἐντὸς αὐτοῦ καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰς ἐκατέρωθεν τρομερὰς ὀχυρώσεις χωρὶς νὰ ὑποστῇ καμμίαν ζημίαν. Ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἀπέδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδεξιότητα τῶν Ρῶσων νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των.

ΤΟ ΡΩΣΣΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1787-1791 εὗρηκε τοὺς Ἕλληνας ὀλιγώτερον προθύμους. Ἄλλ' ἡ Αἰκατερίνη ἐπέμενε εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐλληνικοῦ σχεδίου. Ἐσκέπτετο τώρα νὰ ἀνορθώσῃ τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὸν τὸν ἕγγονόν της Κωνσταντῖνον. Πρὸς τοῦτο κατάρθωσε νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν ἰδεολόγον αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ Β' καὶ τὸ 1781 ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων συνθήκη περὶ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας. Τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1782 ἔγραψεν ἡ Αἰκατερίνη πρὸς τὸν ἰσχυρὸν σύμμαχον καὶ γείτονα αὐτοκράτορα :

«Ἐχω πεποιθήσιν, ὡς ἐκ τῆς ἀπεριορίστου ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποῖαν τρέφω πρὸς ὑμᾶς, ὅτι, ἐὰν αἱ ἐπιτυχίαι μας κατὰ τὸν τουρκικὸν πόλεμον μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ ἀπαλλάξωμεν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος καὶ νὰ ἐκδιώξωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἢ Ὑμετέρα Μεγαλειότης δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῆ τὴν συνδρομὴν τῆς πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μοναρχίας ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως, ὑπὸ τὸν ρητὸν ἐκ μέρους μου ὅρον νὰ διατηρήσω τὴν μοναρχίαν αὐτὴν ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου, ἀναβιβάζουσα εἰς τὸν ἀνευεργηθόσμενον θρόνον τὸν νεώτερον ἐκ τῶν ἐγγονῶν μου, τὸν μέγαν δούκα Κωνσταντῖνον. Ὁ νέος μονάρχης θὰ παραιτηθῆ συγχρόνως ἀπὸ πᾶσαν ἀξίωσιν ἐπὶ τῆς ρωσικῆς μοναρχίας, διότι τὰ δύο στέμματα δὲν εἶναι δυνατόν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐνωθοῦν ποτὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς. Σύμφωνα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους θὰ εἶναι πρὸς τὴν Ρωσσίαν ὁ Εὐξείνος, πρὸς τὴν Αὐστρίαν αἱ κτήσεις, τὰς ὁποίας θὰ προσαρτήσῃ ἢ Ὑμετέρα Μεγαλειότης μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τουρκίας, καὶ πρὸς τὴν Ρουμανίαν ὁ Δούναβις. Αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους θὰ τεθοῦν ἐπίσης ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνευεργηθσομένου κράτους».

Νέοι πράκτορες τῆς Ρωσσίας ἐνεφανίσθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα δίδοντες μεγάλας ὑποσχέσεις καὶ ἤρχισαν νὰ κτυποῦν πάλιν βιαίως αἱ καρδίαι τῶν Ἑλλήνων, μόλις ἐξεργάγη ὁ ρωσσοαυστριακὸς κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος καὶ ἡ συγκίνησις μετεδίετο ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρι τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου. Ἐξεγέρσεις ὅμως δὲν ἔγιναν.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

Ἄλλὰ τὸ 1788, ὁ **Λάμπρος Κατσώνης**, ἕλλην λοχαγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσσίας, κατῆλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐκ τριῶν πλοίων καταρτισθέντος ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων στολίσκου. Τὸ ἐν ἐκ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχίς καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου Ἀθηναῖ τῆς Ἀρκτου. Μὲ τὸν στολίσκον αὐτὸν ὁ Λάμπρος ἐπέδραμεν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ κυριεύσῃ εἰς μὲν τὸ Αἰγαῖον 6 ἐχθρικά πλοῖα, ἄλλα δὲ 6 περὶ τὴν Συρίαν καὶ νὰ αὐξήσῃ τοιουτοτρόπως τὸν στόλον του εἰς 15.

Κατὰ τὰ ἔτη 1788 καὶ 1789 ὁ Κατσώνης ἐξεδίωξε τὸν τουρκικὸν στόλον ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον, ἐκυρίευσεν τὸ φρούριον τοῦ

Καστελλορρίζου, κατέστρεψε τὰ φρούρια τοῦ Δυρραχίου καὶ κατεναυμάχησε πολλάκις ἐκ παρατάξεως τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἡ Πύλη ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὰ κατορθώματα τοῦ Κατσώνη καὶ προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ διερμηνέως Στεφάνου Μαυρογένους. Ὁ διερμηνεὺς ἔγραψε πρὸς τὸν Λάμπρον ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸν προσηγόρευεν «άνδρειότατον ἥρωα», τοῦ ἔδιδε τὴν ὑπόσχεσιν νὰ χορηγήσῃ ἀμνηστίαν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του καὶ παρεχώρει εἰς αὐτὸν ὡς διαδοχικὴν καὶ ἀφορολόγητον κληρονομίαν μίαν ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Ἰκαρίου πελάγους μὲ ἀξιόλογον χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἀπέκρουσεν ὁ Λάμπρος καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῶν Τούρκων.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑΣ

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1790 ὁ Κατσώνης, ἀφοῦ ἐξαπέστειλε μοῖραν τοῦ στόλου του πρὸς καταδρομὴν, ὁ ἴδιος ἐστάθμευσεν εἰς τὴν νῆσον Κέα μὲ 9 πλοῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε συμπαραλάβει τὸν περίφημον ἀρματωλὸν τῆς Στερεᾶς Ἀνδρῆτσον μὲ 500 παλληκάρια. Τὴν 6ην Ἀπριλίου ἡ προφυλακὴ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Λάμπρον, ὅτι ἐνεφανίσθη μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας ἰσχυρὰ μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἀποτελουμένη ἀπὸ 15 μεγάλα πλοῖα. Ὁ Κατσώνης ὤρμησεν ἀμέσως κατὰ τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν, ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐτέθησαν εἰς καταδίωξιν αὐτῶν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς τρικυμίας ὑπέστησαν σημαντικὰ ἀβάριας.

Τὴν ἐπομένην ὁμως ἐπεφάνη μεγάλη μοῖρα τοῦ ἀλγερινοῦ στόλου καὶ τοιουτοτρόπως τὰ ἑλληνικὰ σκάφη ἐτέθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπηκολούθησεν ἀληθινὴ γιγαντομαχία, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἔλληνες ναυτικοὶ ἐνεθυμήθησαν παλαιὰς ἐνδόξους ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν κατάρθωσαν νὰ ὑπερτερήσουν τοῦ ἀπειρώς πολυπληθεστέρου καὶ ἰσχυροτέρου ἀντιπάλου. Δύο πλοῖα ἐβυθίσθησαν, πέντε ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν των, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐνδοξος ναυαρχὸς Ἀθηναῖ, καὶ οἱ περισωθέντες κατάρθωσαν μὲ πολλὰς περιπετείας νὰ εὔρουν

ἄσυλον εἰς τὸν λιμένα τῆς Μήλου. Ὁ ἴδιος ὁ Κατσώνης ἐτραυματίσθη.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Λάμπρου, νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς τὸν κολοσιαῖον τουρκικὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροξένησε μεγάλην φθοράν, ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς ξένους, ἡ δὲ Αἰκατερίνη ἀμείβουσα τὴν ἀνδρείααν του τὸν προήγαγεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου καὶ τὸν ἐπαρashaμοφόρησεν.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΣΩΝΗ

Ὁ Κατσώνης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του μετὰ τὸ ἀτύχημα περὶ τὴν Ἄνδρον. Ἦρchiσε νὰ συγκροτῇ νέαν ναυτικὴν μοῖραν καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἐπιδρομικὸν του ἔργον εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἐνῶ οἱ ῥώσοι πράκτορες κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν τοῦ ἠρνήθησαν πᾶσαν βοήθειαν. Ἡ Αἰκατερίνη ἔκλεισε τὸ 1792 τὴν εἰρήνην τοῦ Ἰασιού καὶ τὸν διέταξε νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας του κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ὁ Λάμπρος ἠρνήθη φανερώς νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἀπήντησεν ἐπὶ λέξει: «Ἄν ἡ αὐτοκρατορίσσα συνωμολόγησε τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσώνης ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του». Κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ 1792 ἐξέδωκε τὴν περίφημον προκήρυξιν, τὴν «Φανέρωσιν τοῦ ἐξοχωτάτου χιλιάρχου καὶ ἱππέως Λάμπρου Κατσώνη», ὅπως ὀνομάζει αὐτὴν, εἰς τὴν ὁποίαν καταγγέλλει τὴν ἀχάριστον ἐκ μέρους τῆς Αἰκατερίνης ἐγκατάλειψιν τῶν Ἑλλήνων καὶ κηρύττει, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν ἰδίων των μόνον δυνάμεων θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Μὲ τὸν νέον του στολίσκον ὁ Κατσώνης ἐπλευσεν εἰς τὸ Ταίναρον, ὅπου ἀπεβίβασε τὸν Ἄνδρῖτσον μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ προσεκάλεσε τοὺς Λάκωνας εἰς ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ἐκεῖνοι δὲν ἐκινήθησαν, ὁ δὲ μπέης Ζανέτος Γρηγοράκης πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἠπειλήσεν αὐτόν, ὅτι θὰ βαδίσῃ ἐναντίον του. Τέλος προσβληθεὶς ὑπὸ ἰσχυρᾶς ναυτικῆς καὶ πεζικῆς δυνάμεως διεσώθη ἐπὶ πλοίου εἰς Ἰθάκην καὶ ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ἡ Αἰκατερίνη δὲν ἀντήμειψε τὸν γενναῖον θαλασσομάχον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτῆς Παῦλος ἔδωκεν εἰς αὐτόν σημαντικὴν ἐπιχορήγησιν, ὁ δὲ Κατσώνης παραιτη-

θεις τοῦ στρατοῦ ἔζησεν ὡς ἰδιώτης εἰς τὴν Κριμαίαν μέχρι τοῦ 1804.

Ὁ Ἄνδρῆτος καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων διέσχισε τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ τραχεῖς ἀγῶνας διεσώθη εἰς τὴν Ἰθάκην. Τὴν πορείαν αὐτὴν τοῦ Ἄνδρῆτου οἱ Εὐρωπαῖοι παρέβαλον πρὸς τὴν Κάθοδον τῶν Μυρίων καὶ τὸν Ἄνδρῆττον ὠνόμασαν νέον Ξενοφῶντα. Ἄλλ' οἱ Βενετοὶ παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, οὗτος δὲ μετακομισθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπεβλήθη εἰς μαρτυρικὸν θάνατον. Τὰ κατορθώματα ὁμῶς τοῦ κλέφτου καὶ τοῦ πειρατοῦ διετηρήθησαν ζωηρότατα εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἡ Αἰκατερίνη διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἰασιού ἐγκατέλειπε μὲ ἀδιαφορίαν τὸ περίφημον ἑλληνικὸν σχέδιον καὶ ἐφρόντισε μόνον νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἀμνησίαν καὶ ρωσικὴν προστασίαν. Διὰ τοῦτο αἱ ὑπολειπόμεναι ἀπὸ τοῦ 1770 συμπάθειαι τῶν Ἑλλήνων ἐψυχράνθησαν.

ΣΟΥΛΙ ΚΑΙ ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους οἱ θρυλικοὶ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου κατὰ τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίσχυσαν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιμετρηθοῦν μόνοι τῶν πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους.

Οἱ Σουλιῶται κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα φεύγοντες τοὺς Τούρκους εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὰ ἄγρια Κασσιοπαῖα ὄρη τῆς νοτίου Ἡπείρου, εἰς δωδεκάωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ στρατιωτικὴν κοινότητα αὐτοδιοικουμένην, ἣ ὁποία εἶχεν ὠρισμένα προνόμια ἀπὸ τὴν Πύλην. Ἡ κοινότης περιέλαβε κατ' ἀρχὰς τέσσαρα καὶ βραδύτερον ἕνδεκα χωρία, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν τὸ Σούλι καὶ ἡ Κιάφα. Ἐπλήρωνον φόρον τινὰ εἰς τὴν Πύλην, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐφορολόγουν τὴν γειτονικὴν χώραν. Ἔλεγον, ὅτι ἐξήκοντα χωρία, τὰ χωρία τῶν Παρασουλιωτῶν, ἐπλήρωνον φόρον εἰς τοὺς Σουλιώτας.

Ἡ κυριωτάτη ἐνασχόλησις τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ἡ κτηνοτροφία, ἣ δὲ φύσις τοῦ τόπου καὶ αἱ συχναὶ συμπλοκαὶ μὲ τοὺς ὁμόρους κατέστησαν αὐτοὺς τραχεῖς καὶ πολεμικοὺς. Καὶ αὐ-

ται αὶ γυναῖκες τῶν ἐγνώριζον τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων. Οἱ Σουλιῶται διέθετον ἀρκετὴν καὶ ἀξιόλογον στρατιωτικὴν δύναμιν, διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄνδρες, ἀκόμη καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γέροντες, ἦσαν ἠσκημένοι εἰς τὰ ὄπλα καὶ εἰς τὴν σκληραγωγίαν.

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ (1741 - 1822)

Ὁ περίφημος πασᾶς τῆς Ἡπείρου ἦτο ἀπὸ τοὺς τρομεροὺς φεουδάρχας, οἱ ὅποιοι ἐκμεταλλεζόμενοι τὴν ἀδυναμίαν τῆς Πύλης ἐσχεδίασαν τὴν ἴδρυσιν ἰδικοῦ τῶν κράτους. Ὁ Ἄλῆς ἦτο φύσις ἐξαιρετικὴ, πλήρης ἀκαταλόγιστου ὀρμῆς καὶ ἀκάμπτου ὠμότητος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας. Ἡ νεότης τοῦ Ἄλῆ Πασᾶ διήλθεν ἐν μέσῳ τῶν βιαίων παθῶν, τῶν δολοπλοκιῶν καὶ τῶν αἱματηρῶν προδοσιῶν ἢ ἐκδικήσεων, αἱ ὅποια ἐλάμβανον χώραν τότε εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἀσκηθεὶς τοιοῦτοτρόπως εἰς τὰς ραδιουργίας τῆς ἐποχῆς ἀπέκτησε τὴν εὐνοίαν τῆς Πύλης διὰ προδοσίας τοῦ εὐεργέτου τοῦ πασᾶ τοῦ Δελβίνου καὶ ἔγινε κύριος τοῦ πασαλικίου τῶν Τρικκάλων. Κατόπιν πλαστογραφήσας τὸ σουλτανικὸν φερμάνιον ἔγινε κύριος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἄρτης. Ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του γάλλους ἀξιωματικούς, ὠργάνωσε στρατὸν ἀπὸ 10-12 χιλιάδας καὶ ἐξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Ἐγκατέστησε τοὺς υἱοὺς του πασάδες εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἐστερέωσε τὴν θέσιν του διὰ τῆς τόλμης ἢ διὰ τῆς δωροδοκίας τῶν ἰσχυρῶν τοῦ Διβανίου καὶ κατέστησε τὸ πασαλίκι του σχεδὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτάνον.

Ὁ Ἄλῆς περιεποιεῖτο τοὺς χριστιανούς, διότι ἔτρεφε μεγαλύτεραν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτοὺς παρὰ εἰς τοὺς μουσουλμάνους μισθωτοὺς του, μετεχειρίζετο τὴν ἑλληνικὴν ὡς ὄργανον διπλωματικῆς συνεννοήσεως καὶ ὑπέθαλπε τὸν πόθον τῶν Ἀλβανῶν περὶ ἀνεξαρτησίας καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων περὶ ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Ἑλληνες καὶ Ἀλβανοὶ ὑπῆρτησαν τὸν περιβόητον σατράπην καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν πολεμιστῶν τοῦ 1821 τῶν δύο ἀντιπάλων στρατοπέδων εἶχον

ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὅπως π.χ. ὁ υἱὸς τοῦ Ἄνδρίτσου Ὀδυσσεύς, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης κ. ἄ.

Ὁ Ἄλῃς δὲν ἠνείχετο πρὸ πάντων τὰς φιλελευθέρους ἐκδηλώσεις καὶ συνέτριβε μὲ πείσμα πᾶσαν ἀντίστασιν. Ἄλβανοὶ μπέηδες καὶ κάτοικοι ὀλοκλήρων πόλεων ἐδοκίμασαν τὴν ἀπανθρωπίαν τοῦ ξίφους του, οἱ τολμηρότεροι ἐκ τῶν ἐλλήνων ἀρματωλῶν, ὁ Βλαχάβας, οἱ Κατσαντωνάοι, ὑπέκυψαν εἰς τὴν δύναμιν ἢ εἰς τὸν δόλον του καὶ τὰ ἐλληνικὰ τραγούδια ἐθρήνησαν τὰς 16 εὐγενεῖς γυναῖκας τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῆς Κυρὰ Φροσύνης, τὰς ὁποίας ὁ Ἄλῃς ἔπνιξεν εἰς τὴν λίμνην.

ΠΡΩΤΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ (1790)

Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως ὁ Ἄλῃς ἦτο ὁ σοβαρώτερος κίνδυνος διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι εὕρισκετο πολὺ πλεσιέστερον τοῦ Σουλτάνου, ἐγνώριζε καλῶς τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀδυναμίας της καὶ διὰ τῶν ἀλβανῶν μαχητῶν του ἠδύνατο νὰ συντρίψῃ αὐτήν.

Διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ Σουλιῶται ἐκινήθησαν καὶ εἶχον λαμπρὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἄλῃ. Κατόπιν αὐτοῦ ἐστάλησαν τρεῖς πρέσβεις εἰς τὴν Πετρούπολιν νὰ ἀναγγείλουν τὸ κατόρθωμά των καὶ συγχρόνως νὰ ζητήσουν τὰ μέσα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Παρουσιάσθησαν λοιπὸν πρὸ τῆς αὐτοκρατείας Αἰκατερίνης καὶ εἶναι ἀξιομνημόνευτα ὅσα εἶπον εἰς αὐτήν:

«Μεγάλῃ αὐτοκρατόρισσα, δόξα καὶ καύχημα τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς πίστεως. Διὰ τῆς βοηθείας σου ἐλπίζομεν νὰ ἐλευθερώσωμεν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν τὸ ἀρπαγὲν ἡμῶν βασιλεῖον, τὸ πατριρχεῖον μας καὶ τὴν ἁγίαν ἡμῶν πίστιν, ἣ ὅποια ἀναξίως ὑβρίζεται. Δός μας ὡς βασιλεῖα τὸν ἔγγονόν σου Κωνσταντῖνον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἔθνους μας. Ὁ οἶκος τῶν αὐτοκρατόρων μας ἐξέλιπεν.»

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ πόλεμος, ὁ Ἄλῃς κατήγγειλεν εἰς τὸν Σουλτάνον τὰ διαβήματα τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν Ρωσσίαν, παρέστησε τὸ Σούλι ὡς φωλεὰν προδοσίας καὶ ἀρπαγῆς καὶ κατόρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σουλτανικὸν φερμάνιον πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ.

Ὁ Ἄλῃς ἀπεφάσισε νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν μικρὸν ὄρεινὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἠρίθμει τότε περὶ τὰς 2.500 μαχητάς. Ἄλλ' ἡ πρώτη προσβολὴ κατὰ τὸ 1790 ἀπέτυχε τελείως, διότι οἱ Ἄλβανοὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν ἀγρίαν ὄρεινὴν χώραν, διεσκορπίσθησαν λεηλατοῦντες τὴν πεδιάδα τῆς Παραμυθίας καὶ πολλοὶ κατεκόπησαν ὑπὸ τῶν αἰφνιδιαστικῶς ἐπιπεσόντων Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1792)

Δύο ἔτη βραδύτερον ὁ Ἄλῃς ἐπετέθη κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ μεγαλυτέραν προετοιμασίαν. Ἄλλ' ὁ σατράπης ἐνθυμούμενος τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ἀπεφάσισε διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν δόλον. Διεκήρυξεν, ὅτι ἐτοιμάζει ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ προσεκάλεσε τοὺς Σουλιώτας εἰς βοήθειαν ὑποσχεθεὶς μεγάλον μισθόν. Ὁ σουλιώτης ἀρχηγὸς Λάμπρος Τζαβέλλας μὲ 70 παλληκάρια ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς καθ' ὁδὸν συνελήφθη καὶ ὠδηγήθη δέσμιος εἰς τὰ Ἰωάννινα. Μόνον εἷς ἐσώθη, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸ Σούλι τὸν δόλον τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ.

Οἱ Σουλιῶται τοιοῦτοτρόπως δὲν εὐρέθησαν ἀνέτοιμοι. Ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ στρατεύματα τοῦ δολίου πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἀμέσως μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Τζαβέλλα ἔσπευσε νὰ προσβάλλῃ αἰφνιδιαστικῶς τὸ Σούλι. Ὁ ἀγὼν πάλιν δὲν ἐλάμβανε τὴν τροπὴν, τὴν ὁποῖαν ἀνέμενεν ὁ Ἄλῃς. Ὁ Τζαβέλλας τότε, ἐκμεταλλεῦόμενος τὴν δυσκολίαν τοῦ σατράπου, εὐρήκε τρόπον νὰ ἀνταποδώσῃ τὸν δόλον διὰ τοῦ δόλου. Ὑπεσχέθη, ὅτι, ἂν ἀφεθῇ ἐλεύθερος, θὰ πείσῃ τοὺς συμπατριώτας του εἰς ὑποταγὴν. Ὁ Ἄλῃς ἀφῆκε τὸν Τζαβέλλαν ἐλεύθερον, ἐκράτησεν ὅμως ὡς ὄμηρον τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ Φῶτον.

Ὅταν ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας εὐρέθη εἰς τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος του, ἐκάλεσε τοὺς συμπατριώτας του εἰς ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ Ἄλῃ καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἕναν δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἕνα κλέφτην ὡς ἐσένα. Ὁ υἱός μου

θέλει ἀποθάνει. Ἐγὼ ὁμως ἐλπίζω, ὅτι θέλω τὸν ἐκδικῆσαι, πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τοῦρκοι σὰν κ' ἐσένα θὰ ποῦν πὼς εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἐὰν ἐσὺ πάρῃς τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσει καὶ τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελλίας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου. Τότε δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἐκδικῶ τὸν θάνατό τους. Ἀμὴ ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω κι ἄλλα παιδιά. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένει εὐχάριστῆμένος νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Ἐτσι. Προχώρησε λοιπόν, ἔπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πῶ τὸ αἷμα σου. Ἐγὼ ὁ ὠρκισμένος ἐχθρός σου καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας.»

Ὁ Ἄλῃς ἀφρίζων ἀπὸ ὄργην διέταξεν ἐπιθεσιν κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀφοῦ ἐφανάτισε τοὺς Ἀλβανούς του καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πολλὰς ὑποσχέσεις. Οἱ Σουλιῶται εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς μεταξὺ Σουλίου καὶ Κιάφας. Ἐκεῖ, ὅπως ἄλλοτε εἰς τὰ στενὰ τῶν Θερμοφυλῶν, ἔγινε τρομερὰ μάχη, ἡ ὁποία διήρκεσε δέκα ὥρας. Ὁ Ἄλῃς ἀπὸ τὰ ἀπέναντι βουνὰ παρηκολούθει τὸν σκληρὸν ἀγῶνα καὶ ἐπερίμενε ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν οἱ μισθοφόροι του νὰ σπάσουν τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν Σουλιωτῶν. Εἰς τὴν κρισιμωτέραν ὁμως στιγμὴν ἡ σύζυγος τοῦ Τζαβέλλα Μόσχω μὲ τὰς γυναῖκας τοῦ Σουλίου ἔσπευσαν νὰ ἐνισχύσουν τοὺς ἀγωνιζομένους ἄνδρας των. Ἐπηκολούθησε τότε πανικός καὶ ἀκάθεκτος ἡ φυγὴ τῶν Ἀλβανῶν. Ὁ Ἄλῃς βλέπων τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του ἐξεριζῶνε τὰ μαλλιά του ἀπὸ ὄργην καὶ ἔσπευσεν ἔφιππος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀφοῦ ἔσκασε καθ' ὁδὸν δύο ἄλογα. Ἀπὸ τὰς 8 χιλιάδας Ἀλβανούς μόλις 1.000 ἔνοπλοι εἰσῆλθον εἰς τὰ Ἰωάννινα. Οἱ λοιποὶ ἔρριπτον τὰ ὄπλα, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατον καὶ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν καταδίωξιν τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ Ἄλῃς ἔχασε 2.500 ἀνθρώπους, ἀλλ' ἡ ἐντροπὴ διὰ τὸ πάθημά του ἦτο ἀκόμη μεγαλυτέρα. Ἐπὶ 15 ἡμέρας δὲν ἐδέχετο κανένα, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα διέταξε νὰ μὴ προβάλλῃ κανεὶς χριστιανὸς ἀπὸ τὰ παράθυρά του. Αὐτὴ ἦτο ἡ τύχη τῆς δευτέρας ἐκστρατείας τοῦ Ἄλῃ. Τὴν νίκην τῶν Σουλιωτῶν ἐθαύμασαν Ἕλληνες καὶ ξένοι καὶ ἡ λογοτεχνία ἐξύμνησεν αὐτήν.

ΔΟΛΟΠΛΟΚΙΑΙ ΤΟΥ ΑΛΗ

Ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη ἄφησεν ἡσύχους τοὺς Σουλιώτας ὁ Ἄλῃ Πασᾶς, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθον μεγάλαι ἀνατροπαὶ καὶ ὁ ἴδιος εἶχεν ἄλλας ἐνασχολήσεις. Ἡ εἰρήνη δηλαδὴ τοῦ Καμποφόρμιο (1797) παρέδιδεν εἰς τοὺς Γάλλους τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἀπεσταλμένος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ὕψωσε τὴν τρίχρουν σημαίαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου τῆς Κερκύρας. Τοιουτοτρόπως ἠνοιγετο εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς ραδιουργίας τοῦ Ἄλῃ, ὁ ὁποῖος ἐσκέπετο νὰ καταλάβῃ τοὺς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομένους λιμένας τῆς Ἠπείρου, Πρέβεζαν καὶ Πάργαν, καὶ νὰ θέσῃ τὸν πόδα του ἐπὶ τῆς Κερκύρας.

Κατ' ἀρχὰς προσεποιήθη φιλίαν πρὸς τοὺς νέους γείτονάς του, ἐδέχθη τὰς φιλικὰς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ ἐδείχθη πρόθυμος νὰ κατηχηθῇ εἰς τὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τοιουτοτρόπως τῇ ἀνοχῇ τοῦ γάλλου διοικητοῦ τῆς Κερκύρας παρεσκεύασε στόλον εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς ἑλληνικὰ χωρῖα τῆς παραλίας καὶ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ὁ Ναπολέων ἐκστρατεύων τότε εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Μάλταν τοὺς χαιρετισμοὺς του εἰς τὸν φίλον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ὁ Ἄλῃς ἐπὶ τινα χρόνον ἀκόμη προσεποιήθη, ὅτι γοητεύεται ἀπὸ τὴν γαλλικὴν φιλίαν. Αἴφνης ὁμως ἀπέριψε τὸ προσωπεῖον, συνέλαβε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Ναπολέοντος, προσέβαλε τὴν ὑπὸ 300 Γάλλων φρουρουμένην Πρέβεζαν καί, ἀφοῦ κατέλαβεν αὐτήν, τὴν παρέδωκεν εἰς τὴν σφᾶγῆν καὶ τὴν λεηλασίαν (1798).

ΤΡΙΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΣ (1800-1803)

Μετὰ τὰ γεγονότα αὐτὰ ὁ Ἄλῃ Πασᾶς ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου. Παρεσκεύασεν εἶδος ἱεροῦ πολέμου κατ' αὐτοῦ, προσπαθῆσας νὰ ἐξεγείρῃ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν Τουρκαλβανῶν κατὰ τῶν γκιαούρηδων (ἀπίστων). Κατόπιν λοιπὸν ἀξιολόγου προετοιμασίας προσέβαλε τοὺς Σουλιώτας μὲ στρατὸν ἀπὸ 10 χιλιάδας, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐδιπλασιάσθη (Ἰούnius 1800). Ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Σουλίου ἦτο πάλιν ἀπροσδόκητος, ἀλλὰ οἱ Σουλιῶται δὲν ἔχασαν τὸ

θάρρος των. Ἄρχηγόν εἶχον τώρα τὸν υἱὸν τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα, τὸν **Φῶτον Τζαβέλλαν**, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μικρὸς εἶχε δεῖξει τὸ ἀνδρικόν του θάρρος καὶ ὡς ἄλλος Ἀννίβας, παῖς ἀκόμη, εἶχεν ὀρκισθῆ ὄρκον αἰωνίου μίσους κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του καὶ τόσον διέπρεψεν εἰς τὴν γενναιότητα καὶ τὴν σύνεσιν, ὥστε οἱ πατριῶται του ὠρκίζοντο «εἰς τὸ σπαθὶ τοῦ Φώτου».

Ἄλλ' αἱ πρῶται προσβολαὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀπέτυχον καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς δὲν κατῴρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ Σοῦλι ἐξ ἐφόδου. Τότε ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλλῃ τὴν πολιορκίαν εἰς ἀποκλεισμὸν καὶ διέταξε νὰ κατασκευάσουν ὠχυρωμένους πύργους εἰς τὰς διεξόδους τῶν στενοποριῶν. Μιλία δὲ πολλὰ πέριξ ἡ χώρα ἠρημώθη, διὰ νὰ καταστῆ ἀδύνατος ἡ προμήθεια τροφῶν εἰς τοὺς πολιορκημένους.

Ὁ ἄνισος ἀγὼν διήρκεσεν ἐπὶ τρία ἔτη (1800-1803), κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Σουλιῶται ἔδειξαν ἀπαράμιλλον ἀνδρείαν. Κατὰ τινα συμπλοκὴν ἐπληρώθη σοβαρῶς ὁ Φῶτος καὶ μόλις κατῴρθωσαν μερικοὶ Σουλιῶται νὰ σώσουν αὐτὸν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ χειμῶν ἐπλησίαζε καὶ ἡ ἀκρόπολις τοῦ Σουλίου ἐφαίνετο ἀπόρθητος. Τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ἐμάστιζε πεῖνα καὶ ἀσθένεια καὶ ὁ σατράπης τῶν Ἰωαννίνων ἤρχισε πάλιν νὰ ἀνησυχῆ διὰ τὴν τύχην τοῦ στρατοῦ του. Μετεχειρίσθη πάντα δόλον καὶ πᾶσαν πονηρίαν, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Σουλιώτας νὰ εἰρηνεύσουν. Ἡ δὲ ἀπόπειρά του νὰ διαφθείρῃ μὲ χρήματα μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καπετανέους τοῦ Σουλίου ἐναυάγησεν οἰκτρῶς καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἡ ἥρωικὴ ὄσον καὶ ἀπλὴ ἀπάντησις, τὴν ὁποῖαν ὁ καπετὰν **Τζήμας Ζέρβας** ἔδωκεν εἰς τὸν τύραννον :

«Σ'εὐχαριστῶ πολὺ, γράφει, γιὰ τὴν ἀγάπην ποὺ ἔχεις γιὰ τ'ἐμένα. Μόν' τὰ πουγγιά σου ποὺ μοῦ γράφεις μὲ τὸ Μπέτσο νὰ μοῦ τὰ στείλῃς, παρακαλῶ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, γιατί δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάμω. Μόν' καὶ ἂν ἤξευρα, πάλιν δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δίνω οὔτε ἓνα λιθάρι ἀπὸ τοὺς βράχους τῆς πατρίδος μου καὶ ὄχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι διὰ τὰ πουγγιά σου, καθὼς ὁποῦ φαντάζεσαι. Τιμὲς καὶ δόξες ποὺ μοῦ ὑπόσχεσαι νὰ μοῦ δίνῃς δὲν μοῦ χρειάζονται, γιατί εἰς ἐμένα πλοῦτος, δόξες καὶ τιμὲς εἶναι

τὰ ἄρματά μου, ὅπου μὲ ἐκεῖνα φυλάω τὴν πατρίδα μου, τὴν ἐλευθερίαν μου καὶ τὰ παιδιά μου καὶ τιμῶ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Σουλιώτου καὶ ἀπαθανατίζω καὶ τὸ ἰδικό μου ὄνομα. Σοῦλι 4 Μαΐου 1801. Τζήμας Ζέρβας.»

Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Ἄλλ' ὁ στενὸς ἀποκλεισμός ὑπέσκαπτε τὰς δυνάμεις τῶν ἀμυνομένων. Μολονότι μέγα μέρος ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, γυναικας καὶ παιδιά, εἶχον ἀποστελεῖ εἰς Πάργαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, ταχέως ἔλειψαν αἱ τροφαί. Ἰδίως ἐταλαιπώρει τοὺς πολιορκουμένους ἡ ἔλλειψις ὕδατος. Οἱ ἐχθροὶ εἶχον καταλάβει τὰς πηγάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὕδρευόντο, καὶ οἱ Σουλιῶται ἠναγκάζοντο νὰ κρεμῶσιν ἀπὸ τοὺς βράχους μακρὰ σχοινιά μὲ σπόγγους εἰς τὸ ἄκρον, διὰ νὰ ἀπορροφοῦν τὸ ὀλίγον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἔμενεν ἀπὸ τὰς βροχάς εἰς τὰς σχισμάς τῶν βράχων. Ἐτρωγον χόρτα καὶ ρίζας καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς βροχάς καὶ τὰς χιόνας, ἠμιθανεῖς σχεδὸν καὶ μὲ κοιλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς, ἐφαίνοντο οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι ὡς κινούμενα φαντάσματα. Ἐμενεν ὅμως ἄκαμπτον τὸ φρόνημα καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῶν τυράννων καὶ ἐπροτίμων τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν.

Εἰς τὰς ἀπελπιστικὰς ἐκεῖνας ὥρας ἐνεφανίσθη μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶχε κάτι τὸ μυστηριώδες καὶ ὑπεράνθρωπον, ὁ μοναχὸς **Σαμουήλ**, τολμηρὸς καὶ δραστήριος, ὁ ὁποῖος σκοπὸν τῆς ζωῆς του ἔθεσε νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὴν σουλιωτικὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ Ἄλῃ. Ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του Δευτέραν παρουσίαν καὶ μὲ φλογερὰ κηρύγματα προέτρεπε τὸν λαὸν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Κανεῖς δὲν ἐγνώριζε ποῖος ἦτο, πότε καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθε. Διὰ τοῦτο ὁ λαὸς τὸν ἐθεώρει ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ Θεοῦ. Πολλάκις ἐξηφανίζετο ἀρκετὰς ἡμέρας. Ἐπήγαινε εἰς τὰ πλησίον χωρία καὶ ἀντὶ κομπολογίων ἐπρομηθεύετο ὀλίγας τροφάς, τὰς ὁποίας ἔφερεν εἰς τοὺς δυστυχεῖς Σουλιώτας. Ὅσάκις εὐρίσκετο εἰς τὸ Σούλι, ἦτο εἰς τὰς πρώτας γραμμάς, ὅπου ὁ κίνδυνος ἦτο μεγαλύτερος. Κατὰ συμβουλήν τοῦ Σαμουήλ οἱ Σουλιῶται κατεσκεύασαν πύργον εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν μεταξὺ Σουλίου καὶ Κιάφας.

Ὁ Ἄλῃ πασᾶς ἐδοκίμασε πάλιν νὰ κυριεύσῃ τὸ Σούλι μὲ

δόλον. Ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Σουλιώτας εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ἐξορίσουν τὸν Φῶτον Τζαβέλλα. Οἱ Σουλιῶται μὲ σφιγμένην καρδίαν ἐξώρκισαν τὸν Φῶτον νὰ ὑποτάξῃ τοὺς προσωπικούς του πόθους εἰς τὸ κοινὸν καλὸν καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἡ δόξα ἄλλωστε τοῦ Σαμουὴλ εἶχεν ἐπισκιάσει κατὰ τι τὸν καιρὸν αὐτὸν τὰ κατορθώματα τοῦ Φώτου. Ὁ γενναῖος Σουλιώτης μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἀφοῦ ἔκαυσε τὴν πατρικὴν του οἰκίαν, ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Σούλι. Ἄλλ' ὁ ἄπιστος πασᾶς διέκοψε τὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸ Σούλι, ἐνῶ τὸν Φῶτον κατάρθωσε νὰ τὸν προσελκύσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ ὀλίγους ὁπαδούς του. Τοῦ ἀνέθεσε τὴν βαρυτάτην ἀποστολὴν νὰ πείσῃ τοὺς συμπατριώτας του νὰ δεχθοῦν τοὺς τελευταίους ὄρους του, νὰ ἐγκαταλείψουν δηλαδὴ τὸ Σούλι. Ὁ Φῶτος μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ἀντὶ νὰ πείσῃ τοὺς συμπολεμιστάς του νὰ ὑποταχθοῦν, τοὺς παρεκίνησεν εἰς ἄμυναν μέχρι ἐσχάτων. Κατόπιν, πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὅπου ὁ Ἄλῃς ἐξωργισμένος ἐναντίον του τὸν ἔρριψε δέσμιον εἰς τὰς φυλακάς.

Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει σφοδρὸς καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν Σουλιωτῶν ἐφαίνετο ἀκατάβλητος. Ἄλλ' ὁ Ἄλῃ Πασᾶς κατάρθωσε διὰ προδοσίας νὰ καταλάβῃ τὸ Σούλι καὶ οἱ Σουλιῶται κατέφυγον τότε εἰς τὸν τελευταῖον προμαχώνα των, τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐκεῖ ὀχυρωθέντες ἐξηκολούθουν τὸν ἀγῶνα καὶ πεντάκις ἀπέκρουσαν τοὺς ἐφορμήσαντας ἐχθροὺς καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς μεγάλην καταστροφὴν. Τὴν ἄμυναν διήρθουν ὁ Σαμουὴλ καὶ ὁ Φῶτος Τζαβέλλας, ὁ ὁποῖος ἀποφυλακισθεὶς ἐν τῷ μεταξύ κατάρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Τέλος ὁ υἱὸς τοῦ Ἄλῃ Βελῆς, ὁ ὁποῖος ὠδήγει τὴν ἐκστρατείαν, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν τῶν Σουλιωτῶν νὰ ἐγκαταλείψουν ὑπόσπονδοι τὰ χωρία των μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, μὲ τὰ ὄπλα των καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν των. Ἡ ἔξοδος ἔγινε τὴν 16 Δεκεμβρίου 1803.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΖΑΛΟΓΓΟΥ

Οἱ Σουλιῶται διηρέθησαν εἰς τρία σώματα. Τὸ ἐν ὠδήγει ὁ Τζαβέλλας καὶ ὁ Ζέρβας, τὸ ἄλλο ὁ Κουτσονίκας καὶ ὁ

Γ. Μπότσαρης και τὸ τρίτον ὁ Κώστας Μπότσαρης. Εἰς τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν ἔμεινε μόνον ὁ Σαμουήλ μὲ πέντε παλληκάρια, διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην καὶ νὰ πάρῃ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ὁ ἐχθρὸς νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Σουλιώτας, καθὼς καὶ τὰ ὑπολειπόμενα πολεμεφόδια. Εἰς γραμματεὺς τοῦ Ἁλῆ καὶ δύο Τοῦρκοι ἦλθον εἰς συνάντησιν τοῦ Σαμουήλ. «Καὶ τώρα, καλόγερε, εἶπεν ὁ γραμματεὺς εἰς τὸν Σαμουήλ, ποίαν τιμωρίαν νομίζεις, ὅτι θὰ σοῦ ἐπιβάλλῃ ὁ Βεζύρης Ἁλῆς, ἀφοῦ εἶχες τὴν ἀνοησίαν νὰ παραδοθῆς τόσον εὐκολα;» «Καμμίαν, εἶπεν ὁ Σαμουήλ, ἢ ὁποῖα δύναται νὰ τρομάξῃ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐμίσησε τὴν ζωὴν καὶ περιεφρόνησε τὸν θάνατον.» Καὶ ἀμέσως ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιόν του εἰς τὴν πλησίον πυριτιδαποθήκην καὶ ὅλοι, Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι, ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ ἔρειπια. Εἰς μόνον Ἕλληνα, εὐρισκόμενος τότε εἰς τὴν θύραν τοῦ φρουρίου, ἐσώθη.

Ἡ ἥρωικὴ πράξις τοῦ Σαμουήλ ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ἁλῆν ὡς πρόφασις παρασπονδίας. Ἐθεώρησεν ἄκυρον τὴν συμφωνίαν μὲ τοὺς Σουλιώτας καὶ ἐτέθη εἰς καταδίωξιν αὐτῶν. Τὸ ἐν σῶμα ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν ἐπρόλαβε νὰ φθάσῃ εἰς Πάργαν, ὅπου ἐσώθη. Τὸ δεύτερον εἶχε τραπῆ πρὸς τὸ Ζάλογγον. Ἐκεῖ τοὺς ἐπρόλαβον οἱ Ἀλβανοί. Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ Σουλιῶται ἀπέκρουσαν τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ. Ἄλλ' ὅταν ἐξέλιπον αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμεφόδιά των, ἀπεφάσισαν νὰ προβοῦν εἰς θυσίαν, τὴν ὁποῖαν θαυμάζουν αἱ νεώτεραι γενεαί. Αἱ γυναῖκες, ἀφοῦ πρῶτον ἐξεσφενδόνισαν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ κρημνοῦ κάτω εἰς τὸ χαῖνον βάραθρον, τὸ ὁποῖον διασχίζει ὁ Ἀχέρων ποταμὸς, τὰ βρέφη των, κατέπεσαν καὶ αἱ ἴδιαι κατόπιν ἐν χορῶ εἰς τὸ ἀφρίζον ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ ἄνδρες ἠγωνίσθησαν νὰ διασπάσουν τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀκτακοσίων μόλις 150 ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν.

Καὶ τὸ τρίτον σῶμα προσεβλήθη παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Καὶ ἐκεῖ ἡ ἥρωικὴ χήρα Δέσπω τοῦ Σουλιώτου Βότση ἐτίναξεν εἰς τὸν ἀέρα πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐγκλεισθῆ ὄλαι αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, διὰ νὰ μὴ πέσουν ζῶσαι εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ ἄνδρες, 1000 περίπου ὑπὸ τὸν Κώ-

στην Μπότσαρην, μετ' ἄπελπιν ἀγῶνα ἔπεσαν οἱ περισσότεροι καὶ μόνον περὶ τοὺς 40 μὲ τὸν ἀρχηγόν των κατάρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς Πάργαν.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν ὄχι μόνον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ξένου κόσμου. Ἰδιαιτέρως δμως διὰ τοὺς Ἕλληνας οἱ ἥρωικοὶ αὐτοὶ ἀγῶνες εἶχον μεγάλην σημασίαν. Ἐνῶ μέχρι τοῦδε τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἀνέμενον ἀπὸ τὴν συνδρομῆν τῶν ξένων, τώρα ἤρχισε νὰ γεννᾶται ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ ἔθνος καταλλήλως ὀργανούμενον καὶ συνεννοούμενον ἦτο εἰς θέσιν καὶ μόνον νὰ ἀντιμετρηθῇ πρὸς τοὺς Τούρκους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Αἱ ἰδέαι περὶ ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος, τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχε κηρύξει ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, εἶχον εἰσδύσει καὶ εἰς τὴν μικροτέραν γωνίαν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Τουρκίαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ὁ σουλτάνος Σελὶμ ὁ Γ΄ εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ εἰσαγάγῃ μεταρρυθμίσεις τοιαύτας, ὥστε ἡ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου νὰ μεταβληθῇ εἰς πεφωτισμένην δεσποτείαν. Ἄλλ' οἱ παλαιότουρκοι καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ ἐξηγέρθησαν καὶ ἐματαίωσαν τὴν μεταρρυθμιστικὴν προσπάθειαν.

Βαθύτερον τῶν ἄλλων ἔθνων τῆς Βαλκανικῆς συνεκίνησεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες φοιτηταὶ τῶν Παρισίων καὶ τῶν Ἰταλικῶν πόλεων κατελήφθησαν ὑπὸ θερμοῦ ζήλου πρὸς τὰς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος καὶ ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τοῦ ἔθνους, ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ ἔμπορος, ἄρχοντες καὶ λαός, ὁ ποιμὴν τῶν ὀρέων καὶ ὁ Φαναριώτης εὐγενής, ἐπεθύμουν νὰ ἐφαρμοσθοῦν αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἦδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶχον γίνει ζωηρότεραι αἱ σχέσεις μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι καὶ ναυτικοί, μετακομίζοντες τὸν ρωσικὸν σίτον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Γαλλίας, ἐλάμβανον ἀπ' ἐκεῖ τὸν χρυσὸν καὶ τὰς νέας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο βαθεῖα συγκίνησις κατέλαβε τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ὅταν ὁ Ναπολέων ἤρχετο πλησιέστερον πρὸς τὴν Ἀνατολήν διὰ τῆς ἐκστρατείας του κατὰ τῆς Αἰγύπτου.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἔγινε σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τὴν ρωσικὴν βοήθειαν καὶ ἤρχισαν νὰ στρέφουν

τά βλέμματά των πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος περιήγεν ἀνά τὴν Εὐρώπην νικηφόρα τὰ γαλλικὰ ὄπλα.

ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

Ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τοὺς Ἑλληνας ἢ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, εἶναι ὁ **Ρήγας ὁ Φεραῖος**.

Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάζετο Βελεστινλῆς. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες λόγιοι ὑποθέτοντες, ὅτι εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βελεστίνου ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι Φεραὶ, ὠνόμασαν τοῦτον Φεραῖον. Ἦτο ὑπέροχος φυσιογνωμία, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν εἶδεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ Βαλκανικὴ. Ἀκοίμητος φιλομάθεια καὶ θερμὴ ἀφοσίωσις εἰς τὸ ἰδανικὸν ἔχαρακτήριζον αὐτὸν καὶ συγχρόνως νεανικὴ πίστις, ἡ ὁποία δὲν ὑπολογίζει τὰς δυσκολίας. Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὴν Ζαγορὰν τοῦ Πηλίου, εἰργάσθη κατόπιν ἐπὶ τινα ἔτη ὡς διδάσκαλος εἰς ἄλλα χωρία. Ἀλλὰ ποθῶν ἐλευθερίαν μετέβη εἰς τὰς Παραδουναβείους ἡγεμονίας, ὅπου προσελήφθη ὡς γραμματεὺς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μαυρογένους. Ἐκεῖ ἐπροξένησεν εἰς τὴν ψυχὴν του βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἡ τότε ἐκραγεῖσα Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ ἐγέννησεν εἰς αὐτὸν τὸν πόθον νὰ μάθῃ τὴν γαλλικὴν, διὰ νὰ κατανοήσῃ καλύτερον τὸ μέγα γεγονός. Πράγματι ἔμαθε τὴν γαλλικὴν καὶ ἐμβαθύνει εἰς τὰ δόγματα τῆς ἐλευθερίας ἀνέλαβε νὰ μυήσῃ εἰς τὰς ιδέας αὐτὰς ὄσους ἠδύνατο. Κατῶρθωσε δὲ ἐντὸς ὀλίγου νὰ κατηχήσῃ ὄχι μόνον πολλοὺς προκρίτους καὶ ἀρματωλοὺς, ἀλλὰ λέγουν, ὅτι προσεἰλκυσε καὶ τὸν περίφημον Πεσβάνογλου, πασᾶν τοῦ Βιδινίου.

Σκοπὸς τοῦ Ρήγα ἦτο ἡ ἴδρυσις μυστικῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρείας, ἡ ὁποία νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ὑποδούλων. Τὴν ἐπανάστασιν δὲ αὐτὴν ὁ Ρήγας μὲ τὸ εὐρὺ πνεῦμα του ἐφαντάζετο ὡς γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν λαῶν τῆς Τουρκίας κατὰ τοῦ τυράννου Σουλτάνου. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του ὁ Ρήγας, ἡσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμε τὸν ἀθάνατον Θούριον, ὁ ὁποῖος ἀρχίζει:

*Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζοῦμεν στὰ σιενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά;*

Ἐπίσης ἔκαμε τὸ Ἐμβατήριον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς γαλλικῆς Μασσαλιώτιδος :

*Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
ὁ καιρὸς τῆς δόξης ἤλθεν,
ἄς φανῶμεν ἄξιοι ἐκείνων,
ποῦ μᾶς δῶσαν τὴν ἀρχήν.*

Συνέγραψε καὶ ἄλλα ἔργα ὁ Ρήγας καὶ πρὸ πάντων ἐσχεδίασε τὴν Χάρταν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν περιέλαβεν ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ ἀποτελέσουν τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος.

Τὸ 1796 ὁ Ρήγας μετέβη εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἤκμαζε τὸ μετὰ τῆς Ρούμελης ἐμπόριον καὶ ὑπῆρχον πολλοὶ πλούσιοι Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους προσεπάθησε νὰ μύσῃ εἰς τὰς ἰδέας του. Ἐκεῖ ἤλθεν εἰς προσωπικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας στρατηγὸν Μπερναδόττε, ὁ ὁποῖος φαίνεται, ὅτι ἔδωσεν ὑποσχέσεις καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ κίνημα τοῦ Ρήγα.

Ἄλλ' ὁ Ρήγας ἦτο ἰδεολόγος ἄνευ πρακτικότητος. Διὰ τοῦτο ἐφαντάσθη, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὸν πόθον του διὰ τοῦ Ναπολέοντος, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ὡς νικηφόρον πρόμαχον τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε γνωρίσει τὸν γάλλον στρατάρχην δι' ἐπιστολῆς καὶ τώρα ἤθελε νὰ κατέλθῃ εἰς Τεργέστην, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Βενετιανὴν πρὸς συνάντησίν του. Ἀλλὰ τὴν 9 Ἰανουαρίου 1798 συνελήφθη εἰς Τεργέστην κατόπιν προδοσίας καὶ ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία μετέφερεν αὐτὸν μετὰ ἕξ ἄλλων ὁπαδῶν του εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ὑπεβλήθη εἰς αὐστηρὰν ἀνάκρισιν. Τέλος ἡ Τουρκία ἐζήτησε τὴν ἔκδοσιν τῶν συνωμοτῶν καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου. Ἐκεῖ κατὰ Μάϊον τοῦ 1798 ὁ Ρήγας καὶ οἱ σύντροφοί του ἐστραγγαλίσθησαν. Ἀποθνήσκων ὁ Ρήγας εἶπεν: «Οἱ Ἕλληνες θὰ ἐκδικηθοῦν μίαν ἡμέραν τὸ αἷμα μου», καὶ πραγματικῶς δὲν ἐψεύσθη. Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς, ἐλευθέρα πλέον, τιμῶσα τὴν θυσίαν τοῦ πρωτομάρτυρος αὐτοῦ τῆς ἐλευθερίας, ἔστησε μεγαλοπρεπῆ τὸν ἀνδριάντα του πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Ὅλιγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρήγα ἄλλοι φιλοπάτριδες Ἕλληνες ἀνέλαβον νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὸν γενικὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Τὸ ἔτος 1816 ἰδρύθη μακρὰν τῆς Ἑλλάδος νέα μυστικὴ ἔταιρεία, ἡ περίφημος Φιλικὴ Ἐταιρεία. Αἱ πληροφορίες μας περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἶναι ἀνεπαρκεῖς. Ἐγενήθη ἐπὶ ρωσικοῦ ἐδάφους, εἰς τὴν Ὀδησσόν, ὅπου ἀνέκαθεν ἤκμαζε τὸ ἑλληρικὸν ἐμπόριον καὶ ὑπῆρχον ἀρκετοὶ Ἕλληνες πλούσιοι. Ὁ πρῶτος ἰδρυτὴς αὐτῆς ἦτο ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ 1816 τὴν Ἄρταν, ἄνθρωπος μικρᾶς μορφώσεως ἀλλὰ τιμίου χαρακτήρος, πεπειραμένος καὶ πολὺ φιλόπατρις. Αὐτὸς πρῶτος συνέταξε πρόχειρον σχέδιον τοῦ τρόπου τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀνεκοίνωσεν αὐτὸ εἰς τοὺς ὁμόφρονάς του Παναγιώτην Ἀναγνωστόπουλον ἀπὸ τὴν Ἀνδρίτσαιναν, Ἀθανάσιον Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ Ἐμμανουὴλ Ξάνθον ἀπὸ τὴν Πάτμον.

Παρὰ τὴν ἀσημότητα τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν μηδαμινότητα τῶν μέσων τῆς Ἐταιρείας ταχέως ἐξηπλώθη καὶ συνέδεσεν ὄλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ συνετέλεσε περισσότερον ἀπὸ πᾶν ἄλλο νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ ὠνόμασαν αὐτὴν Ἐταιρείαν τῶν Φιλικῶν καὶ προσεπάθησαν νὰ δώσουν εἰς αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν τῶν μυστικῶν σωματείων.

Κατὰ τὸν ὀργανισμόν τῆς ἔταιρείας τὰ μέλη διεκρίθησαν εἰς πέντε βαθμοὺς, Ἀδελφοποιητοί, Συστημένοι, Ἱερεῖς τῆς Ἐλευσίνος, Ποιμένες καὶ Ἀρχιποιμένες. Εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν κατηχεῖτο πᾶς Ἕλλην μετὰ αὐστηρὰν δοκιμασίαν τοῦ χαρακτήρος του. Κατόπιν εἰς τὴν σιγὴν τῆς νυκτός, γονυπετής, ὠρκίζετο πρὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νὰ μένη πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα, νὰ συντρέχῃ τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς καὶ νὰ μὴ προδίδῃ τὰ μυστικὰ τῆς ἔταιρείας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐγνώριζον μόνον, ὅτι σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι ἡ βελτίωσις τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοὺς Συστημένους ἐδίεδοτο περισσοτέρα προσοχή, ἀνεκοινοῦτο δὲ εἰς αὐ-

τούς, ὅτι ἐτοιμάζεται ἐπανάστασις. Ἱερεῖς τῆς Ἐλευσίνοσ ἐγίνοντο αἱ ἀνώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις καὶ ἐμάνθανον, ὅτι ἡ στιγμή τῆς ἐπαναστάσεωσ πλησιάζει. Ὁ τέταρτοσ βαθμόσ, τῶν Ποιμένων, δὲν ὑπερέβη ποτὲ τὰ 116 μέλη καὶ περιελάμβανε τοὺς ἐπισημοτέρουσ ἄνδρασ τοῦ ἔθνοσ. Αὐτοὶ εἶχον δικαίωμα νὰ ἀλληλογραφοῦν μὲ τὴν μεγάλην ἢ ὑπερτάτην ἀρχήν, τὴν ὁποίαν ἀπετέλουν 16 μέλη, οἱ Ἀρχιποιμένες.

Οἱ Φιλικοὶ σκοπίμωσ διέδιδον, ὅτι ὀπισθεν τῆσ Ἐταιρείασ κρύπτεται μεγάλη δύναμις, ἡ ὁποία θὰ βοηθήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ἔδιδεν ἀγύλην εἰσ τὸ σωματεῖον καὶ συνετέλει εἰσ τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ. Αὐτὸ ἦτο τὸ ἐπιτηδεῖωσ διαδιδόμενον περὶ τῆσ Ἀρχῆσ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδηλοῦτο, ὅτι τὴν δρᾶσιν τῆσ Ἐταιρείασ διευθύνει μυστικῶσ ὁ Ἰωάννησ Καποδίστριασ, ὑπουργὸσ τοῦ αὐτοκράτοροσ τῆσ Ρωσσίασ Ἀλεξάνδροσ, ἢ αὐτὸσ ὁ αὐτοκράτωρ. Ἐντὸσ ὀλίγου ὁ Πατριάρχησ Γρηγόριοσ Ε΄, ὁ Μπέησ τῆσ Μάνησ Μαυρομιχάλησ, πλείστοι ἀρχιερεῖσ καὶ πρόκριτοὶ τῆσ Πελοποννήσου, τῆσ Στερεᾶσ καὶ τῶν νήσων ἦσαν μεμυημένοι εἰσ τὸν σκοπὸν τῆσ ἐταιρείασ, ἡ ὁποία τὸ 1819-1820 ἦτο κοινὸν θέμα τῶν λόγων καὶ τῶν σκέψεων τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοὶ ἐπίστευον, ὅτι τὰ πάντα κυβερνᾷ καὶ διευθύνει δάκτυλοσ ρωσσικὸσ, ἀλλὰ ὁ ἀκράτητοσ ζῆλοσ καὶ ἡ ἀθυροστομία πολλῶν ἔφερον πολλακίε εἰσ κίνδυνον τὴν ἀδελφότητα.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνοσ μαρ, διότι κατάρθωσε νὰ συνενώσῃ αὐτό, νὰ τὸ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ τὸ προετοιμάσῃ διὰ τὸν ἐπικείμενον μέγαν ἀγῶνα κατὰ τῆσ ἰσχυρᾶσ Ὀθωμανικῆσ αὐτοκρατορίασ. Ὁ ἀγὼν αὐτὸσ δὲν εἶχεν ὀρισθῆ ποτὲ ἀκριβῶσ θὰ ἀρχίσῃ. Ἀλλὰ γεγονότα ἐντελῶσ ἀπρόοπτα ἐπετάχυναν τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ.

Ἀγγελοῦσι *Κ. Βασιλείου*
 Ἀγγελοῦσι